

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Криворізький державний педагогічний університет»
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових і науково-методичних праць

Випуск 3

**Кривий Ріг
2017**

УДК 372.3+373.3
ББК 74.10+74.20

Актуальні питання соціально-педагогічної та початкової освіти: збірник наукових і науково-методичних праць / Редкол. І. М. Шимко, І. В. Онищенко. – Вип. 3. – Кривий Ріг: КДПУ, 2017. – 200 с.

У збірнику наукових та науково-методичних праць висвітлено теоретичні та методичні аспекти проблем сучасної педагогіки та психології, розглянуто актуальні питання соціально-педагогічної та початкової освіти, розкрито традиційні й нетрадиційні підходи до різних педагогічних і психологічних явищ, відображено результати наукових досліджень та методичних розробок викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів університету, провідних учителів міста та країни.

Матеріали збірника можуть викликати інтерес у широкого кола наукових працівників.

УДК 372.3+373.3
ББК 74.10+74.20

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Шимко І. М.** кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету (головний редактор)
- Мірошник З. М.** доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Криворізького державного педагогічного університету
- Онищенко І. В.** кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету (відповідальний редактор)
- Марків В. М.** кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету
- Талаш І. О.** кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету
- Зичков А. К.** старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету (технічний редактор)

Друкується за рішенням кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету

*А. Д. Альонова,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Онищенко,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР

У статті розкрито сутність понять «мотивація», «мотивація учіння», з'ясовано психолого-педагогічні умови та шляхи розвитку мотивації учіння молодших школярів засобами творчих ігор, описані особливості розвитку мотивації учіння молодших школярів на уроках в початкових класах засобами творчих ігор.

Ключові слова: мотивація, мотивація учіння, творчі ігри.

Постановка проблеми. Мотивація у педагогіці завжди була і є одним з найважливіших проблем формування мотивації учіння молодших школярів засобами творчих ігор, оскільки мотивація учіння є фундаментом для здійснення всебічного розвитку особистості. Мотивація учіння – це загальна назва для процесів, методів, засобів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності, активного засвоєння змісту освіти, яка залежить від рівня сформованості мотивації учіння школярів. Оскільки особистісно зорієнтоване навчання спирається на положення, що тільки особистісно значущі поняття засвоюються учнем, проблема формування мотивації учіння дуже актуальна.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі формування мотивації учіння молодших школярів присвячені дослідження психологів І. Підласого, І. Ільєсова, І. Літарта, С. Занюка, та ін. Психологічний підхід до вивчення мотивації передбачає вміст таких компонентів, як зміст мотивації (система психологічних факторів як зумовлювачів діяльності), зв'язок між мотивами; ієрархія мотивів, потреби, які лежать в основі мотивів і зумовлюють поведінку. У наукових працях Л. Божовича, Л. Виготського, С. Занюка, А. Маслоу втілено різноманітні концепції розвитку мотивації учіння і розумової діяльності учнів.

Виклад основного матеріалу. Мотивація у педагогіці завжди була і є одним з найважливіших компонентів навчання, фундаментом для здійснення всебічного розвитку особистості. З вітчизняних дидактів, що займалися цією проблемою, слід відзначити перш за все К. Ушинського.

Дитині властива потреба в нових захопленнях, яка переходить в пізнавальну потребу. На неї вчитель перш за все повинен опиратися, активізувати її, зробити її чіткою, яка не усвідомлена у більшості учнів. Якщо у школяра не активізована ця широка пізнавальна потреба, яка створює готовність до учбової діяльності, то він не переходить до інших – більш

активних форм мотивації, наприклад до постановки цілей. В ході самої учбової діяльності – в залежності від умов її організації, її загальної атмосфери, вдається надати особистий сенс діям учня, які раніше не мали для нього внутрішньої значимості [4, с. 8].

Мотивація учіння є окремим видом мотивів, включених в навчальну діяльність. А. Маркова виокремлює дві великі групи мотивів:

- 1) пізнавальні мотиви;
- 2) соціальні мотиви.

Першу групу мотивів можна розбити на декілька підгруп:

- 1) широкі пізнавальні мотиви, що полягають в орієнтації школярів на оволодіння новими знаннями;
- 2) навчально-пізнавальні, що полягають в орієнтації школярів на засвоєння способів добування знань;
- 3) мотиви самоосвіти.

Всі ці мотиви можуть забезпечити наявність у учня "мотиву досягнення", який полягає у прагненні школяра до успіху.

До другої групи входять такі підгрупи:

- 1) широкі соціальні мотиви;
- 2) вузькі соціальні, або позиційні мотиви, що полягають у прагненні зайняти певну позицію.

Ефективним засобом розвитку мотивації учіння є гра.

Гра – це особлива осмислена діяльність, інтегруюча в собі всі основні типи людської діяльності (пізнавальну, ціннісно-орієнтаційну та комунікативну) і спрямована на орієнтування і пізнання предметної та соціальної дійсності.

Творча гра – це уявлювана ситуація, яку дитина створює замість реальної, діє в ній, виконуючи роль відповідно до тих значень, які вона надає предметам, що її оточують.

Мотив навчання – це направленість учня на різні сторони учбової діяльності. Наприклад, якщо активність учня направлена на роботу з самим об'єктом, то частіше всього в цих випадках можна говорити про різні види пізнавальних мотивів. Якщо активність учня направлена в ході учіння та відношення з іншими людьми, то мова йде про соціальні мотиви [5, с. 11].

Наведемо приклади системи творчих ігор на формування мотивації учіння молодших школярів.

Гра «Плутанки слів». Учням пропонуються слова, в яких літери переплутані місцями. Їм потрібно відновити ці слова: *кажаб шками їокчаж яркаці кужив шокрахов лохаб ітокчоб жабка мишка їжачок яцірка вуужик ховрашок блоха чобіток*. Запропонуй друзям інші анаграми.

Гра «Нове слово». Пропонується до поданих слів-іменників підібрати слова схожі за значенням: *сосна; арфа; липка; насос; фара; пилка*.

Гра «Складаємо речення». Дітям даються слова на вибір з яким вони повинні скласти речення: *екран; дзьоб; винт; обличчя*.

Гра «Текст – плутанка». Учні мають відновити текст розставивши букви в словах у правильному значенні: *стоГі У таликНа либу стогі. анВо*

гоприщала хї маєч з рогомип. тарСийш траб кошаС сїнпри із хукні найчик.
таНалак амас лалина айч у шкича. наГар подгосиня ашан таНакла! Гості У
Наталки були гості. Вона пригощала їх чаєм з пирогом. Старший брат
Сашко приніс із кухні чайник. Наталка сама налила чай у чашки. Гарна
господиня наша Наталка!

Гра «Допоможи авторів відновити текст». Школярі повинні прочитати казку та вставити зі словничка у текст відповідне слово: *Випав із гніздечка (1) Горобчик. Борсається в (2), а (3) нього літає й (4) пищить(5). Побачив Горобчика Яструб і (6) до нього. Думас: ось (7) схоплю Горобця і з'їм. Прилетів до Горобчика, (8) підкрадатися до нього. Усі птахи на (9) завмерли від (10): що ж буде? Здивувалися, що (11) не відлетіла в сторону, а (12) на Яструба. Стукнула (13) в око, учепилася (14) в голову. Злякався Яструб і (15) у сторону. Здивувалися всі (16). Ось вам і Горобчиха! Як же так сталося, що вона (17) Яструба? -А так, - сказала Сова. – Горобчиха (18) свого Горобчика. А у Яструба немає (19) любові в серці. Він (20). А жорстокість (21) не перемагала (22).*

За В. Сухомлинським СЛОВНИЧОК : 1 – маленький, 2 – травичці, 3 – навколо, 4 – тривожно, 5 – Горобчиха, 6 – летить, 7 – зараз, 8 – почав, 9 – деревах, 10 – страху, 11 – Горобчиха, 12 – кинулася, 13 – дзьобом, 14 – кігтиками, 15 – відлетів, 16 – птахи, 17 – перемогла, 18 – любить, 19 – ніякої, 20 – жорстокий, 21 – ніколи, 22 – любов.

Висновки. Використовуючи на різних етапах уроку різноманітні творчі ігри, ми формували мотивацію учіння, вчили учнів аналізувати, синтезувати, класифікувати слова, активізували дослідницькі пізнавальні дії, встановлювати на основі цього схожість і різницю ніж ними. Важливою являється виховна сторона. Гра вимагає від дітей вміння швидко знаходити правильне рішення, а також швидкості, гнучкості, широти мислення. Елементи гри в процесі навчання викликають в учнів позитивні емоції, підвищують їх активність, що сприяє розвитку мотивації учіння, старанності, пам'яті, мовлення, сконцентрованості та творчості.

Література

1. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – Київ: Каравела, 2008. – 400 с.
2. Гамезо М.В. Возрастная и педагогическая психология : учеб. пособ./ Гамезо М. В., Петрова Е. А., Орлова Л. М. – Москва : Пед. общество России, 2003 – 512 с.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность./ А. Н. Леонтьев. – Москва: Просвещение, 1982. – 115с.
4. Маркова А. К. Мотивация учения и ее воспитание у школьников: пособ. / А. К. Маркова, А. Б. Орлов, Л. М. Фридман. – Москва: Педагогика, 1983. – 64 с.
5. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте: пособ. / А. К. Маркова. – Москва: Просвещение, 1983. – 96 с.

*А. Г. Андрєйченко,
студент психолого-педагогічного
факультету КДПУ
В. М. Марків,
к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРОПАГАНДИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті йде мова про місце пропаганди у сучасному суспільстві, її джерелах, використанні, впливі на особистість. Розглядаються особливості формування і підкріплення конкретних переконань у громадян.

Ключові слова: пропаганда, цінності, культура, особистість, держава, маніпуляція, повідомлення, вплив, символи.

Постановка проблеми. Людське суспільство живе за певною системою цінностей, переконань, вірувань. Ця система складається із індивідуально-практичного і суспільно-теоретичного, культурного досвіду. Індивідуально-практичний досвід складається із сукупності всіх дій, вчинків, які робив індивід та їх наслідків. Суспільно-теоретичний досвід складається із національних традицій, правил, норм, історії певного народу, доступності джерел інформації, а також політичного режиму наявного на проміжку часу існування конкретного покоління. Він створює навколо особистості, яка в ньому росте, сферу сприйняття, що має характер культурно-адаптаційного механізму і є спрямованим фактором деформації індивідуальності людської особистості. Спрямованість на сучасному етапі, головним чином визначається державною політикою, доцільністю, долею впливу світової культури. Одним із найбільш дієвих інструментів формування потрібної спрямованості є пропаганда.

Аналіз останніх досліджень. Енциклопедія «Британіка» визначає термін пропаганда як « розповсюдження інформації – фактів, аргументів, слухів, правди або брехні – щоб вплинути на суспільну думку. Пропаганда це більш менш систематичні зусилля маніпулювати переконаннями, стосунками або діями інших людей за допомогою символів(слів, жестів, плакатів, монументів, музики, відмітних знаків, стилів зачісок, малюнків на монетах і поштових марках і т. д.). Навмисність і відносно сильне зосередження на маніпуляції відрізняють пропаганду від звичайного спілкування або вільного і легкого обміну ідеями. У пропагандиста є конкретна мета або набір цілей. Щоб досягти їх, пропагандист навмисно відбирає факти, аргументи і символи і подає їх так, щоб досягти найбільшого ефекту. Для того щоб максимізувати ефект, він може упускати істотні факти або спотворювати їх, може намагатися відволікти увагу аудиторії від інших джерел інформації ». Російський вчений– антрополог А. Назаретян визначає пропаганду як « цілеспрямоване розповсюдження в суспільстві певних ідей, цінностей, норм і

програм поведінки ». Дж. Еллюль визначав пропаганду як комунікацію, що використовується певною групою осіб, яка хоче брати активну чи пасивну участь у масовій чи індивідуальній діяльності за допомогою психічного маніпулювання і включення в організацію. П. Кескеті розглядає пропаганду як « потік маніпулятивних комунікацій від віддаленого джерела, що прагне викликати резонанс в настроях аудиторії з метою навіювання нової точки зору, якій пропагандист віддає перевагу ». Вченими були розроблені теорії пропаганди, тобто значення, вплив, наслідки, канали та умови використання пропаганди, їх різновиди. Розглянемо декілька з них. У теорії пропаганди Г. Ласуела сила дії пропаганди асоціюється з уразливістю свідомості людини, а не з характеристиками конкретних повідомлень. Будь-яка економічна криза чи політичний або військовий конфлікт, на думку науковця, потенційно небезпечні, оскільки призводять до масового психозу і погіршують схильність індивідів до пропагандистського впливу. На думку Дж. Дьюї головним засобом протидії пропагандистському впливу є висока освіченість суспільства, за для того щоб воно самостійно могло захистити себе від небезпечної маніпулятивної інформації.

Мета статті: висвітлити необхідність створення цілісної, прозорої, державної системи пропаганди за для розвитку суспільства і протидії навмисно сформованій, негативній пропаганді. Звернути увагу людей на проблеми маніпуляції інформацією.

Виклад основного матеріалу. Для соціального педагога великого значення набуває розуміння засобів і методів впливу на суспільну позицію окремо взятого громадянина. Від того, наскільки спеціаліст може переконувати широку аудиторію, впливати на неї, доносити свої думки, буде залежати ефективність виконання ним соціальної роботи. І пропаганда, як засіб розповсюдження і доведення до відома громадян актуальної інформації про наявні у суспільстві зміни, проблеми та шляхи їх вирішення є дієвим інструментом за для розвитку суспільства. У використанні пропаганди гостро постає питання моральності. Чи має право одна людина впливати та маніпулювати свідомістю іншої? Чи можливо створити систему пропаганди з чистим сумлінням, яка завжди буде мати на меті процвітання та збільшення обізнаності свого народу? Щоб відповісти на ці питання потрібно поглянути на історію пропаганди та шляхи її використання.

Як основоположників мистецтва впливу на свідомість людей можна виділити античних ораторів. Гарне, уміло та доцільно використане слово в Давній Греції завойовувало велику пошану та високе соціальне становище своєму власникові. Оскільки основою тогочасного грецького суспільного устрою, була первісна демократія, вміння переконувати людей визначало хід всіх воєнних та політичних кроків суспільства, у прямому сенсі будувало майбутнє. Саме слово «пропаганда» походить від назви католицької організації *Congregatio de Propaganda Fide* (Конгрегація поширення віри), створеної папою Григорієм XV в 1622 році. Сила, масштаби та ефективність впливу пропаганди перебувають у тісній залежності від історії науково-технічного прогресу. Із винайденням та розповсюдженням друкування, стала

доступною можливістю впливати одразу на маси населення і також почали бурхливо розвиватися специфічні засоби побудови пропагандистських повідомлень з метою маніпулювання людьми. Радіо, телебачення та інтернет доповнили інструментарій пропагандистів, створивши величезний інформаційний потік (і по об'єму і по ширині), який зачіпає майже все населення світу та визначає його бачення життя. Дієвість пропаганди яскраво постає перед дослідниками у воєнні періоди. Напротязі двох останніх світових війн, вона змусила мільйони людей підпорядковуватися волі правлячої верхівки держав і робити немислимі до цього вчинки. У своїй книзі «Моя боротьба» Адольф Гітлер приділяв велике значення побудові пропагандистської системи, беручи до уваги, що саме із посади завідуючого пропаганди починалося його сходження на верхівку влади у Німеччині і поширенні воєнної експансії по всьому світу, важко недооцінити місце пропаганди у воєнному та політичному ремеслі. Як інструмент нападу і оборони пропаганда виконувала наступні завдання: агітування нових послідовників, дезінформування населення, поширення панічних настроїв, переконання про марність опору, перехід ворожого контингенту на свій бік, формування у своїх солдат почуття боротьби за «праве діло», створення образу визволителя, перерозподіл матеріальних ресурсів. Дослідженням впливу засобів пропаганди Третього рейху займався вчений Х. Ховман. Автор акцентує увагу на «звуковій пропаганді», яка грала значну роль у формуванні масової культури, розглядає вплив кіноіндустрії нацистського суспільства на німців, через ряд засобів, наприклад, підбір кольорової символіки, сюжетні лінії кіно(німецька молодь, німецька жінка, німецька кров).

Пропаганда у своїй структурі повинна містити чітко означену ціль, мати свої особисті елементи відзнаки, бути прив'язаною до злободенних потреб аудиторії. Нижче розглянемо методи пропаганди:

- перехід на особистості – означає атакувати опонента, а не його аргументи;
- багатократне повторення – полягає у багаторазовому повторенні(можливо у різних формах) однієї і тієї ж ідеї;
- апелювання до авторитету – це спосіб використання імені відомих або шанованих людей на свою користь(користь своєї ідеї);
- апелювання до страху – полягає у використанні страхів своєї аудиторії для підкріплення власних суджень;
- приєднуйся до маси – спекулює на природному бажанні людей бути у великому гурті, серед більшості;
- брехня – повторюване озвучування комплексу подій, які виправдовують ціль і мету пропаганди. Опис цих подій має елементи правди, але наявна “велика брехня” спотворює сприйняття громадськістю подій;
- фальшива дилема – презентування тільки двох можливих(за метою пропаганди) варіантів подій, один з яких обов'язково відстоює пропаганда;

– умовний рефлекс – якщо об'єкт А завжди присутній разом із об'єктом Б і об'єкт Б породжує сильну реакцію (огода, відраза), то коли ми будемо бачити об'єкт А без об'єкту Б ми будемо переживати ті самі відчуття;

– культ особи – полягає у возвеличуванні певної особи, її рис, ідеалізації її життя, вчинків, з метою створення образу великої людини;

– демонізація ворога – зображення осіб з ворожої нації, іншої етнічної групи, або тих, хто підтримує протилежний погляд, як нелюдей.

Висновки. На основі вище сказаного, можна зробити висновок, що питання моральності у використанні пропаганди залишається відкритим і є особистою відповідальністю кожного, але доцільність її застосування у наш час залишається беззаперечною. Оскільки ми живемо в епоху розвитку інформаційних технологій, суспільство зазнає постійного тиску збоку різних форм пропаганди (торгівельної, воєнної, культурної політичної) і без належної державної програми пропаганди, громадянин залишається сам на сам із зловмисниками, які хочуть змусити його поводитись за їхнім сценарієм. Відмова від використання державою пропаганди (за будь-яких підстав), буде означати поступовий занепад національних, культурних цінностей, дискредитацію державної політики (хорошої чи поганої) і може поставити під загрозу саме існування держави. Потрібно зазначити, що державна програма пропаганди повинна створюватись відкрито (шляхом голосування в парламенті), мати регламентовані межі використання і містити в своїй основі загальнолюдські цінності.

Література

1. Почепцов Г. Г. Пропаганда і контрпропаганда / Г.Г.Почепцов. – Москва, 2004. – 256 с.
2. Політичні комунікації / Под ред. А.И. Соловьева. – Москва, 2004. – 332 с.
3. Скуленко М. І. Психогія пропаганди : монографія / М. І. Скуленко. – Запоріжжя: КПУ, 2009. – 180 с.
4. URL: Пропаганда. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0>.
5. Поршнев Б. Ф. Соціальна психологія і історія/ Б. М. Поршнев. – Москва: Наука, 1979. – 232 с.
6. Немов Р. С. Соціальна психологія / Р. С. Немов, І. Р. Алутина. – П., 2010. – 432 с.

Л. Д. Безкровна,

*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*

І. М. Шимко,

*к. пед. н., доцент, завідувач кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ШЛЯХОМ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ І БАТЬКІВ

У статті розкрито сутність понять «соціалізація особистості» «школяр», «молодий шкільний вік»; основи соціалізації особистості молодшого школяра шляхом взаємодії вчителя і батьків.

Ключові слова: особистість, соціалізація, молодий школяр, вчитель, батьки.

Входження молодих поколінь у глобалізований, динамічний світ, у відкрите суспільство підносить роль життєвої й соціальної компетентностей вихованців. Щоб мати змогу знайти своє місце в житті, учень сучасного навчального закладу має володіти певними якостями, вміннями. Дитина повинна адаптуватися в мінливих життєвих ситуаціях, критично мислити, використовувати набуті знання та вміння в навколишній дійсності; вміти запобігати будь-яким конфліктним ситуаціям і виходити з них.

Зміни, які відбуваються у сучасному українському суспільстві порізному впливають на процес соціалізації особистості: з одного боку, підвищуються вимоги до її загального і культурного рівня, поглиблення й розширення світогляду, розвитку вмінь і здібностей, які забезпечували б не лише адаптацію до нової соціальної реальності, а й сприяли свідомому вибору життєвого досвіду, а з іншого, – прокладають шляхи життєдіяльності, ускладнюють процес соціалізації, спричинюючи проблеми в сфері соціальної взаємодії та соціальних відносин.

Притаманна сьогодні девальвація моральних цінностей, порушує гуманістичні засади співіснування особистості в соціумі, призводить до тиску на неї суспільства, продукуючи недосконалі форми комунікації, способи мислення і поведінки. Як наслідок, утруднюється входження дитини в суспільство, уповільнюється, а іноді й набуває деструктивної спрямованості процес накопичення нею соціального досвіду й формування ціннісних настановлень.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема забезпечення успішної соціалізації дітей шкільного віку як потенційної соціальної групи, спроможної за належних умов сприяти в найближчому майбутньому розбудові дійсно демократичної, правової держави, громадянського суспільства, основним елементом якого є морально й соціально розвинена особистість.

У процесі соціалізації дитина адаптується до змінних умов життя, навчається дотримуватися норм та вимог, почуватися членом певної спільноти, зважати на відмінність власних бажань від вимог довкілля, засвоювати доцільні правила, переносити свої знання в нові умови.

Теоретико-прикладні ідеї соціалізації дітей шкільного віку, різні фактори оптимізації цього процесу розкрито в працях Т. Герлянд (соціальний розвиток особистості в молодшому шкільному віці), І. Звереві (навчання школярів життєвим навичкам), Р. Прімі (соціалізація молодших школярів

засобами родинно-побутової звичаєвості) та інших науковців. Критеріями соціалізованості особистості дослідники визначають зміст сформованих у неї цінностей, картини світу, способу життя, соціальну ідентичність (групову, загальнолюдську), рівень незалежності, впевненості й самостійності, соціальну поведінку, яка схвалюється певним суспільством й організованим ним соціальним середовищем [3, с. 3].

Висвітленню ролі сім'ї як середовища виховання і соціалізації зростаючої особистості присвятили свої праці Г. Авдіянц, М. Аккерман, М. Бикова, В. Кравець, Т. Крюкова, О. Куфтяк, В. Семиченко, В. Солодников, Н. Уманець та ін. Дослідники однак в тому, що належна реалізація сім'єю відповідних функцій можлива лише за умов усвідомлення батьками себе як агентів соціалізації, наявності в них широкого рольового репертуару, який забезпечував би представлення дітям очікувань найближчого соціального оточення, добровільне відтворення ними соціальних відносин, формування необхідних ціннісних орієнтацій.

Суспільство завдяки вихованню має можливість репрезентувати прийнятий ним спосіб життя: норми і правила поведінки, культуру праці, побуту, дозвілля, відносин громадян і держави. Це актуалізує необхідність визначення й запровадження в педагогічну практику умов, які б, з одного боку, забезпечували дієвість виховання, а з іншого, – сприяли успішному перебігу загального соціалізаційного процесу.

Важливе місце серед таких умов належить взаємодії сім'ї і школи, яка сприяє узгодженню виховних впливів, що надходять від батьків і вчителів як провідних агентів соціалізації школярів. В даний час актуальною проблемою є взаємодія сім'ї і школи у виховному процесі. Оскільки сім'я і школа – два основних і рівноправних суб'єкта соціалізації особистості в період дитинства і отрочтва.

Соціалізація особистості – одне з перших питань, що постають у суспільстві у процесі підготовки молоді до трудового життя. Формування особистості – складний процес прилучення особистості до соціального буття. Соціалізація охоплює усі соціальні процеси, завдяки яким індивід засвоює певні знання, норми, цінності, що дозволяють йому бути повноправним членом суспільства. Соціалізація включає стихійні та спонтанні процеси, які впливають на формування особистості [6, с. 95].

Молодший шкільний вік виступає основним етапом формування суб'єкта діяльності, спілкування та пізнання. З початком шкільного навчання змінюється соціальна ситуація, яку утворюють єдині та неповторні специфічні для даного віку відносини між дитиною і середовищем [2, с. 8].

Особливе місце у розв'язанні проблем соціалізації посідає загальноосвітня школа. Основне призначення її в тому, щоб дати підростаючому поколінню основи знань, формувати духовні цінності, патріотичні погляди, виховувати освічених людей, здатних до активного відтворення соціального досвіду. Перед педагогами постає завдання забезпечити нормальне, безболісне входження людини в життя суспільства, всебічний розвиток особистості учня. Реалізація цього завдання може

здійснюватись лише за умови якомога активнішого включення у навчально-виховний процес кожного учня. Формування соціально активної особистості – одне з найважливіших завдань, що стоїть перед середньою загальноосвітньою школою [3, с. 3].

В даний час наше суспільство зацікавлене у тому, щоб школа випустила дітей, які готові до життя в соціумі, всебічно розвинену особистість.

Школа і сім'я – два суспільних інститути, на які покладено обов'язок виховувати особистість. Одним із шляхів оптимізації взаємодії двох провідних інституцій виховання є підвищення провідної ролі школи у розвитку особистості молодшого школяра. Це сприяє озброєнню учнів глибоким багажем знань, виробленню практичних навиків та вмінь. Визнаючи школу провідною ланкою у розвитку особистості треба зазначити, що без єдності зусиль з сім'єю, ефективність цього процесу буде низькою. Адже саме сім'я найбільше впливає на її всебічний розвиток. Саме в сім'ї дитина засвоює такі загальнолюдські поняття, як добро і зло, корисне і шкідливе, тобто її морально-етичні принципи на яких споконвіку ґрунтується педагогічний досвід народу.

Діти здобувають освіту, виховуються і навчаються не лише в школі. Їх розвиток продовжується і поза стінами школи і насамперед – у сім'ї. Сім'я – один із головних виховних інститутів, значення якого у формуванні особистості дитини важко переоцінити. Лише в сім'ї, під керівництвом та з допомогою батьків дитина пізнає навколишній світ у всіх його складностях і багатогранних проявах, тут проходить її громадське становлення, формується світогляд та естетичні смаки [4].

Таким чином, щоб відбулась успішна соціалізація особистості молодшого школяра. ми повинні залучати батьків до навчально-виховного процесу. Співробітництво, яке покладене в основу взаємодії сучасної школи і сім'ї, дає змогу створити атмосферу довіри, взаєморозуміння, підтримки та благополуччя дитини, становлення її як особистості. Отже, успішний розвиток дітей значною мірою залежить від дружньої і погодженої виховної роботи школи і сім'ї.

Література

1. Андрущенко В. П. Соціальна робота / В. П. Андрущенко, В. П. Бех, М. П. Лукашевич. – К.: УДЦССМ, 2001. – 344 с.
2. Архипова С. Розвиток соціального досвіду особистості в умовах школи / С. Архипова, О. Архипов // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2007. – №1. – С.4-8.
3. Герлянд Т. Соціальний розвиток молодшого школяра / Т. Герлянд // Педагогічна газета. – 2006. – № 6. – С. 3.
4. Москаленко В. В. Социализация личности [Философский аспект] / В. В. Москаленко. – К. : Вища школа, 1986. – 200 с.
5. Мудрик А. В. Соціальна педагогіка / А. В. Мудрик. – М., 1999. – 121 с.

6. Ратніченко С. А. Сімейне виховання як чинник емоційного розвитку дошкільника / С. А. Ратніченко // Дитячий садок від А до Я. – 2007. – № 1. – С.150-158.

7. Якуба Е. А. Соціологія: учеб. пособ. / Е. А. Якуба. – Харків: Константа, 1996. – 192 с.

О. А. Белан,
вчитель початкових класів
Криворізької гімназії № 91, спеціаліст

ДИТЯЧА КОЛЕКЦІЯ – КЛЮЧ ДО ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

У статті робиться спроба визначити місце дитячого колекціонування в процесі становлення особистості дитини, з'ясувати головні мотиви цієї діяльності. Автор стверджує, що колекціонування – важлива частина розвитку пізнавальних здібностей дитини, і у зв'язку з цим, намагається окреслити основні способи підтримки цієї діяльності з боку батьків та педагогів.

Ключові слова: колекціонування, колекція, особистість, мотив, пізнавальна діяльність.

Колекціонування – складний феномен із власною історією та логікою розвитку. Від найдавніших часів люди відчували потребу у збиранні найрізноманітніших речей, які, з одного боку, не були предметами першої необхідності, але, з іншого, мали естетичну чи пізнавальну цінність. Сьогодні колекціонування повертається у культурний простір України не тільки як один із видів хобі та людських захоплень, а й як важливе соціокультурне явище. В наш час колекціонування дедалі більше асоціюється з торгівлею антикваріатом та творами мистецтва, музейницькими практиками, меценатством тощо. Але не слід забувати, що в цьому явищі закладений універсальний механізм реалізації базових людських потреб у самоствердженні, пізнанні, естетичному задоволенні і т.д., який притаманний як дорослим, так і дітям.

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати яким чином реалізуються механізми колекціонування у дитячому віці і встановити їх зв'язок з педагогічною практикою.

Навряд чи існує людина, яка б стверджувала, що ніколи в своєму житті нічого не колекціонувала. Особливо це стосується дитячого віку, коли малюки тільки починають освоювати світ. За спостереженнями вчених, переважна більшість дітей у різному віці схильна до збирання предметів, і це є ознакою цілком нормального розвитку дитячої особистості. В зібраних предметах діти найчастіше бачать будівельний елемент символічної системи свого «Я» [4, с. 131]. Завдяки речам, що належать дитині, вона приходить до осмислення навколишнього світу та самої себе – унікальної особистості, якій

вдалося серед тисяч інших предметів віднайти ту чи іншу річ, тим самим надавши їй нового смислу. Для дітей каміння – це не просто непотріб, якого вдосталь навкруги, а втілення їх особистих якостей – спостережливості, уваги, вміння вирізнити незвичайну форму чи колір каменя.

За оцінками дослідників, розквіт колекціонерського захоплення припадає на вік 7–12 років. Прихильники психоаналізу пов'язують це із сексуальним розвитком особистості [1, с. 98], тоді як інші вчені наголошують на тому, що в цей час у дитини формується апарат логічного мислення, вона вчиться класифікувати та впорядковувати предмети за тими чи іншими критеріями [4, с. 136]. Саме удосконалення логічного мислення є головною умовою того, що дитина починає не просто безсистемно накопичувати речі, які припали їй до смаку, а формувати змістовні колекції, побудовані за зрозумілими, ясними критеріями.

Колекціонування лежить в основі методу порівняння за подібністю і відмінністю, запропонованому О. Декролі для розвитку мислення у дошкільному віці. Суть цього методу полягає в тому, що діти приносять в дитячий садок все, що вони знаходять на вулиці, в ході екскурсії і розкладають за видами (тварини, мінерали, рослини). Якщо дитина вагається у класифікації, вона кладе свій предмет в один з ящиків для колекціонування. Для ілюстрацій і картинок передбачені спеціальні конверти, в кожному з яких концентрується матеріал за однією з тем «центру інтересу» (їжа, житло, одяг, засоби спілкування і т.п.) [2].

Результати емпіричного дослідження, проведеного І. А. Корепановою та Є. А. Журковою, свідчать, що в дитячому колекціонуванні можна виділити кілька основних мотивів, які можуть змінювати один одного або співіснувати в рамках функціонування однієї колекції. Осердям одного з таких мотивів є зосередженість на процесі колекціонування, який не тільки дає можливість позбутися нудьги, а й приносить задоволення власними досягненнями, відчуття особистого успіху. Другим з мотивів, відзначених дослідницями, є утилітарність колекцій, себто, їх придатність для практичного використання. Третій мотив передбачає залучення колекції до пізнавальної діяльності дитини, розширення її знань про навколишній світ чи конкретну обрану дитиною галузь. Нарешті, існують колекції, спрямовані на налагодження спілкування з ровесниками. Володіння колекцією певних предметів впливає на статус дитини в групі і ставлення до неї, допомагає дитині в спілкуванні та знаходженні нових друзів [3, с. 35].

З'ясування мотивів дитячого колекціонування значною мірою сприяє усвідомленню дорослими значення цього заняття. Батьки повинні пам'ятати, що принесені малюком додому камінці, каштани, листочки, усілякі блискітки і т.д. – це не просто забаганка малого збирача, а його практичні кроки у пізнанні і освоєнні світу, а також самого себе. Таким чином він вчиться вирізняти з усього багатства предметного світу ті речі, які йому подобаються, а, значить, так чи інакше, він їх співвідносить з собою. Тому різка критика, намагання переконати дитину позбавитися «непотребу» може бути травмуючим фактором, який позбавить дитину упевненості в собі.

Маленького колекціонера необхідно підтримувати, одночасно даючи йому основні знання про правила класифікації, впорядкування колекції, показати йому можливості естетичного оформлення його збірки: придбати альбом для марок, папку чи конверт для листівок, звільнити полицю для фігурок, статуеток, моделей тощо.

Якщо колекціонування дітей дошкільного віку ще межує з накопиченням, то молодші школярі вже цілком здатні самостійно задати системність своєї колекції. В цьому віці діти вже бачать в своїй колекції не стільки сукупність окремих предметів, скільки їх єдність, сплав, в якому усі предмети взаємопов'язані, і саме цей зв'язок є запорукою функціонування колекції. Деяко змінюються мотиви поповнення збірки: на перший план виходить не стільки бажання володіти конкретним предметом, скільки потреба включити його в серію предметів, якими дитина вже володіє. В цей час коло інтересів маленьких колекціонерів значно розширюється. Вони починають збирати м'які іграшки (марктофілія), паперові гроші (боністика), монети (нумізматика), ляльок (плангонологія), музичні записи (філофонія), магнітики на холодильник (магнітофілія) тощо. В своїй збирацькій діяльності діти вчаться налагоджувати контакти не тільки з ровесниками, а й дорослими, в них формуються навички комунікації, здатність грамотно вести переговори, домовлятися, відстоювати власні інтереси.

Однак, найбільш важливим, з точки зору педагогіки, є пізнавальний потенціал, закладений у колекціонуванні. Процес збирання колекції передбачає велику дослідницьку роботу, пов'язану з вивченням предметів інтересу колекціонера, їх особливостей, виявленню взаємозв'язків з іншими предметами. По суті, дитина вчиться здобувати необхідну їй інформацію, розширює свій кругозір за рахунок нових джерел, причому керується в цьому своєю внутрішньою мотивацією. Більше того, під час пошуку предметів для колекції розвиваються увага, пам'ять, уміння спостерігати, порівнювати, аналізувати, узагальнювати, виділяти головне, комбінувати і т.д. Колекціонування виховує в дитині посидючість, акуратність, здатність концентрувати увагу, а також сприяє розвитку цілеспрямованості і вміння доводити почату справу до логічного кінця.

Дитяче колекціонування може здійснюватися не лише як стихійна діяльність, а й набувати форми цілеспрямованого й спеціально організованого процесу. В педагогічній практиці колекціонування може набувати значення квазидослідницької діяльності, яка допомагає сформувати пізнавальні навички та розкрити творчий потенціал дитини [3, с. 34]. Окрім того, що дитина ставить перед собою конкретні цілі і шукає шляхи їх досягнення, вона ще й опановує дослідницький апарат: веде реєстр колекції, де занотовує час, місце знаходження того чи іншого предмету, його значення тощо. Разом з цим, маленький колекціонер ще й здобуває навички рефлексії над власною діяльністю, адже постійно «зв'язує» той чи інший крок зі структурою своєї збірки, оцінює свою діяльність, порівнюючи «ідеальний» образ колекції з тією, якою він володіє.

Колекціонування – це унікальний спосіб активізації дитячої пізнавальної діяльності, сприяння розвитку їх допитливості й творчого підходу до дійсності. Вчитель повинен уважно ставитися до усіх проявів колекціонерської діяльності учнів, адже навіть найдивніші захоплення внутрішньо збагачують дитину, даючи їй власний орієнтир в цьому світі й даючи їй зрозуміти свою унікальність, здатність бачити те, що недоступно іншим людям. Знайомство з колекціонерськими захопленнями дітей чимало значить для розуміння особистості дитини, тому вчитель не повинен ігнорувати цей фактор у навчально-виховній роботі. Насамперед необхідно з'ясувати, кого і який вид колекціонування приваблює, яку мету ставить кожен колекціонер, які має досягнення, з якими труднощами стикається, якої допомоги потребує. Відповіді на ці питання, по-перше, дасть вчителю уявлення про тип особистості дитини, її особливі інтереси, справжні мотиви, а, по-друге, накреслить план тих способів підтримки, яких потребує той чи інший учень: комусь потрібно роз'яснити мету і значення колекціонування, а комусь – допомогти практично в збиранні, оформленні, дати поради щодо зберігання, каталогізування зібраних матеріалів. Окрім того, корисно організувати в класі огляд учнівських колекцій, під час яких учні повинні не тільки експонувати свої збірки, а й презентувати їх – коротко характеризуючи найцінніші чи найцікавіші екземпляри. Така виставка не тільки об'єднає учнів, але й дасть кожному з них відчуття значущості обраної справи, успішності [5, с. 341–342].

Батьки найчастіше позитивно ставляться до колекціонування, адже з цим заняттям, як правило, у дорослих асоціюються спогади про власні дитячі роки, коли вони збирали марки, листівки, значки і т.д. В такому разі дорослі заохочують інтерес дитини до збирання будь-яких предметів, створюють доброзичливу атмосферу, надають допомогу дитині (купають енциклопедії, розмальовки, оформлюють разом коробки для колекцій). Іноді батьки частково цікавляться захопленням дитини або ж взагалі не виявляють інтересу до захоплень дитини, вважаючи колекціонування марною тратою часу. Часом дорослим зручно відгородитися від малюка: нехай він там займається чим хоче, аби не заважав. В цьому випадку педагогу необхідно звернути увагу батьків на виховання їх малюка, підштовхнути їх до того, щоб зробити крок до дитини, і постаратися захопити колекціонуванням. В такий спосіб батьки зможуть знайти спільні точки дотику з інтересами своєї дитини, стати для неї не тільки батьками, а й хорошими друзями. Разом з тим, батьки повинні «тримати дистанцію», щоб не нав'язати власних стандартів та поглядів на те, якою повинна бути колекція. До того ж часто прагнення дорослих надати колекції системності, оснастити її більшим інформативно-пізнавальним потенціалом призводить до того, що втрачаються «чари» колекції для дитини. Дитяче колекціонування, власне, тим і відрізняється від дорослого, що на усіх його етапах пов'язане з грою: діти або включають зібрані експонати до своєї гри, або сам процес збирання сприймають як захоплюючу гру, і в цьому полягає вся привабливість цього заняття для малюків.

Література

1. Бодрийяр Ж. Система вещей. Перевод с франц. / Жан Бодрийяр. – Москва : Рудомино, 2001. – 221 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І. М. Дичківська. – Київ : Академвидав, 2004. – 351 с.
3. Корепанова И. А. Коллекционирование – феномен культурный и психологический / И. А. Корепанова, Е. А. Журкова // Культурно-историческая психология / Ред. В. П. Зинченко. – 2007. – №4. – С. 32–38.
4. Осорина М. В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых / М. В. Осорина. – Санкт Петербург: Питер, 2008. – 304 с.
5. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – Київ: Академія, 2002. – 528 с.

О. В. Волинець,
*вчитель початкових класів Криворізької гімназії №91,
спеціаліст вищої категорії*

ІМІДЖ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВИХ РОЗВІДОК

У статті проаналізовано погляди вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів на поняття «імідж», його дефініції залежно від напрямку діяльності. Визначено основні аспекти проблеми формування іміджу вчителя. Виокремлено передумови проведення дослідження професійного іміджу вчителя початкових класів, а також окреслено перспективні напрями подальших наукових розвідок у галузі педагогічної іміджології.

Ключові слова: сучасний вчитель, імідж, іміджологія.

Нинішній етап розвитку української освітньої галузі характеризується кардинальними змінами, зумовленими, з одного боку, сформованими й міцно утримуваними традиціями радянської освіти, з іншого – соціально-економічними й політичними умовами, які дають чітко зрозуміти, що ізольовано, відокремлено українська освітня система не зможе повноцінно функціонувати, забезпечуючи підготовку конкурентоспроможного фахівця міждержавного рівня. У зв'язку з цим особлива увага має бути зосереджена на вищій ланці освіти, що готує спеціаліста, основне завдання якого – навчання та підготовка дошкільнят і школярів для життєдіяльності в новому форматі.

Вища школа України початку ХХІ століття – це місце, де майбутні педагоги набувають професійної гнучкості, здатності адаптуватися до соціальних змін, готовності до успішного вирішення професійних завдань у нових умовах. Ускладнення завдань освіти надає особливої значущості вивчення ролі іміджу як одного з професійно важливих якостей сучасного

педагога. У зв'язку з цим актуалізується роль нової галузі теоретичного і прикладного знання, якою є іміджологія. Об'єктивними умовами її актуалізації в сучасному суспільстві є нерозробленість основних умов і закономірностей формування іміджу, його структурних компонентів, засобів і методів.

Незважаючи на стрімкий розвиток, виокремлення в самостійну галузь, значну кількість публікацій і наукових монографій, виникнення комерційних послуг із формування іміджу, використання досягнень іміджології відбувається стихійно, нецілеспрямовано, без системи знань та вивчення особливостей іміджу як невід'ємної частини професіоналізму в певній сфері діяльності. Серед резервів у вдосконаленні професіоналізму вчителів початкових класів особливий науково-дослідницький інтерес становить вивчення феномена іміджу педагога і базових умов його спрямованого формування.

Окремі аспекти проблеми формування професійно-педагогічного іміджу майбутнього вчителя початкових класів деякою мірою висвітлено науковцями, які досліджували: психологію індивідуальності (Б. Ананьєв, В. Мерлін, Є. Рогов та ін.); особливості становлення "Я-концепції" особистості (Р. Бернс, А. Маслоу, К. Роджерс); концептуальні засади та практичний інструментарій іміджології (П. Берд, Л. Браун, Ф. Джефкінс та ін.); сутність професійного іміджу фахівця та особливості його ефективної самопрезентації (І. Альохіна, В. Бебік, М. Вудкок та ін.); формування педагогічного іміджу та „професійного образу Я” майбутнього педагога (І. Володарська, Н. Гузій, А. Морозов та ін.); закономірності становлення педагогічної майстерності освітянських кадрів та формування професійно важливих якостей майбутніх менеджерів освіти (І. Зязюн, Г. Закорченна, В. Сухомлинський та ін.).

У сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства спостерігаються характерні для ринкової економіки тенденції, облік яких необхідний у роботі початкової школи нашої країни. Так, перша з тенденцій – це розшарування соціальних верств суспільства, яке призводить до диференціації загальноосвітніх шкіл (державні, спеціалізовані – школи з пріоритетним здійсненням одного або декількох напрямків розвитку дітей: інтелектуального, художньо-естетичного, іноземні мови; приватні, комерційні, гімназії, ліцеї і та ін.). Таким чином, сучасні школи багатофункціональні, різнотипні, вільні у виборі пріоритетного напрямку навчально-виховного процесу та використанні освітніх програм. Друга тенденція полягає у виникненні нової категорії споживачів, які використовують послуги індивідуальних учителів, таким чином створюючи конкуренцію у сфері надання шкільних послуг.

Отже, сучасний учитель початкових класів повинен поєднувати в собі як риси власне вихователя (опіка, заміна матері), так і риси вчителя. Це, безперечно, знайшло відображення в професійному іміджі, який став більш індивідуалізованим. Усе це робить проблему іміджу сучасного педагога в освітній практиці шкіл актуальною, що вимагає пильної уваги не тільки з

боку тих, хто її розробляє, але й тих, хто хоче бути успішним у своїй професійній педагогічній діяльності. Зважаючи на сказане вище, метою нашої статті є обґрунтування актуальності проблеми дослідження іміджу сучасного вчителя, виокремлення основних напрямків подальшої роботи над окресленою темою.

Зрозуміло, що в основі іміджу лежить реалізація особистістю своїх потенційних можливостей, тобто реалізація «Я-концепції». Імідж не може бути самоціллю, як і не може повноцінно функціонувати замкнено в межах особистості.

Імідж повинен знайти власне існування, стати окремою цінністю і використовуватися не лише при слушній нагоді, а бути основою професійного розвитку вчителя. Імідж не малюнок, не калька, не розроблене в найдрібніших деталях точне зображення, а певна система складових що стає підґрунтям для формування враження про фахівця.

Кожен з нас створює певний образ – імідж – уявлення про людину, що складається на основі її зовнішнього вигляду, звичок, манери говорити, менталітету, вчинків та ін. [1, с. 46].

Як зазначається в науковій літературі, увага до іміджу актуалізувалася в останні роки у зв'язку із загостренням проблеми вибору, що постала перед людьми (вибору товарів і послуг, політичних партій і громадських організацій, лідерів і керівників), і конкуренцією на різноманітних ринках – споживчому, політичному та інших. Щоб продати товар, послугу, залучити на свій бік виборця, щоб успішно конкурувати на ринку, фірма, громадська організація, університет або банк повинні створити собі відповідний імідж. Доцільний, адекватний імідж абсолютно необхідний для будь-якого виду соціальної діяльності, що підтверджує багаторічна практика [2, с. 5].

Саме тому в рамках традиційних наукових дисциплін – психології, педагогіки, економіки, соціології, політології – з'являються спеціальні науково-практичні галузі: теорія і практика реклами, public relations, іміджологія та інші, основним предметом яких стає формування образів, у тому числі й соціальних образів. Оперуючи переважно у просторі символів, вони сприяють вирішенню завдань у реальному житті.

Імідж знаходиться в ряду таких понять, як рейтинг, репутація, популярність, престиж, авторитет та ін. Якщо у практичній психології, іміджології та інших прикладних дисциплінах увагу зосереджено на проблемах соціальної перцепції, атракції, атрибуції, самомоніторингу, управління шляхом створення вражень від зовні привабливого образу об'єкта та ін., то соціологію імідж цікавить з дещо інших позицій. Для соціології, насамперед соціології управління, важливо, як імідж організації, соціальної чи професійної групи, а також імідж їхніх програм, цілей, планів впливає на якість виконання організаціями, колективами, цільовими групами своїх функцій, наскільки імідж впливає на статус того чи того соціального об'єкта, які соціальні механізми можна задіяти, щоб створити адекватний (не обов'язково позитивний) імідж [3, с. 60].

Для педагогіки, і зокрема професійної, у дослідженні іміджу важливим є такі аспекти: окреслення педагогічних умов, що забезпечують ефективність цього процесу; визначення критеріїв та рівнів дослідження даного феномену; а також виокремлення рекомендацій вчителям щодо формування та розвитку власного професійного іміджу.

У зарубіжній фаховій літературі, присвяченій проблемам дослідження іміджу, термін «імідж» ужито в значенні, яке можна було б сформулювати так: імідж – це відображення у психіці людини у вигляді образу тих чи тих характеристик об'єкта чи явища, а це означає, що термін «image» професіонали інтерпретують як образ, який розуміють як сукупність не лише матеріальних видимих характеристик об'єкта, а й ідеальних невидимих його характеристик. [4, с. 60].

Більшість вітчизняних фахівців трактують і перекладають слово «імідж» як образ. Така інтерпретація цього терміна була би прийнятною, якби не той факт, що в українській мові слово «образ» має кілька значень: 1) зовнішній вигляд кого-, чого-небудь; вигляд кого-, чого-небудь, відтворений у свідомості, пам'яті або створений нею; подoba, копія чого-небудь; 2) специфічна для літератури і мистецтва конкретно-чуттєва форма відображення дійсності; 3) зображення якого-небудь явища через інше, конкретніше або яскравіше за допомогою мовного звороту, переносного вживання слова та ін.; 4) те, що вимальовується, постає в чий-небудь уяві; 5) зображення зовнішнього вигляду кого-, чого-небудь (про портрет, фотографію, скульптуру та ін.); 6) відображення в свідомості явищ об'єктивної дійсності; 7) обличчя [5, с. 560–561].

Подібна багатозначність українського слова «образ» викликає логічне запитання: яке зі значень найбільш близьке до англійського «image»? Структура словникової статті дозволяє стверджувати, що вживання терміна «імідж» як синоніма терміна «образ» у значенні зовнішній вигляд можливе тільки у зв'язку з однією зі складових частин іміджу, детермінованою саме зовнішнім виглядом людини, однак тут зовсім не йдеться інші сторони іміджу, зокрема психологічну, соціальну та ін.

Імідж будь-якого об'єкта – це не загальноприйнятий образ, який може мати звичайну оцінку (а може й не мати її), образ, який може мати раціональний або емоційний характер, що виник у психіці людини – у сфері її свідомості або підсвідомості в результаті прямого сприйняття тих чи тих характеристик об'єкта, або непрямого, опосередкованого на основі сприйняття вже оціненого кимось образу через оцінку цього образу, сформованого в психіці інших людей.

При цьому зауважимо, що якщо імідж – це образ, то чи образ – це імідж, або, по-іншому, чи будь-який образ, що виник у психіці людини в результаті сприйняття, є відображенням характеристик цього об'єкта, прототипом образу? Це у свою чергу означає, що не кожен образ об'єкта (людини, предмету, системи), що виникає у психіці людини або групи людей, може називатися іміджем, а тільки той, до прототипу якого в цієї людини або людей виробилося певне ставлення. У такому випадку імідж можна

трактувати як образ, до якого у людини є певне ставлення. Іншими словами, образ об'єкта – це ставлення людини до сформованого у неї в результаті сприйняття характеристик об'єкта способу цього об'єкта (людини, предмету, системи) [6, с 65].

Для того, щоб створився імідж, мало сприймати ті чи інші характеристики об'єкта (людини, предмету, системи) і сформувати у своїй психіці образ цього об'єкта; необхідно, аби до цього образу, а точніше до прототипу цього образу, виникло певне ставлення, оцінка цього образу і думку про прототип цього образу. Таким чином, імідж – це не стільки образ, скільки ставлення до образу і думка про цей образ.

Отже, імідж об'єкта виникає, коли людина, що входить у певну соціальну групу людей (в нашому випадку вчитель, який є членом педагогічного колективу школи), сприймає зовнішні чи внутрішні характеристики якогось об'єкта, іншої людини, предмета чи явища, в результаті такого сприйняття у психіці цієї людини виникає образ об'єкта, цей об'єкт мимоволі співвідноситься людиною з власною системою цінностей, наслідком чого в людини є ставлення до цього об'єкту, оформлене у вигляді думки.

Тому можна вважати, що імідж людини – це думка про неї в групі людей у результаті сформованого в їхній психіці образу цієї людини, який виник унаслідок прямого їх контакту з нею або внаслідок отриманої про неї інформації від інших людей [7, с. 27].

Професійна діяльність зі створення іміджу виступає компонентом будь-якої професійної діяльності, пов'язаної з інтерсуб'єктною взаємодією (в професіях типу «людина – людина», «людина – колектив», «людина – великі соціальні групи»), сприяючи підвищенню продуктивності основної професійної діяльності суб'єкта і поліпшення її акмеологічних характеристик.

Ступінь оволодіння професійною діяльністю зі створення іміджу обумовлює ступінь професіоналізації суб'єкта у сфері основної професійної діяльності.

У педагогіці, а також у ряді інших наук, «імідж» отримав своє заслужене визнання. Прагнення вчителя бути особистістю, що створює свій власний професійний імідж, спонукало до появи нової галузі іміджології – педагогічної іміджології. Формування забарвленого стереотипу відчуття образу педагога сьогодні стає завданням сучасного вчителя. Адже, при формуванні іміджу вчителя його якості, риси органічно переплітаються з тими властивостями, які притаманні педагогу.

Хоча педагогічна іміджологія – принципово новий напрямок, який залишається актуальним. Педагогічна іміджологія дозволяє інакше поглянути на процес підготовки фахівця у вищих навчальних закладах і на самого педагога. У рамках педагогічної іміджології імідж учителя розглядається як продукт особливої діяльності зі створення або перетворення іміджу, як результат програми цілеспрямованих професійних зусиль. Цим, зокрема, можна пояснити те, чому визначення та положення іміджології не варто

сліпо переносити в область соціальної психології іміджу, мета якої – теоретичне відображення іміджу як об'єктивного соціально-психологічного явища, пізнання тих об'єктивних соціально-психологічних закономірностей, що лежать в основі його виникнення і функціонування, і які тією чи тією мірою, відповідно до ступеня їх усвідомлення, можуть бути використані в практичній іміджології. Соціально-психологічне визначення іміджу має враховувати його подвійну природу – соціальну і психологічну. Будучи образом суб'єкта для соціальної групи, імідж у певному розумінні є водночас і образом цієї групи для суб'єкта, тому що побудова іміджу відбувається відповідно до усвідомлених або неусвідомлених уявлень суб'єкта про характеристику групи, для якої створюється імідж. Імідж не можна розглядати лише як феномен психічного життя індивіда, проте неправильно буде описувати його і як виключно прояв зовнішніх по відношенню до індивіда факторів. Він є проявом роботи психіки за погодженням її власних імпульсів з індивідуальним і груповим досвідом.

Отже, професійний імідж – складне психолого-педагогічне явище, а тому в перспективі вимагає докладних досліджень, як особистісний феномен, і як явище створення колективного образу. Перспективи дослідження іміджу вбачаємо у поглибленому вивченні конкретних сфер іміджеутворювальної діяльності в контексті практики. Перспективним, також вважаємо, створення алгоритму виокремлення педагогічних умов продуктивного іміджу вчителя початкових класів, вивчення динамічних аспектів іміджу, який забезпечить педагога необхідним інструментарієм на різних етапах навчання та виховання молодшого школяра.

Література

1. Калюжный А. А. Использование психотехник в формировании имиджа учителя / А. А. Калюжный // Журнал прикладной психологии. – 2005. – № 6. – С. 45–48.
2. Калюжный А.А. Нравственные аспекты в обучении учащихся общеобразовательных школ /А. А. Калюжный. – Алматы : Гылым, 1994. – 156 с.
3. Калюжный А.А. Особенности построения профессионального имиджа /А. А. Калюжный // Вестник Государственного университета управления. Серия: Социология и управление персоналом. – № 3 (19). – М. : ГУУ, 2006. – С. 59–63.
4. Словарь по социальной педагогике: учеб. пособ. / Авт.-сост. А.В. Мардахаев. – Москва : Академия, 2002. – 308 с.
5. Словник української мови: в 11 т. – Київ : Наук. думка, 1974. – Т. V. – 1156 с.
6. Калюжный А. А. Педагогическая имиджология: учебное пособие для студентов вузов /А. А. Калюжный. – Алматы : Гылым, 2004. – 200 с.
7. Калюжный А.А. Психология формирования имиджа учителя / А. А. Калюжный – Москва : ВЛАДОС, 2004. – 222 с.

8. Калюжный А.А. Риторика для учителя: Программа специального курса для студентов педагогических специальностей /А. А. Калюжный. – Актобе : Изд-во АктГУ им. К. Жубанова, 1999. – 30 с.

9. Данильчук Л.А. Имиджмейкер: учеб. пособие. – В 2 ч. /Л. А. Данильчук. – Житомир : ИПСТ, 2002. – 136 с.

10. Данильчук Л.А. Основы имиджа и этикета: учеб. пособ./Л. А. Данильчук. – Киев : Кондор, 2004. – 234 с.

О. І. Галич,
*вчитель початкових класів Криворізької гімназії № 91,
спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист*

ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ

У статті розкривається сутність понять «соціалізація», «виховання», обстоюється позиція того, що виховання є важливою органічною складовою процесу соціалізації особистості молодшого школяра

Ключові слова: молодші школярі, соціалізація, виховання, соціум, навчальна діяльність, соціальна компетентність школярів.

Актуальність дослідження. Становлення України як незалежної держави та входження її у світовий простір орієнтує на побудову громадянського суспільства. На перший план вийшли питання гармонійного входження людини у суспільство, відповідність новим соціальним нормам, прийняття й передачі з покоління в покоління системи національних, культурних та релігійних цінностей.

Притаманна сьогодні девальвація моральних цінностей, порушує гуманістичні засади спілкування особистості в соціумі, призводить до тиску на неї суспільства. Трансформації історично випробуваних соціальних орієнтацій призводить до формування у зростаючої особистості деформованого ціннісного світогляду, хибних уявлень про соціально-рольовий процес, які замінюючись примітивними утилітарними моделями, стимулюють прояви агресивності, цинічного ставлення до соціальних і моральних цінностей. Як наслідок, утруднюється входження дитини в суспільство, уповільнюється, а іноді й набуває деструктивної спрямованості процес накопичення нею соціального досвіду й формування ціннісних настановлень. Саме тому сучасна школа повинна формувати у свідомості дітей систему моральних цінностей, але для цього їй потрібно розв'язати проблему, як узгодити процес виховання в школі з тими нормами і цінностями, які пропагує суспільство та батьки.

Мета публікації: розкрити зміст виховання молодших школярів в умовах соціалізації освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема активного входження особистості у суспільство була предметом досліджень ще філософів античності. З розвитком суспільства вона не втратила своєї актуальності, навпаки, стала більш різноплановою, набула глибшого змісту.

Найбільший внесок у розробку теоретичних основ різноманітних соціальних теорій зробили М.Бугле, Г.Гідінгс, Е.Дюркгейм, Г.Лебон, Т.Парсонс. На розроблених ними теоретичних підходах наприкінці ХХ ст. сформувався три напрями досліджень проблем соціалізації особистості: соціально-філософський, представлений працями С.Батеніна, В.Москаленка, П.Паригіна; соціально-психологічний, в основі якого дослідження Г.Андрєєвої, С.Белічевої, Я.Коломінського, І.Кона, О.Леонтьєва, А.Петровського, С.Раззуваєва; соціально-педагогічний – дослідження В.Алфімова, О.Белінської, В.Бочарової, Б.Вульfoва, О.Газмана, Н.Лавриченко, Л.Міщик, А.Капської, А.Мудрика, Т.Стефаненко, Л.Столярчук, С.Харченка.

Проблемі соціалізації та соціального виховання молодших школярів присвячено роботи Р.Бернса, Ю.Богінської, Л.Варяниці, Н.Гавриш, Н.Головіної, В.Давидова, І.Кона, С.Курінної, О.Малахової, І.Печенко, С.Хлєбїк, Т.Шибутані.

Пошуку гармонії розвитку дитини у природному та соціальному середовищі присвятив свою педагогічну діяльність В.Сухомлинський.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дискусії навколо поняття «соціалізація» свідчать про його складність, про те, що до того часу науковці не дійшли згоди в розробці цілісної теорії соціалізації як явища і процесу, а також використання рекомендацій педагогічної науки.

Соціалізація дитини передбачає набуття нею досвіду співжиття в суспільстві з іншими людьми. Процес формування особистості невід’ємний від соціального середовища, в якому вона живе і діє. Функції соціалізації пов’язані з її роллю в відтворенні суб’єкта соціально-історичного процесу, в забезпеченні наступності культури і цивілізації, в підтримці безконфліктного існування суспільства як інтегрованої системи. Сутність соціалізації полягає в тому, що в її процесі людина формується як член того соціуму, до якого належить.

Процес соціалізації відбувається у взаємодії дитини з соціальними інститутами у процесі набуття знань та досвіду соціально схвалюваної поведінки. У процесі соціалізації дитина оволодіває уміннями й навичками практичної й теоретичної діяльності: перетворення наявних відносин у якість особистості, засвоює досвід суспільного життя і суспільних відносин, адже дитина вчиться жити з іншими дітьми, дорослими в колективі, в соціумі, ефективно взаємодіяти з іншими. На думку вчених, соціалізація – це поступове набуття дитиною соціального досвіду спілкування і діяльності, це процес розвитку самосвідомості, саморегуляції, самовираження, становлення активної життєвої позиції у процесі життєдіяльності та життєтворчості дитини.

Поняття «соціалізація» (від лат. *socialis* – суспільний) дедалі активніше використовується як наукова категорія представниками широкого спектра наук – філософії, соціології, психології, політології, педагогіки та ін.

Соціалізація – це прийняття індивідом групових норм, “прийняття особистістю переконань, цінностей і норм вищого чи нижчого статусу, характерних для груп, членства в яких особистість домагається.

Основними інститутами соціалізації визнають систему освіти й виховання. «Виховання є провідним і визначальним початком соціалізації. Ядро виховання складає процес передавання нагромаджених минулими поколіннями знань і культурних цінностей, тобто освіта».

Особистість – це конкретна, жива людина, яка, як член суспільства, перебуває в певних відношеннях з іншими людьми. Щоб стати особистістю, людина повинна досягти певного рівня психологічного розвитку і бути спроможною сприймати себе, як єдине ціле, відмінне від інших людей.

Соціалізація забезпечує орієнтацію особистості на ознайомлення і засвоєння загально визнаних моральних норм, принципів, правил, набутих людством, а також їхню активну реалізацію у взаємодії з соціумом. Головним завданням соціалізації особистості є забезпечення входження індивіда в суспільство, внаслідок чого формується його соціальний статус та позиція, самосвідомість, відповідальність, ставлення до світу.

Молодший шкільний вік охоплює період життя від 6 до 10 років і визначається найважливішою частиною у житті дитини – її вступом до школи. Це вищий рівень розвитку психіки, досягнутий у результаті первинної соціалізації (дошкільний вік), який створює можливість для подальшого соціального розвитку. На даному етапі соціального розвитку формуються ті психологічні структури суб’єкта навчально-пізнавальної діяльності, які забезпечують ефективність процесу навчання. Раніше для дитини існував світ речей, тепер перед нею – світ відносин і закономірностей з їх внутрішньою, строго науковою організацією.

У період молодшого шкільного віку дитина набуває значного обсягу знань, умінь та навичок, збагачує досвід своєї соціальної поведінки. У неї з’являються перші стійкі ціннісні орієнтації. Відбувається бурхливий розвиток почуттів: моральних, інтелектуальних, етичних. Початок навчання – це початок корінної зміни соціальної ситуації розвитку дитини. Вік дитини 7 років вважається, дуже важливим у житті особистості. Вона стає суспільним суб’єктом і виконує тепер соціально-значимі обов’язки, за які отримує суспільну оцінку.

Молодші школярі що не здатні самотійно брати участь у реальному житті соціуму, проте під впливом соціалізації та виховання дитина спроможна змінювати свій внутрішній світ, своє ставлення до людей, подій, самого себе, тим паче, що період розвитку дитини від 8-9 років характеризуються творчим піднесенням. Для успішної соціалізації молодших школярів потрібні такі умови, які забезпечували б їм можливість критично переосмислювати і відбирати те, що пропонує соціум. Успішна соціально-

педагогічна робота по соціалізації особистості допомагає дитині увійти в сферу соціального життя, свого власного соціального досвіду.

Набуття дитиною певного соціального досвіду, що він пережив, який постійно визначає його дії і вчинки і проявляється у ставленні школяра до різних сторін свого життя, впливає на формування його бажань, інтересів, направляє чи стримує його активність можна вважати головним показником рівня соціалізації особистості, яка відбувається в трьох основних сферах: діяльності, спілкуванні та самосвідомості.

Дитина набуває знань і навичок, необхідних для соціальної взаємодії та соціальних контактів індивідів. Вона входить в світ знань, загальнолюдських цінностей, оволодіває різноманітними способами діяльності, навчається спілкуватися з іншими людьми, відкриває світ власного «Я», навчається керувати ним. Становлення особистості як повноправного, самостійного і творчого суб'єкта суспільного життя є педагогічною метою безпосередньо соціалізації.

Під керівництвом учителя початкової школи діти починають засвоювати зміст основних форм людської культури (науки, мистецтва, моралі) і вчаться діяти відповідно до традицій і нових соціальних очікувань людей. Саме у цьому віці дитина вперше виразно починає усвідомлювати відносини між собою і оточуючими, розбиратися у суспільних мотивах поведінки, етичних оцінках, значущості конфліктних ситуацій, тобто поступово вступає у свідому фазу формування особистості.

Аналіз психологічних особливостей, можливостей і задач соціалізації дітей молодшого шкільного віку допомагає визначити основні ознаки соціальної компетентності школярів. До таких ознак належать сформованість мотивації досягнення успіху в навчальній діяльності, сформованість навичок самоконтролю, самоорганізації і саморегуляції; керівництво в поведінці свідомими і соціально нормативними цілями і правилами, засвоєння соціальних норм поведінки; задоволення собою, адекватна, досить висока самооцінка; наявність критичного ставлення до себе і оточуючих; засвоєння навичок конструктивної взаємодії з ровесниками і дорослими, сформованість конструктивної поведінки в важких життєвих ситуаціях.

Головна особливість молодшого шкільного віку – зміна соціальної позиції дитини. Вона приступає до систематичного навчання, стає членом шкільного і класного колективу, змінюються її відносини з дорослими. Це розширює і поглиблює систему її відносин з навколишньою дійсністю, посилює значущість спонтанних соціалізаційних процесів для її особистісного розвитку.

До фундаментальних новоутворень дитини молодшого шкільного віку, які створюють позитивні передумови для її соціалізації, сучасні науковці відносять суб'єктивність та індивідуалізацію.

Особливістю сприйняття молодшими школярами навколишнього світу є певна його ідеалізація що може спотворювати реальну картину соціальної дійсності, утруднюючи соціалізацію. Для подолання цього недоліку необхідно в процесі організованого виховання наповнювати найважливіші

соціальні явища, події, цінності змістом, який би заперечував їх сприйняття дітьми аналогічно до його сприйняття іншими людьми.

Істотні зміни в ціннісних орієнтаціях відбувається наприкінці молодшого шкільного віку. У цей період вони починають вибудовуватися в ширшу, складнішу і більш стійку систему, яка визначає становлення активної життєвої позиції дитини. Виразні зміни у сфері ціннісних орієнтацій, характерні для 6-10-річних школярів, є важливим орієнтиром в організації соціальних контактів як способу вдосконалення виховного впливу на них. Ця обставина фокусує увагу на особливій значущості знання ціннісних орієнтацій дітей, їх зумовленості, що дає педагогу змогу враховувати закономірності розвитку особистості, забезпечуючи такими орієнтирами систему виховання як складову соціалізації.

Соціалізація є процесом, який передбачає як засвоєння дитиною соціального досвіду в процесі входження в соціум, систему соціальних зв'язків, так і процес відтворення цих зв'язків за рахунок активної діяльності дитини. Під час взаємодії з оточуючими відбувається соціалізація дитини, засвоєння нею відповідної системи цінностей, норм. Отже, щоб ввести дитину в складний світ людських взаємин необхідна допомога дорослого.

Оскільки молодші школярі більшість часу проводять у школі то вчитель і є тим помічником, що допомагає дитині успішно соціалізуватися. Вчитель презентує для дитини суспільство, займає центральне місце в духовному світі дитини, виступає носієм знань, умінь, моральних цінностей, а з іншого боку – безпосереднім організатором виховного процесу.

Висновки. Отже, у кожному віковому періоді розвитку школярів формуються специфічні особистісні особливості соціально-комунікативної культури. Зокрема, молодший шкільний вік учені розглядають як унікальний період соціального, комунікативного розвитку, коли формується цілий комплекс індивідуальних особливостей, що в майбутньому визначає можливість бути активним у багатьох видах діяльності. З приходом дитини до школи змінюється її соціальна позиція: вона стає членом класного колективу приступає до систематичного навчання. У цьому віці вихованці займають соціальну позицію в системі формальних і неформальних стосунків серед ровесників. Поступово в них формується власний, відносно стійкий статус, який згодом переноситься в інші соціальні групи; специфічні вікові можливості соціалізації школяра реалізуються завдяки участі учнів у грі, спілкуванні, пізнавальній, предметній та інших видах діяльності. Під час пізнавальної діяльності особистість пізнає навколишній світ і саму себе; під час предметної – створює і перетворює матеріальні умови свого життя, а також життя інших людей. В обох видах діяльності вона формує і змінює саму себе, розвиває свої індивідуальні можливості. Особливо цінними є створення умов для прояву вихованцями позитивних якостей, що дають їм можливість розвиватися і самовиражатися. До основних методів активізації особистісного розвитку вихованців можна зарахувати: переконання їх у значущості знань про моральні якості та усвідомлення того, що вони допоможуть досягти поставленої мети ; створення вихователем позитивного

емоційного ставлення до об'єкта пізнання, створення ситуацій, які спонукали б молодших школярів до проявів позитивних якостей особистості, активізація особистісного розвитку за допомогою певних видів діяльності.

Література

1. Голованова Н. Соціалізація младших школьників: педагогическая реальность и забота воспитателя // Воспитание школьников. – 2003. – № 4. – С. 2-6.
2. Кравченко Т.В. Сутнісні характеристики соціалізації // Педагогіка і психологія. – № 3. – 2007. – С. 11-12, 18.
3. Кузнєцов А.М. Діяльність учителя в період адаптації першокласників до школи // Педагогіка і психологія. – № 2. – 2002. – С. 78-80.
4. Матвієнко О. Основи морального виховання особистості молодшого школяра. – К.: Стилос, 1999. – 154 с.
5. Попова О. Освіта і соціалізація особистості // Освіта і управління. – № 2. – 2002. – С. 169-173.
6. Пригоровська Л.В. Соціалізація індивіда – важлива складова розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – № 2. – 2003. – С. 112-116.
7. Тернопільська В.І. Виховання соціально-комунікативної культури школярів: Стратегія пошуку // Педагогіка і психологія. – № 2. – 2007. – С. 98-106
8. Шимко І.М. Соціалізація особистості молодшого школяра: навч.-метод. посіб./ І.Шимко, І. Талаш. – Кривий Ріг, 2013. – 140с.

М. С. Горун,

*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*

В. М. Марків,

*к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ДІАГНОСТИКА ВИХОВАНOSTІ В ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розглянута сутність поняття « діагностика вихованості», її зміст, функції та завдання. Визначені критерії та ступені вихованості, та розглянуті основні діагностичні методи дослідження вихованості.

Ключові слова: діагностика вихованості, критерії вихованості, ступені вихованості, методи діагностики вихованості.

Актуальність дослідження. Для здійснення більш ефективного керівництва процесом виховання велике значення має виявлення досягнутих результатів, як проміжних, так і кінцевих (наприклад момент випуску учня зі школи і т. п.). Визначаючи ефективність виховного процесу, педагогіка

оперує поняттям «вихованість». Розглядаючи основні підходи до визначення та вивчення вихованості, Б. П. Бітінас, І. Д. Зверєва, Л. Г. Коваль, Д. Ф. Ніколенко, Л. М. Поколієнко, П. Д. Фролов та інші зазначають, що феномен вихованості відрізняється великою складністю і розглядається у різних аспектах. Як зазначають І. Д. Зверєва, Л. Г. Коваль, П. Д. Фролов, про ступінь вихованості індивіда судять за певними критеріями. Отже, постає значиме для педагогічної теорії і практики питання: що вважати критеріями і показниками вихованості.

Мета дослідження полягає в аналізі психолого-педагогічної літератури щодо діагностики вихованості.

Виклад основного матеріалу. Діагностика вихованості – це розпізнання і вивчення істотних ознак вихованості, їхніх комбінацій, форм вираження як реалізованих цілей виховання [6, с. 15].

Об'єкт педагогічної діагностики – особистість дитини, її сім'я, колектив школи, класу, а також результативність педагогічного впливу.

Мета діагностики вихованості – одержання інформації про результати виховання окремих учнів, класних колективів, усієї шкільної спільноти.

Якщо розглядати функції діагностики, то науковці виокремлюють серед них такі: визначення рівнів розвитку особистості, колективу, сім'ї та аналіз змін, які відбуваються у процесі виховання; індивідуальний підхід до окремих учнів на основі діагнозу їхніх особливостей; диференційний підхід до окремих груп і категорій учнів з огляду на їхні спільні риси, інтереси і потреби; виявлення позитивних і негативних впливів сім'ї та навколишнього середовища на учнів і відповідне коригування виховної діяльності; сприяння виробленню єдиних вимог і позицій у процесі виховання особистості та колективу; краще бачення педагогами своїх помилок та успіхів у вихованні учнів [6, с. 16].

Діагностика спрямована на вивчення учнів, які удосконалюють своє самостворення, і педагогів, що організують пізнавальну, трудову, художньо-естетичну діяльність вихованців, створюють умови для зміни позиції особистості у системі відносин, її всебічного формування.

Важливою особливістю діагностики є прогностичний характер її висновків. Прогноз потрібен для коригування розвитку школяра, зокрема підсилення бажаних і нейтралізації небажаних тенденцій [4, с. 20].

Під вихованістю у педагогіці розуміють комплексну властивість особистості, яка характеризується наявністю і ступенем сформованості соціально цінних якостей і властивостей, що відображають усебічність її розвитку [2, с. 26].

При діагностиці вихованості, діагноз встановлюється тоді, коли педагог ще не володіє повною інформацією про вихованість учня, а робить висновок на основі її суттєвих проявів з метою встановлення причин, що перешкоджають досягненню бажаного ступеня розвитку якостей і властивостей особистості; визначення факторів, які сприяють успішній реалізації цілей виховання.

Як зазначає видатний український педагог А. С. Макаренко: «Знання вихованця повинно прийти до вихователя не у процесі байдужого його вивчення, а лише в процесі спільної з ним роботи і найактивнішої йому допомоги...» [3, с. 25].

Наступною особливістю діагностики вихованості є те, що перевага в ній надається методам, які сприяють виявленню цілісної позиції особистості школяра. Будучи спрямованою на потреби організації виховного процесу, діагностика передбачає згорнуті рішення педагога і тому надає перевагу інтегративній діагностичній інформації. А це передбачає й інтегральну оцінку ступеня сформованості позиції особистості, а також її окремих позицій.

Науковці зазначають, що критерій (від гр. *kriterion*) - ознака, на основі якої здійснюється оцінка, мірило. Критерії вихованості - це теоретично розроблені показники рівня сформованості різних якостей особистості (колективу) [6, с. 21].

Критерії вихованості умовно поділяють на "тверді" і "м'які". До "твердих" критеріїв належать важливі статистичні дані, які в комплексі характеризують загальний стан вихованості молоді: кількість правопорушень і тенденції їх зміни; кількість молодих людей, які відбувають покарання за скоєні злочини; кількість розлучень і сімей, які розпалися; темпи поширення пияцтва, наркоманії, куріння, проституції серед молоді та багато інших показників. Для характеристики шкільного виховання застосовуються "м'які" критерії, що допомагають педагогам одержати загальне уявлення про хід і результати виховного процесу [4, с. 93].

У психолого-педагогічній літературі є чимало методик і програм діагностики вихованості, які звертаються до різних критеріїв.

За спрямованістю, способом і місцем застосування критерії вихованості умовно поділяють на дві групи: 1) пов'язані з проявом результатів виховання у зовнішній формі - судженнях, оцінках, вчинках, діях особистості (провідні якості особистості, основні відношення особистості, віддалений результат виховання, суспільна спрямованість, поведінка у проблемній ситуації та ін.) і 2) пов'язані з явищами, прихованими від очей вихователя - мотивами, переконаннями, планами, орієнтаціями [3, с. 53].

Більшість з наявних методик і програм вивчення вихованості школяра громіздкі, недостатньо враховують реальні можливості класного керівника, фактор його часу. Педагог реально може здійснити обґрунтування мінімуму найбільш типових ознак, які характеризують вихованість учнів.

С. Л. Рубінштейн зазначав, що особистість характеризується таким рівнем психічного розвитку, який дозволяє їй свідомо управляти власною поведінкою і діяльністю [1, с. 16].

Критеріями вихованості виступають такі інтегральні прояви особистості, як система цінностей (смислів), здатність включитися у відповідний вид діяльності, проявити цілеспрямованість, осмисленість, самостійність, творчу активність, відповідальність. Кожен з визначених критеріїв тісно пов'язаний із суб'єктивною позицією особистості, її

цілеспрямованою активністю. Тому визначені компоненти взаємодіють, утворюють цілісність.

«Ключем» для практичного визначення ступеня сформованості цих компонентів є диференційовані описи - ознаки різних рівнів вихованості. Б. П. Бітінас виділяє чотири ступені вихованості школярів, серед яких два ступені для учнів, вихованість яких задовольняє педагога, а два - для тих, у кого позитивний ступінь вихованості ще не досягнутий [6, с. 33].

Активна позиція, що характеризується позитивними оцінками всіх інтегральних проявів, їх взаємозв'язками, саморегуляцією. До цієї групи належать вихованці, які сприйняли ідеали суспільства, будують свою поведінку відповідно до норм, визначених суспільством, намагаються самостійно і творчо реалізувати ці ідеали і норми у відповідній діяльності, поведінці.

Пасивна позитивна позиція. Спрямованість змісту інтегральних проявів, сталість поведінки і діяльності також оцінюється позитивно. Проте активність вихованця не можна визнати достатньою. У зв'язку з цим нижчим є рівень їх самоорганізації і самоконтролю. Тому до цієї групи належать учні, які постійно дотримуються норм суспільної поведінки, добросовісно виконують завдання педагогів, включаються у суспільно цінну діяльність, але спонукають їх до цього мотиви одного плану діяльності (частіше результативного).

Нестійка позиція. Спрямованість змісту інтегральних проявів вихованості позитивна, проте сталість поведінки оцінюється негативно. Ознаки активності, самоорганізації, саморегуляції відсутні. Це означає, що у вихованців цієї групи соціальні ідеї не набули статусу особистісних спонукальних сил поведінки і діяльності. Тому поведінка ситуативна, залежить від випадкових обставин, вона може спонукатися асоціальними мотивами. Учні цієї групи - основний об'єкт і суб'єкт виховних дій.

Негативна – характеризується негативною спрямованістю змісту позиції особистості; при цьому активність, самоорганізованість і саморегуляція лише ускладнюють негативну оцінку вихованості. Порушення суспільних форм поведінки для учнів цієї групи є нормою. Мотиви їх поведінки і діяльності асоціальні. Вихованці цієї групи є об'єктом перевиховання. Це передбачає руйнування їх актуальної позиції [2, с. 26-28].

Уяву про ступінь сформованості у школяра необхідних якостей може скласти лише комплекс діагностичних методів, наприклад, для вивчення інтегральних проявів особистості у поведінці, діяльності педагога використовують метод спостереження, за допомогою якого можна побачити ці прояви в цілому, багаторазово, у різних умовах і взаємозв'язках.

Використовують експериментальні справи та ситуації – обмежені часом види діяльності учнів, які дозволяють побачити прояви особистості, одержати інформацію, яка потрібна педагогу. Виділяють такі види справ: перевірні, виховуючі, контролюючі, закріплюючі. Експериментальні справи і ситуації можуть створюватися як для всього колективу, так і для окремої особистості. В обох випадках вони результативні лише тоді, коли в їх основі

лежать завдання, вирішення яких викликає значний інтерес у вихованців [6, с. 40-42].

Метод компетентних оцінок рівня вихованості. Суть його полягає в тому, що оцінку вихованості школярів дають компетентні особи (вчителі, інші класні керівники, адміністрація школи). На основі цієї оцінки класний керівник робить відповідні висновки. Окремим випадком є метод самооцінки. Оцінка людиною власних якостей особистості відіграє суттєву роль у її розвитку. Усвідомлення вихованцем зв'язків між власними вчинками і якостями особистості сприяє осмисленню цих якостей як причини здійснених вчинків [2, с. 32].

Аналіз вихованості проводиться і за допомогою методу незалежних характеристик, коли окремо один від одного класний керівник, актив класу, сам учень, його батьки, товариші характеризують рівень вихованості за певною програмою.

Для визначення ставлень учнів до тих чи інших фактів, вчинків, дій, подій, використовуються спеціальні питання в усній чи письмовій формі: «Яких людей ти вважаєш порядними?» тощо. Вони можуть бути відкритими, що вимагають вільної аргументованої відповіді, або закритими, що передбачають вибір однієї з альтернативних відповідей. Для діагностики оцінних суджень широко практикуються твори на завдану тему: "Толерантність – як я її розумію", "Яким би я хотів бути" тощо. Цінність творів у тому, що вони виражають внутрішні позиції школярів, їх сумніви, роздуми, прагнення [6, с. 45-46].

Діагностичне значення має і позиція "промовчання", яка характеризує намагання частини учнів залишитись у тіні, відхилитися від прямих відповідей на поставлені питання, зайняти нейтральну чи примиренську позицію.

Одержані відомості розширюють і поглиблюють знання класних керівників про вихованців, показують можливі причини, які сприяють закріпленню і розвитку позитивних проявів особистості чи, навпаки, живлять негативні прояви.

В узагальнюючій діагностиці користуються методом аналізу продуктів творчості учнів у процесі їхньої самостійної діяльності – художньо-естетичній, трудовій, навчальній тощо [4, с. 97-100].

Висновки. Вихованість школярів впливає на рівень їх навчання, тому класним керівникам необхідно вміти застосовувати усі методи діагностики рівня вихованості школяра; узагальнювати данні вивчення особистості, виявляти рівні вихованості окремого учня і колективу; зіставляти результати роботи і цілі виховання; конкретизувати завдання з урахуванням результатів діагностування; відбирати зміст, форми і методи роботи, які змінюватимуть позицію особистості у системі взаємин, забезпечуватимуть збагачення позитивного досвіду діяльності, ставлень і поведінки.

Література

1. Зайченко І. В. Педагогіка: навч. посіб. / І. В. Зайченко. – К.: Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.

2. Марків В. М. Теорія виховання: навч.-метод. посіб. / В. М. Марків. – Кривий Ріг: КПІ, 2015. – 241 с.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. – К., 2007. – 656 с.
4. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
5. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2009. – 560 с.
6. Битинас Б. П. Введение в диагностику воспитания / Б. П. Битинас, Н. К. Голубев. – М.: Педагогика, 1989. – 160 с.

М. С. Горун,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
І. В. Размолодчикова,
*к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ І ФОРМ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ПРАКТИЦІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто питання ефективного використання засобів і форм екологічної освіти у практиці роботи початкової школи.

Ключові слова: екологічна освіта, екологічне виховання, екологічна культура, засоби, форми, методи, початкова освіта, природознавство.

Актуальність дослідження. Проблема взаємин людини і природи постала задовго до нашого століття. Відчуження людини від природи як суспільний і педагогічний феномен існувало за всіх часів, хоча це не завжди усвідомлювалося. Ще за часів античності сформувався погляд, відповідно до якого людина невід'ємна від природи. Уважалося природним, що взаємодіяти і пізнавати природу необхідно не для того, щоб панувати над нею, а для того щоб насолоджуватися красою й гармонією Всесвіту, щоб знайти своє місце у світі, орієнтуватися в ньому. Існувала, також, думка про те, що гармонізація особистості можлива через гармонізацію її взаємин із природою. Сьогодні, вагомого значення набуває проблема екологічної освіти у формуванні екологічної свідомості молодших школярів на уроках природознавства.

Аналіз досліджень. Проблемою екологічної освіти та виховання займалися І. Д. Зверев, Т. І. Суравегіна, Л. П. Салєєв та ін. Методичні основи формування екологічної культури школярів були розроблені в працях А. М. Галєєвої, А. І. Захлебного, І. Д. Зверева, І. Т. Суравегіної та ін. М. М. Вересов, Е. О. Гріньова, Л. С. Салєєва, Н. С. Коваль та ін. розробили

загальні підходи до вибору змісту, форм і методів екологічної освіти учнів загальноосвітніх шкіл.

Мета дослідження полягає в обґрунтованому аналізі педагогічної та методичної літератури щодо використання засобів і форм екологічної освіти у практиці роботи початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Педагогічну цінність зміцнення гуманних почуттів дитини засобами природи підкреслювали такі видатні педагоги, як Я. А. Каменський, Ж.–Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, Ф. А. Дістерверг та ін.

Французький педагог і філософ Ж. –Ж. Руссо наголошував на вихованні у дітей «відчуття природи» як відчуття його шляхетного впливу на людину, пропонуючи виховувати дітей у далечині від зіпсованої цивілізації на «лоні природи». Навчання та виховання повинне відбуватися природно, разом із природою. «Зробіть вашу дитину уважною до явищ природи, і ви швидше зробите її допитливою», – вважав Ж. –Ж. Руссо [4, с. 26].

Видатний вітчизняний педагог К. Д. Ушинський приділяв значну увагу в процесі навчання і виховання дітей дійсним, сильним враженням від природи, що виховують душу. К. Д. Ушинський помітив, що логіка природи найдоступніша і найкорисніша для учнів. Вивчення зв'язків, що існують у навколишньому світі, є основною ланкою формування екологічної навченості та вихованості школярів, необхідною умовою становлення відповідального ставлення до природи. К. Д. Ушинський закликав розширити спілкування дитини з природою і зазначав: «дивно, що виховний вплив природи...так мало оцінено в педагогіці».

К. Д. Ушинський – перший педагог, який спробував наукову теорію еволюції Ч. Дарвіна покласти в основу викладання природознавства у школі як головну ідею. На основі цього задуму було створено навчальну книгу «Дитячий світ», у якій розкрито ідеї екологічного виховання школярів (поєднання навчання рідної мови і спостереження за природою) [1, с. 12].

На початку ХХ століття важливий внесок у розвиток ідей естетико-екологічного виховання зробив С. Т. Шацький шляхом експериментів у трудовій колонії «Бадьоре життя» (1911-1917). На основі дитячої самодіяльності та самоврядування успішно реалізувався синтез фізичної розумової праці, мистецтва та гри за умов природного оточення. Слід зазначити, що, можливо, вперше в історії екологічного навчання та виховання С. Т. Шацький організував підготовку вчителів до аналітичної практичної роботи.[1, с. 16].

А. Я. Герд, А. П. Павлов та інші педагоги-натуралісти створили низку оригінальних посібників із методики природознавства, у яких обґрунтували організацію навчальної діяльності школярів з урахуванням взаємозв'язку наукових знань і чуттєвого сприйняття природних об'єктів і явищ. Наприклад, у 1902 році була введена програма з природознавства, яку склав професор Лісового інституту Д. Н. Кайгородов. У ній пропонувалося вивчати природу за «гуртожитками» (сад, поле, річка, луг, ліс). Учні повинні були вивчати рослинний світ і неорганічне середовище у взаємозв'язку тільки за

сезонами (вперше виникає принцип сезонності) і тільки на екскурсіях у природу (оскільки природу потрібно вивчати живу, красиву, в теперішній час, а не засушену в гербаріях і колекціях) [1, с. 12].

Упровадження в шкільне природознавство «біологічного методу» можна вважати зародженням екологічної освіти і виховання учнів. Процес вивчення природи і спілкування учнів із нею має новий характер [1, с. 13].

Значну спадщину щодо виховання молодших школярів через навколишнє середовище залишив нам видатний радянський педагог В. О. Сухомлинський. Він надавав особливого значення впливу природи на формування і розвиток особистості дитини. У книзі «Серце віддаю дітям» В. О. Сухомлинський дає вчителям пораду: «Йдіть у поле, у парк, пийте з джерела думки, і ця жива вода зробить ваших вихованців мудрими дослідниками, допитливими, людьми і поетами». Педагог зауважував, що «вивести дітей на лужок, побувати з ними в лісі, в парку – справа значно складніша, ніж провести уроки», оскільки для організації екскурсії вчителю необхідно приділити стільки ж часу і уваги, як і для організації уроку, а то й більше. Трапляється, що вчителі проводять екскурсії абияк, зовсім не готуючись до них. Але і під час підготовки слід урахувати, що не обов'язково весь час на екскурсії повинен бути зайнятий розмовами. В. О. Сухомлинський відзначав: «Дітям не треба багато говорити, не треба напихати їх розповідями, слово – не забава, а словесне перенасичення – одне з найшкідливіших перенасичень... А серед природи дитині треба дати можливість послухати, подивитися, відчутти» [5, с. 42-43].

Педагог неодноразово наголошував, що сама природа не виховує, виховує тільки активна дія в ній. Василь Олександрович писав: «Мене вражало, що захоплення дітей красою перепліталось з байдужістю до долі прекрасного. Милування красою – це лише перший паросток доброго відчуття, яке треба розвивати, перетворювати на активне прагнення до діяльності».

Наприкінці ХХ століття питанням екологічної освіти займалися такі педагоги, як Л. Д. Бобилєва, М. О. Колесник, Б. Т. Лихачов, А. А. Плешаков, Л. П. Салєєва, І. Т. Суравегіна та ін. Вони вбачали розв'язання екологічних проблем, що поставали на той момент в країні, через здобуття екологічної освіти. І. Д. Зверєв писав: «Гострота сучасних проблем взаємодії суспільства і природи поставила низку нових завдань перед школою і педагогікою, що покликані підготувати молоде покоління, здатне подолати наслідки негативних дій людини на природу, дбайливо ставитися до неї в майбутньому. Цілком очевидно, що справу не можна обмежити «освітою» школярів в області охорони природи. Увесь комплекс екологічних проблем сучасності зажадав нового філософського осмислення, корінного перегляду низки соціально-економічних питань, нових наукових пошуків і більш повного і послідовного відображення багатоаспектної екології в шкільній освіті» [2, с. 83].

Л. Д. Бобилєва, М. О. Колесник, Б. Т. Лихачов, А. А. Плешаков та Л. П. Салєєва схарактеризували засоби, форми і методи екологічної освіти.

Саме використання різноманітних і методів роботи у процесі екологічного виховання дає можливість виховати екологічну культуру у молодших школярів. О. Л. Пруцакова наголошує на використанні в екологічній освіті інтерактивних методів: рольових ігор, дебатів, диспутів, роботи в групах [1, с. 14].

А. Н. Захлебний, Б. Т. Лихачова, Н. М. Мамедова, І. Т. Суравегіна та інші, розкривають у своїх працях мету, завдання, принципи та умови екологічної освіти. І. С. Котєнєва розглядала проблеми екологічної освіти в історико-педагогічному аспекті. На думку вченої, «розгляд найбільш значущих аспектів екологічної освіти та виховання в історії педагогіки дозволяє накопичити матеріал, необхідний для розуміння мети, принципів, змісту, форм і методів роботи, обґрунтувати нові підходи до розв'язання проблем екологічної освіти та виховання розробити нові технології екологічного виховання особистості».

Л. Д. Бобилєва, В. І. Стефанік у своїх наукових працях визначають екологічне виховання за межами міста. Так, В. І. Стефанік розглядає специфіку екологічної освіти та виховання в сільській школі. На його думку необхідним є використання уроків під «відкритим небом» як у сільських школах, так і у міських. Адже натуральна наочність поряд: у парку, лісі, городі, садку [3, с. 47-49].

Сучасний педагог А. А. Плешаков, розробляючи теорію екологічного виховання, пропонує конкретні методи роботи. Автор вважає, що «посилення екологічної спрямованості курсу природознавства – це найбільш назрілий і реальний на сьогоднішній день крок у напрямі екологізації початкової школи, а також організації групи подовженого дня і позакласної роботи». У своїх працях він висуває питання щодо захисту неживої природи і ґрунтів від забруднення, руйнування та вичерпування; збереження різноманітних видів живих організмів і цілісності їх співтовариств; охорони природи, як необхідної умови збереження здоров'я людей. Його праці допомагають вчителям формувати екологічно грамотну особистість.

Також, вчений значну увагу приділяв проведенню екскурсій, на яких розглядалася низка екологічних питань (захист повітря і води від забруднень, відновлення лісів, охорона рідкісних рослин і тварин, створення заповідників та відповідальність кожної людини за власну поведінку у природі). Питанням проведення екскурсій займалися багато вчителів-методистів (Н. С. Жестова, Л. М. Хафізова та ін.). Під час екскурсій вони намагалися дати учням екологічні знання і прищепити норми екологічної поведінки. Л. М. Хафізова зазначала, що «результатом складного і тривалого процесу формування в учнів відповідального ставлення до природи, повинно бути не тільки опанування певних знань і умінь, а й розвиток емоційної чуйності, уміння і бажання активно захищати, поліпшувати природне середовище». Діти зачували вірші про природу перед екскурсіями, вчителі використовували загадки, давали учням завдання на спостереження за тваринами і рослинами, використовували дидактичні ігри «Порівняй дерево за листям» або «Що

сталося?»), які спрямовані на порівняння побаченого і відтворення учнями в пам'яті того, що було [1, с. 15].

Висновки. Більшість сучасних педагогів нашого часу вважають, що природоохоронна робота школярів є одним із головних впливів на екологічну свідомість дітей. Т. А. Бабакова та Г. Н. Василенко вважають, що екологічна культура особистості неможлива без практичного ставлення до дійсності, яке формується у процесі взаємодії вчителя і учнів на уроках природознавства. Учені, які займаються проблемами екологічної освіти та виховання, вважають, що в початковій школі необхідно закладати основи дбайливого ставлення до природи. Діти молодшого шкільного віку надзвичайно чутливі та допитливі, тому цей вік вважається сприятливим для розвитку екологічної культури особистості.

Література

1. Понамаренко Л. В. Екологічне виховання молодших школярів у процесі навчання / Л. В. Понамаренко. – Харків: Основа, 2009. – 144 с.
2. Запорожан З. Е. Екологія в початковій школі : посіб. / З.Е.Запорожан. – Київ: Вища школа, 2005. – 251 с.
3. Захлебный А. Н. Научно-технический прогресс и экологическое образование /А. Н.Захлебный, И. Т. Суравегина // Советская педагогика. – 1985. – №12. – С. 47–49.
4. Коменский Я. А. // Педагогическое наследие. – Москва: Педагогика, 1987. – 329 с.
5. Сухомлинский В. А. Школа и природа / В.А.Сухомлинский // Советская педагогика. – 1970. – №5. – С. 42–43.

*К. С. Григоржевська,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*

*І. М. Шимко,
к. пед. н., доцент, завідувач кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ І БАТЬКІВ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК УСПІШНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВИХОВАННЯ УЧНЯ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито сутність понять «класний керівник», «молодший школяр», «сім'я», з'ясовано психолого-педагогічні умови впливу взаємодії вчителя і батьків на навчально-виховну діяльність учня початкової школи. Розглянуто методика оцінки рівня сформованості навчальної діяльності та подано програму заходів, що сприяє ефективному забезпеченню успішної навчально-виховної діяльності молодших школярів.

Ключові слова: молодший школяр, класний керівник, сім'я.

Постановка проблеми. Проблема співпраці сім'ї та школи у навчальному процесі є досить актуальною. Адже батьки, вважаючи, що тільки школа повинна накладати відбиток знань на учнів, приділяють досить малу увагу цьому питанню. Сім'я - головна ланка у вихованні особистості дитини. Вона має бути опорою і підтримкою у навчанні і вихованні учнів. Якщо дитину у школі вчать, що потрібно: поважати дорослих, ввічливо спілкуватися, бути добрим, а дома батьки не приділяють цьому жодної уваги і не бачать нічого серйозного, якщо їх дитина не дотримується етикету поведінки, а вважають, що він себе так поводить, тому що ще маленький, то успіху в навчанні та вихованні такої дитини не буде. Школа і родина повинні висувати єдині вимоги, слідкувати за успішністю дитини, допомагати у вірному сприйманні навколишнього світу та підштовхувати на самостійне подолання виниклих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням взаємодії вчителя і батьків займалися не багато великих педагогів, таких як: Т.М. Виноградова, Г. Кочетова, В.О. Сухомлинський, Н. І. Болдирева, І. В. Власюк, А. Ю. Гранкіна, Ш. О. Амонашвілі, Я.А. Коменський, але кожний з них зауважував на тому, що дитина повинна відчувати підтримку з обох боків і виконувати єдині усталені вимоги.

Мета статті – обґрунтувати вплив взаємодії вчителя і батьків на успішну навчальну діяльність та виховання молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу. Важливою ланкою в навчально-виховному процесі є взаємодія педагога з батьками школярів.

Класний керівник – це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів класу, навчальної групи професійно-технічного навчального закладу, окремими учнями, їх батьками, організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів (вихованців), їх соціального захисту [3].

Важливою ділянкою роботи класного керівника є духовно-моральне виховання, головною особливістю якого в умовах національної школи є орієнтування на загальнолюдські цінності. За допомогою різноманітних методів і засобів він знайомить учнів з минулим і сучасним життям країни і світу, організує бесіди на морально-етичні й естетичні теми, літературно-художні вечори та ін. Велике значення має приклад вихователя, учителя, батьків, старших [2].

Діти здобувають освіту, виховуються і навчаються не лише в школі. Їх розвиток продовжується і поза стінами школи і насамперед – у сім'ї. Сім'я - один із головних виховних інститутів, значення якого у формуванні особистості дитини важко переоцінити. Лише в сім'ї, під керівництвом та з допомогою батьків дитина пізнає навколишній світ у всіх його складностях і багатогранних проявах, тут проходить її громадське становлення, формується світогляд та естетичні смаки [1].

Сім'я є першоосною духовного, економічного та соціального розвитку суспільства. У процесі розвитку людської цивілізації вона набула функцій, які в єдності забезпечують повноцінність її існування, саморозвиток та життєдіяльність як соціального інституту. Основними функціями сучасної сім'ї є економічна, репродуктивна, виховна, реактивна, комунікативна, регулятивна [6].

Основними методами виховання дітей у сім'ї є особистий приклад батьків, стимулювання до навчання на повну силу, розвиток здібностей дитини, створення найкращих умов для навчання, самообслуговування та трудова допомога батькам, запобігання негативним впливам мікросередовища.

Молодший шкільний вік - це період між 6-7 і 11 роками. У західній психології цей вік часто називають "середнім дитинством" [7].

У молодшому шкільному віці, згідно Л. С. Виготському, відбувається інтелектуалізація всіх психічних процесів, з безпосередніх і мимовільних вони стають довільними і опосередкованими. Згідно Ж. Піаже, кардинальні зміни відбуваються в мисленні, дитина долає пізнавальний егоцентризм і переходить на стадію конкретних операцій. Рефлексія і децентрація є новоутвореннями молодшого шкільного віку.

Основними факторами ризику виникнення проблем і труднощів в молодшому шкільному віці є:

- завищені очікування батьків щодо шкільних успіхів дитини;
- опосередкування їхнього ставлення до дитини тільки його шкільними досягненнями або невдачами;
- стиль сімейного виховання;
- гіперопіка, що не відбулася сепарація від матері;
- неготовність дитини до школи;
- труднощі в засвоєнні навчальних предметів;
- нетактовність вчителя, який допускає порівняння дитини з іншими однокласниками, публічно демонструючи його некомпетентність;
- несформовані комунікативні навички.

У молодшому шкільному віці скарги батьків найчастіше стосуються низької успішності, порушень соціальних норм, порушень поведінки, труднощів у відносинах з однолітками і вчителями, небажання ходити до школи, схильності до фантазування, високої тривожності, неуважності на уроках ("витає в хмарах") [9].

Звернемо увагу на психолого-педагогічні умови впливу взаємодії вчителя і батьків на навчально-виховну діяльність учня початкової школи. Для вчителя-класовода домінуюче значення має психолого-педагогічний підхід до вивчення сім'ї, тобто виконання нею своєї виховної функції, визначення умов і чинників, які впливають на ефективну взаємодію між учасниками навчально-виховного процесу. В.О.Сухомлинський у книзі "Сто порад учителю" переконливо доводив, що "без знання умов проживання дитини в сім'ї неможливе правильне навчання і виховання. Вчителю дуже

важливо знати, як взаємостосунки в сім'ї впливають на формування дитини, її позитивних морально-психологічних якостей..." [8, с. 121-122].

О.Я.Савченко у "Виховному потенціалі початкової освіти" зазначає, що "педагогічний клімат залежить від взаємодії багатьох чинників: вихованості самих батьків, характеру стосунків між членами сім'ї, культури домашнього побуту, організованості сімейного колективу, його традицій тощо. Педагогічний клімат багато в чому визначається нашою любов'ю до дітей..." [9,с.77]. Важливим у професійній діяльності вчителя початкової школи є вивчення умов сімейного виховання учня, мікроклімату сім'ї, взаємин між батьками і дітьми, бо "чудові діти виростають у тих сім'ях, де батько і мати по-справжньому люблять і поважають людей. Творити людину треба любов'ю, глибокою вірою в красу і гідність людини..." [8, с.157].

Для виявлення рівня сформованості навчальної діяльності можна використовувати такі методики: М.Н. Гінзбург «Методика дослідження навчальної мотивації молодших школярів»; Репкіна Г.В, Заїка Є.В. «Методика оцінки рівня сформованості базових компонентів навчальної діяльності»; Н.Г.Лусканова «Проектна діагностика мотивації навчання молодших школярів».

Для підвищення рівня сформованості базових компонентів навчальної діяльності молодших школярів у сучасній школі, слід використовувати програму заходів, що сприяє ефективному забезпеченню успішної навчально-виховної діяльності.

Програма заходів, що сприяє ефективному забезпеченню успішної навчально-виховної діяльності молодших школярів

№ з/п	Вид заходу	Теми
1.	Батьківські збори	«Проблема адаптації першокласників у школі», «Фізичний розвиток у школі та вдома», «Як допомогти молодшим школярам у навчанні?», «Спілкування в розвитку особистісних якостей дитини», «Мовні навички та їх значення в навчанні школярів», «Моя сім'я — моя радість», «Моральне виховання в сім'ї».
2.	Позакласна виховна робота	«Правила дорожнього руху», «Збережемо все живе», «Я пізнаю світ», «Якщо хочеш бути здоровим», виставка "Світ моїх захоплень".
3.	Позашкільна робота	Гурток «Всезнайко», гурток «Наше життя – театр», гурток «Юний дослідник», гурток «Спортивні ігри», гурток «Помічники».
4.	Сімейні традиції	Свято «День народження», сімейні подорожі, сімейний обід, сімейна рада, домашні обов'язки, традиції «батога і пряника».

Висновки. Таким чином, ми переконалися у необхідності взаємодії вчителя і батьків молодших школярів у сучасній школі для ефективної сформованості базових компонентів навчальної діяльності. Ми розглянули вплив на молодшого школяра зі сторони батьків та сторони вчителя і встановили, що класний керівник – це дуже важливий чинник успішної навчальної діяльності. Але діти здобувають освіту, виховуються і навчаються не лише в школі. Їх розвиток продовжується і поза стінами школи і насамперед – у сім'ї. Сім'я - один із головних виховних інститутів, значення

якого у формуванні особистості дитини важко переоцінити. Лише в сім'ї, під керівництвом та з допомогою батьків дитина пізнає навколишній світ у всіх його складностях і багатогранних проявах, тут проходить її громадське становлення, формується світогляд та естетичні смаки. Тому, можна зробити висновок, що при єдиній взаємодії вчителя і батьків вплив на молодшого школяра буде відбуватись набагато краще. Для забезпечення міцної взаємодії сім'ї та школи, головною умовою є вмiла організація та проведення батьківських зборів з метою вирішення проблем навчально-виховної діяльності учнів, надання практичних порад і рекомендацій, які стануть в пригоді кожній сім'ї.

Література

1. Аметова Є. Р. Про значення сім'ї у формуванні вільної особистості дитини // Педагогіка і психологія. -2006. -№ 2. - С. 36-43
2. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. – К.: Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.
3. Інформ. збірник МО України. - 2000. - № 22, листопад. - С.3-44
4. Кравченко Т. "Життєві сценарії" сім'ї та їхній вплив на соціальний розвиток особистості // Педагогіка і психологія. -2002. -№ 1-2. - С.61-67
5. Мачуська І. М. Форми взаємодії школи і сім'ї у вихованні в учнів підліткового віку культури спілкування / І. М. Мачуська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – К., Житомир, 2004.
6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. – Київ : Б.в., 2007 . – 65с.
7. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія: навч.-метод. посіб. – Суми: ВТД "Універсальна книга"– 220с.
8. Постовий В.Г. Формування педагогічної культури батьків у сучасних умовах : наук.-метод. зб. / Відп. ред. Е. Г. Постовий. - К. : ІЗМН, 1998. - 80с.
9. Філіпова Є.В. Дитяча і підліткова психотерапія / За ред. Є.В. Філіпової. – М.: Юрайт, 2017.

*Л. С. Гусєва,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Онищенко,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ УЧІННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми мотивації молодших школярів, досліджено підходи та погляди щодо поняття «мотивація»,

розкрито особливості використання ігрових технологій як засобу підвищення мотивації учіння молодшого школяра.

Ключові слова: мотивація, мотив, ігрові технології.

Постановка проблеми. Завдяки розширенню освітнього простору та трансформації усіх сфер життєдіяльності суспільства підрастаючому поколінню ставиться вимога вміти розумно орієнтуватися у швидкоплинному потоці інформації та ефективно здобувати нові знання. Тому сьогоденними пріоритетними завданнями усіх типів навчальних закладів є активізація учнів у системі організованого навчання як суб'єктів учіння та збереження належної результативності останнього. У зв'язку з цим зростає інтерес дослідників до психологічних чинників ефективності навчальної діяльності школярів, зокрема до проблеми мотиваційного спричинення результативності навчання.

Саме у молодшому шкільному віці закладається основа для подальшого учіння школяра і часто від бажання вчитися у початковій школі залежить і прагнення до учіння у середніх та старших класах. Без мотивації учіння неможлива ефективна учбова діяльність, адже вона відіграє провідну роль у становленні особистості, впливає на розвиток здатності і потреби до саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мотиваційному аспекту навчання приділено велику увагу в дослідженнях психологів і педагогів (О.М.Леонтьєв, Л.І.Божович, О.Г.Ковальов, Г.С.Костюк, В.О.Сухомлинський та інші). Водночас, аналіз літератури показав, що проблема мотивів учіння залишається актуальною і недостатньо дослідженою. Зокрема, потребують з'ясування питання формування у дітей правильного ставлення до навчальної діяльності, до шкільних оцінок, учнівських обов'язків та багато інших.

Психологічні дослідження онтогенезу мотивації (С.І.Канюк, С.Г.Москвичов, Л.І.Божович, Є.М. Ільїн, В.Д.Шадриков) дали змогу виділити групи мотивів, які лежать в основі здійснення учбової діяльності. Формування мотивації учіння через організацію діяльності стало предметом вивчення в руслі досліджень під керівництвом П.Я. Гальперіна, В.В.Давидова, Н.Ф.Тализіної, Д.Б.Ельконіна. Щодо сутності поняття «мотивація», то багато авторитетних учених (М.І.Алексеева, Б.Ф.Баєв, Г.С.Костюк та ін.) визначають її як систему мотивів, що є значущою для людини.

Мета статті – розкрити сутність використання ігрових технологій як засобу формування мотивації учіння молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Поняття «мотивація» тлумачиться і як система мотивів «в її певній побудові, ієрархії» [4], а також таке утворення, що характеризується «деякою структурно-функціональною єдністю» [3]. Таким чином, у визначеннях різними авторами поняття «мотивація» є дещо відмінним.

Мотивація навчання в цілому – це не сума мотивацій вивчення окремих предметів, а нове складніше утворення, що має свої специфічні ознаки.

За думкою Л.Д. Столяренко: "Мотив – це збудження до діяльності, пов'язане з задоволенням потреби суб'єкта". Під мотивом також найчастіше розуміють причину, яка лежить в основі вибору дій і вчинків, сукупності зовнішніх і внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта [1].

У дослідженні Н.Н. Власової обчислюються два плани мотивації – довільний і мимовільний. Довільний план мотивації виявляється тоді, коли мотиви у школяра викликаються довільно без сторонньої допомоги. Мимовільний план мотивації виявляється в тому разі якщо мотиви хтось спеціально формує [2].

П.М. Якобсон виділяє декілька типів мотивації, пов'язаної з результатами учіння: 1) мотивація, яка умовно може бути названа «негативною». Така мотивація не приводить до успішних результатів; 2) мотивація, що має позитивний характер, але так само пов'язана з мотивами, закладеними поза самою діяльністю. Ця мотивація виступає в двох формах. У одному випадку така позитивна мотивація визначається вагомим для особи соціальним устремлінням (відчуття довга перед близькими). Інша форма мотивації визначається вузькоособистими мотивами: схвалення тих, що оточують, шляхи до особистого благополуччя; 3) Мотивація, що лежить в самій учбовій діяльності (мотивація, пов'язана безпосередньо з цілями учення, задоволення допитливості, подолання перешкод, інтелектуальна активність) [7].

На думку А.К. Маркової і її співробітників існує три типи відношення школяра до учіння: 1) негативне (бідність і вузькість мотивів, пізнавальні мотиви вичерпуються інтересом до результату, не сформовані уміння ставити цілі; подолання труднощів); 2) байдуже (або нейтральне) яке характеризується тими ж особливостями що і негативне відношення; 3) позитивне (аморфне, нерозчленоване) спостерігаються нестійкі переживання новизни, допитливості, ненавмисного інтересу; розуміння і первинне осмислення цілей, поставлених вчителем; 4) позитивне (пізнавальне) характеризується перевизначенням і довизначенням завдань вчителя; постановка нових цілей і виникнення на цій основі нових мотивів; 5) позитивне (особисте) характеризується супідрядністю мотивів і їх ієрархією; стійкістю і неповторністю мотиваційної сфери; збалансованістю і гармонією між окремими мотивами [5].

Місце і роль ігрової технології в навчальному процесі, поєднання елементів гри та навчання багато в чому залежать від розуміння учителем функцій і класифікації педагогічних ігор. Г. К. Селевко пропонує класифікувати педагогічні ігри за декількома принципами [6].

Розподіл ігор по виду діяльності на: фізичні (рухові), інтелектуальні (розумові), трудові, соціальні та психологічні.

За характером педагогічного процесу на: навчальні, тренувальні, контролюючі, узагальнюючі; пізнавальні, виховні, розвиваючі; репродуктивні, продуктивні, творчі.

За характером ігрової методикою педагогічні ігри поділяються на: предметні, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, ігри-драматизації [6].

Наведемо приклад системи ігор на формування мотивації учіння молодших школярів.

Гра «Допоможи незнайкові». Заповни «віконечка» у словах лівого стовпчика, використавши букви і склади, подані у правому стовпчику.

Пів□нь	ця	Чапл □	і
Вовчи □	ро	Б □ лка	си
Ко □ ва	е	Ли □ ця	я

«Розв'яжи шараду».

Спочатку кажемо число,

Щоб слово **сорок** в нас було.

Допишеш потім «а» в кінець,

Хто назве пташку – молодець! (Сорока)

Гра «Сплесни в долоні». Коли почуєш слово із заданим звуком або слово у якому на письмі треба поставити апостроф, сплесни в долоні.

Зяблик, здоров'я, полив'яний, пионяна, солов'ї, рум'янець, хлоп'я, малятко, реп'ях.

Гра «Слова-друзі». Добери і запиши якнайбільше нових слів, що відрізняються від поданих лише початковим приголосним звуком.

Рік, рак, жук, син, сила, пили, хата, чайка.

Гра «Склади слова з літер слів»

Шкарпеточка (рак, перо, шпак, точка, пара, Петро, карточка...)

Снігопад (нога, погін, ніс, сіно, дно, піна...)

Гра «Зайве слово». Поділи слова на склади і знайди «зайве» слово у кожному рядку (за кількістю складів).

Гуска, курка, півень, гусеня, качка, зяблик.

Ромашка, волошка, троянда, лілія, мак.

Коза, кінь, свиня, кицька, вівця.

Березень, квітень, травень, червень, липень.

Гра «Хто кмітливіший». «Відремонтуй» слова.

Ми звичайнісінькі слова,

Що згубили букву А.

Зниклі літери знайди,

Правильно слова склади.

З букви А не починай.

В путь-дорогу вирушай.

БГТЙ, БГЧ, ГРЗД, КЧН, КЖИ (калач, кажан, багатий, гаразд)

Гра «Хто швидше». Знайди корінь у наведених словах (*перекличка, переписка, переробка, перегородка, посилка, посадка, побілка, повістка*).

Нами були розроблені конспекти уроків з української мови з використанням ігрових технологій. Запропоновані ігрові вправи підвищили інтерес учнів до сприймання навчального матеріалу, зосередили їх увагу, також сприяли покращенню пам'яті.

Висновки. Таким чином, сутність ігрових технологій полягає у вирішенні пізнавальних завдань, поставлених в цікавій формі. Саме

вирішення пізнавальної задачі пов'язано з розумовою напругою, з подоланням труднощів, що привчає дитину до розумової праці. Одночасно розвивається логічне мислення дітей. Засвоюючи або уточнюючи в дидактичній грі той або інший програмний матеріал, діти вчаться спостерігати, порівнювати, класифікувати предмети по тих або інших ознаках; вправляти пам'ять, увагу; вчаться застосовувати чітку і точну термінологію, зв'язко розказувати; описувати предмет, називати його дії і якості; проявляють кмітливість, винахідливість.

Література

1. Бех І. Моральність особистості у психологічному ракурсі / І.Бех // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 3-4. – С. 12-20.
2. Власова Н. Н. Изучение особенностей доминирования мотивов у детей младшего школьного возраста / Н. Н. Власова // Вопросы психологии. – 1977. – № 1. – С.97-106.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб : Питер, 2000. – 512 с.
4. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и эмоции / А. Н. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1971. – 279 с.
5. Маркова А.К. Пути определения уровня сформированности мотивации учебной деятельности / А. К. Маркова // Психодиагностика и школа: тезисы симпозиума. – Таллин, 1980. – 199с.
6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учеб. пособ. – М.: Народное образование, 1998. – 231 с.
7. Якобсон П.М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П.М.Якобсон. – Москва : Просвещение, 1969. – 317 с.

*А. К. Зичков,
старший викладач кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ПРИТУЛКУ

У статті характеризуються компоненти соціально-педагогічної підтримки як комплексної профілактично-корекційної роботи з вихованцями притулків.

Ключові слова: соціально-педагогічна підтримка, підлітки, безпритульні діти, притулки для неповнолітніх, девіанти, допомога.

Постановка проблеми. Зміна ціннісних пріоритетів в Україні обумовлена сучасним періодом суспільних трансформацій. Завдання формування ціннісних орієнтацій та соціально-прийнятних моделей поведінки у дітей і підлітків головною мірою покладене на сім'ю.

Перебування дитини поза сім'єю, у спеціальних закладах соціального

виховання, призводить до дисбалансу між природною потребою дитини у приналежності до сім'ї та обставинами, через які вона потрапляє у такі заклади. Це спричиняє певні відхилення у поведінці дітей та підлітків у спілкуванні та особистісному розвитку, створює перешкоди для їхньої соціалізації.

Одними з таких закладів є центри соціально-психологічної реабілітації дітей, на які покладено функцію захисту їхніх прав та законних інтересів, а також профілактичну, корекційно-реабілітаційну функції щодо подолання наслідків впливу складних життєвих обставин на особистість дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз соціально-педагогічної, психологічної, науково-методичної літератури показав, що питанням особливостей професійної діяльності соціального педагога з дезадаптованими категоріями дітей та технологій соціально-педагогічної роботи з ними приділяли увагу Л. Артюшкіна, Г. Бевз, Т. Василькова, Ю. Василькова, Н. Заверико, І. Зверєва, А. Капська, Л. Коваль, А. Мудрик, А. Поляничко, С. Харченко, С. Хлебик; соціально-психологічні механізми роботи з дезадаптованими дітьми є предметом наукового пошуку Л. Оліференко, А. Реана, С. Рубінштейна, В. Шульги, Є. Холостової.

Проблема профілактики негативних проявів у поведінці дітей та молоді у соціальній педагогіці розглядалася в різних аспектах, зокрема: теоретико-методичні засади профілактики негативних явищ серед дітей, підлітків та молоді були предметом досліджень О. Балакіревої, О. Безпалько, Л. Вольнової, А. Галагузова, І. Зверєва, Н. Зимівець, Г. Лактіонова, В. Оржеховської; соціально-педагогічні умови профілактики та корекції різних видів девіантної поведінки підлітків розглядали В. Афанасьєва, Г. Золотова, М. Калиняк, Л. Кальченко, Л. Ковальчук, Г. Корчова, В. Лютий.

Мета нашої статті – розглянути основні підходи до здійснення соціально-педагогічної підтримки дітей та підлітків у притулках для неповнолітніх та визначити основні напрямки цієї діяльності.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день у сучасному українському суспільстві ростуть масштаби соціального сирітства неповнолітніх, жорсткого з ними поводження.

Безпритульні діти й підлітки бродяжать, займаються крадіжкою, уживають спиртні напої, наркотичні, токсичні речовини, здійснюють протиправні дії.

Відсутність належного догляду, зневага інтересами й потребами особистості, що розвивається в досить великій кількості родин, створює реальну загрозу нормальному розвитку дитини та обумовлює зростання числа дітей і підлітків, які залишили рідний дім і опинилися в неблагонадійних компаніях.

Бездоглядність дітей і підлітків є першим кроком до безпритульності, соціальної дезадаптації, порушення нормального процесу соціалізації дитини.

Контингент дітей, які потрапляють у притулок, – це діти віком від 3 до 18 років з асоціальною поведінкою, із затримкою в психічному розвитку, з

відсутністю навичок самотійного життя, бо більша їх частина є втікачами дитячих будинків та шкіл-інтернатів, які характеризуються складними відносинами з суспільством, утримансько-споживацьким способом існування, низьким рівнем свідомості та самоконтролю, високим рівнем агресивності, є соціально запущеними.

Діти з сімей з вкрай низьким соціально-культурним та економічним рівнем, які попали до категорії безпритульних, характеризуються низьким рівнем сформованості системи ставлень. Їх ставлення до дорослих можна оцінити, як нестійке, афективно-безносередне. Розуміння своєї залежності та наявний негативний досвід впливають на формування захисних реакцій. Залежно від ситуації, де або агресивно-наступальна поведінка, що відбиває приховану агресію, або пасивно-оборонна поведінка, для якої характерно підлабузнювання, випрошування. У ставленні до ровесників виявляється ситуативна агресія. Н. Максимова акцентує увагу на тому, що ставлення явно залежить від соціального статусу: виразний прояв солідарності, навіть ситуативної турботи до «своїх» та відчуженість по відношенню до так званих «благополучних» дітей [2, с. 216].

Для безпритульних дітей та підлітків характерна висока конфліктність у стосунках між собою. У їх ставленні до себе нами були виявлені такі характерні риси: знижена самооцінка; високий рівень тривожності; агресія, спрямована на себе, яка погіршує психологічний стан і призводить до психосоматичних порушень. Крім того, ми відмічали самотійність у судженнях та поведінці, яскраву індивідуальність, високу чутливість до щирості у стосунках.

Соціально-психологічна робота з такими дітьми потребує діяльних яскравих форм, частоті зміни видів діяльності, безпосереднього впливу на всю систему ставлень особистості, задоволення її комунікативних потреб, вона повинна бути водночас і педагогічною – виховною і психологічною – діагностуючо-коригуючою.

Психолого-педагогічну допомогу дітям та підліткам, що перебувають у притулку, можна розглядати як комплекс соціально-психологічних і педагогічних заходів, що спрямовані на виявлення і виправлення умов, які сприяють проявам девіантної поведінки; створення передумов попередження відхилень у поведінці, зокрема, через пропаганду здорового способу життя; створення сприятливого соціально-психологічного клімату в мікросоціальному оточенні дитини.

У соціально-психологічній практиці, разом з іншими методами і методиками, широко застосовуються, зокрема, поведінкові психокорективні методики. Поведінкова психокорекція визнається однією з найбільш адекватних і ефективних форм соціально-психологічного впливу на дітей та підлітків. Поведінковий підхід має ряд очевидних переваг: для нього характерні концептуальна чіткість і відносна простота методів; він безпосередньо націлений на поведінкові зміни і має виражений практичний характер, а також наочну результативність.

І. Козубовська і Г. Товканець наголошують на тому, що створення можливостей для самореалізації особистості у суспільстві передбачає організацію спеціальної роботи соціального педагога з девіантами, спрямовану на:

- розхитування і руйнування девіантних настановлень, уявлень, мотивів, стереотипів поведінки та формування нових, позитивних;
- розвиток соціальної активності, інтересу до себе і оточуючих, сприяння у здобутті певного статусу в позитивно спрямованих угрупованнях;
- навчання навичкам саморегуляції, співпраці, адекватному прояву активності, вмінню здійснювати правильний вибір форм поведінки;
- розвиток інтересу і здатності до творчості;
- оптимізацію позитивного досвіду, створення і закріплення зразків позитивної поведінки [2, с. 77].

Загалом, як зазначає В. Оржеховська, профілактично-корекційна робота спрямована на реалізацію таких функцій:

- виховну (поновлення позитивних якостей, що переважали до появи девіантної поведінки);
- компенсаторну (формування прагнення компенсувати певні соціальні недоліки, активізація діяльності у тій сфері, де особистість може досягти успіху, реалізувати потребу в самоствердженні);
- стимулюючу (активізація позитивної суспільно корисної діяльності через зацікавлене емоційне ставлення до особистості);
- коригувальну (виправлення негативних якостей особистості, коригування мотивації, ціннісних орієнтацій, атитюдів, поведінки);
- регулятивну (забезпечення впливу учасників міжособистісної взаємодії для зміни ступеня участі особистості у груповій діяльності з поступовим переходом до саморегуляції і самоконтролю) [4, с. 111].

Ю. Клейберг при цьому наводить такі прийоми корекційно-виховного впливу на підлітків-девіантів:

- зниження вимог до підлітка до досягнення ним соціальної та психологічної адаптації;
- залучення до колективних видів діяльності, стимулювання розвитку творчого потенціалу, самовираження;
- організація ситуацій успіху, розробка відповідних заходів для заохочення;
- демонстрація і роз'яснення позитивних зразків поведінки (через особистий приклад, образи з художньої літератури, періодики, біографій видатних людей) тощо [1, с. 102].

Висновки. Проведення повноцінної та насамперед ефективної роботи з дітьми і підлітками, що перебувають у притулку, може значною мірою сприяти вирішенню проблеми "дітей вулиці", що повинно стати найважливішим завданням органів соціального захисту населення і спеціалізованих установок для дітей які потребують соціальної реабілітації та соціальної допомоги.

Отже, найголовнішим завданням суспільства є повернення бездоглядним та безпритульним дітям відчуття безпеки та відновлення довіри до суспільства, створення необхідних умови для виховання та розвитку, оточивши їх атмосферою особливої уваги і турботи.

Література

1. Клейберг Ю. А. Девиантное поведение в вопросах и ответах : учеб. пособ./ Ю. А. Клейберг. – Москва : МПСИ, 2006. – 304 с.
2. Козубовська І. В. Соціальна профілактика девіантної поведінки: корекція відхилень у поведінці важковиховуваних дітей у процесі професійного педагогічного спілкування / І. В. Козубовська, Г. В. Товканець. – Ужгород: Патент, 1998. – 195 с.
3. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки: навч. посіб. / Н. Ю. Максимова. – Київ : ВПУ «Київський університет», 2002. – 308 с.
4. Оржеховська В. М. Сучасні орієнтири превентивної педагогіки / В. М. Оржеховська // Науковий вісник Чернівецького університету: Педагогіка та психологія. – Чернівці : Рута, 2005. – Випуск 224. – С. 111.

В. О. Зичкова,
методист КПНЗ «СЮТ Покровського району» КМР

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядаються питання організації методичної роботи в позашкільному навчальному закладі.

Ключові слова: позашкільна освіта, інновація, методична робота, творча особистість.

Постановка проблеми. Позашкільна освіта виконує вкрай важливі завдання, спрямовані на забезпечення потреб і мотивів дітей до пізнання й творчості; формування системи ціннісних орієнтацій національно-патріотичного виховання; виявлення, підтримку та розвиток обдарованих і талановитих дітей; здійснення профорієнтаційної роботи, упровадження допрофесійної підготовки відповідно до здібностей дітей; соціалізацію дітей та юнацтва у вільний час, організацію дозвілля; попередження бездоглядності, безпритульності та правопорушень.

В умовах модернізації освітньої галузі Міністерством освіти і науки України визначені нові стратегічні цілі й тенденції оновлення змісту навчання і виховання підростаючого покоління

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Законодавчою основою забезпечення права кожного на здобуття позашкільної освіти є Конституція України. Державну політику у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні засади визначають Закони України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про охорону

дитинства» та ін., укази Президента України від 30 вересня 2010 року № 926/2010 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», № 927/2010 «Про заходи щодо розвитку системи виявлення та підтримки обдарованих і талановитих дітей та молоді».

Метою даної статті є висвітлення інноваційних підходів до управління позашкільним навчальним закладом та виокремлення проблем які постають у зв'язку з цим.

Виклад основного матеріалу. Істотні соціальні, економічні, політичні зміни, що відбуваються в Україні, інтеграція до європейського і світового освітнього простору зумовили трансформацію позашкільної роботи в позашкільну освіту та закріплення її нового правового статусу як складової системи освіти.

Важливу роль у вихованні підростаючого покоління відіграє позашкільна освіта, яка на сьогодні є чи не єдиною формою, де дитина може реалізуватися в творчості. До того ж, позашкільні заклади нерідко виступають осередками порятунку від занедбаності в сім'ї, байдужості дорослих, виправлення уже набутого негативного досвіду, відволікають підлітків від негативного впливу вулиці.

Стратегічні завдання та напрямки реформування позашкільної освіти, удосконалення діяльності позашкільних навчальних закладів в свою чергу вимагають відпрацювання нових підходів до підвищення кваліфікації педагогів, що є головним завданням методичної роботи. Адже успіх інноваційних реформ, в першу чергу, залежить від педагога, його творчого потенціалу, готовності до безперервної освіти, гнучкого соціально-педагогічного мислення.

Під терміном «інновація» – Т. Сущенко розуміє «нововведення, цілеспрямовану зміну, яка викликає перехід системи з одного стану до іншого. Інноваційна освітня діяльність відповідає процесам внесення якісно нових елементів в освіту» [5, с. 43]. Інноваційний підхід в організації методичної роботи характеризується як сукупність функцій, форм, методів і засобів управлінської діяльності, які забезпечують не лише стабільне функціонування закладу освіти, і його постійний розвиток.

Грунтовні дослідження в сучасному інноваційному управлінні досліджували Н. Свободнова, Я. Заворотна. На думку Н. Свободнкової «інноваційна методична робота – це процес взаємовпливу, що викликає взаємоприспосовування поведінки суб'єктів діяльності на діа(полі)логічній основі, яка забезпечується спільним визначенням реалістичної мети з наступним поєднанням зусиль і само спрямуванням дій на її досягнення» [4, с. 23]. Я. Заворотна стверджує, що «інноваційна методична робота – це процес, який включає в себе модульні та системні управлінські нововведення, забезпечує стійке інноваційне функціонування і розвиток закладу» [2, с. 135].

Методична робота в позашкільному навчальному закладі – це складова навчально-виховного процесу, спрямована на підвищення професійної компетентності педагогів і , як наслідок, ефективності всього освітнього

процесу закладу. Отже, у позашкільному навчальному закладі методична робота повинна забезпечити підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, розвивати творчий потенціал сучасного педагога-позашкільника, вдосконалювати його методичну культуру.

Важливим у процесі зростання професіоналізму керівника гуртка є науково-методичний супровід вирішення професійних завдань. В основі реалізації методичного сервісу лежить створення системи методичних послуг та організація процесу обслуговування освітніх запитів педагога.

Тобто за підтримки методиста педагог проектує індивідуальну програму професійного розвитку – розробляє індивідуальний методичний маршрут. Важливо, що при цьому самоосвіта і методична робота не нав'язувались з зовні, а мотивувались професійним інтересом педагога.

Але, що найважливіше, у педагога завжди має бути вибір щодо тих чи інших форм і засобів підвищення своєї фахової майстерності.

Організаційно-методична робота в позашкільному закладі має бути спрямована на: підвищення ефективності навчально-виховного процесу; удосконалення професійної компетентності педагогічних працівників; організаційно-методичне забезпечення програми розвитку позашкільного навчального закладу, аналітичної, організаційної, діагностичної, пошуково-дослідницької, науково-практичної, інформаційної діяльності.

Сутність науково-методичної діяльності в позашкільному навчальному закладі полягає в системному підході до підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, що забезпечує нерозривну єдність мети і завдань, змісту, форм і методів навчання та виховання дітей. Запорукою успіху є конкретна постановка мети і завдань методичної роботи, зорієнтованої на кінцеві результати.

О. Биковська виділяє головні завдання і напрями методичної роботи в позашкільному закладі, а саме:

- формування у педагогів інноваційного стилю мислення, готовності до реалізації новітніх підходів у діяльності;
- вироблення свідомого ставлення до необхідності оновлення змісту і форм навчально-виховної роботи;
- створення умов для функціонування системи методичної роботи;
- апробація та впровадження новітніх освітніх технологій та системи роботи;
- посилення мотивації удосконалення педагогічного хисту;
- стимулювання творчих пошуків педагогічних працівників;
- пропаганда педагогічного досвіду творчих педагогів;
- підвищення рівня професійної майстерності педагогів [1, с. 33].

Щоб зробити методичну роботу цікавою й корисною, значну увагу треба приділяти діагностуванню педагогів, яке проводиться на початку й наприкінці навчального року. Діагностування передбачає визначення рівня професійних знань та умінь педагогів, їх методичної підготовки, виявлення труднощів під час організації методичної роботи та готовність педагогічного колективу до впровадження новітніх освітніх технологій. Завдяки

діагностуванню маємо можливість порівняти успіхи й невдачі кожного педагога протягом року, виділити питання, на які слід звертати увагу при плануванні методичної роботи на наступний рік.

Особливе значення при плануванні методичної роботи надається вивченню не лише результатів навчання й виховання, а й усебічному оцінюванню особистісних рис і професійних умінь педагога. Виходячи з цього, методичну роботу треба будувати на основі діагностики та реалізації компетентнісного підходу.

У структурі компетентностей в позашкільній освіті, В. Полотенко і А. Постельняк виділяють наступні:

1. пізнавальна компетентність – компетентність, спрямована на оволодіння знаннями про культуру, природу, техніку, суспільство.

2. практична компетентність – компетентність, спрямована на формування практичних вмінь та навичок особистості.

3. творча компетентність – компетентність, спрямована на розвиток творчої діяльності, здібностей, нахилів і уяви особистості.

4. соціальна компетентність – компетентність, спрямована на загальну культуру особистості, здатність до співпраці, самореалізацію та самовизначення [3, с. 19].

Застосування цих компетентностей в методиці позашкільної освіти забезпечить оволодіння поняттями, знаннями, розширення наукового світогляду; формування практичних умінь та навичок; розвиток здібностей, нахилів, майстерності, уяви, творчості; загальну культуру особистості, вихованість, здатність до співпраці, прийняття рішень.

Отже, у сучасних умовах постає питання не про часткове вдосконалення окремих аспектів позашкільної освіти, а про підвищення її ролі і якості загалом як багатоаспектного суспільного явища, що містить соціальні, психолого-педагогічні, економічні та інші характеристики.

Головним критерієм діяльності методичної служби на будь-якому рівні залишається питання якості та результативності освітнього процесу в інформаційному суспільстві, яке дуже швидко змінюється, відбір змісту і ціннісних орієнтацій у розвитку особистості дитини, допомога індивідуальному становленню.

В умовах розвитку українського суспільства позашкільна освіта, як невід'ємна ланка неперервної освіти, відіграє важливу соціальну роль у вихованні творчої, компетентної особистості, свідомого громадянина держави.

Висновки. Результатом методичної роботи є також якісні зміни у формуванні погляду педагогів на своє місце та роль в освітньому процесі, новому ставленні до вихованця, до себе самого, у переході від авторитарного стилю спілкування з дітьми до особистісно-зорієнтованого. Переважна більшість педагогів прагне змінити практику своєї роботи, щоб сприяти активному навчанню й розвитку життєвих компетенцій вихованців.

Література

1. Биковська О. В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи : монографія / О.В.Биковська. – Київ : ІВЦ АЛКОН, 2008. – 336 с.
2. Заворотна Я. В. Сутність інноваційного управління загальноосвітнім навчальним закладом / Я. В. Заворотна // Педагогічні науки : матеріали VI Міжн. наук.-практ. конф. «Інноваційні процеси в освітньому просторі: доступність, ефективність, якість» : зб. наук. праць. – Луганськ : Вид-во ЛНУ імені Т. Шевченка, 2012. – Вип. 22 (257). – С. 132–137.
3. Половенко О. В., Аналітична діяльність методиста / В. О. Половенко, А. І. Постельняк // Методист. – 2012. – № 1. – С. 17–28.
4. Свободнова Н. О. Інноваційне управління навчальним закладом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії : спец. 08.00.04 "Ділове адміністрування" / Наталія Олексіївна Свободнова. – К., 2006. – 25 с.
5. Сущенко Т. І. Позашкільна педагогіка : навч. посіб. / Т. І. Сущенко. – Київ: ІСДО, 1996. – 144 с.

*К. Д. Зубенко,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Размолодчикова,
к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті йде мова про формування відповідальності у процесі навчання в учнів початкових класів.

Ключові слова: відповідальність, відповідальне ставлення, навчання, особистість.

Постановка проблеми. Нині суспільство ставить перед сучасною загальноосвітньою школою нове соціальне замовлення у вихованні особистості. У «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», Законі України «Про освіту» підкреслюється гострота проблем формування таких особистісних якостей, як дисциплінованість, ретельність, працьовитість, сумлінність, бережливе ставлення до всіх видів власності, здатність репрезентувати власну поведінку відповідно до норм демократичного суспільства. Ці особистісні якості найповніше втілені у понятті «відповідальність». Соціальна відповідальність як інтегральна характеристика особистості має стати одним з визначальних чинників сформованості «Я-концепції», а формування почуття відповідальності – нагальним завданням сучасного інституту освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування почуття відповідальності розглядається сучасними педагогами у різних

аспектах: виховання у школярів відповідального ставлення до навчання досліджувались О. Алферовим, К. Гаджиєвою, Н. Ємісаєвою, О. Розенбергом; зміст виховання відповідальності у процесі суспільно корисної діяльності розкрито у дослідженнях Л. Артеменко, А. Жаворонка, Л. Ітельсона, В. Вихрущ; виховання відповідальності школярів у діяльності шкільного колективу досліджувалось у роботах Т. Веретенко, С. Гагаріної, М. Левківського, Ю. Тамбовкіна, Н. Тена, К. Чорної.

У контексті обраної проблеми здійснено дослідження з виховання у молодших школярів відповідального ставлення до суспільних обов'язків і праці (С. Гагаріна, Л. Краєва), виховання виконавчості і добросовісності (Р. Жумаканова), виховання відповідальності у навчальній діяльності (З.Васильєва), розвитку гуманних почуттів (В. Киричок, М. Юр'єва), гуманістичного виховання (В. Білоусова, С. Карпенчук, Б. Кобзар, А. Сиротенко, К. Чорна, О. Сухомлинська), взаємин батьків і дітей (О. Докукіна, Л. Повалій, В. Постовий), соціалізації особистості (В. Болгаріна, Т. Бутківська, Р. Охрімчук).

Мета статті полягає у визначенні сутності, структури почуття відповідальності молодших школярів, розробці педагогічних умов формування цього інтегрального новоутворення в учнів молодшого шкільного віку під час навчально-виховного процесу.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній науці «вихованість» характеризують як комплексну властивість особистості, яка визначається сформованістю соціально цінних якостей та рівнем культури життєвого самовизначення. Серед критеріїв, за якими визначається рівень сформованості вихованості дитини, чинне місце займає відповідальність.

За ствердженням І. Д. Беха, відповідальність – це особливий мотив людських вчинків, якому властива риса ідеальності. Вчений зазначає, що особистість повинна нести певною мірою відповідальність як за свої вчинки, так і за думки, їх зміст та наслідки. І. Бех знаходить шляхи розвитку відповідальності в кооперативній діяльності. «В кооперативній діяльності інтенсивно проявляється груповий вплив на особистість: тут діють механізми емоційного зараження, ідентифікації, відповідальності за групу й за себе» [1, с. 4]. При цьому велике значення надається почуттю користі для іншого, яке «є тією підвалиною, на якій будується моральна система особистості, адже сутнісна характеристика цього почуття – сприяння людині – стосується і правдивості, і справедливості, і вірності, і надійності та багатьох інших моральних ставлень» [1, с. 7].

В. Сухомлинський розглядав відповідальність як один із чинників вихованості. Він тісно переплітав поняття відповідальності перед колективом з відповідальністю перед своєю совістю. Якщо людина відчуває відповідальність перед собою, то неодмінно, зазначає педагог, вона буде приймати і дотримуватися вимог колективу, буде відчувати себе зобов'язаною перед ним [5, с. 25]. У педагогічній системі В. О. Сухомлинського відповідальність розглядається як здатність особистості

самостійно формулювати зобов'язання, виконувати їх і здійснювати самооцінку та самоконтроль.

В основних напрямках реформування школи вказується на необхідність виховання в школярів відповідальності за якість навчання, дотримання навчальної, трудової і громадської дисципліни.

Відповідальність – моральна якість особистості, в якій виявляється обов'язок відповідати за прийняті рішення, вчинки, дії. Бути відповідальним означає свідомо брати на себе обов'язки, виявляти турботу про загальну справу, вимогливість до себе та інших.

Виховання відповідального ставлення до навчання, праці, доручень, обов'язків, вчинків і висловлювань невід'ємне від виховання інших моральних якостей – колективізму, дисциплінованості, організованості, чесності, самостійності і працьовитості. Привчаючи дітей до відповідальності, можна таким чином успішно вирішувати завдання морального виховання у комплексі.

Таким чином, під відповідальним ставленням до навчання розуміють глибоко усвідомлену і внутрішньо вмотивовану готовність до діяльності, спрямовану на виконання свого особистісного та громадянського обов'язку в навчанні. Воно виявляється у прагненні учнів до оволодіння навчально-пізнавальною інформацією та умінні реалізувати це прагнення.

Для учнів молодшого шкільного віку почуття відповідальності визначається такими основними ознаками:

1. Уміння об'єктивно оцінювати власну роботу та вчинки, а також роботу і вчинки своїх товаришів.
2. Бажання поділитися своїми успіхами та невдачами з однокласниками, співчувати їм в разі невдач і радіти їх успіхам.
3. Готовність і прагнення брати на себе відповідальність за виконання справ.
4. Активність, старанність під час виконання обов'язків.

Формування відповідальності є дуже складним тривалим процесом. Він починається з того моменту, коли дитина прагне бути самостійною.

Педагогічні дослідження С. Г. Ярікової стосовно відповідальності як особливості у дітей молодшого шкільного віку показали, що відповідальність – цілісна інтегративна якість особистості, що виступає внутрішнім критерієм рівня розвитку молодших школярів [2, с. 192]. Педагог вирізняє у структурі її змісту такі компоненти:

- ідейно-спонукальний, який містить у собі обмеженість знань про відповідальність, вирізняється обмеженою свободою відповідальних дій через не володіння вміннями і нормами відповідальної поведінки;
- інтелектуальний – орієнтований на результат, а не на способи та мотив дії;
- вольовий – недостатньо дійовий, не стійкий, мало усвідомлений дітьми;

– емоційний – характеризується дієвістю, відрізняється безпосередністю, імпульсивністю; пронизує всі компоненти відповідальності [4].

Усі складники взаємопов'язані, функціонують у єдності.

Для сучасних молодших школярів характерним є недостатнє розуміння самої сутності поняття відповідальності, недостатнє оволодіння прийомами планування та оцінювання вчинків, стимулювання проявів відповідальності з боку батьків і педагогів, недотримання ними умов виховання, за яких відбувається повноцінний розвиток почуття відповідальності [3, с. 4].

Педагогічними умовами формування почуття відповідальності молодших школярів є: спрямованість виховного процесу на розвиток особистісних цінностей, що зумовлюють відповідальну поведінку; розвиток емоційної сфери, внутрішньої мотивації; включення молодших школярів у різноманітні види діяльності (навчально-пізнавальну, предметно-перетворювальну, комунікативну, оцінно-орієнтаційну, добродійну) з урахуванням індивідуальних інтересів і здібностей; координація життя і діяльності школярів органами учнівського самоврядування; поетапний розвиток почуття відповідальності дітей із систематичним діагностуванням і корекцією негативного досвіду; єдність зусиль батьків і педагогів у вихованні почуття відповідальності молодших школярів.

Висновки. Процес формування відповідального ставлення до навчання – це організована педагогами й самими учнями діяльність для досягнення конкретних завдань шкільного життя, які постійно змінюються й ускладнюються, і зміст яких визначається однією метою – виховання відповідального ставлення до навчання. Відповідальність – це результат планомирного, цілеспрямованого впливу на свідомість і поведінку особи. Вона пов'язана з такими цінностями, як почуття обов'язку, совісті, дисциплінованості. Відповідальність – моральна якість особистості, в якій виявляється обов'язок відповідати за прийняті рішення, вчинки, дії. Бути відповідальним означає свідомо брати на себе обов'язки, виявляти турботу про загальну справу, вимогливість до себе та інших.

Література

1. Бех. І. Відповідальність особистості як мета виховання / І.Бех // Початкова школа. – 1994. – №9-10. – С. 4-8.
2. Кондратенко Р. Різні підходи до вивчення змісту та структури відповідальності / Р.Кондратенко // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2005. – Вип. 12. – С. 190-198.
3. Остринська В. Відповідальність очима молодших школярів / В.Остринська // Початкова школа. – 1997. – №11. – С. 4-7.
4. Савчин М.В. Вікова психологія: навч. посіб. / М.В.Савчин, Л.П.Василенко. – Київ: Академвидав. – 2005. – 360 с.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5-ти томах / В.О. Сухомлинський. – Т.2. – Київ: Рад. шк., 1979. – 718 с.

*К. Д. Зубенко,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
В. М. Марків,
к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито сутність понять «інноватика», «мотив», «потреба», «полімотивація», зазначено спроби впровадження інноваційних технологій, охарактеризовано вплив інноватики на навчальну діяльність учнів молодшого шкільного віку.

Ключові слова: інноватика, педагогічні новації, мотив, потреба, мотивація навчальної діяльності.

Постановка проблеми. Як відомо, будь-яка діяльність є полімотивованою, тобто спонукається не одним мотивом, а декількома, часом багатьма мотивами. [3, с.103] Проблематика мотивації навчальної діяльності молодших школярів завжди привертала багато уваги психологів, педагогів оскільки для успішного виконання будь-якої операції потрібні сформовані мотиви, що лежать в основі активності людини. Саме в молодшому шкільному віці змінюється провідна діяльність – з ігрової на навчальну, формується структура її потреб та мотивації [7, с.182].

Актуальність проблеми полягає у тому, що сучасному суспільству потрібні будуть люди:

- з актуальними знаннями;
- гнучкістю і критичністю мислення;
- творчою ініціативою;
- високим адаптаційним потенціалом.

Не менш важливими будуть такі їх якості, як:

- висока моральність;
- особистісна відповідальність;
- внутрішня свобода;
- налаштованість на максимальну самореалізацію;
- здатність досягти високої мети раціональним шляхом і коректними засобами.

Така особистість може бути сформована у разі достатнього рівня освіти, який залежить від багатьох факторів, зокрема – мотивації. Оскільки XXI століття – ера інформаційного суспільства, «ера – освіти» за словами

ЮНЕСКО, варто звернутися до інноватики як засобу формування позитивної мотивації навчальної діяльності молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження українських вчених М. Алексєєвої, Б. Баєва, Г. Балла, М. Боришевського, Ю. Гільбуха, С. Гончаренко, О. Дусавицького, та ін. свідчать, що основи мотивації навчання закладаються у початковій школі, тому саме молодший шкільний вік має великі резерви формування мотиваційної сфери учнів. Проблему педагогічної інноватики розглядали такі вчені як О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, А. Ніколс, Н. Юсуфбекова та інші [9, с.112].

Такі науковці як Л. Подимова і В. Сластьонін вважають інновації комплексним процесом створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень. Проте, І. Підласий вважає, що інновації – це ідеї, і процеси, і засоби, і результати, взяті в якості якісного вдосконалення педагогічної системи.

Метою даного дослідження є вивчення засобу інноваційних технологій задля формування мотивації навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Педагогічні новації (інноватика) – постійний пошук, впровадження максимально ефективних технологій навчання і виховання, дає результат формування активної, діяльної, творчої особистості, яка вміє аналізувати та долати будь-які труднощі. [2, с.154]. Це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Прямим продуктом творчого пошуку можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи [5, с.224].

У педагогіці поняття «інновація» вживають у таких значеннях:

- форма організації інноваційної діяльності;
- сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти;
- зміни в освітній практиці;
- комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень;
- результат інноваційного процесу [2, с.183].

Зараз 2017 рік, і що ми бачимо? Результати не надто втішають. Реформи було проведено не якісно, до того ж створили нові проблеми. Ми не маємо часу детально аналізувати та виправляти помилки минулого, потрібно рятувати майбутнє, замислитись: що ЩЕ ми можемо зробити, аби мотивація до навчання була вищою? Відповідь на це питання криється у самому визначенні терміну «мотив».

Мотив – це спонука до діяльності, пов'язана із задоволенням потреб суб'єкта [8, с.7-8]. Іншими словами, мотив – це сукупність зовнішніх і внутрішніх умов, які викликають активність суб'єкта і визначають її

спрямованість. Тобто, щоб людина прагнула навчатись, пізнавати, в неї повинна виникнути потреба у цьому, зацікавленість.

Потреба – це стан деякої нестачі в чомусь, яку організм прагне компенсувати, це внутрішнє напруження, яке динамізує і спрямовує активність на одержання того, що необхідно для нормального функціонування організму [8, с.9].

Потреба виникає, якщо перед людиною постає завдання, яке варте її уваги та залишається актуальним упродовж тривалого часу. На думку сучасного російського вченого-педагога В. Загвязинського, нове у педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувались, а й комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які ввібрали в себе прогресивне начало, що дає змогу ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти [8, с.10].

Термін «мотивація» є ширшим поняттям, аніж «*мотив*». У сучасній психології слово «мотивація» використовують як таке:

1) визначення системи факторів, що детермінують поведінку (зокрема: мета, потреби, мотиви, наміри, прагнення та ін.);

2) характеристику процесу, що стимулює й підтримує поведінкову активність на певному рівні.

У науковій літературі найчастіше зазначено: мотивація – це сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, спрямованість і активність цієї поведінки.

Особливістю мотивації більшості школярів молодших класів є беззаперечне виконання вимог вчителя. Соціальна мотивація навчальної діяльності настільки сильна, що вони навіть не завжди прагнуть зрозуміти, для чого потрібно робити те, що їм велить учитель: раз велів, отже, потрібно [4, с.255].

Інноваційною діяльністю займається багато творчих педагогів:

– педагоги-винахідники приходять до нового в результаті власних пошуків;

– педагоги-модернізатори вдосконалюють і по-новому використовують елементи створених систем задля позитивного результату;

– педагоги-майстри швидко сприймають і досконало використовують як традиційні, так і нові підходи.

Творчі педагоги постійно вдосконалюють методику проведення навчальних занять, що спричинило появу нестандартних уроків – імпровізованих навчальних занять авторського структурування, які викликають інтерес, створюють умови для інтелектуального, соціального, морального становлення особистості, взаємодії учнів, збуджують креативність, ініціативність, формують пізнавальні потреби, здатність до самостійної аналітичної та оцінювальної роботи, активізують внутрішні ресурси, розкривають потенційні можливості кожного школяра, глибоко зачіпають емоційно-мотиваційну сферу, спонукають проявляти свій інтелектуально-вольовий і моральний потенціал, транслиують позитивні думки, поведінкову ситуацію, виховують соціальну активність,

працьовитість, відповідальність (конгрес, конференція, диспут, презентація ідей, усний журнал, судові засідання, лабораторна робота, експеримент, практикум, семінар, консиліум, залік, експромт-іспит, вистава, концерт, спектакль, фестиваль, казка, кіноукрок, віртуальна мандрівка, подорож, екскурсія тощо) [1, с.224].

Проте, треба пам'ятати, не завжди і не всюди впровадження нового забезпечує позитивні результати, не кожне нововведення має раціональну та виправдану основу. Це може призвести до певних труднощів для педагогів та їх вихованців. Прогресивним, є лише ефективне, що дає максимальний результат, не спричиняє шкоди вже створеній системі і відкриває нові можливості.

Висновки. Отже, основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості. Інноваційна діяльність є специфічною і досить складною, потребує особливих знань, навичок, здібностей. Впровадження інновацій неможливе без педагога-дослідника.

Література

1. Байдусь С. О. Про пріоритети в організації навчальної діяльності як основи розвитку особистості учня». – Режим доступу: http://library.ssu.sumy.ua/biblioteka/bibliografichni_pokazhchyky/2012/1.pdf.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. – Київ: Академвидав, 2004. – 352с.
3. Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій: навч. посіб. / С.С.Занюк. – Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1997. – 180с.
4. Ильин Е. П. Мотивы и мотивация/ Е. П. Ильин. – Санкт-Петербург: Питер, 2008. – 512с.
5. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Збірник наукових праць. 2000. – Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/poriv_ped_stydii/2012/2012_2_3.pdf.
6. Постанова Верховної Ради України Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2632-17>.
7. Рябовол А.О. Шляхи формування позитивної мотивації учіння молодших школярів / А.О. Рябовол // Сучасна освіта: реалії та перспективи: зб. наук. пр. – Вип. 3. – Кривий Ріг: КДПУ, 2011. – 182-185с.
8. Усе про мотивацію / уклад. А. Г. Дербеньова. – Харків: Основа, 2012. – 207с.
9. Харченко О. О. Інноваційні технології навчання. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7._DN_2007/Pedagogica/20524.doc.htm.

*А. А. Костирна,
студентка психолого-педагогічного*

факультету КДПУ
І. В. Онищенко,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ

РОЗВИТОК УВАГИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкривається сутність понять «увага», «ігрові технології», описуються умови та шляхи розвитку уваги молодших школярів засобами ігрових технологій та окреслені особливості їх застосування на уроках рідної мови.

Ключові слова: увага, гра, ігрові технології.

Постановка проблеми. Проблема розвитку уваги молодших школярів в останній час є основним завданням школи і стає все більш актуальною, оскільки саме розвиток уваги є одним з найголовніших чинників ефективної учбової діяльності та успішного особистісного становлення молодшого школяра. Школа висуває вимоги до довільності дитячої уваги в плані уміння діяти без відволікань, дотримуватись інструкцій і контролювати одержаний результат. Необхідність дослідження уваги учнів початкових класів зумовлюється тим, що у цьому віці уважність уперше формується як риса особистості, виявляючись у розвитку мимовільної, довільної і післядовільної уваги.

Розвивати увагу можна різними шляхами, але найбільш дієвим є шлях за допомогою ігрових технологій. Саме ігрові технології, які використовуються в початковій школі, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу дітей, розвивають пізнавальні здібності, логічне мислення, кмітливість, увагу, закріплюють знання, вміння і навички.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему уваги вивчали в межах загальнотеоретичних підходів Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтьєв, Є. Мілерян, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе. Дослідженням властивостей уваги займалися учені під керівництвом М. Добриніна, І. Страхова, Ф. Гоноболіна. Глибоко досліджували розвиток уваги молодших школярів в учбовій діяльності Л. Божович, О. Леонтьєв, М. Добринін, І. Страхов та ін. Зокрема, П. Гальперін, С. Кабільницька обґрунтували формування уваги як розвиток самоконтролю у процесі поетапного формування розумових дій.

Виклад основного матеріалу. Увагу, звичайно, не вважають особливим психічним процесом, як сприйняття, пам'ять, мислення. Зате вона забезпечує успішну й чітку роботу нашої свідомості. Кожний пізнавальний процес є єдністю образу й діяльності. Увага свого особливого змісту не має, вона проявляється усередині сприйняття, мислення. Вона - сторона всіх пізнавальних процесів свідомості, і при цьому та їхня сторона, у якій вони виступають як діяльність, спрямована на об'єкт [4, с. 79].

Вчені підходять по-різному до трактування поняття "увага".

Так, П. Гальперін, вважав, що увага - це спрямованість і зосередженість свідомості, що передбачає підвищення рівня сенсорної, інтелектуальної чи рухової активності індивіда [2, с. 87].

На думку В. Страхова, увага – це зосередженість діяльності суб'єкта в певний момент часу на якомусь реальному або ідеальному об'єкті - предметі, події, образі, міркуванні тощо [6, с. 240].

Б. Величковский зазначає, що увага – це мимовільна чи довільна зосередженість індивіда не певному об'єкті своєї діяльності [1, с. 204].

Вміння розподіляти увагу можна розвивати, виконуючи методично правильно відповідні вправи. Здатність людини до розподілу уваги залежить від її віку, рівня розвитку особистості та індивідуальних особливостей [5].

Ефективним шляхом розвитку уваги є ігрові технології. І. Дичківська подає таке визначення ігрових технологій: «Ігрова технологія – це ігрова форма взаємодії педагога і дітей, яка сприяє формуванню вмінь вирішувати завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету» [3, с. 74].

Найбільш ефективними ігровими технологіями розвитку уваги молодших школярів є:

1) творчі ігри – це креативна діяльністю дітей, яка розгортається за їх власною ініціативою. Дітей спонукає до гри прагнення пізнати нове, брати участь у житті дорослих, прагнення до наслідування, самостійності, радість усвідомлення своїх можливостей.

2) дидактичні ігри – це ігри, спрямовані на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок. Дидактичні ігри, ігрові заняття і прийоми підвищують ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості.

3) інтелектуальні ігри – це ті ігри, що містять в собі проблемні та логічні завдання, розв'язання яких вирішується в ігровій формі. Інтелектуальні ігри для молодших школярів сприяють формуванню розумових процесів. Дитина вчиться порівнювати, класифікувати, аналізувати і синтезувати різні операції.

Ігрові технології сприяють розвитку уваги молодших школярів, вихованню в них ініціативності та самостійності. узагальнювати, порівнювати. Використання цих технологій підвищує інтерес дітей до занять, розвиває зосередженість, забезпечує краще засвоєння нового матеріалу.

Наведемо приклади ігор на розвиток уваги молодших школярів.

Творча гра «Куди зникли літери». Напишіть на дошці абетку, пропустивши в ній кілька літер. Попросіть дітей протягом однієї-двох хвилин уважно подивитися на дошку та сказати, яких літер не вистачає. Після того як діти назвуть відсутні літери, попросіть їх придумати казкові або фантастичні причини відсутності цих літер в абетці.

Творча гра «Складаємо речення та оповідання». Учитель називає різні слова, а учні повинні вибрати прикметники та скласти з ними речення, а потім оповідання.

Творча гра «Пісенька звука». Учні повинні визначити на слух який звук найчастіше повторюється в скоромовці чи вірші. Хто знайшов цей звук, повинен протяжно його заспівати. Наприклад:

Кінь катає дітлахів,
кіт Мурко ковбаску з'їв.
Квочка каже: «Ко, ко, ко!
Кинь ці витівки, Мурко!»

Дидактична гра «Хто? Що?». Учитель називає слова – назви предметів, а учні показують картки з питаннями, на які ці слова відповідають: *учень, олівець, диван, мама, кіт, річка, зошит, квітка, голуб, лікар, журавель.*

Дидактична гра «Запам'ятай три слова». Учитель називає три слова, які повинні запам'ятати учні. А потім говорить речення, де зустрічаються ці слова. Діти повинні плеснути на почуте слово. Наприклад, слова можуть бути такими: книги, пролісок, навчання. Відповідно, речення: Книги – морська глибина. Засиніли проліски у ліску. Найважливіша праця школяра – навчання.

Дидактична гра «Які звуки повторюються?».

Варіант 1. Ведучий зачитує 4-5 слів, у кожному з яких зустрічається якийсь один звук. Наприклад: *хліб – відро – пролісок – камінь.* Учні визначають звук, який повторюється в кожному слові.

Варіант 2. Дається набір слів, у яких повторюються 2 звуки. Наприклад: *книжка – нитка – тканина – нирка – ноги.*

Дидактична гра «Впіймай звук». Вчитель читає слова. Діти уважно слухають і плескають у долоні, коли чують заданий звук. Визначають його розташування.

Інтелектуальна гра «Складовий аукціон». Учитель пропонує назвати слова, що відповідають на питання «Що?» та починаються складом «ма»: МАгазин, МАлина, МАшина, МАк.

Інтелектуальна гра «Множина чи одинина?». Клас ділиться на дві команди: одинина, множина. Учитель називає іменники в однині та множині. Учні плескають у долоні тоді, коли почули слово, що відповідає їхній команді. Виграє та команда, яка найменше помиляється.

Інтелектуальна гра «Хто більше». Учні поділяються на дві команди. Перша команда добирає і записує іменники, які вживаються тільки в однині, друга – тільки в множині. Перемагає команда, яка дібрала більше відповідних іменників.

Висновки. Таким чином, використання ігрових технологій на уроках рідної мови дає змогу в цікавій формі комплексно вивчати мову, ілюструвати, повторювати, закріплювати, поглиблювати знання учнів, розвивати та вдосконалювати їхню грамотність. Це посилює практичну спрямованість усної та писемної мовленнєвої діяльності учнів. Ігрові форми є

ефективним засобом формування інтересу до навчання учнів. Використовуючи в своїй роботі творчі, дидактичні, інтелектуальні ігри, педагог тим самим сприяє розвиткові уваги молодших школярів. У розвитку уваги учнів слід враховувати індивідуально-психологічні особливості особистості, формувати позитивне емоційне ставлення до мовленнєвої діяльності, використовувати інтеграцію різних видів дитячої діяльності.

Література

1. Величковский Б.М. Современная когнитивная психология / Б.М. Величковский. – Москва: Изд-во МГУ, 1982. – 336с.
2. Гальперин П.Я. Экспериментальное формирование внимания / П.Я. Гальперин, С.Л. Кабыльницкая. – Москва: Изд-во МГУ, 1974. – 100с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб./ І.М. Дичківська. – Київ: Академвидав, 2004. – 218с.
4. Психология внимания/ [под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер]. – Москва: ЧеРо, 2001. – 858с.
5. Скрипченко О.В. Психолого-педагогічні основи навчання: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, О. С. Падалка, Л. О. Скрипченко – Київ: Укр. Центр духовн. культури, 2003. - 328с.
6. Страхов И.В. Внимание и структура личности / И.В. Страхов – Саратов, 1969. – 476с.

К. Ю. Кустенко,

*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*

К. А. Лук'янова,

*асистент кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи КДПУ*

РОЛЬ СІМЕЙНИХ ТРАДИЦІЙ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто сімейні традиції як форму і умову співіснування родичів, що дозволяють в тій чи іншій мірі реалізувати функції сім'ї – відтворення і виховання потомства, ведення господарства, задоволення потреб членів сім'ї та соціалізацію як процес, під час якого індивід засвоює культурні норми, традиції та соціальні ролі.

Ключові слова: традиції, соціалізація, інститути, інкультурація, соціальна адаптація, норми.

Актуальність дослідження. Ситуація сьогодення демонструє загострення проблем сімейного виховання та успішної соціалізації особистості. Якщо дитина не знаходить в сім'ї зразка, гідного прикладу для наслідування, вона починає шукати його на стороні. В даний час підвищився вплив на дитячу психіку друзів і приятелів, кіно- і телеекрану, мережі

Інтернет. Сучасні підлітки менш шанобливо ставляться до дорослих людей, що певною мірою зумовлено незворотним процесом руйнування сімейних традицій, підлітки мало спілкуються з членами сім'ї, не вчаться співпереживати їм, не бачать і не розуміють особистих проблем батьків, проявляють байдужість. У той же час і батьки не достатньо зацікавлені залученням дітей до сімейного спілкування та проведення спільного дозвілля, оскільки заклопотані професійною діяльністю та господарськими справами. Це накладає відбиток на процес соціалізації особистості дитини, засвоєння нею соціокультурного досвіду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Термін «соціалізація» на сьогоднішній день досить розповсюджений. Він є сферою вивчення багатьох наук – філософії, соціології, педагогіки, психології. Дослідженням процесу соціалізації займалися як західні науковці – Е. Дюркгейм, Л. Колберг, Ч. Кулі, Дж. Мід, Т. Пасонс та ін., так і вітчизняні – Л. Божович, Д. Ельконін, І. Зверєва, А. Капська.

Вивченням ролі сімейних традицій займалися Р. Капралов, І. Кон, І. Славіна, А. Харчев, В. Юстіцкіс. У своїх наукових працях вони досліджували збереження та зміцнення авторитету сім'ї в очах підростаючого покоління, що в даний час є пріоритетним завданням, яке стоїть перед суспільством. Від того, як сьогодні молоді люди ставляться до сім'ї, залежатиме доля родини в майбутньому як соціального інституту.

Мета статті – теоретичне обґрунтування ролі сімейних традицій як вагомого чинника у процесі соціалізації особистості.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація – це процес засвоєння та активного відтворення людиною соціокультурного досвіду (знань, цінностей, норм, традицій, зразків поведінки, визнаних у суспільстві), внаслідок чого відбувається її становлення та розвиток як соціального індивіда. Первинним агентом соціалізації виступає родина – батьки дитини.

Саме завдяки соціалізації індивід перетворюється на члена сім'ї, певних соціальних груп, суспільства, залучається до культури. Соціалізація починається з раннього дитинства, триває протягом усього життєвого циклу людини й передбачає залучення значної кількості формальних та неформальних інститутів. В основі соціалізації лежать зв'язки між людьми та засвоєння ними соціальних навичок. Цей процес залежить від того досвіду, котрий людина набуває протягом життя, тими зв'язками, які вона має з іншими людьми, тими традиціями, які сформувалися в сімейному житті, особливостями мікро- та макросередовища індивідуальної соціалізації.

Узагальнюючи данні зарубіжних та вітчизняних авторів (Н. Андреєнкова, У. Бронфенбреннер, Дж. Коулмен, А. Мудрик, Т. Парсонс, Н. Смелзер та ін.), можна виокремити наступні групи засобів соціалізації.

Традиційний – через сім'ю, найближче оточення. Цей засіб характерний для ранніх етапів соціалізації (від народження до 5-6 років) і названий Т. Парсонсом «просоціалізацією» або «усною ідентифікацією». Саме в сім'ї діти набувають перших навичок взаємодії, досягають перші ролі, осмислюють перші норми і цінності.

Інституційний – через певні інститути (дитячий садок, школу, засоби масової інформації: преса, радіо, телебачення, Інтернет тощо). У процесі взаємодії людини з різними інститутами соціалізації відбувається накопичення нею відповідних знань і досвіду соціально прийнятної поведінки.

Міжособистісний – у процесі спілкування з суб'єктивно значущими особами. Даний засіб реалізується через такі механізми, як імітація та ідентифікація. Імітація розуміється як усвідомлюване прагнення дитини копіювати певну модель поведінки, установок і цінностей батьків як своїх власних.

Рефлексивний – засіб, який розуміється як внутрішній діалог, в якому людина розглядає, оцінює, приймає або не приймає ті чи інші цінності, включаючи їх до своєї поведінки як результат перетворення суспільних відносин. Він реалізується через такі механізми як почуття сорому і провини. Вони є негативними механізмами, оскільки забороняють певну поведінку або придушують її.

Якщо розглядати процес соціалізації з точки зору його функцій, то стає важливим в дослідженні соціалізації виокремлення таких аспектів. По-перше, розглядати соціалізацію як соціальну адаптацію. Остання означає засвоєння індивідом соціальних норм, суспільних цінностей, значень, символів, традицій, сприйняття соціальних стереотипів, стандартизацію мови, жестів, характерних для індивідів конкретного суспільства, формування соціального характеру особистості. По-друге, процес соціалізації можна розглядати як інкультурацію, тобто як засвоєння традицій певної культури суспільства з метою передачі їх наступному поколінню. По-третє, соціалізація може розглядатись як інтерпретація особистості, що включає формування персональної ідентичності, засвоєння спеціальних ролей. По-четверте, розглядати соціалізацію як процес конструювання. Цей процес відображає моменти активного відтворення людиною соціального досвіду, який нею засвоєно. Результатом даного процесу стає утворення людиною образу соціального світу. Цей образ стає для людини сконструйованою реальністю [4, с. 22]. Даний підхід до аналізу соціалізації дозволяє подолати традиції жорстокого детермінізму у вирішенні проблеми «індивід-суспільство».

Соціалізація в загальному своєму визначенні може розумітися як процес входження індивідів у суспільство через засвоєння людиною соціальних норм, ролей, форм спілкування і формування соціальності як головного результату соціалізації, в якій здійснюється творчість людини.

Кожне суспільство цінує певні особистісні якості вище інших, і діти засвоюють ці цінності завдяки соціалізації. Методи соціалізації залежать від того, які саме якості особистості цінуються вище, і в різних культурах вони можуть бути різними. Наприклад, в американському суспільстві високо цінуються такі якості, як упевненість у собі, вміння володіти собою і агресивність; в той час як в Індії традиційно склалися протилежні цінності: споглядальність, пасивність і містицизм. Тому американці зазвичай з повагою ставляться до прославлених спортсменів, астронавтів. Індійці

схильні з повагою ставитися до релігійних або політичних діячів, які виступають проти насильницьких методів (наприклад, Махатма Ганді).

Ці культурно-традиційні цінності лежать в основі соціальних норм. Нормами називаються очікування і стандарти. Деякі норми представлені в законах, що забороняють крадіжку, напад на іншу людину, порушення контракту і т. д. Такі закони є соціальними нормами, і ті, хто порушує їх, піддаються покаранню. Однак більшість норм взагалі не відображено в законах. На нашу поведінку в повсякденному житті діє безліч очікувань, традицій і норм: ми повинні бути ввічливими по відношенню до інших людей; в автобусі треба поступатися місцем літнім людям чи інвалідам і багато інших. Ці очікування ми висуваємо і до наших дітей.

На поведінку людей впливають не тільки норми. Величезний вплив на їхні вчинки і прагнення надають культурні ідеали даного суспільства. Крім того, оскільки ці ідеали формуються на основі багатьох цінностей, суспільство уникає загальної однаковості. Наприклад, ми цінуємо науку, тому ім'я Альберта Ейнштейна користується пошаною і повагою. Ми так само високо цінуємо спорт, привласнюючи відомим спортсменам високий соціальний статус.

«Традиція» є міждисциплінарним поняттям, яке тривалий час досліджують представники гуманітарних наук: соціологи, психологи, філософи, історики, етнографи, філологи та інші. Проте воно і досі не отримало однозначної дефініції. У «Великому енциклопедичному словнику» традиція визначається як «передача елементів соціального і культурного спадку від покоління до покоління і їх збереження у певних суспільствах, класах і соціальних групах протягом тривалого часу <...> В якості традицій виступають певні суспільні установки, норми поведінки, цінності, ідеї, звичаї, обряди» [2, с. 12].

У кожного народу і в кожній родині окремо впродовж життя складаються свої певні суспільні та особистісні традиції. Громадські традиції впливають на устрій суспільства, його правову і законодавчу структуру. Сімейні традиції накладають відбиток на ступінь розвитку сімейних взаємовідносин, взаємного розуміння між членами сім'ї, почуття взаємоповаги, підтримки і почуття співпереживання.

Сучасні традиції сімейних відносин істотно відрізняються від вимог минулих часів. Відмінності стосуються форм та ступеня жорсткості соціального контролю за реалізацією шлюбних і сімейних відносин (табу, релігійна і світська мораль, громадська думка), змісту і стилю виконання батьківських і материнських ролей, розподілу обов'язків, ставлення до дітей, стосунків дітей між собою і до батьків, відносин між представниками різних поколінь, що живуть в одній родині.

Сімейні традиції впливають на психічне і фізичне здоров'я кожного члена сім'ї, їх характері і вчинки, створюють більш чи менш сприятливі передумови для виховання дітей і встановлення позитивних внутрішньо-сімейних взаємин.

Сімейні традиції – форма і умова співіснування родичів, що дозволяють в тій чи іншій мірі реалізувати функції сім'ї – відтворення і виховання потомства, ведення господарства та задоволення потреб її членів. Сімейні традиції визначаються ступенем взаємного розуміння, поваги, підтримки, допомоги, співпереживання і взаємовпливу.

Самі сімейні традиції складаються під впливом кількох чинників:

- соціально-економічний стан суспільства;
- морально-психологічна атмосфера суспільства;
- ступінь залежності життєдіяльності сім'ї від суспільства;
- форма участі подружжя у домашньому господарстві;
- форма участі подружжя у суспільному виробництві;
- склад сім'ї – бездітні подружжя, повна чи неповна сім'я;
- структура сім'ї – верховенство і підпорядкування;
- психологічні і особистісні характеристики родичів;
- ступінь психологічної сумісності родичів між собою (конфліктність у взаєминах між родичами).

Значну роль у духовному житті родини відіграють загальнонародні свята, пам'ятні для нашого народу дати, а також професійно-трудова свята, які сім'я відзначає разом з усією країною. Разом з тим в житті будь-якої сім'ї є події, які відзначають по традиції як сімейні свята: дні народження, повноліття, отримання паспорта, вступ у трудове життя, проводи в армію, весілля, срібні і золоті весілля, вихід ветерана праці на пенсію тощо.

Сімейні відносини збагачуються новими прогресивними традиціями. Поряд з прогресивними в родині нерідко зберігаються і застарілі, шкідливі традиції: рецидиви домострою, патріархальне ставлення до жінки, хмільні застілля з будь-якого приводу.

У більшості хороших сімей існує розумний ритм життя з певними правилами і звичками, які звичайні, прості і виконуються вже як би автоматично. В суботній або недільний день всі члени сім'ї збираються на сімейну раду, відправляються в подорожі по рідному краю, ходять на прогулянки в ліс, разом читають книжки, обговорюють переглянуті фільми, влаштовують сімейні обіди, відвідують виставки і театралізовані вистави.

Добрі традиції згуртовують сім'ю, дають змогу зберегти ті зерна розумного, доброго, які старшими поколіннями сім'ї були знайдені, і зробити їх надбанням підростаючого покоління, а найголовніше їх завдання – це допомогти особистості успішно соціалізуватися, засвоїти соціокультурний досвід та успішно його реалізувати у повсякденному житті.

Висновки. Отже, протягом століть сім'я виконувала і продовжує виконувати специфічні, тільки їй притаманні функції по народженню, утриманню та соціалізації нових поколінь. Але належне виконання або навіть невиконання сім'єю соціальних функцій призводить до депопуляції населення та погіршення виховання підростаючого покоління, наслідком якого є безпрецедентне зростання дитячої й підліткової злочинності, соціального сирітства, дитячої проституції тощо. Народившись, людина має

лише можливість стати особистістю, яка набуває реальності в міру засвоєння дитиною багатства людського досвіду, культури і перетворення з об'єкта турботи дорослих на самостійний суб'єкт діяльності. Людське дитя з'являється на світ найменш пристосованим порівняно з представниками тваринного світу, проте саме ця біологічна незапрограмованість відкриває можливості до засвоєння найширшого спектра традицій та соціальних програм. І найголовнішу роль у цьому відіграє сім'я зі своїм неповторним набором традицій та гармонійними взаємостосунками.

Література

1. Алексеєнко Т.Ф. Теоретичний аспект проблеми соціалізації особистості: наук.-метод. посіб. / Т.Ф. Алексеєнко. – Київ : Пед. думка, 2007. – 152 с.
2. Великий енциклопедичний словник. – Київ: Велика Українська енциклопедія, 1998. – 1456 с.
3. Гагарина А.Т. Дела семейные : сборник / А.Т. Гагарина. – Москва : Молодая гвардия, 1984. – 224 с.
4. Галичанська А.В. Родинна традиція як умова запобігання міжпоколінних конфліктів у підлітків в сім'ї / А.В. Галичанська. – Київ, 2011. – 36 с.
5. Проскурякова Е.С. Проблеми концептуалізації поняття «традиція» в сучасній науці / Е.С. Проскурякова // Сучасність. – 2007. – №2. – С. 31-35.

В. В. Куцурубa,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
В. М. Марків,
*к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ВПЛИВ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ ТА СІМ'Ї НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розглядаються основні форми взаємодії школи та сім'ї, їх використання і значення у процесі виховання та розвитку особистості молодших школярів, означено основні принципи та правила такої співпраці.

Ключові слова: взаємодія, принципи співпраці, розвиток особистості, форми роботи.

Постановка проблеми. Сім'я – найцінніше, що є в кожній людині, вона робить життя повноцінним та радісним. Саме в сім'ї закладаються основні риси особистості, які в подальшому становлять основу для гармонійного розвитку особистості. Вони закріплюються задовго до школи і дають довготривалий вплив на подальший розвиток. В сім'ї в дитини

формується як позитивні риси, так і негативні, на їх підсилення чи подолання в майбутньому впливає школа.

Соціальне, шкільне та сімейне виховання має проводитись у нерозривній єдності. Відсутність одного з цих напрямів виховання негативно впливає на розвиток та формування особистості. Виховання в школі вивчається насамперед загальною педагогікою, а сімейне виховання ще й соціальною. Сімейне виховання впливає на всі сфери життя особистості. Фізична та духовна сфера перебувають під безпосереднім впливом сім'ї.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями впливу сім'ї та школи на розвиток особистості молодшого школяра займалось багато вчених, такі як: В. Алексеєва, Т. Алексеєнко, М. Булнов, М. Вітер, А. Волкова, С. Голод, Т. Говорун, О. Докукіна, І. Гребінников, З. Зайцева, І. Кон, М. Мацківський, В. Постовий, І. Радзинська, М. Соловійов, А. Харчев, Б. Херсонський, О. Хромова, Д. Чехот, Л. Чуйко, Ю. Якубова, З. Янкова. Вони досліджували як виховання в родині впливає на учня, а також яку роль у розвитку займає школа і намагались знайти різні шляхи взаємодії цих двох інституцій у житті дитини задля підвищення ефективності процесу розвитку особистості молодшого школяра.

Особливо актуальною і значимою ця проблема є сьогодні, коли перед школою стоять важливі завдання підготовки підростаючого покоління до життя, творчого пошуку у майбутній діяльності. І таку підготовку необхідно розпочинати з раннього віку дитини, з перших днів перебування її у школі. Цьому може прислужитися використання у навчально-виховній діяльності роботи з батьками учнів.

Виклад основного матеріалу. На розвиток дитини помітно впливає зацікавленість батьків шкільним життям. Самі дорослі не завжди розуміють, яким чином їхні особистісні якості стають надбанням дітей, як своєрідно, відповідно специфіці дитячого віку вони інтерпретуються, яке значення набувають для дитини [1, с. 134].

Усвідомлена або неусвідомлена батьківська й педагогічна авторитарність породжує в молодших школярів дефіцит неординарності, почуття власної гідності, невпевненість у собі й багато інших якостей, що ускладнюють сприятливе становлення особистості .

Спільна робота школи і родини ґрунтується на принципах гуманістичної педагогіки: пріоритетності сімейного виховання, громадянськості, демократизму, гуманізації взаємин педагогів і батьків, ретроспективності, педагогізації батьків.

1. Принцип пріоритетності підкреслює величезне значення сім'ї у фізичному й духовному становленні особистості й суспільства.

2. Принцип громадянськості ґрунтується на усвідомленні педагогами і батьками місця кожної сім'ї у суспільно-державній системі.

3. Принцип демократизму означає встановлення партнерських взаємин між школою і сім'єю у вихованні дітей.

4. Принцип гуманізації взаємин педагогів і батьків. Він спрямовує класного керівника, вчителя, на: а) дії і заходи, які зміцнюють і підвищують авторитет батьків.

5. Принцип ретроспективності орієнтує на осмислення і використання історичного досвіду виховання в українській родині.

6. Принцип педагогізації батьків передбачає, що одним із головних завдань школи залишається організація і здійснення педагогічного всеобучу [3, с. 12].

Таким чином, спільна робота школи та сім'ї ґрунтується на основних принципах гуманності, яких має дотримуватися вчитель і батьки, в свою чергу, задля ефективного впливу на розвиток особистості молодшого школяра.

Форми роботи педагогів з батьками – це способи організації спільної діяльності та спілкування. Робота педагогічних колективів шкіл з батьками здійснюється в двох напрямках: організаційна робота школи із сім'єю та підвищення педагогічної культури батьків. В організаційній роботі школи з батьками доцільним є поєднання індивідуальних, групових, колективних та масових форм роботи. Індивідуальними формами роботи вчителя з батьками є: відвідування сімей учнів удома, бесіди з батьками учня, листування тощо [2, с. 11].

Відвідування сім'ї учня вчителем. Учитель відвідує сім'ю учня з метою налагодження контактів з батьками, з'ясування загальної та педагогічної культури сім'ї, умов життя учня, консультування щодо єдиних вимог до дитини, обговорення відхилень у її поведінці, вжиття необхідних заходів щодо їх запобігання, залучення батьків до участі в роботі школи тощо. Відвідувати батьків учнів можна, маючи запрошення від них або домовившись заздалегідь.

Індивідуальні бесіди з батьками відбуваються як за ініціативою самих батьків, так і за ініціативою педагога. Інтерес батьків до питань виховання, їхню ініціативу щодо бесіди з класним керівником на педагогічні теми потрібно заохочувати та стимулювати. Перевагою індивідуальної роботи є те, що наодинці з учителем батьки відвертіше розповідають про свої проблеми та труднощі у вихованні дітей.

Листування передбачає періодичне надсилання батькам листів про успіхи учня в навчанні, старанність, уважність та відповідальність.

До групових форм роботи належать засідання батьківського комітету, робота з групами батьків тощо. Батьківський комітет класу обирається на батьківських зборах у серпні-вересні. Зазвичай він складається з 3–5 осіб. Створюють батьківський комітет з метою демократизації управління виховним процесом, налагодження зворотного зв'язку сім'я – школа, для поточного коригування управлінських рішень, забезпечення єдності педагогічних вимог до учнів, надання допомоги сім'ї у вихованні та навчанні дітей.

Роботу з групами батьків класному керівнику доцільно починати зі спостереження за навчанням та поведінкою учнів та вивчення їхніх сімей.

Застосування методів анкетування, опитування, вивчення шкільної документації, спостереження дозволить вчителю отримати потрібну інформацію та розподілити батьків на групи (за типом сім'ї, за помилками батьків у сімейному вихованні, за проблемами учня, що виникають у навчанні, спілкуванні з товаришами тощо).

Основними колективними формами роботи з батьками є класні батьківські збори, лекції, бесіди, конференції, сімейні свята в класі («День матері», «Бабусина скарбничка», «Традиції моєї родини» тощо).

Бесіда – це один з найпоширеніших та найефективніших методів взаємодії. При обранні теми бесіди неодмінно мають враховуватись інтереси та побажання батьків. Зміст педагогічної бесіди повинен містити не тільки теорію питання, але й конкретні рекомендації. Бесіда з батьками передбачає жвавий обмін думками.

Застосувавши таку форму роботи з батьками як бесіда, переконались, що взаємодія вчителя з сім'єю є невід'ємним елементом виховання та розвитку особистості молодшого школяра. Бесіда була проведена успішно, батьки швидко йшли на контакт і з цікавістю ставилися до розповіді та до отриманих матеріалів. Всі батьки охоче взяли участь у запропонованій діяльності. Через деякий час, після повторної перевірки у дітей рівня досліджуваної якості особистості було помічено зміни. В учнів з'явилась позитивна динаміка щодо розвитку їх особистісних рис.

Висновки. Таким чином, проведена робота зі взаємодії вчителя з батьками дала позитивні результати у розвитку особистості молодшого школяра. Проте слід пам'ятати, що така ефективність забезпечується при дотриманні основних правил та принципів. Педагог неодмінно має мотивувати батьків для цієї взаємодії, пояснити важливість її та показати шляхи, якими вони можуть рухатись разом. Натомість батьки учнів мають цікавитись життям своїх дітей і йти на контакт з педагогом. Підсумком можуть стати слова видатного педагога А. Макаренка: «Виховання є процес соціальний... Виховує все: люди, речі, явища, але перш за все і більше всього – люди. З них на першому місці – батьки і педагоги».

Література

1. Гамезо М.В. Возрастная и педагогическая психология: учеб. пособ. / М.В. Гамезо. – Москва : Просвещение, 2004. – 256 с.
2. Страшний В. Взаємодія школи і сім'ї / В.Страшний // Школа і родина. – 2001. – №7. – С. 9–11.
3. Фрадкін Ф. Виховання у сім'ї та школі: погляд крізь десятиліття / Ф. Фрадкін // Виховання школярів. – 1993. – № 6. – С. 11–13.
4. Мухина В. С. Возрастная психология. Феноменология развития / В. С. Мухина. – Москва, 2007. – 640 с.
5. Гуткина Н. И. Психологическая готовность к школе: учеб. пособ. / Н. И. Гуткина. – Санкт-Петербург : Питер, 2006. – 207 с.
6. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу. Твори: у 7-ми т. / А.С. Макаренко. – Київ : Рад. шк., 1986. – Т.5. – 542 с.

В. В. Куцурубa,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
В. М. Марків,
*к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ГУМАНІСТИЧНІ ІДЕЇ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ І СЬОГОДЕННЯ

У статті розглядаються основні аспекти зародження та розвитку гуманістичної педагогіки в епоху Відродження, а також особливості сучасної гуманізації освіти.

Ключові слова: гуманізм, гуманізація, гуманістична система виховання, гармонійний та всебічний розвиток особистості.

Постановка проблеми. Відродженням вважається епоха культурного та ідеологічного розвитку країн Західної та Центральної Європи у XIV-XVI ст.. Характерною рисою цього періоду є високі досягнення у науці, літературі та мистецтві. Звільнення від тотального впливу церкви, від релігійно-схоластичного світогляду, розбудова нових знань на основі античних – все це є характерними рисами епохи Відродження.

Не оминув прогрес і педагогіки. Саме в цей період почалось зародження гуманістичної ідеології. В контексті завдань статті необхідно було виявити особливості розвитку цього напрямку на початкових етапах та ознайомитись з гуманізацією сучасної освіти. Зародження гуманістичної думки поклало початок новому розумінню людини та світу. На противагу схоластичній доктрині з'являється новий тип – світське виховання, яке ставить людину у центр уваги, передбачає, що в подальшому вона може бути сильною і духом, і тілом, різнобічно та гармонійно розвиненою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першими і досить яскравими представниками гуманістичної педагогіки епохи Відродження стали такі педагоги та вчені як: Е. Роттердамський, Ф. Рабле, М. Монтень, В. да Фельтре, Т. Мор, Т. Кампанелла та ін..

Педагоги-гуманісти піддавали різкій критиці середньовічні погляди на виховання та навчання і закликали до фізичного та розумового виховання особистості, до формування в неї високих моральних якостей. Ряд гуманістів вважали обов'язковими для вивчення такі науки як: математика, астрономія, природознавство, географія та ін.. Проголошувалась ідея гармонійного і багатогранного розвитку особистості дитини, що було притаманно ще античній педагогіці. Гуманісти турбувались про розвиток тілесного та духовного світу людини, вважаючи, що саме в цій гармонії особистість досягне свого найвищого рівня розвитку.

По-новому розуміючи мету і завдання виховання, педагоги-гуманісти проголошували повагу до особистості дитини, відміну тілесних покарань, врахування індивідуальних та вікових особливостей дитини.

По-новому вони розглядали і систему методів навчання та виховання, педагоги зазначали, що дитина має активно і самостійно мислити та включатись до різних видів діяльності, відповідно до цього необхідно обирати різноманітні методи, які б сприяли активізації уваги та пізнавального інтересу учнів.

Виклад основного матеріалу. Щоб краще зрозуміти основні відмінності та спільні риси гуманістичної ідеології Відродження і сьогодення звернімося до теоретичної та практичної діяльності зазначених вище представників. Наприклад, Е. Роттердамський у своїй праці «Похвала глупоті» викрив суспільні вади виховання людини, стверджував, що лише просвітницька сила розуму педагога разом із його гуманістичною культурою здатні ідейно й морально оновити як людину, так і суспільство. В іншій праці «Жорстокі вчителі» він писав: «Велике нещастя, коли прийоми вчителя відбивають у дитини будь-яке бажання до навчання перш ніж вона зможе зрозуміти розумні основи, за які зобов'язана любити їх. Перший крок на шляху освіченості – це симпатія до свого наставника. Дитина, що полюбила передусім навчання завдяки своєму вчителеві, з часом полюбить і учителя всією любов'ю, яку буде відчувати до науки».

Противник тілесних покарань, Е. Роттердамський присвятив цій проблемі окрему працю, в якій застерігав: «Не можна привчати дитину до побоїв. Жорстокі тілесні покарання призводять до того, що горда природа стає недоступною для впливу, а низька віддається відчаю. Тіло поступово робиться нечуттєвим до стусанів, а дух – до картань».

В Італії Вітторіно да Фельтре – філософ-гуманіст, організував школу «Будинок радощів», основою якої слугували принципи гуманістичної педагогіки. Школа розташовувалась у мальовничій місцевості. Кімнати були просторими, світлими, з малюнками, що зображували дитячі ігри. Атмосфера в школі була простою, невимушеною.

Самою назвою Вітторіно да Фельтре підкреслював відмінність своєї школи від середньовічної аскетичної. Діти займались верховою їздою, плаванням, гімнастикою, фехтуванням. Тілесні покарання застосовувалися тільки за аморальні вчинки.

Видатним представником педагогічної думки був французький вчений, письменник-гуманіст, один з представників педагогічної думки епохи Відродження Франсуа Рабле. У знаменитому романі «Гаргантюа і Пантагрюель» він різко критикував схоластичну систему освіти й виховання, протиставивши їй виховання, спрямоване на розвиток розумових і фізичних можливостей людини, формування високих моральних якостей.

Ф. Рабле висміяв методи середньовічної школи, вказав шлях до оволодіння знаннями в процесі активної діяльності самої дитини, яка, спостерігаючи природу і життя, порівнює, узагальнює, робить висновки.

Ще один видатний мислитель Франції XVI ст. Мішель Монтень у своїх “Дослідах” критикував як традиційну шкільну схоластику, так і крайнощі гуманізму, багато представників якого всю виховну роботу зводили до питання вивчення творів латинських і грецьких авторів.

Мішель Монтель виступав за справжню науку, яка вивчає не книги, а речі, ґрунтується на досліді й орієнтується на природне, розумове пояснення фактів.

Томас Мор – англійський гуманіст і політичний діяч, один з засновників утопічного соціалізму. У своєму творі «Утопія» (неіснуюче місце) зображує суспільство, де немає злиднів, несправедливості, пригноблення людини. На острові Утопія, за Т.Мором, держава турбується про виховання дітей. Виховання є загальним і рівним як для хлопчиків, так і для дівчаток. Навчання здійснюється рідною мовою і спрямоване, переважно, на оволодіння необхідними у житті реальними знаннями. Крім елементарної освіти, учні вивчають музику, діалектику, науку лічби і вимірювань і т.і.

Томасо Кампанелла – італійський філософ, утопічний комуніст. У творі “Місто Сонця” зобразив майбутнє комуністичного суспільства. Виховання і навчання підростаючих поколінь – одна з засад, на яких ґрунтується розумно облаштоване суспільство. З 2-х років розпочинається суспільне виховання громадян: дітей навчають (мові і азбуці) наставники і наставниці, яких визначає держава. Навчання здійснюється на основі наочності. Діти, прогулюючись містом разом з наставниками, легко й просто засвоюють багато цікавих і корисних знань.

Таким чином, гуманізм епохи Відродження, безсумнівно, відіграв позитивну роль у культурно-історичному розвитку тодішньої Західної та Центральної Європи. Проте майже всі вчені-гуманісти орієнтували свою діяльність на буржуазію.

Щодо сучасної ситуації, визначальною рисою розвитку цивілізації сьогодення є невпинне зростання ролі різноманітних знань, таких як: прикладні, технічні і т.і. В сучасному суспільстві, насамперед України, кожна людина має право на освіту, що вже відрізняє сучасну систему виховання від тієї, що панувала в епоху Відродження.

Суспільству потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою. Не менш важливими є такі якості як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода. Всі ці якості розвиває гуманістична педагогіка.

Одним з принципів реалізації Державної Національної програми «Освіта (Україна – XXI ст.)» є гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб. В той же час, загальноосвітня система, недостатньо відповідає вимогам часу, має бути здійснено переосмислення сучасної теорії і практики на базі нових теоретико-методологічних та світоглядних підходів з метою відновлення гуманістичної складової освітньої системи. Всім цим і займається сучасна педагогічна наука.

Все більше і більше в сучасній освіті пропагується особистісно-орієнтований підхід, який є однією зі складових гуманізації освіти. Цей підхід спрямований на ефективне застосування до кожної дитини окремих методів та прийомів, що забезпечували б всебічний і гармонійний розвиток особистості.

Вимога орієнтації на всезагальний розвиток особистості зазначено і в Загальній декларації прав людини. Саме у статті 26 п. 2 вказується, що «освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод». Звідси і витікає пріоритет гуманітарних цінностей сучасної освіти. Саме їх розвитком зумовлюється процес гуманізації та гуманітаризації освіти на сучасному етапі. Держава намагається створити умови для самоактуалізації та самореалізації кожної особистості. На місце старих підходів приходять нові, що ґрунтуються на принципах демократії, гуманізації, безперервності навчання та виховання і гармонійному поєднанні національної науки та світових досягнень.

Висновки. Як бачимо, сучасна система освіти лише стає на шлях гуманізації, проте вона має вагоме підґрунтя для подальшої діяльності, це і закріплення у документах основних завдань, і розробка нових методів, форм та засобів виховання та навчання, і орієнтація загальноосвітніх шкіл на гуманістичний підхід. Проаналізувавши гуманістичну ідеологію епохи Відродження та сучасну гуманізацію освіти, можна узагальнити, що погляди, які існували у XIV-XVI ст. є актуальними і сьогодні, проте вони знаходяться в новій інтерпретації, є доступними для будь-яких верств населення і мають окреслені шляхи подальшого розвитку, доповнюються новими знаннями і розвиваються відповідно до прогресу сучасної науки, техніки та мистецтва.

Література

1. Історія педагогіки: курс лекцій: навч. посіб. – Київ, 2004. – 171 с.
2. Історія педагогіки. Книга I. Історія зарубіжної педагогіки: навчальний посібник. – Київ: Слово, 2010. – 624 с.
3. Левківський М. В. Історія педагогіки / М. В. Левківський. – Житомир, 2001.
4. Державна Національна програма „Освіта (Україна – XXI століття). – Київ: Райдуга, 1994.
5. Загальна декларація прав людини. Інфодиск Законодавство України. – Київ, 2007.

*Н. І. Лаврушина,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*

*І. М. Шимко,
к. пед. н., доцент, завідувач кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розглянуто особливості використання самостійної роботи на уроках в початкових класах, розкрито психолого-педагогічні умови організації самостійної роботи у процесі соціалізації особистості молодшого школяра.

Ключові слова: самостійна робота, самостійність, соціалізація особистості, самостійна учбова діяльність, розумова активність.

Актуальність дослідження. Молодший шкільний вік – важливий етап становлення особистості дитини. Це період так званої вторинної соціалізації. Школа продовжує і збагачує процес соціалізації, який розпочався в сім'ї. Перехід дитини до школи – це не лише зміна провідного виду діяльності, яка передбачає досягнення нею певного рівня фізичного і психічного розвитку, але й важливий етап її соціалізації. Перехід до шкільного навчання, зазначає Л. Божович, різко змінює спосіб (характер, напрям) життя дитини. Саме школа розкриває широкий діапазон міжособистісних контактів, який дитина засвоює за допомогою всієї гами своїх почуттів і переживань.

Якість педагогічного процесу не можна забезпечити лише методичною його досконалістю, працездатністю вчителя, добрим обладнанням тощо. Чи не найголовнішими результатами навчання є виховання сумлінного творчого ставлення учня до праці, його позиція на уроці, бажання та прагнення бути кращим, самостійно працювати, тобто позитивні зміни в самій особистості дитини.

Аналіз досліджень. Питання удосконалення організаційних форм і методів самостійної роботи знайшли своє відображення в роботах Я. А. Коменського, Й. Песталоцці, О. Ващенко та ін. В останні роки питання вдосконалення організаційних форм і методів навчання розглядалися в працях А. М. Алексюка, В. К. Буряк, В. О. Онищука, О. Я. Савченко, І. М. Чередова, Ю. І. Мальованого, В. О. Вихрущ тощо.

Сутність соціалізації, основні її моделі досліджували Г. М. Авер'янова, Т. Ф. Алексеєнко, І. Д. Бех, Б. С. Братусь, І. Я. Зверева, І. С. Кон, Н. М. Лавриченко, М. П. Лукашевич, В. В. Москаленко, В. М. Оржеховська, Ю. В. Смородська, С. Ю. Тьоміна та ін. Історико-прикладні ідеї соціалізації молоді, особливості її проявлення та основні чинники оптимізації розкрито в працях О. Л. Кононко (соціалізація дітей дошкільного віку), Р. М. Прими (соціалізація молодших школярів засобами родинно-побутової звичаєвості), Т. В. Говорун, С. В. Кириленко (статева соціалізація особистості), П. А. Куліша (соціальне виховання підлітків у мікросоціумі), О. А. Кузьменка (соціальне становлення особистості в умовах відкритої соціально-педагогічної системи) [2].

Метою статті є теоретично обґрунтувати та визначити психолого-педагогічні умови організації самостійної роботи у процесі соціалізації особистості молодшого школяра та перевірити їх ефективність.

Виклад основного матеріалу. Самостійність учнів у навчанні – найважливіша передумова повноцінного оволодіння знаннями, вміннями й навичками. Часто і правильно застосовувана самостійна робота розвиває довільну увагу дітей, виробляє в них здатність міркувати, запобігає формалізму в засвоєнні знань і взагалі формує самостійність як рису характеру. Це зумовлює обов'язковість і різноманітність самостійних робіт.

Методично спланована самостійна робота може допомогти учням досягти певних можливостей, а саме:

- отримувати знання з більш новітніх джерел; робота із різними джерелами інформації дозволить розширити кругозір та вдосконалити світосприйняття;

- придбати навички самостійного планування та організації свого навчального процесу;

- поглибити та розширити знання з різних дисциплін, що сприятиме поліпшенню розумового потенціалу;

- сформувати та розвинути пізнавальний інтерес, оволодіти прийомами пізнання навколишнього середовища;

- знизити негативний вплив окремих психологічних та фізіологічних індивідуальних особливостей учнів та максимально використовувати позитивні сторони особистості завдяки самостійному вибору часу та способів роботи над навчальним матеріалом тощо;

- у процесі самостійної роботи формується та розвивається уміння творчої пошукової діяльності, що є однією із головних властивостей сучасної людини.

Самостійна робота учнів на уроці входить органічною частиною у всі ланки процесу навчання. Залежно від змісту, характеру навчального матеріалу завдання можуть бути простими, нетривалими і складними, тривалими за часом, такими, що вимагають від учнів інтенсивної пізнавальної діяльності.

Формуванню самостійності сприяє поступове збільшення обсягу самостійних робіт на уроках, урізноманітнення завдань, запровадження творчих робіт, поєднання їх з роботами тренувального характеру. Співвідношення творчих і тренувальних робіт в навчальній діяльності молодших школярів залежить від етапу навчання, його змісту і мети уроку. Неодмінною умовою успіху є чітка постановка запитань, завдань перед учнями. Усвідомлення їх учнями спрямовує розумову активність. Розумова активність учнів під час самостійної роботи залежить від того, як усвідомлюють вони її тему.

У період молодшого шкільного віку дитина набуває значного обсягу знань, умінь та навичок, збагачує досвід своєї соціальної поведінки. У неї з'являються перші стійкі ціннісні орієнтації. Відбувається бурхливий розвиток почуттів: моральних, інтелектуальних, етичних. Початок навчання –

це початок корінної зміни соціальної ситуації розвитку дитини. Вік дитини 7 років вважається дуже важливим у житті особистості. Учні молодшого шкільного віку вступають у новий тип відношень з оточуючими людьми. Діти засвоюють соціальні норми, майже втрачають беззастережну орієнтацію на дорослих і зближується зі своїми ровесниками [3, с. 457]. У їхніх міжособистісних стосунках з'являється категорії «добре», і «погано».

Соціалізація є процесом, який передбачає як засвоєння дитиною соціального досвіду в процесі входження в соціум, систему соціальних зв'язків, так і процес відтворення цих зв'язків за рахунок активної діяльності дитини. Під час взаємодії з оточуючими відбувається соціалізація дитини, засвоєння нею відповідної системи цінностей, норм. Отже, щоб ввести дитину в складний світ людських взаємин необхідна допомога дорослого.

Оскільки молодші школярі більшість часу проводять у школі то вчитель і є тим помічником, що допомагає дитині успішно соціалізуватися, вчитель презентує для дитини суспільство, займає центральне місце в духовному світі дитини, виступає носієм знань, умінь, моральних цінностей, а з іншого боку – безпосереднім організатором виховного процесу.

Ефективність самостійної учбової діяльності забезпечується дотриманням певних умов.

Диференціація навчальних завдань. Диференціація навчання передбачає застосування методів, організаційних форм, спрямованих як на підтягування відстаючих у навчанні, так і на поглиблення знань учнів, що вчать з випередженням. За однаковий час не можна всіх школярів навчити якісно на запропонованому рівні. Здійснюючи диференційований підхід до дітей у навчанні, треба знати особливості кожного, враховувати їх у роботі.

Різноманітність змісту та характеру навчальних завдань. Для організації самостійної роботи на уроках учитель використовує вправи різного змісту і характеру. Мета організації самостійної роботи визначає її зміст і методику. Тому види самостійних завдань надзвичайно різноманітні й водночас вони відбивають специфіку формування основних умінь і навичок саме з конкретного предмета [1, с. 199].

Організація контролю і самоконтролю навчальної діяльності. Важливою умовою підвищення ефективності самостійної роботи є систематичне отримання вчителем об'єктивної інформації про хід навчально-пізнавальної діяльності учнів. Цю інформацію педагог одержує в процесі контролю навчально-пізнавальної діяльності школярів.

Контроль означає виявлення, встановлення і оцінювання знань учнів, тобто визначення об'єму, рівня і якості засвоєння навчального матеріалу, виявлення успіхів в навчанні, пропусків в знаннях, навичках і уміннях у окремих дітей і у всього класу для внесення необхідних корективів в процес навчання, для удосконалення його змісту, методів, засобів і форм організації.

Висновки. Таким чином, ефективність самостійної роботи досягається, якщо вона є однією із складових, органічних елементів навчального процесу, і для неї передбачається спеціальний час на кожному уроці, якщо вона проводиться планомірно і систематично, а не випадково і епізодично.

Виявлені психолого-педагогічні умови, розроблені на їх основі завдання для самостійної роботи учнів досить повно забезпечують організацію і здійснення навчально-виховного процесу, сприяють розвитку самостійності учнів.

Література

1. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах: посіб. /О.Я.Савченко. – Київ: Освіта, 2007. – 334 с.
2. Шимко І.М. Соціалізація особистості молодшого школяра: навч.-метод. посіб. / І. Шимко, І. Талаш. – Кривий Ріг, 2013. – 140 с.
3. Яценко Л. Особливості соціалізації дітей молодшого шкільного віку / Л.Яценко, Т.Кравченко // Гуманітарний вісник ДВНЗ. Педагогіка. Психологія. Філософія. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – Вип. 28. – Т. II. – С. 456-457.

*К. А. Лактіонова,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Онищенко,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті розкривається сутність понять «пізнавальна активність», «інтерактивне навчання», описуються особливості використання інтерактивного навчання як засобу формування пізнавальної активності молодших школярів.

Ключові слова: пізнавальна активність, інтерактивне навчання.

Постановка проблеми. Питання формування пізнавальної активності школярів належить до числа найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки і практики. Реалізація принципу активності в навчанні має певне значення, оскільки навчання і розвиток носять діяльнісний характер.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що пізнавальна активність є основою для розвитку продуктивного мислення і творчих здібностей учнів. В початкових класах на першому плані виступає пізнавальна функція навчання, активність, самостійність, нестандартність думки, тому головним завданням вчителя початкових класів – досягти того, щоб кожен урок сприяв розвитку пізнавальних інтересів. Лише, коли дитина зацікавиться матеріалом, у неї виникне бажання дізнаватися нове.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання пізнавальної активності займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Л.

Виготський, П. Гальперін, Б. Теплова, В. М'ясищева, Л. Занкова, О. Леонтьєв, О. Лурія, С. Рубінштейн та ін. Як стверджують вчені-психологи, за допомогою пізнавального інтересу встановлюються зв'язки суб'єкта з об'єктом. Але направленість індивіда на предмети і явища навколишньої дійсності носить вибіркового характер. У зв'язку з цим далеко не все, з чим зустрічається молодший школяр у житті, викликає інтерес, а лише те, що стає для нього цінним, привабливим, актуальним, вагомим.

Формуванню пізнавальної активності молодших школярів сприяє використання інтерактивного навчання. Завдяки інтерактивних технологій відбувається активна взаємодія всіх учнів, в ході якої кожний школяр осмислює свою діяльність, відчуває свою успішність. Використання інтерактивних технологій у навчальному процесі були розкриті в працях російських (Г.Мітіна, Г.Самохіна, Н.Суворова, Г.Шевченко) та українських (І, Дівакова, О. Комар, А.Мартинець, В. Мельник, М.Скрипник, О. Пехота, Л.Пироженко, О.Пометун, О. Савченко та ін.) вчених.

Мета статті – розкрити особливості формування пізнавальної активності молодших школярів засобами інтерактивного навчання.

Виклад основного матеріалу. Пізнання - це процес відображення і відтворення в мисленні, свідомості людини дійсності (реального буття), що зумовлений історичним розвитком суспільної практики (практичної діяльності людей у різних формах її виявлення) [1, с.18].

Пізнавальна активність - це один з найважливіших для нас мотивів навчання школярів. Його дія дуже сильна. Під впливом пізнавального, навчальна робота навіть у слабких учнів протікає більш продуктивно. [2, с.9]

Л. Божович стверджує в своїх дослідженнях, що пізнавальна активність – це міра розумового зусилля, спрямована на задоволення пізнавальних інтересів індивіда. Як педагогічне явище, пізнавальна активність є двостороннім взаємопов'язаним процесом: з одного боку, це форма самоорганізації і самореалізації учня, з другого – результат цілеспрямованих зусиль педагога в організації пізнавальної діяльності учня.

Але щоб сформувати у молодшого школяра пізнавальну активність, за словами Л. Занкова, потрібно дотримуватись певного алгоритму дій, «всебічний розвиток, духовне багатство не може бути досягнуто з примусу. Справжнє духовне багатство складається тоді, коли людина сама тягнеться до знань, до науки, до мистецтва» [3, с.37].

Джерелом пізнавальної активності молодших школярів є інтерес, який, за визначенням В. Н. М'ясищева, є не чим іншим, як активним пізнавальним ставленням людини до оточуючого світу. Виходячи з даного положення, можна говорити про існування тісного зв'язку між інтересом і пізнанням, оскільки, за умов наявності у людини пізнавальної здатності і внаслідок неї, інтерес пробуджується, активізується, розвивається [1, с.29].

Ефективним засобом формування пізнавальної активності молодшого школяра є інтерактивне навчання. Інтерактивність в навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, знаходження у режимі бесіди, діалогу, дії. Відповідно, у дослівному розумінні інтерактивним може бути

названий метод, у якому той, хто навчається, є учасником. Який не виступає тільки слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається, власно створюючи це [4, с.57].

Ефективність роботи для формування пізнавальної активності молодшого школяра засобами інтерактивного навчання значно підвищиться, якщо будуть дотримані наступні педагогічні умови:

- 1) бути ненав'язливим організатором і керівником навчальної діяльності;
- 2) вміти виконувати специфічні функції в колективній діяльності (постановка спільних завдань навчання, забезпечення необхідною інформацією, консультування, контроль);
- 3) бути готовим до будь-яких запитань, критики, корекції знань і змін засобів спільної роботи;
- 4) здійснювати підсумкову оцінку діяльності учнів;
- 5) налаштовувати учнів на безпосередню участь в обговоренні окремих завдань;
- б) організовувати діяльність кожного учня таким чином, щоб він брав безпосередню участь у контролі та оцінюванні спільно виконуваної роботи.

Наведемо приклади інтерактивних методик на формування пізнавальної активності, які можна використовувати в початкових класах:

Метод № 1 $2+2=4$. Дві пари окремо працюють над вправою протягом певного часу (2-3 хвилини), обов'язково доходять до спільного рішення, потім об'єднуються і діляться набутиим. Як і в парах, необхідним є консенсус. Після цього можна або об'єднати четвірки у вісімки, або перейти до групового обговорення.

Метод № 2 Акваріум. У цьому методі одна мікрогрупа працює окремо, в центрі класу, після обговорення викладає результат, а решта груп слухає, не втручаючись. Після цього групи зовнішнього кола обговорюють виступ групи і власні здобутки.

Метод № 3 Мозаїка. Це метод, що поєднує і групову, і фронтальну роботу. Малі групи працюють над різними завданнями, після чого переформовуються так, щоб у кожній новоствореній групі були експерти з кожного аспекту проблеми (наприклад, кожна первинна група аналізувала один вірш Т.Шевченка, після переформування перша нова група повинна узагальнити тематику всіх опрацьованих віршів, друга - ідейне навантаження, третя - образи, четверта - форму).

Метод № 4 Займи позицію. Допомогає провести обговорення чи дискусію зі спірного питання, надає можливість кожному учневі продемонструвати різні думки з теми, обґрунтувати свою позицію або навіть перейти на іншу в будь-який час, якщо аргументи протилежної сторони були переконливими.

Порядок проведення:

1.Вчитель називає тему та пропонує висловити думки з досліджуваної теми.

2. Учні повинні стати біля того плаката („так”, „ні”, „не знаю”), якій відповідає їхня позиція.

3. Учні обґрунтовують свою позицію.

4. Якщо після висловлення аргументів щодо зайнятої позиції та їх обговорення учні змінюють свою точку зору, то вони можуть перейти до іншого плаката і пояснити причину свого переходу.

Метод № 5 Навчаючи — вчуся. Цей метод дає учневі можливість взяти участь у навчанні та передачі своїх знань іншим, у даному разі своїм однокласникам під час уроку.

Роботу організують таким чином:

1. Після того як учитель назвав тему та мету уроку, роздав картки із завданнями, учні ознайомлюються з інформацією, що міститься на картках.

2. Якщо щось не зрозуміло, учень запитує про це та перевіряє в учителя, чи правильно він зрозумів інформацію.

3. Учні готуються до передавання цієї інформації іншим у доступній формі.

4. Всім необхідно ознайомити зі своєю інформацією однокласників. Учень має право говорити тільки з однією особою одночасно. Завдання полягає в тому, щоб поділитися своєю інформацією з іншими учнями й самому дізнатися про щось від них.

5. Коли всі поділилися та отримали інформацію, розкажіть у класі, про що ви дізналися від інших.

Нами також були розроблені конспекти уроків з різних предметів з використанням інтерактивних методів. Заняття з використанням інтерактивного навчання проходили цікаво, із захопливістю, творчо.

Висновки. Таким чином, використання інтерактивного навчання є ефективним засобом формування пізнавальної активності молодшого школяра. Інтерактивне навчання спонукає дитину до гнучкості (поле ідей стає ширше), оригінальності, швидкості (діти швидше знаходять відповідь), розробленості; сприяло до активної взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу, учні навчилися спілкуватися з іншими людьми, приймати обґрунтовані рішення, точно висловлювати власні думки, доводити свої погляди, прагнути до діалогу, налагоджувати відносини в колективі

Література

1. Аминов Н. А. Диагностика педагогических способностей / Н. А. Аминов. – Москва: ИПП МОДЭК, 1997. – 80 с.

2. Дюдїна О. Пізнавальна діяльність молодших школярів на уроці / О. Дюдїна, М. Дюдїн // Початкова школа. –2006. – №6. – С. 9-10.

3. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи / І. Гейко //Тема. – 2004. – №3/4. – С. 229-232.

4. Комар О. Навчання школярів за інтерактивними методами / О.Комар //Рідна школа. –2006. – №5. – С. 57-60.

Ю. А. Ланецька,

*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Онищенко,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито сутність понять «уява», «творча уява» «ігрові технології», з'ясовано психолого-педагогічні умови розвитку творчої уяви молодших школярів засобами ігрових технологій, описані особливості розвитку творчої уяви молодших школярів на уроках в початкових класах засобом ігрових технологій.

Ключові слова: уява, творча уява, ігрові технології.

Постановка проблеми. У нас час проблема розвитку творчої особистості належить до однієї з найважливіших проблем. Особливу увагу звертають на це у початкових класах, адже саме у цей період закладаються основи знань, умінь і навичок, формуються моральні риси та якості, вміння дітей оволодівати знаннями, а також пробуджується інтерес до навчання та творчих пошуків. Якщо не розвивати уяву в молодшому шкільному віці, то в майбутньому можуть виникнути проблеми з творчістю, з плануванням особистої діяльності, з відтворенням інформації.

Психологи та педагоги постійно шукають оптимальні способи розвитку творчої уяви. Одним із чималої кількості засобів є ігрові технології. Цей засіб є унікальною формою навчання, який дозволить зробити цікавою та захоплюючою роботу учнів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням творчої уяви займалися багато дослідників. Насамперед, З. Фрейд, В. А. Крутецький, Ф. Баррон, Дж. Гілфорд, Е. Торенс та ін.

У сучасній психолого-педагогічній літературі теорія становлення творчої діяльності розглядається в тісному взаємозв'язку з розвитком усіх психічних процесів і насамперед з розвитком творчої уяви (Л. С. Виготський, С. Рубінштейн, А. Запорожець, Д. Ельконін, В. Давидов та ін.). Процес творчої уяви вивчався також О. Леонтьєвим, П. Гальперіним, М. Подд'яковим, О. Д'яченко та ін.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічній науці проблема мислення є однією з актуальних. Психологічний тлумачний словник трактує уяву як «психічну діяльність, що полягає у створенні подумки уявлень і ситуацій, котрі ніколи не переживалися людиною в дійсності» [5, с. 586].

А. Петровський зазначає, що уява – це психічний процес, в якому віддзеркалення дійсності відбувається в специфічній формі – об'єктивно чи суб'єктивно нового (у вигляді образів, уявлень, ідей), створеного на основі

образів сприйняття, пам'яті, а також знань, придбаних у процесі мовного спілкування. Коли мова йде про об'єктивно нове, то мається на увазі, що даний продукт уяви взагалі вперше створюється в суспільстві. Коли ж мова йде про суб'єктивно нове, то це означає, що створений продукт є новизною тільки лише для самого творця, в той час як в суспільстві він вже відомий [4, с. 12].

У процесі життєдіяльності людини уява виконує низку специфічних функцій, *перша* з яких полягає в тому, щоб представляти дійсність в образах і мати можливість користуватися ними, розв'язуючи задачі. Ця функція уяви пов'язана з мисленням.

Друга функція уяви полягає в регулюванні емоційних станів. За допомогою своєї уяви людина здатна хоча часткова задовольнити численні потреби, зняти напруженість, породжувану ними. Дана життєво важлива функція особливо відзначається і розробляється психоаналізом.

Третя функція уяви пов'язана з її участю в довільній регуляції пізнавальних процесів і станів людини. За допомогою штучно створених образів людина може звертати увагу на необхідні події, за допомогою образів вона має можливість керувати сприйманням, спогадами, висловлюваннями.

Четверта функція уяви полягає у формуванні внутрішнього плану дій, тобто здатності виконувати їх «в умі», маніпулюючи образами.

П'ятою функцією уяви є планування і програмування діяльності, складання таких програм, оцінка їх правильності, а також їх реалізація.

За допомогою уяви людина може керувати багатьма психофізіологічними станами організму, налаштовувати його на наступну діяльність. Відомі факти, які свідчать про те, що за допомогою уяви, волевим шляхом людина може впливати на органічні процеси: змінювати ритміку дихання, частоту пульсу, кров'яний тиск, температуру тіла тощо. Дані факти лежать в основі аутотренінгу, який широко використовується для саморегуляції [3, с. 239].

Творча уява – це створення нових, оригінальних образів об'єктів, які ніколи не сприймалися людиною, які ще не існують у дійсності, а їх поява лише передбачається. Вона виявляється у діяльності людини, яка відповідно до суспільних потреб відкриває щось нове, знаходить нові оригінальні способи вирішення трудових завдань [6, с. 25]. Творча уява може бути художньо або науковою. Художня уява створює ефект присутності перенесення у вигаданий світ. У науковій уяві має місце протилежний процес: заперечення ефекту присутності та обґрунтування незалежно від того, хто сприймає існування якогось явища [2, с. 332].

Одним із шляхів розвитку творчої уяви молодших школярів є ігрові технології. Ігрова технологія будується як цілісне утворення, що охоплює певну частину навчального процесу та об'єднане загальним змістом, сюжетом, персонажем.

Перевагами ігрових технологій є:

– активізація та інтенсифікація процесу навчання;

– відтворення міжособистісних відносин, процедури прийняття колективних рішень учнів в ситуаціях, що моделюють реальні умови професійної діяльності;

– гнучке поєднання різноманітних прийомів і методів навчання (від репродуктивних до проблемних);

– моделювання практично будь-якого виду діяльності

Цінність гри в освітньому процесі початкової школи здебільшого забезпечується і підтримується грамотно побудованою стратегією а також тактикою діяльності вчителя початкових класів. Ігрова діяльність добре поєднується із «серйозним навчанням», слугує начебто першим поштовхом для подальшої самостійної діяльності [1, с. 68].

Вибір гри залежить від часу її проведення, природно-кліматичних умов, від наявності ігрових аксесуарів, від конкретної ситуації, що склалася в дитячому колективі. Мета гри перебуває за межами ігрової ситуації, і результат гри може виражатися у вигляді зовнішніх предметів і всіляких виробів (моделі, макети, іграшки, конструктори, ляльки тощо), «продуктів» художньої творчості, нових знань.

Також важливо проводити ігри систематично і цілеспрямовано на кожному уроці, починаючи з елементарних ігрових ситуацій, поступово ускладнюючи і урізноманітнюючи їх у міру нагромадження в учнів знань, вироблення вмінь і навичок, засвоєння правил гри, розвитку пам'яті, виховання кмітливості, самостійності, наполегливості тощо.

Наведемо приклади ігор з розвитку творчої уяви молодших школярів на уроках рідної мови.

Творча гра «Зв'яжи два предмети». Діти об'єднуються у декілька команд, кожна команда отримує картку із завданням гри у яких надано однаковий перелік слів: два предмети, не пов'язані між собою, наприклад: хліб – веселка; будинок – квітка; собака – стовп; і т. ін. Діти повинні скласти невеличке оповідання з кількох речень, у якому ці слова будуть логічно пов'язані. Приклад: слова «будинок – квітка» («Я подивилася у вікно будинку й побачила надзвичайно гарну квітку, що тільки-но розпустилася»).

Творча гра «Казкар-чарівник». Учитель: Не за горами високими, не за лісами густими, не за морями глибокими, а десь тут, недалеко, була невеличка казкова держава. Були там люди щасливі, бо вмiли помічати красу земну: небо голубе, хмари біленькі, першу зелень і дощик сріблястий, – все навколо викликало у них радість, захоплення. Королева Веселка сіяла в душі людей почуття доброго і прекрасного. Одного разу трапилась біда. Злий чарівник забрав у людей радість. Казкар-Чарівник: Діти, я отримав від мешканців казкової держави лист-прохання. Послухайте й допоможіть їм. Введіть у текст слова-ознаки. На кожній парті – листочки з творчим завданням (діти працюють по парах). Матеріал: *Не впізнати ... лісу ... листочки тріпочуть на ... вітрі. ... листя застелило ... землю. ... виглядають ... шапочки ... грибів, пишаються ... підосичника. А під берізкою сховалися ... грибки на ... ніжках.*

Розвивальна гра «Хто? Що? (назва предметів)». У дітей картки з написаними на них питаннями хто?, що?. Учитель називає слова, учні показують картою питання, яке треба поставити до названого слова. Виграє той, хто зробить найменше помилок.

Дидактична гра «Реклама». Ведучий пропонує гравцям витягнути одну із попередньо заготовлених карток, на якій зображено або написано назву будь-якого відомого учням предмета (дзеркало, яблуко, камінь тощо). Гравці повинні назвати якомога більше призначень даного предмета. Серед них можуть бути не тільки реальні призначення, але й уявні та фантастичні. Цю вправу можна виконувати і як змагання двох команд. Перемагає та команда, яка назвала більшу кількість оригінальних функцій предметів.

Дидактична гра «Скринька з казкою». Ведучий пропонує виймати довільно фігурки з коробки. Треба вигадувати, ким або чим цей предмет буде в казці. Після того як перший гравець сказав 2-3 речення, наступний виймає інший предмет і продовжує розповідь. Коли історія закінчилася, предмети збирають разом, і починається нова історія. Важливо, щоб кожного разу вийшла закінчена історія та щоб дитина в різних ситуаціях вигадувала різні варіанти дій із тим самим предметом.

Висновки. У процесі впровадження ігрових технологій на уроках у дітей формуються не тільки знання і вміння, але і якості особистості, такі як самостійність, організованість, дисциплінованість, творча уява, фантазування, творча активність, творчі здібності та ін. Використання ігрових технологій є ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності учнів, залучення дітей до цікавої роботи під час якої вони вивчають новий матеріал або ж закріплюють набутий.

Література

1. Бондаренко А.К. Дидактические игры в школе / А. К. Бондаренко. – Москва: Наука, 2001. – 201 с.
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія / П.А. М'ясоїд. – Київ, 1998. – 452 с.
3. Павелків Р.В. Загальна психологія: підруч. / Р.В. Павелків. – Київ: Кондор, 2009. – 576 с.
4. Петровский А.В. Роль фантазии в развитии личности / А. В. Петровский. – Москва: Знание, 1961. – 48 с.
5. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів: близько 3000 слів. – Харків: Прапор, 2009. – 672с.
6. Розвиток уяви // Психологічна газета. – 2004. – № 22. – С. 24-27.

К. Г. Лапишук,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
І. В. Размолодчикова,
*к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розкривається сутність понять «інтерактивне навчання», «творчі здібності», «інтерактивна технологія», описуються особливості використання інтерактивних методів як засобу формування творчих здібностей молодших школярів.

Ключові слова: інтерактивне навчання, творча особистість, інтерактивна технологія.

Постановка проблеми. Проблема розвитку творчої особистості за останні роки набула широкого поширення. Без творчих, креативних людей розвиток суспільства майже неможливий. Особливо це стосується молодших школярів, оскільки, саме в цьому віці закладаються та формуються їх творчі здібності. Отже, початкова школа відіграє головну роль у творчому розвитку молодших школярів.

Актуальність дослідження зумовлена потребою в творчій особистості, яка буде активно впливати на розвиток суспільства. Щоб вирішити цю проблему потрібно знайти нові, ефективніші шляхи підвищення рівня освіти. Згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти одним із головних завдань початкової школи є формування освіченої, творчої особистості, здатної діяти в нових соціально-економічних умовах. Для того, щоб розв'язати це завдання потрібно оновити зміст навчального процесу, направити його на творчий розвиток дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою розвитку творчої особистості, творчих здібностей, їх природи та діагностики займаючись багато психологів і педагогів, серед них Н. Гнатко, В. Козменко, Дж. Гілфорд, О. Матюшкін, К. Платонов, Н. Датчук, Б. Ананьєв, В. Моляко, Е. Торренс та ін.

Розвитку творчої особистості сприяє використання інтерактивних методів навчання. Питанням використання інтерактивних методів у навчальному процесі займалися такі вчені, як О. Коротаєва, Г. Мітіна, Н. Суворова, Г. Шевченко, І. Дівакова, О. Зеленська, О. Комар, М. Скрипник, О. Пехота, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Савченко та ін.

Мета статті – розкрити особливості використання інтерактивних методів як засобу формування творчих здібностей молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Творчість є діяльністю, завдяки якій народжується нова, матеріальна чи духовна цінність для людини.

Творчі здібності особистості – синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності.

Одним із шляхів розвитку творчих здібностей молодших школярів є використання в роботі з ними інтерактивних методів навчання.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [3, с. 22-26].

Застосування інтерактивних методів значною мірою підвищує інтелектуальний та творчий розвиток учнів, вони пізнають уміння саморозвитку особистості, вчаться мисленню, творінню. Навіть маючи ряд недоліків, інтерактивне навчання значно підвищує результативність навчально-виховного процесу, є найефективнішим засобом покращення якості навчання.

За інтерактивним навчанням навчальний процес організовано таким чином, що всі учні класу беруть активну участь на уроці, висловлюють власну думку, вчаться вислуховувати інших. Урок проходять цікаво, творчо та пізнавально, хоча впровадження інтерактивних методів потребує більшої кількості часу на підготовку матеріалу і з боку вчителя, і з боку учня. Це нелегка справа, але вчитель, що бажає розкрити здібності та краще навчити своїх учнів буде займатися пошуком вдосконалення своїх методик навчання.

Саме інтерактивні методи дають змогу створювати навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу учням розвивати світогляд, формувати характер, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізувати індивідуальні можливості. При цьому навчально-виховний процес організовується так, що учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити «відкриття», формують свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів; навчаються співробітництву.

При використанні інтерактивних методів навчання з метою розвитку творчої особистості для вчителів рекомендується:

- створення на кожному уроці комфортного, творчого мікроклімату для всіх суб'єктів навчально-виховного процесу;
- знання індивідуальних особливостей учнів, їх вдосконалення і розвиток;
- вчитель не повинен нав'язувати свою думку, утримуватись стереотипів;
- застосовування в роботі інтерактивних методів навчання, розвивальні вправи на розвиток творчих здібностей, дидактичні ігри;
- заохочування і підтримування самостійності, старанності;
- систематизування дитячих творчих робіт у тематичні збірки, проводити презентації творчих особистостей.

Наведемо приклади інтерактивних вправ на розвиток творчих здібностей.

«Криголами». На уроках української мови та читання дітям пропонується така форма як «криголами» – спеціально психологічно обґрунтовані вправи, які використовуються на початку заняття. Вони

ламають кригу відчуженості, згуртовують учнів, сприяють формуванню товариськості.

1. Написати ім'я друга, мами, товариша, рідної людини і за початковими літерами надати характеристику цій людині, наприклад:

Н – ніжна

А – активна

Т – талановита

А – артистична

Л – лагідна

І – ініціативна

Я – яскрава

2. За літерами алфавіту записати побажання (до свята 8 Березня, Нового року), наприклад:

Щоб ти була:

а – активна;

б – бадьора;

в – весела і т. д.

«Роби, як я». Коли діти втомилися на уроці, проводимо таку розминку: «Роби, як я». Учні заплющують очі, а вчитель робить окремі шумові дії (оплески, тупотіння, стукіт по парті ручкою і т. д.). Діти на слух повинні відтворити те саме.

«Друзі про мене». Учасники стають у коло з учителем. Пропонуємо їм розказати, що думають про них їхні друзі. Наприклад, учитель говорить про себе: «Я думаю, що друзі вважають мене цікавою, щирою людиною». Аналогічно всі учасники по черзі промовляють свої думки вголос. Учитель роздає учасникам різнокольорові смужки, на звороті яких записані слова з прислів'їв. Організуються групи, потім зачитуються складені таким чином прислів'я. Таку вправу можна використовувати на уроці позакласного читання в 2–4 класах. Прислів'я, які пропонуються учням, такі.

1. З добрим дружись, а лихих стережись.

2. Гостре словечко коле сердечко.

3. Усе добре переймай, а зла уникай.

4. Умій сказати, умій і змовчати.

5. За добро добром платять.

6. Аби шия, то ярмо буде.

7. Літо дає коріння, а осінь – насіння.

По одному учаснику від групи пояснюють значення свого прислів'я.

Вправи «Трям». Мета. Зламати стереотипи роботи лівої мозкової півкулі, логічного раціонального мислення.

Вправа 1. Знайдіть зв'язок між правою і лівою частиною у верхньому ряду, перевірте встановлену закономірність у другому ряду. Визначивши тип зв'язку, запишіть замість знака питання правильну відповідь.

1. Ранок – сніданок

День – обід

Вечір – ? (вечеря)

2. Земля – ? (жіночий рід)

Небо – середній рід

Космос – чоловічий рід

3. Корова – 6

Вівця – ? (5 – кількість букв у слові)

Вовк – 4

4. Лисиця – 2, 4

Кішка – ? (1, 4 – номери букв, які повторюються)

Молоко – 2, 4, 6

Вправа 2. Розмістіть 14 камінців навколо клумби квадратної форми так, щоб уздовж кожної сторони була однакова кількість камінців.

Вправа 3. Як із банки одержати тварину? (Банка – кабан) [4, с. 22-26].

Представлені вправи є лише невеликою кількістю всіх тих інтерактивних вправ, які можна використовувати на уроках з метою формування творчих здібностей молодших школярів.

Висновки. Отже, використання інтерактивних методів у навчальному процесі створює сприятливі умови для розвитку та навчання дітей. Результатом використання інтерактивних вправ на уроках є розвиток в учнів творчих здібностей, формування в них креативності, пізнавального інтересу, творчої уяви, набуття ними творчого досвіду. Інтерактивні вправи дають змогу забезпечити активну взаємодію між учнями класу на засадах співпраці та співтворчості, стимулювати творчу активність, ініціативність учнів, забезпечувати творчу атмосферу на уроці.

Література

1. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – Москва: Питер, 2012. – 434 с.

2. Побірченко Н. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій / Н.Побірченко, Г.Коберник // Початкова школа. – 2004. – № 10. – С. 8-10.

3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. Пометун, Л. Пироженко. – Київ: А.С.К., 2004. – 192 с.

4. Стребна О. В. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / О.Стребна, А.Соценко. – Харків: Основа, 2009. – 174 с.

5. Яковлева Е. Л. Психологические условия развития творческого потенциала у детей школьного возраста / Е.Л. Яковлева // Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С. 37-42.

Т. В. Левкіна,

*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*

І. В. Онищенко,

*к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ТВОРЧІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розкривається сутність понять «креативність», «креативна особистість», «творчі вправи», з'ясовано психолого-педагогічні умови та шляхи розвитку креативності молодших школярів засобами творчих вправ на уроках в початкових класах та окреслені особливості їх застосування на уроках рідної мови.

Ключові слова: креативність, креативна особистість, творчі вправи.

Постановка проблеми. На сучасному етапі життя суспільства розвиток креативності є пріоритетним напрямом освіти. Креативні люди здатні знаходити нестандартні шляхи вирішення певних завдань, виходити за межі стереотипів та генерувати абсолютно нові, оригінальні ідеї. Креативність виявляється у конструктивному способі мислення, який збагачує різні сфери життєдіяльності людини практичною значимістю.

Соціальний запит на креативну особистість відображений у законодавчих актах із проблем освіти, в яких наголошується на перспективах формування неповторної унікальної людини, що здатна творити. Як зазначається в Законі України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті, галузевих стандартах вищої освіти та інших державних документах, освіта повинна забезпечувати формування в дітей і молоді не лише системи знань, наукового світогляду, а й розвиток їхньої креативності, навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації школярів.

Потреба в орієнтації системи освіти на розвиток креативного потенціалу особистості, а також недостатня кількість наукових і методичних доробок щодо педагогічного впливу на розвиток креативності молодших школярів зумовлює актуальність дослідження зазначеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання феномена креативності та його природи, формуванню та прояву креативних здібностей, їх діагностиці присвячено багато досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних психологів і педагогів, зокрема Д. Богоявленської, Дж. Гілфорда, Н. Гнатко, Н. Датчук, І. Киштимової, В. Козменко, І. Львови, О. Музики, В. Моляко, Т. Сезько, А. Сологуба, Е. Торренса та ін. Значний вклад в розробку проблем креативних здібностей, обдарованості, творчого мислення внесли Б. Ананьєв, Ю. Бабаєва, В. Дружинін, О. Ковальов, К. Платонов, Б. Теплов, М. Холодна, В. Шадріков, В. Юркевич та ін.

Серед шляхів розвитку креативних здібностей, пізнавальної активності, самостійності, самореалізації дітей підкреслюється необхідність використання в роботі з учнями початкових класів різноманітних творчих вправ, таких як складання казки за малюнком, складання початку чи закінчення вірша, творчі описування текстів, словесне малювання та інші. Творчі завдання як дидактичний засіб розвитку креативності та засвоєння знань займають чільне місце в колі наукових інтересів Н. Бібік, В. Давидова,

О. Савченко, О. Умана. Сучасним педагогічним технологіям присвячено наукові праці О. Пометун, Г. Селевка, В. Чайки та ін.

Мета статті – розкрити особливості використання творчих вправ як засобу формування креативності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Термін «креативність» походить від англійського слова «creativity», що у перекладі означає творчий потенціал, творчі здібності. Отже, походження досліджуваного поняття передбачає наявність елементів творчості, тому можна припустити, що раніше креативність вивчалася як один із компонентів творчості.

Поняття «творчість» передбачає не тільки особливий психічний процес, але і результат організованого сприйняття, переробки і відтворення різних сторін об'єктивної реальності. Творчість – це стиль (якісна характеристика) діяльності, а креативність – це сукупність індивідуальних психологічних характеристик творчої особистості [4, с. 22].

У словнику психолого-педагогічних термінів креативність тлумачиться як здатність приходити до нових, при цьому обґрунтованих, вирішень проблем. Здатність створювати речі, які відзначаються уявленням, переконливі, вагомі та ін. [1, с. 361-362].

Одним із відомих зарубіжних вчених, який досліджував проблему креативності варто зазначити Дж. Гілфорда [3, с. 142]. За основу концепції креативності вчений запропонував розроблену ним кубовидну модель структури інтелекту, а також виявлені ним відмінності між конвергентним (мислення одностороннього руху до єдиного рішення проблем через зведення або синтез відомих знань) і дивергентним мисленням (мислення різнобічного руху до вирішення проблем із знаходженням різноманітних рішень, нових ідей і можливостей). Ця модель містить 120 різних інтелектуальних процесів, які зводяться до 15 чинників: п'ять операцій, чотири види змісту, шість типів продуктів розумової діяльності.

Т. Воробйова визначає креативність дітей молодшого шкільного віку як загальну характеристику особистості учня, яка виявляється, передусім, у навчально-пізнавальній діяльності й зумовлює творчу спрямованість дитини, її здатність до самостійного вибору оптимального та оригінального шляху вирішення навчальних завдань, створення нових ідей, продуктів, новизна яких може бути як об'єктивною, так і суб'єктивною [2, с. 6].

Для гармонійного розвитку креативності учнів початкових класів доцільно розробити систему творчих вправ та завдань, яка також буде впливати на розвиток мислення, мови, уяви, активності дитини. Творчі завдання дозволяють широко спиратися на суб'єктивний досвід дитини та мають розвивальний характер.

Творчі вправи – це взаємозв'язок пізнавального та розумового завдань. Розв'язуючи їх, учень має застосувати раніше засвоєні знання та вміння у новій ситуації, знайти можливі варіанти їх комбінації та перетворення [5, с. 9].

Успішне формування креативної особистості учня початкової школи має забезпечуватися за певних педагогічних умов, зокрема:

- систематичного використання творчих завдань в навчальному процесі;
- доцільний добір творчих вправ, спрямованих на розвиток креативності молодших школярів, та їх частотність на уроках української мови;
- організація поступового залучення учнів до творчої діяльності за допомогою творчих завдань.

Наведемо приклади творчих вправ, що спрямовані на формування та розвиток креативних здібностей молодших школярів.

Вправа 1 «Придумування історії з шостим словом». Дітям дають слова, на основі яких вони вигадують якусь історію. Наприклад, п'ять слів, що підказують сюжет казки «Червона шапочка»: дівчина, ліс, квіти, вовк, бабуся; а шосте слово, наприклад, вертоліт. (Історія може бути такою: коли вовк стукав до бабусі, то його помітив вертоліт ДАІ та почав переслідувати злочинця, поки той не потрапив до рук мисливців).

Вправа 2 «Загубилося слово». Допиши слово, яке загубилося у прислів'ї. Підкресли іменники. *Праця людину годує, а лінь ... Здоров'я маємо – не дбаємо, а втративши ... Ліпше своє, хоч мале, ніж чуже, хоч ... Правду не ... Хто не працює, той не ...* Довідка (їсть, плачемо, марнує, велике, сховаєш).

Вправа 3 «Влучне слово». З ряду слів близьких за значенням добери і встав замість крапок найбільш влучні.

Швидко, скоро, прудко, хутко, жваво.

а)... прийде весна; б)... розтане сніг; в) Білочка ... стрибає з гілки на гілку; г) Хлопчики про щось ... розмовляли.

Вправа 4 «Ознака». Доповни речення словами – назвами ознак, які відповідають на питання який, яка, яке?

У сквері фонтан. Біля фонтана гралися діти. На клумбі цвітуть флокси. Фламінго – птах. Він живе у зоопарку.

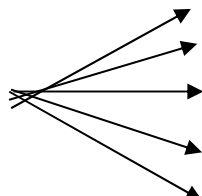
Вправа 5 «Нове слово». Доповни речення новими словами. Запиши розширений текст.

Подруги

Зоя і Леся – подруги. Вони вчать в одному класі. Зоя захворіла. Леся принесла подрузі смачні яблука. Швидше одужуй, подруго!

Вправа 6 «Порівняння». Прочитайте і доповніть, на кого або на що схожа матуся.

М А М А

- лагідна, як _____.
- працьовита, як _____.
- мила, як _____.
- добра, як _____.
- красива, як _____.

Вправа 7 «Віршик». Допиши віршик:

Ходить лісом їжачок,

В нього шубка з ...(ниточок, колючок, дроту).

Вночі їй завжди півник сниться.

Вона не курка, а ...(гуска, ворона, лисиця).
У неділю на Хрещатик
Квочка вивела ...(голубів, курчаток, овець).
По дорозі жук повзе,
На спині листок ... (фарбує, малює, везе).
Свиня навчала діточок:
– Вмивайте вранці ...(хвостик, ноги, п'ятачок).
Ну й дивина! Не знає Таня й досі,
Яка пора іде за літом? ...(Четвер, червень, осінь).

Нами виявлено, що за систематичного використання творчих вправ і правильної організації навчально-виховного процесу, запропоновані нами завдання заохочують учнів до роздумів, прийняття нестандартних рішень, розвивають інтерес до мови як навчального предмета, пробуджують віру у власні сили та творчі можливості.

Висновки. Таким чином, використання системи творчих вправ сприяє розвитку та підвищенню рівня сформованості креативності молодших школярів, робить навчально-виховний процес цікавим, пізнавальним та оригінальним для учнів. Якщо на кожному уроці застосовувати такі види навчальної діяльності, які дають матеріал для роздумів, можливість виявити ініціативу і самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості, творчості – це зацікавить дітей, викличе позитивні емоції, сприятиме до діяльності та творчого пошуку вирішення завдань.

Література

1. Бродовська В. Й. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів: словник / В. Й. Бродовська, В. О. Грушевський, І. П. Патрик. – Київ: Професіонал, 2007. – 512 с.
2. Воробйова Т. В. Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань / Т. В. Воробйова. – Тернопіль: Астон, 2014. – 19 с.
3. Козубовский В. М. Общая психология: личность / В. М. Козубовский. – Минск: Амалфея, 2005. – 448 с.
4. Малахова И. А. Развитие личности. Способность к творчеству, одарённость, талант: пособ. / И. А. Малахова. – Минск: Белорус. наука, 2002. – 158 с.
4. Музика О. Л. Цінності обдарованої особистості / О. Л. Музика // Обдарована дитина. – 1998. – № 4. – С. 6-10.

Т. В. Левкіна,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
В. М. Марків,
*к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

НАРОДНА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розкривається сутність понять «культура поведінки», «народна педагогіка», «інтерактивна технологія», описуються особливості використання засобів народної педагогіки для формування культури поведінки учнів початкових класів.

Ключові слова: культура поведінки, народна педагогіка.

Постановка проблеми. У сучасних українських реаліях проблема культури поведінки молодших школярів є досить актуальною, оскільки у нашому суспільстві з'являються такі негативні явища як девальвація моральних цінностей та ідеалів, низький рівень культури громадян, що може спричинити моральну кризу населення та руйнування національної культури нашої держави.

Культура поведінки молодших школярів являє собою складову частину морального виховання, що розглядається як важлива соціальна, педагогічна і психологічна проблема, від успішного розв'язання якої залежить розвиток у підростаючого покоління високих моральних якостей, глибокої інтелігенції і справжнього духовного багатства.

Сьогодення вимагає пошуку нових, оптимальних шляхів формування культури поведінки учнів початкових класів. Враховуючи той факт, що сучасне українське суспільство переживає період глибоких реформ у всіх сферах діяльності людства, формуванню та підвищенню рівня культури поведінки молодших школярів найефективніше сприятиме використання засобів народної педагогіки, яка передбачає відродження культурно-педагогічної спадщини українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування культури поведінки молодших школярів досліджували такі педагоги, як В. Білоусова, А. Богданова, В. Горєва, А. Макаренко, В. Мацулевич, В. Сухомлинський, І. Харламов та ін. Окремі аспекти використання народної педагогіки у вихованні підростаючих поколінь висвітлено у працях І. Беха, А. Богуш, О. Вишневського, Н. Лисенко, О. Матвієнко, Н. Рогальської, Ю. Руденка, О. Сухомлинської, В. Чайки, М. Чепіль, К. Чорної. Значним внеском у дослідження освітньо-виховного потенціалу української етнопедагогіки, аналізу сутності її понять, методів, засобів і компонентів стали праці Г. Ващенко, О. Духновича, В. Кузя, С. Русової, Р. Скульського, М. Стельмаховича, П. Щербаня.

Мета статті – розкрити особливості використання засобів народної педагогіки для формування культури поведінки молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічній літературі поняття «культура поведінки» розглядається як сукупність зовнішніх виявів особи, які адекватні її внутрішнім моральним властивостям. Вона являє собою динамічний стереотип, який формується під впливом зовнішніх умов

життя людини (у побуті, спілкуванні з однолітками та дорослими, у різних видах діяльності) [2, с.117].

Молодший шкільний вік – найбільш сенситивний період для формування фундаментальних засад культури поведінки: молодші школярі вже здатні сприймати вимоги до своєї поведінки, схильні до наслідування, вірять дорослим, коли вони говорять їм про необхідність виконання моральних норм. На даному етапі життя дитина отримує знання про навколишній світ, у неї починає формуватися певне ставлення до людей, до праці, виробляються навички і звички правильної поведінки.

Формування культури поведінки є складником морального виховання дітей і передбачає низку конкретних вимог, які мають реалізовуватися у навчально-виховному процесі у початкових класах:

- прищеплення дітям необхідних гігієнічних навичок;
- виховання культури вчинків у різних ситуаціях і позитивних взаємин у різних видах діяльності;
- виховання певних елементів моральної свідомості й моральних почуттів, які мають сформуватись у дітей у процесі поступового їх ознайомлення із навколишнім світом;
- формування у дітей початкових елементів трудової діяльності [3, с. 110].

В основі реалізації завдань виховання культури поведінки має лежати синтез загальнолюдського досвіду, моральних цінностей та особливостей українського менталітету. Це зумовлює необхідність використання засобів народної педагогіки, що розуміється як система знань, ідей, принципів, традицій, засобів, за допомогою яких в різні історичні періоди виховувалося підростаюче покоління [1, с. 112].

Моральне виховання розглядається в народній педагогіці як цілісний процес, спрямований на формування у дітей та молоді моральної свідомості, моральних почуттів, моральної поведінки та моральних рис особистості. Практика народного виховання передбачає формування в кожній людині моральних оцінок з позицій добра, справедливості, що впливає з народного поняття моралі: моральний той, хто цнотливий, шляхетний, добродішній, правдивий [5, с. 48].

На основі досліджень наявних праць із народної педагогіки всі її засоби умовно можна поділити на три блоки, кожен з яких складається із взаємопов'язаних елементів:

- 1) фольклор: малі фольклорні жанри (прислів'я, приказки, потішки), народні казки та народні пісні;
- 2) народні ігри: дидактичні, рухливі, обрядові, з відображенням трудових процесів та побуду народу тощо;
- 3) традиції: звичаї, обряди, національні свята.

У народних прислів'ях, казках, піснях прослідковується чітко сформульований ідеал виховання, визначено моральні якості, притаманні вихованій людині. За допомогою малих фольклорних жанрів вчитель може пояснити основні правила культури поведінки особистості, які своєю

доступною та дотепною формою зацікавлять учнів та полегшить усвідомлення ними моральних норм. Українські народні казки та пісні містять відомості про форми та способи культурної поведінки, а також про наслідки порушень визначених норм.

Використання народної гри у формуванні культури поведінки молодших школярів має значну цінність, адже в ігровій ситуації діти беруть на себе певні ролі і виконують ігрові дії, що потребує усвідомленого дотримання визначених правил та норм поведінки [4, с. 61]. Це сприяє накопиченню соціального досвіду учнів, а також формуванню звички дотримуватися закріплених у суспільстві моральних норм.

Наведемо приклади вправ та ігор з використанням засобів народної педагогіки у навчально-виховному процесі у початкових класах.

1. Продовжити прислів'я:

Будь гостем доти,. (доки весілля триває).

Не хвались мудрий мудрістю,. (а сильний силою).

2. Знайти зайве прислів'я, обґрунтувати свою відповідь:

На годину спізнився, за рік не доженеш.

Вчорашнього дня стома кіньми не доженеш.

Що ранком не зробиш, то вечором не здоженеш.

Допомагай старшим, бо доведеться бути таким.

3. Дітям пропонується озвучити малюнок. Учням пропонується сюжетний малюнок на теми «Ми прийшли в бібліотеку», «На перерві», «Ми робимо покупки» та ін. Дітям необхідно в парах скласти діалог з використанням ввічливих слів, виділених із певної казки. Такий вид роботи сприяє розвитку практично-діяльнісного компонента поведінки.

4. «З якої казки слова?»

Ніколи не треба сміятися із слабшого. (Іжак та Засць)

Що це, будинок для поросяти, чи фортеця ? (Троє поросят)

От, вражого батька син, ще йому й мало. (Пан Коцький)

Нічого не пила, нічого не їла. (Коза-Дерева)

Я піду по дрова, а ти нікому дверей не відчиняй (Котик і Півник)

5. «Що було б, якби...?»

Учні розв'язують проблемні ситуації, беручи до уваги етичні еталони.

Вередувати не можна, тому що...

За столом не можна пустувати, тому що...

Якби я був чарівником, то...

Якби я був чарівником, для мами зробив би ось що...

Якби я був чарівником, зробив би багато добрих справ, а саме...

6. Склади «плутанку» слів у прислів'ях.

– Не слів на кидай вітер.

– золото. Сказане а слово – мовчання – срібло,

– кажи, а знаєш – не Знаєш – мовчи.

– що день. Ласкаве весняний слово.

– за краще Добре цукор слово і мед.

– словечко Гостре сердечко, коле.

– руйнує, слово Добре а буде, зле глибоко. Слово не ранив стріла а.

Висновки. Народна педагогіка виступає скарбницею знань, ідей, принципів, традицій, засобів, за допомогою яких в різні історичні періоди виховувалося підростаюче покоління. Під час формування та підвищення рівня культури поведінки молодших школярів вчителю необхідно звертатися до джерел української народної педагогіки, оскільки саме в українському фольклорі, іграх та традиціях сконцентровані педагогічні знання та вміння народу, що сприятимуть засвоєнню учнями закріплених у суспільстві моральних норм та правил, підвищенню інтересу до навчання та рідної держави. Використання засобів народної педагогіки створюють позитивну атмосферу класі, підвищують пізнавальну активність учнів на уроці та закріпленню у їх свідомості моральних якостей, які мають буду у кожній вихованій особистості.

Література

1. Волков Г. Н. Этнопедагогика: учеб. / Г. Н. Волков. – Москва: Академия, 2000. – 176 с.
2. Зверева І. Д. Діагностика моральної вихованості школярів: навч. посіб. / І. Д. Зверева, Л. Г. Коваль, П. Д. Фролов. – Київ: ІСДО, 1995. – 203 с.
3. Марків В. М. Теорія виховання : навч.-метод. посіб. / В. М. Марків. – Кривий Ріг: КПІ, 2015. – 241 с.
4. Матвієнко О. В. Основи морального виховання особистості молодшого школяра / О. В. Матвієнко. – Київ: Стилос, 1999. – 152 с.
5. Стельмахович М. Г. Народная педагогика / М. Г. Стельмахович. – Киев: Народная Асвета, 1985. – 312 с.

*А. І. Литовченко,
вчитель математики КЗШ №125,
вчитель вищої категорії*

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

У статті розглядаються теоретичні аспекти впровадження новітніх інформаційних технологій у навчально-виховний процес.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютер, інформаційні технології, телекомунікаційні мережі.

Постановка проблеми. Рівень розвитку країни значною мірою визначається рівнем розвитку освіти, яка повинна на нинішньому етапі розвитку цивілізації швидко й адекватно реагувати на потреби суспільства, позбавляючись шляхом проведення кардинальних реформ притаманного теперішній освіті консерватизму. Одним із важливих чинників реформування освіти є її інформатизація. Побудова ефективних систем інформатизації освіти з урахуванням особливостей і реалій стану вітчизняної освіти – одна із

актуальних і важливих наукових і практичних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, пов'язані із впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій в освіті у різний час розглядали у своїх роботах такі науковці: Б. Ващук, Б. Гершунський, А. Єршов, В. Клочко, Ю. Машбіц, Н. Морзе, М. Жалдак, С. Раков, О. Спірін, К. Осадча, Ю. Рамський, С. Раков, С. Сурменко, та інші дослідники.

Аналіз науково-методичної літератури надає можливість виділити технічну компетентність базовою в структурі професійної компетентності вчителя інформатики, як основу реалізації професійної компетентності, оскільки передбачає володіння базовими знаннями про будову та принципи дії комп'ютерної техніки.

Мета статті – висвітлення шляхів використання новітніх інформаційних технологій в освіті.

Виклад основного матеріалу. Комп'ютеризація навчального процесу це складна проблема, яка вимагає постійної уваги і цілеспрямованої роботи. Сьогодні потребує в Україні розгляду комп'ютеризації освіти як одного з найбільш перспективних напрямів підвищення якості освіти. Тому, що сучасний стан інформатизації освіти не можливий без впровадження інформаційних технологій у всі ланки освіти.

С. Дишлева наголошує на тому, що будь-яка педагогічна технологія – це інформаційна технологія, оскільки основу технологічного процесу навчання складає отримання і перетворення інформації [2].

Інформаційні освітні технології – технології навчання, наукових досліджень і управління засновані на застосуванні обчислювальної та іншої інформаційної техніки, а також спеціального програмного, інформаційного і методичного забезпечення.

У сучасному світі не існує жодної спеціальності, професії, у якій не використовувались би засоби інформаційних комп'ютерних технологій.

Переваги застосування комп'ютера в сучасних інноваційних технологіях навчання зумовлені передусім такими його особливостями, як: здатність до накопичення, збереження та відтворення навчального матеріалу і здійснення його унаочнення при відповідному програмному забезпеченні; можливість працювати із засобом у діалоговому режимі, користуватись електронною поштою та за певних умов доступом до мереж для одержання необхідної інформації довідкового характеру тощо.

Завдяки цим перевагам, застосування комп'ютера створює реальні можливості індивідуалізувати та диференціювати навчання учнів на всіх рівнях системи освіти, ініціювати їх самонавчання та самоконтроль досягнень та успіхів. Окрім того, за належного програмного забезпечення роботи комп'ютера, суттєво видозмінюються функціональні обов'язки педагога як організатора навчально-виховного процесу, оскільки значно скорочуються затрати його часу на підготовчу до занять, добір навчальної інформації та методики її висвітлення.

У даний час абсолютно ясно, що достатньо глибоке вивчення основ інформатики, як фундаментальної науки і загальноосвітньої дисципліни,

повинно бути обов'язковим для усіх видів сучасної освіти.

М.Львов зазначає, що засоби нових інформаційних технологій можуть бути використані в якості:

1) Засобу навчання, що удосконалює процес викладання, підвищує його ефективність і якість. При цьому забезпечується:

– реалізація можливостей програмно-методичного забезпечення сучасних ПЕОМ з метою повідомлення знань, моделювання навчальних ситуацій. здійснення тренування, контролю за результатами навчання;

– використання об'єктно-орієнтованих програмних засобів або систем (наприклад, системи підготовки текстів, електронних таблиць, баз даних) з метою формування культури навчальної діяльності;

– реалізація можливостей систем штучного інтелекту в процесі застосування навчальних інтелектуальних систем.

2) Інструменту пізнання навколишньої дійсності і самопізнання.

3) Засобу розвитку особистості учня.

4) Об'єкту вивчення (в рамках освоєння курсу інформатики).

5) Засобу комунікацій з метою поширення передових педагогічних технологій.

6) Засобу організації інтелектуального дозвілля, розвиваючих ігор.

7) Засобу автоматизації процесів обробки результатів експерименту (лабораторного, демонстраційного) і управління навчальним обладнанням.

8) Засобу автоматизації процесів контролю, корекції результатів навчальної діяльності, комп'ютерного педагогічного тестування і психодіагностики [4, с. 110].

Ми поділяємо думку О. Співаковського, що застосування нових інформаційних технологій принципово вплине на якість навчання в тому випадку, коли вони будуть використовуватись не фрагментарно, а як інтегрована система, яка, крім моделювання традиційної взаємодії учасників навчального процесу, включає гіпертекстові, мультимедійні та дистанційні технології, що можуть виступати як платформа побудови сучасної методичної системи [5, с. 22].

Запропонована М. Жалдаком система підготовки вчителя забезпечує методологічну спеціальну і методичну підготовку вчителя в нерозривному зв'язку із формуванням основ інформаційної культури і підготовкою до практичного використання інформаційної технології у своїй професійній діяльності, а також формування у вчителя готовності до постійної самоосвіти і самовдосконалення [3, с. 25].

До інформаційних технологій навчання входять технології, що використовують спеціальні технічні засоби. Вони дають можливість створювати, переробляти інформацію і забезпечувати ефективні способи її збереження і подання користувачеві.

Р. Гуревич зауважує, що можна сформулювати, як мінімум, два першочергових завдання інформатизації педагогічної освіти.

Перше – підвищення рівня підготовки учителів за рахунок удосконалення технологій навчання, вживаних нині у школі, і широкого

впровадження в навчальний процес інформаційних і телекомунікаційних засобів, тобто створення спеціального професійно-орієнтованого навчального середовища, що сприяє виникненню і розвитку інформаційної взаємодії між тими, хто навчається, і викладачами на основі використання сучасних технологій навчання.

Друге – оволодіння вчителем комплексом знань, умінь і навичок, вироблення якостей особистості, що забезпечують успішне виконання завдань професійної діяльності та комфортне функціонування в умовах інформаційного суспільства, в якому інформація є вирішальним чинником високої ефективності вчительської праці [1, с. 5].

Сучасний етап розвитку педагогічних технологій обумовлений багатьма чинниками, серед яких О. Співаковський виділяє такі основні:

- швидке зростання суми теоретичних знань, потрібних сучасній людині як члену суспільства для формування її світогляду;

- інтернаціоналізація освітніх процесів та зростаюча мобільність людей в процесах отримання освіти, професійної діяльності та спілкування на побутовому рівні;

- широке розповсюдження складних професійно-орієнтованих інформаційних систем, що постійно удосконалюються, виявляючи тенденції до уніфікації, глобалізації та стандартизації методів та засобів опрацювання інформації;

- швидке поширення та проникнення у всі сфери діяльності глобальної і інформаційно-комунікаційної мережі, яка зробила революцію в інформаційних технологіях [5, с. 23].

Ці фактори зумовлюють такі основні фундаментальні зміни в педагогічних технологіях:

- широке застосування дистанційних форм доступу до знань, що створює принципово нові умови для організації самостійної роботи;

- індивідуалізація, активізація та інтернаціоналізація процесу навчання;

- широке застосування ефективних інформаційних технологій, орієнтованих не лише на аудиторну роботу – роботу вчителя з класом, а й на індивідуальну роботу вчителя з учнем, самостійну роботу учня як у класі, так і за його межами [5, с. 23].

Враховуючи інтенсивний розвиток комп'ютерної техніки, а також телекомунікаційних технологій та їх значний вплив на суспільство виникає потреба вдосконалення можливостей використання ІКТ не тільки при вивченні інформатики, але й при викладанні інших дисциплін. Новітні розробки в цій галузі змінюють спосіб їх застосування при вивченні різних дисциплін у процесі навчання.

Нині відбувається активне впровадження в навчальний процес ІКТ, зокрема, мультимедіа та інтерактивних технологій. Застосування ІКТ у навчальному процесі дозволяє реалізувати ідеї індивідуалізації та диференціації навчання, що є основними завданнями сучасної системи освіти України.

Висновки. Підсумовуючи сказане, зауважимо, що застосування нових інформаційних технологій необхідне при вивченні всіх дисциплін, так, як вирішує проблеми інформатизації освіти, гуманізації навчального процесу, диференціації навчання, інтеграції предметів. Інформатизація освіти в Україні має бути спрямована на удосконалення навчального процесу, зокрема, впровадження нових методів навчання в освіті і на розвиток інтелектуального потенціалу нації взагалі.

Література

1. Гуревич Р.С. Інформаційна технологія навчання як наслідок інформатизації освітньої галузі // Актуальні проблеми виробничих та інформаційних технологій, економіки і фундаментальних наук: Зб. наук. праць. – Вип. 4. – Вінниця: Діло, СПД Данилюк В.Г., 2007 – С. 4–7.
2. Дишлева С. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі [Електронний ресурс] / С. Дишлева. – Режим доступа: <http://osvita.ua/school/technol/6804>(дата звернення: 17.02.2017).
3. Жалдак М.І. Методика ознайомлення учнів з поняттям інформації / М.І Жалдак, Н.В.Морзе // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. – Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Випуск 2. – 2000. – С. 3–25.
4. Львов М.С. Тенденції розвитку освітніх інформаційно-комунікативних технологій / М.С.Львов // Інформаційні технології в освіті. Вип. 1. – Херсон: ХДУ, 2008. – С. 107–114.
5. Співаковський О.В. Інформаційні технології в реалізації компетентно-орієнтованого навчання / О.В.Співаковський // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2003. – №6. – С. 21–23.

В. М. Марків,

к. пед. н., доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ

ЦІЛІ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ ЗМІСТУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті розкриваються фактори, що визначають спрямованість цілей виховання, суть соціально і особистісно орієнтованого підходу до їх проектування. Обґрунтовується класифікація цілей з урахуванням конкретних умов функціонування виховної системи, потреб суспільства і дітей у їх розвитку.

Ключові слова: соціальний і особистісний підхід, стимулювання розвитку, конструювання цілей, зовнішні і внутрішні чинники.

У статті досліджується проблема співвідношення соціально значущих і особистісно значущих цілей виховання молодших школярів. Основними завданнями цієї роботи є: а) формулювання провідних цілей виховання

дитини з позиції потреб українського суспільства у культуротворенні; б) формулювання основних цілей виховання молодшого школяра в особистісно орієнтованому аспекті - всебічного забезпечення самореалізації його як особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема цілей виховання завжди хвилювала кращих представників людства, які розуміли, що від правильного її розв'язання залежить майбутнє певного народу. Частина з них формулювала відповідні цілі з позиції потреб суспільства або держави у розвитку (Платон, К. Гельвецій, І. Кант, А. Макаренко та ін.). Проте, більшість видатних педагогів визначала провідну виховну мету в особистісно орієнтованому аспекті (І. Песталоцці, І. Герbart, К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.). У цьому аспекті цілі, як правило, визначалися, виходячи із ідеальних уявлень про людину. Своїми коріннями мета виховання всебічно і гармонійно розвиненої людини входить у вчення античних філософів. За найвищу цю виховну мету вважали педагоги-гуманісти епохи Відродження Ф. Рабле і М. Монтень, соціалісти-утопісти, французькі просвітителі XVIII століття Д. Дідро та ін. Усі вони вкладали свій сенс у розуміння всебічного гармонійного розвитку. К. Ушинський не тільки підкреслював необхідність вивчення мети виховної діяльності, але й наполягав, що нею може бути тільки сама людина, бо все інше в цьому світі існує тільки для людини. Він наполягав на тому, що в людині мету виховання становить душа, для якої існує тіло, висував вимогу, щоб людина мала труд душевний, вільний, який наповнює душу.

Мета статті: дослідити проблему співвідношення соціально значущих і особистісно орієнтованих цілей виховання молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні важко переоцінити місце і роль знань майбутніх педагогів про цілі виховання як його провідні орієнтири у змісті вищої педагогічної освіти, умінь будувати "дерево" відповідних цілей на діагностичній основі, розраховане на близьку і далеку перспективу особистісного розвитку дитини. Актуальним є питання щодо створення у ВНЗ умов для: а) формування у майбутніх учителів початкових класів досвіду творчої діяльності, пов'язаної з проектуванням виховних цілей у вимірах теорії особистісно орієнтованого виховання; б) емоційного переживання ними своєї готовності до розв'язання цього завдання; в) саморегуляції студентами процесу досягнення відповідної практичної готовності.

Конструювання відповідного змісту вищої педагогічної освіти повинно бути адекватним соціальному замовленню щодо здійснення науковцями цілісного підходу до розробки цілей виховання.

Виховний ідеал, у якому відбиваються стрижневі, найбільш значущі для розвитку суспільства і національної культури якості особистості, виконує функцію орієнтиру для проектування провідних цілей виховання. Проте, треба вважати великою помилкою ототожнення відповідних цілей з виховним ідеалом, ігнорування при цьому конкретних політичних,

соціально-економічних, національно-культурних, географічних й інших умов, у яких функціонує освітньо-виховна система держави.

Результати аналізу рівнів розвитку сучасного українського суспільства, певних суперечностей, які мають місце у політичній, економічній, соціальній, культурній, освітній, науковій, виробничій й інших сферах, є підґрунтям для уявлення про особистість трудівника (випускника навчальних закладів), готового до подолання стрижневих протиріч і, як результат, національного культуротворення. Як мінімум, українським трудівникам сьогодні необхідно уміти добре виконувати духовно-культуруючі, діагностико-прогностичні, виробничо-виконавські, виробничо-комунікативні, професійно-творчі та громадянсько-патріотичні функції.

Проте, конструювання загальних цілей виховання дітей у загальноосвітньому навчальному закладі з позиції потреб суспільства у розвитку є тільки необхідною умовою його оптимізації. Достатньою треба вважати умову, коли вчителями здійснюється проектування процесу стимулювання неперервного розвитку особистості кожного школяра. Особистісно значущий підхід до проектування цілей виховання, з одного боку, орієнтує на врахування їх установок, рівня сформованості моральних, національних та інших цінностей, мотивів навчання та саморозвитку, індивідуально-типологічних особливостей тощо.

З іншого, цей підхід вимагає розглядати особистість дитини як певну цілісність, яка є предметом вивчення не тільки психології та педагогіки, але й інших наук. Враховуючи, що людина є складною системою, оптимальність функціонування та розвитку якої залежить від великої сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників, цілі виховання не можна формулювати тільки у вузьковиховному аспекті. Конструювання цілей треба здійснювати на різних рівнях конкретизації та в різних аспектах - медичному, фізіологічному, психологічному, дидактичному, вузько-виховному, організаційно-методичному, тощо. Один з варіантів відповідних цілей у різних аспектах може мати наступний вигляд.

У медичному: створення умов для забезпечення здоров'я дітей, формування у них культури оздоровлення і здійснення різних видів самостійної діяльності під кутом безпеки власного життя і збереження здоров'я.

У фізіологічному: залучення молодших школярів до різних видів діяльності, які адекватні реалізації їх природній потребі в розвитку першої і другої сигнальних систем, чуттєвих форм сприйняття навчального матеріалу (зорових, слухових, рухових) і словесно-знакового мислення.

У психологічному: стимулювання розвитку задатків і здібностей кожного школяра, сприяння формуванню у кожної дитини як особистості мотивів навчання, моральної поведінки, праці і творчості, самоосвіти і виховання, зміцненню віри у власні сили, забезпеченню єдності її свідомості та самосвідомості.

У дидактичному: здійснення навчання як процесу самодобування учнями знань у ході самоосвітньої і дослідної роботи під керівництвом

учителя; навчання її інтелектуальним операціям (зокрема, способам творчого вирішення навчально-творчих завдань, а також завдань щодо самоформування загально навчальних умінь); залучення дітей у активну самопізнавальну діяльність, у різні види навчальної роботи творчого характеру.

У вузьковиховному: надання допомоги учню на основі результатів діагностики в оволодінні духовними і національними цінностями як особистісними, у розвитку його свідомості та самосвідомості, у побудові і реалізації з урахуванням індивідуальних особливостей і соціально значущих ціннісних орієнтирів програми власного саморозвитку на близьку і далеку перспективу.

В організаційно-методичному: поєднання процесу навчання молодших школярів з практикою здійснення громадянсько-значущих вчинків, із розвитком і формуванням у них моральної, трудової, музичної і фізичної культури, з організацією образотворчої, декоративно-прикладної, літературної та інших видів художньої творчості на основі розроблених особистісно орієнтованих технологій і методик, забезпечення адекватності між організаційними заходами, методиками виховання і програмами саморозвитку конкретних дітей.

У комунікативному: організація спілкування вчителів із молодшим школярем на основі поваги до його особистості, співтворчості у різних галузях діяльності.

Висновки. Таким чином, можна зробити загальний висновок про необхідність проектування цілей виховання у соціально-значущому та особистісно орієнтованому аспектах, забезпечення гармонії між даними підходами.

Література

1. Антология педагогической мысли Украинской ССР. – М.: Педагогика, 1998. – 640 с.
2. Марків В.М. Теорія виховання: навч.- метод. посіб. / В.М. Марків. – Кривий Ріг: КНУ, 2015. – 284с.
3. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / Вибрані твори в 5 т. – К: Рад. шк., 1976. – Т. 1. – С. 55-208.
4. Ушинський К. Д. Вибрані твори: В 2-х т. / К. Д. Ушинський. – К.: Рад. шк., 1983. – Т. 2. – 320 с.

*Є. В. Немченко,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Онищенко,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

**ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ**

У статті розкривається сутність понять «естетична культура», «усна народна творчість», описуються особливості використання усної народної творчості як засобу формування естетичної культури молодшого школяра.

Ключові слова: естетична культура, усна народна творчість.

Постановка проблеми. В останні роки в Україні розробляється принципово новий підхід до проблеми розвитку особистості у площині парадигми гуманізації освіти. На відміну від традиційної освіти, яка недостатньо актуалізувала морально-етичний та естетичний складники виховання, гуманістично-орієнтована освіта веде до розкриття сутнісних якостей людини, її внутрішнього багатства та творчого потенціалу.

У процесі багатовікової життєвої практики українського народу викристалізувались провідні принципи естетичного виховання дітей засобами усної народної творчості, що репрезентують сукупність основних смисло-ціннісних положень і визначають принципове спрямування, зміст, організацію виховних дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свого часу ідею естетичного виховання на основі народності з використанням різноманітних творів фольклору відстоювали видатні педагоги, письменники, прогресивні діячі освіти та мистецтва. Це, зокрема, Х. Алчевська, Б. Грінченко, М. Драгоманов, О. Духнович, В. Карамзін, М. Костомаров, І. Котляревський, Т. Лубенець, М. Максимович, М. Пирогов, С. Русова, Г. Сковорода, Л. Українка, І. Франко та ін.

Вагоме значення для опрацювання досліджуваної нами проблеми мають теоретичні положення, обґрунтовані П. Блонським, А. Макаренком, В. Сухомлинським, К. Ушинським, які високо цінували роль усної народної творчості в естетичному вихованні учнів.

Теоретичні основи формування естетичної культури та високогуманної особистості загалом саме в молодшому шкільному віці розкриті в працях психологів (Л. Божович, Л. Виготський, В. Ільїн, О. Киричук, Г. Костюк), педагогів (В. Галузинський, Є. Кузнецова, О. Савченко, Ю. Сокольников та ін.).

Ідеї щодо естетичного виховання дітей на засадах народної педагогіки, усної народної творчості представлені у роботах О. Воропая, В. Поплужного, Ю. Руденка, Н. Сивачук, В. Скуратівського, М. Стельмаховича та ін.

Мета статті – розкрити особливості використання усної народної творчості як засобу формування естетичної культури молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогічній літературі поняття «естетичне виховання» розкривається як невід’ємна складова ідейного, трудового, морального, фізичного виховання, як систематичне, науково умотивоване звертання до людських емоцій, які розвивають у школярів такі здібності, що сприяють не тільки естетичному сприйняттю

прекрасного у житті і мистецтві, а й роблять кожного з них творцем естетичних цінностей.

Естетичне виховання у широкому філософському значенні передбачає якісні зміни рівня естетичної культури об'єкта виховання, яким може бути як окрема особистість, соціальна група, так і суспільство в цілому. Це безперервний процес, що триває впродовж життя людини, коли усуваються суперечності між рівнем естетичної культури людства та володінням цією культурою (естетичним досвідом) окремою особистістю у кожний конкретний період її життєдіяльності. Це оптимальна форма оволодіння навичками творення та сприйняття краси, передачі естетичного досвіду індивіда шляхом цілеспрямованої діяльності.

Методологічною засадою естетичного виховання є наука естетика. Поняття «естетика» вперше увів німецький філософ А. Баумгартен. Він у своїй теорії естетики не обмежувався тільки поняттями прекрасного в собі, а підкреслював, що естетика – це наука про вдосконаленість у світі явищ.

І. Кант, розширюючи теорію Баумгартена, виділяв два види пізнання: апріорне й емпіричне. За Кантом, апріорні форми знання закладені у свідомості кожної людини. Цю апріорну істину він називає трансцендентальною. Навіть розглядаючи елементи видової специфіки мистецтва, він виділяє деякий «витончений естетичний» елемент як вищу форму впливу зразка мистецтва на свідомість людини – почуттєве задоволення від твору мистецтва, що стимулює пізнавальну діяльність людини.

На сьогоднішній момент терміном естетика визначає філософську науку, яка вивчає два взаємопов'язаних кола явищ: сферу естетичного як специфічний прояв ціннісного відношення людини до світу і сферу художньої діяльності людей [3, с. 203]

Як писав М. Монтень: «Недостаточно, чтобы воспитание только не портило нас, – нужно, чтобы оно изменяло нас к лучшему».

«Естетика» – за педагогічним словником трактується так: наука про загальні закономірності художнього освоєння дійсності людиною, про суть і форми відображення дійсності й перетворення життя за законами краси, про роль мистецтва в розвитку суспільства [2, с. 119].

Естетичне виховання – це процес формування цілісного сприймання і правильного розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності: здатність до творчого самовиявлення притаманна людині. Однак, ця здатність вимагає свідомого, цілеспрямованого, планомірного та систематичного розвитку.

У процесі естетичного виховання формуються і розвиваються здатність людини до сприйняття і співпереживання, її естетичні смаки й ідеали, здатність до творчості за законами краси, до створення цінностей у мистецтві та поза ним (у сфері трудової діяльності, побуті, у вчинках і поведінці).

С. Гончаренко у своєму словнику дає таке визначення «естетичного виховання» – це складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності

сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини. Естетичне виховання спрямоване насамперед на виховання в людини гуманістичних якостей, інтересів і любові до життя в його різноманітних проявах [2, с. 119].

Поняття «естетичне виховання» в педагогічній літературі розглядається як невід’ємна складова ідейного, трудового, морального, фізичного виховання, як систематичне, науково вмотивоване звернення до людських емоцій, які розвивають у молодших школярів такі здібності, що сприяють не тільки естетичному сприйняттю прекрасного в житті, а й роблять кожного з них творцем естетичних цінностей [1, с. 112].

Значний внесок у розвиток теорії й практики естетичного виховання зробив В. Сухомлинський. Він зазначав, що завдання школи – дати кожній дитині щастя. Щастя, на його думку, поняття багатогранне. Людина повинна розкрити свої здібності, полюбити працю і стати в ній творцем, має насолоджуватися красою навколишнього світу, створювати сама красу для інших. Це і є щастя. У «Павлівській середній школі» він підкреслював, що найважливіше завдання естетичного виховання – навчити дитину бачити в красі навколишнього світу благородство, доброту, сердечність і на основі цього стверджувати прекрасне в собі. Мету естетичного виховання вбачав у широкому ознайомленні дитини з досягненнями світової культури, з культурними цінностями людства [4, с. 112].

Таким чином, естетичному вихованню властиві дві основні функції:

- формування естетично-ціннісної орієнтації особистості;
- розвиток її естетично-творчих потенцій, які визначають місце естетичного виховання в суспільному житті та зв’язок з іншими видами виховної діяльності.

Наведемо приклади вправ на формування естетичної культури учнів засобами усної народної творчості.

Вчитель має постійно звертатися до скарбів українського фольклору, до якого належать прислів’я та приказки – короткі влучні вислови, в яких виражено повчальний досвід народу. Вони тісно пов’язані зі щоденним життям і побутом людини. У виховній роботі вчитель початкових класів може використовувати прислів’я для пояснення змісту та ілюстрування правил культури поведінки, яких мають дотримуватися діти.

В чужому домі будь привітний, а не примітний.

На годину спізнився, за рік не доженеш.

Не той молодець що починає, а той, хто завершує.

Вмій пожартувати, та знай, коли перестати.

Коли не тямш, то не берися.

Жаданий гість – дому радість.

У народних прислів’ях відображається система поглядів українського народу на формування моральних якостей особистості. Прославляючи працелюбність, скромність, розсудливість, сміливість, прислів’я викривають ледачих, брехунів, базік, боягузів.

Де руки і охота, там спора робота.

Треба нахилитися, щоб з криниці води напитися.
Без роботи день роком стає.
Тяжко тому жити, хто не хоче робити.
На смілого собака гавкає, боягуза кусає.
Погано, хто боїться: лиха не мине, ще й натремтиться.
Хто людям добра бажає, той собі має.
Правда із дна моря виринає, а неправда потопає.

Український народ завжди цінував товаришування, надавав великого значення взаємодопомозі, готовності відгукнутися на чиєсь прохання чи біду. Це знайшло своє відображення в народних казках, прислів'ях, іграх, піснях.

Дружно люди візьмуться – гори здадуться.
Дружній череді і вовк не страшний.
Одна бджола мало меду носить.
Дружні сороки орла заклують.

Навчаючи дітей, як поводитися в колективі, вчитель має приділяти особливу увагу виробленню в учнів товариськості, колективізму. Велику роль у формуванні дитячого колективу відіграють ігри. Це своєрідна школа виховання. Що сприяє розвитку дисциплінованості, організованості тощо. Перед початком гри вчитель може запропонувати дітям правила чесної гри:

1. Виграти можна тільки разом.
2. Поважай тих, з ким граєш.
3. Якщо вмієш добре грати, навчи іншого.
4. У грі всі рівні.
5. Будь терплячим. Не засмучуйся через невдачу.
6. Пам'ятай. Що цікава тільки чесна гра.

Вчитель має постійно черпати з творчості нашого народу духовність, розмаїття рідної мови, культуру й традиції, що в свою чергу прищеплює дітям естетичний смак. Отож, процес естетичного виховання учнів початкової школи є багатограним і складним. Уроки читання мають можливість за допомогою творів малих фольклорних жанрів значно підвищити його ефективність.

Висновки. Таким чином, використання усної народної творчості підвищує ефективність навчального процесу, робить його творчим, змістовним і цікавим. Ми переконалися, що засоби усної народної творчості дають змогу забезпечити взаємодію між учнями класу на засадах співпраці та співтворчості, стимулювати творчу активність, ініціативність учнів; забезпечувати творчу атмосферу на уроці, розвивати естетичну культуру, творчу уяву. У процесі спільної роботи в учнів формувалися такі якості й уміння, як естетична культура, ініціативність, уміння працювати в колективі.

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб./ Н. П. Волкова. – Київ : Академвидав, 2009. – 616 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 374 с.

3. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедия / гол. ред. В. І. Шинкарук. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.

4. Шимко І. М. Соціалізація особистості молодшого школяра : навч.-метод. посіб. / І. М. Шимко, І. О. Талаш. – Кривий Ріг, 2013. – 140 с.

К. О. Олійник,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*

І. М. Шимко,
*к. пед. н., доцент, завідувач кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкривається сутність понять «творчість», «творчі здібності», «творча діяльність», «особистість молодшого школяра», описуються особливості розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.

Ключові слова: творчість, творчі здібності, творча діяльність, особистість молодшого школяра.

Постановка проблеми. Проблема розвитку творчих здібностей молодших школярів становить основу, фундамент процесу навчання, є «вічною» педагогічною проблемою, яка з плином часу не втрачає своєї актуальності, вимагаючи постійного, пильної уваги і подальшого розвитку. Розвиток творчих здібностей має бути невід'ємною умовою змісту навчання у початковій школі, щоб органічно доповнити навчальний процес, забезпечити єдність знань, умінь, навичок учнів та їх творчих здібностей.

Початкова школа є одним із найважливіших етапів у розвитку творчої особистості. Адже саме у молодшому шкільному віці закладаються основи для розвитку творчості учнів, їх так званий вхід у творю діяльність та розвитку творчих здібностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання творчості та творчих здібностей, формуванню та прояву творчих здібностей молодших школярів, їх діагностиці присвячено багато досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних психологів і педагогів, зокрема Т. Равлюк, Т. Москалець, С. Баган, Е. Зверева, В. Дружинін, А. Спіркін, В. Рогозіна, Л. Виготський, С. Рубенштейн, Г. Костюк, І. Бех та інші.

Мета статті – розкрити особливості розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічній науці проблема творчих здібностей є однією з актуальних. Очевидно, що поняття «творчі здібності» тісно пов'язані з поняттям "творчість", "творча діяльність".

У психологічному словнику творчість трактується як процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні і духовні цінності або підсумок створення суб'єктивно нового [0, с.358].

Психолог А. Спіркін розглядає творчість як «мислительну і практичну діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу та духовної культури...» [0, с. 322].

Під творчою діяльністю В. Дружинін розуміє таку діяльність людини, в результаті якої створюється щось нове – будь це предмет зовнішнього світу або побудова мислення, приводить до нових знань про світ, або почуття, що відбиває нове ставлення до дійсності. [0, с. 128].

Аналіз літератури показав, що науковці по різному трактують поняття «творчі здібності». Т. Равлюк, Т. Москалець, С. Баган, Е. Зверева розглядають творчі здібності, як синтез властивостей особистості, які характеризуються ступінню відповідності певного виду творчої діяльності вимогам до неї та зумовлюють результативність такої діяльності. К. Е. Ціолковський визначає творчі здібності як продукт саморуку, самостійного розв'язання задач і питань, самостійного розкриття закономірностей і зв'язків між предметами і явищами, продукт роботи мозку на шляху «від відкриття істин, усім відомих, до відкриття істин, нікому не відомих». В. Рогозіна вважає, що творчі здібності є особливим видом розумових здібностей, які виражаються в умінні породжувати мислительну діяльність за межами вимог, відхилятися під час мислення від традиційних норм, генерувати різноманітні оригінальні ідеї та знаходити способи їх практичного вирішення [0, с. 4].

У психологічному словнику поняття творчі здібності трактується наступним чином: «творчі здібності – це індивідуальні особливості якостей людини, які визначають успішність виконання ним творчої діяльності різного роду» [0, с. 335].

Творчі здібності формуються протягом усього життя людини, проте в генезі її становлення існують оптимальні сенситивні вікові періоди формування. У ряді досліджень показано, що саме молодший шкільний вік є найсприятливішим для творчого розвитку дітей, їхніх здібностей до творчості. В цей період активно розвиваються уява, дар фантазувати, творчо мислити, критично оцінювати діяльність. Навченість дитини молодшого шкільного віку, як правило, вище, ніж навченість підлітка, юнака або дорослого, хоча рівень розумового розвитку останніх вище [0, с. 26].

Формування особистості молодшого школяра – складний, тривалий і суперечливий процес. На її формування впливають такі чинники: біологічні (тип нервової системи, задатки); соціальні, а саме: провідна діяльність (в ній формується свідомість, самооцінка); вчитель, його особистісні якості (доброта, ввічливість); класний колектив (добррозичливі відносини формують позитивні якості); сім'я; вулиця; культура, музика, кіно. Спрямованість особистості молодших школярів виражається в їхніх потребах та мотивах. Як

і в дошкільнят, у них сильна потреба в: ігровій діяльності, проте змінюється зміст гри; в рухах (він не може довго сидіти на уроці непорушно, тому потрібно надати можливість дитині більше рухатись); у зовнішніх враженнях, через що першокласника приваблює зовнішній бік предметів, явищ, подій.

Успішне формування творчих здібностей учнів початкових класів вимагає забезпечення певних психолого-педагогічних умов. Ми вважаємо, що формування творчих здібностей особистості молодшого школяра буде ефективним за таких психолого-педагогічних умов:

- 1) створення творчої атмосфери в класі, тобто, такої обстановки, яка благотворно впливає на появу нових, оригінальних ідей;
- 2) надання школяру великої свободи у виборі діяльності, у чергуванні справ, в тривалості занять одним;
- 3) педагогічне стимулювання розвитку творчих здібностей на основі особистісно-зорієнтованого характеру взаємодії учителя з учнями;
- 4) застосування психолого-педагогічних технологій, що забезпечують самостійну активність учнів у процесі творчої діяльності;
- 5) системність навчальної роботи з учнями в умовах творчо-розвивального середовища.

Для визначення рівня розвитку творчих здібностей в учнів молодшого шкільного віку можна використовувати різні методики та завдання. Рівні сформованості творчих здібностей особистості виявляється через певні ознаки – показники ступеня прояву творчих здібностей у спілкуванні, діяльності, поведінці тощо. Діагностуючи ці ознаки, треба звертати увагу на критерії та показники творчих здібностей:

- когнітивно-пізнавальні (наявність пізнавальних питань, емоційна залученість дитини у діяльність);
- емоційно-вольові (прояв позитивних емоцій у процесі діяльності і стійкість інтересу до вирішення творчих завдань);
- мотиваційно-ціннісні (створення ситуацій успіху і радості, цілеспрямованість діяльності, її завершеність);
- діяльнісно-творчі (ініціативність у творчості, прояв рівнів творчої діяльності та наполегливості, ступінь ініціативності дитини) [0, с.221]

Для прикладу можна взяти субтести «Слова», «Ескізи» діагностики творчих здібностей П. Торренса і методику «Вербальна фантазія» Р. Немова.

Організація діяльності на всіх рівнях буде дієвою лише в тому випадку, якщо будуть використовуватися основні методи і прийоми для розвитку творчих здібностей особистості. Вибір тих чи інших методів і прийомів залежить від змісту, форм і умов діяльності.

Наведемо деякі приклади прийомів, щодо формування творчих здібностей.

«Фантастичні гіпотези». Ця техніка виражена у формі запитання: «Що було б, якби...?». Для постановки запитання беруть будь-які підмети і присудки. Їх поєднання дає гіпотезу, на основі якої можна працювати. Наприклад: «Що було б, якби наша школа опинилася під водою?» Приклад

розповіді дитини: «Тоді ми би не бігали по коридорах, а плавали, у їдальні купували морські водорості і вивчали би океаноматику».

«Створення «салату» з казок». Суть цього методу полягає в тому, що події з різних казок переплітаються і розгалужуються за новим сюжетом. Наприклад, Чіполіно з'явився в будиночку Білосніжки і став її вихованцем. Це дасть старій казці нову життєву енергію і принесе задоволення дитині від фантазування.

«Казка – навпаки». Характери (якості) героїв змінюються на протилежні. Потрібно придумати, як зміниться сюжет казки. (Добрий вовк, над яким знущаються три поросятка; колобок-ненажеро, який з'їдає всіх на своєму шляху, крім лиси і т.д.) Цей прийом цінний не тільки для розвитку пародіювання. З його допомогою можна визначити вихідну точку для вільної розповіді, яка самостійно розгортається в будь-якому іншому напрямку.

Висновки. Таким чином, розвиток творчих здібностей є найважливішим завданням початкової освіти. Адже цей процес пронизує всі етапи розвитку особистості, пробуджує ініціативність, самостійність прийнятих рішень, звичку до вільного самовираження, впевненість в собі, тому що справжня мета навчання – це не тільки оволодіння певними знаннями, вміннями і навичками, а й розвиток, виховання творчої людини. Психодіагностика творчих здібностей молодших школярів дуже важливий процес, орієнтуючись саме на результати діагностування рівня творчих здібностей учнів молодших класів, існує можливість розробити групові та індивідуальні системи розвивальних занять для підвищення рівня креативності та сформованості творчих здібностей дітей.

Література

1. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей : учеб. пособ. / Д. Б. Богоявленская. – Москва : Академия, 2002. – 320 с.
2. Геберкорн І. І. Теоретичні аспекти розвитку творчих здібностей молодших школярів / І. І. Геберкорн // Вісник освіти. – 2010. – №13. – С. 24-27.
3. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин – Санкт-Петербург : Питер, 1999. – 368 с.
4. Середа І. О. Творчі здібності людини: визначення, сутність, структура / І. О. Середа // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – №9. – С. 3–5.
5. Современный словарь по психологии / [уклад. Юрчук В. В.]. – Москва: Современное слово, 2001. – 768 с.
6. Спиркин А. Г. О творческой силе человеческого разума / А. Г. Спиркин. – Москва : Мысль, 1979. – 389 с.

Н. С. Пиріжок,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Онищенко,

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розкривається сутність понять «пам'ять», «ігрова технологія», описуються особливості використання ігрових технологій як засобу розвитку пам'яті особистості молодшого школяра.

Ключові слова: пам'ять, ігрова технологія.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку початкової освіти велику увагу треба приділити пам'яті молодших школярів як основи психічної діяльності, без якої неможливе повноцінне формування мислення, свідомості, підсвідомості. Особлива роль у формуванні процесу пам'яті належить початковій ланці навчання, так як на цьому етапі виявляються та розвиваються здібності дитини, формується бажання вчитися, розвиваються вміння, створюються умови для її самовираження в різних видах діяльності, а особливо в навчальній.

За наявності розвиненої пам'яті молодший школяр зможе застосовувати теоретично набуті знання на практиці, тим самим виконуючи не тільки репродуктивні завдання, а й творчі, що сприятиме усесторонньому розвитку. Отже, саме початкова школа покликана відіграти провідну роль у розвитку пам'яті молодших школярів.

Розвивати пам'ять можна різними засобами. На нашу думку, оптимальним варіантом виявилися ігрові технології, адже вони є поліфункціональними. Розвиток пам'яті у молодших школярів вимагає зосередженості, самостійності та наполегливості. Для того, щоб оптимізувати навчальний процес і зробити його цілеспрямованим та легким пропонуємо використання ігрових технологій

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перші спроби експериментального вивчення пам'яті зробили психологи Г. Еббінгауз, Г. Мюллер і А. Пільцеккер. Серед вітчизняних психологів цим питанням займалися А. Петровський, Ж. Піаже, В. Крисько та ін. Особливості пам'яті в молодшому шкільному віці вивчалися А. Смирновим, П. Зінченко, О. Леонтєвим та іншими видатними психологами.

Ігрові технології є однією з унікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавою роботу учнів. У вітчизняній педагогічній літературі зустрічаються різні підходи до сутності дидактичних можливостей ігор. Погляди щодо ігрових технологій можемо знайти в працях В. Бедерканової, М. Богомолової, К. Ушинського, П. Блонського, С. Рубінштейна та ін.

Мета статті – розкрити особливості використання ігрових технологій як засобу розвитку пам'яті молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу. Пам'ять – одна з психічних функцій і видів розумової діяльності, призначена зберігати, накопичувати і

відтворювати інформацію. Вчені Л. Мацко і М. Прищак подають таке визначення пам'яті: „це процеси запам'ятовування, зберігання, відтворення і забування індивідом свого досвіду. Це характеристика пізнавальної функції психіки, складова пізнавальної діяльності індивіда” [1, с. 38].

Існує декілька класифікацій видів пам'яті: за змістом (образна, емоційна, рухова і словесно-логічна), за часом зберігання інформації (миттєва, короткотривала та довготривала), за метою діяльності, до якої залучено запам'ятовування (мимовільна та довільна). Серед функцій, які вона виконує є: соціалізація, збереження ідентичності особистості, засіб здійснення продуктивної та творчої діяльності, основа для суспільного цивілізаційного досвіду.

А. Смирнов зазначає, що як і всі психічні процеси, пам'ять у молодшому шкільному віці зазнає істотних змін. Молодший шкільний вік характеризується інтенсивним розвитком здатності до запам'ятовування і відтворення [5, с. 167]. З точки зору О. Леонтьєва, у молодших школярів більш розвинена наочно-образна пам'ять. Разом з тим у процесі навчання створюються сприятливі умови для розвитку більш складних форм словесно-логічної пам'яті [2, с. 242]. У молодшому шкільному віці значно підвищується здатність зачувати і відтворювати. Спочатку молодші школярі краще запам'ятовують наглядний матеріал. Пізніше зростає продуктивність запам'ятовувати навчальний матеріал. З віком у молодших школярів підвищується точність, впізнавання запам'ятовуваних об'єктів. [3, с. 124].

Ефективним засобом розвитку пам'яті молодших школярів є ігрові технології. Поняття «ігрові технології» означає групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різних педагогічних ігор. Гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, в якому складається й удосконалюється самоврядування поведінкою. Педагогічна гра має суттєвою ознакою чітко поставлену мету навчання і відповідний їй педагогічний результат, які можуть бути обґрунтовані, виділені в явному вигляді й характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю [4, с. 99].

Структура гри містить мету та ситуацію, що включає місце, склад учасників, їх вік тощо. Найбільш ефективними ігровими технологіями розвитку пам'яті молодших школярів є дидактичні, творчі та розвивальні. Функції гри: соціокультурне призначення, комунікація, самореалізація, діагностика, корекція і розвага.

Коли інформація важка для запам'ятовування, складно організована, і дитина обмежена у часі, на допомогу приходять ігри, за допомогою яких дитина спостерігає, порівнює, зіставляє, класифікує предмети, проводить доступний їй аналіз і синтез, узагальнює. Розвиваючі ігри роблять навчання легким, доступним, простим і цікавим.

Наведемо приклади системи ігрових технологій на розвиток пам'яті молодшого школяра:

Дидактична гра «Впіймай іменник». Завдання: почути і записати в зошиті іменники. Слова: мужніти, мужність, мужній; правдивий, правда, правити, правдивість; мирний, мир, миритися, миротворець, мирилка.

Під час проведення дидактичної **гри «Редактор»** учитель записує на дошці неправильно побудоване речення. Діти самостійно редагують вирази, записують у зошит правильні. Слухаючи текст-підказку, який читає вчитель, школярі на великому контрольному листі-аркуші паперу замість крапочок вставляють пропущені букви.

Дидактична гра «Знавці». Учнів класу можна поділити на декілька команд. Учитель розміщує на парті картки з питаннями (або на мультимедійній дошці). Представники команд обирають картки із запитаннями, а після обдумування членами команд даються відповіді на запитання. Перемагає та команда, яка дає найбільше правильних відповідей.

Творча гра «Кола на воді». Придумайте іменник на позначення істоти. А потім від кожної букви слова придумайте іменник неістоти. Наприклад:

К – кімната;

і – ірис;

т – танок.

Творча гра «Мозайка». Дітям пропонуються склади, написані на дошці, вони повинні скласти слова із цих складів і написати їх у зошити: *Жі, вік, нка, ло, но, чо, де, ро, та, пі, ре, во, на.*

Творча гра «Піраміда». Завдання дітей полягає у тому, щоб дібрати більше спільнокореневих слів з різними суфіксами, виграє той, чия піраміда буде найвищою.

Розвивальна вправа «Фотоапарат детектива». Учні пропонується уявити себе фотоапаратом, який може сфотографувати все: в даному випадку слова з підручника, які мають у складі різні суфікси. «Фотографувати суфікси» можна протягом 1 хвилини. Потім учень закриває книжку і по пам'яті називає всі суфікси, які йому вдалося запам'ятати.

Розвивальна вправа «Слуховий диктант». Вчитель називає слова, а учні собі схематично на листочках замальовують картинки до цих слів за трьома стовпчиками (чоловічий, жіночий та середній роди). Після закінчення диктанту учні повинні відтворити ці слова, спираючись на свої схематичні малюнки.

Інтелектуальна гра «Античас». Кожному з учасників пропонується тема для невеликої розповіді (театр, магазин, прогулянка на природу). Отримавши тему, учасник повинен розкрити її, описуючи всі події в ній у зворотньому порядку.

Нами також були розроблені конспекти уроків української мови з використанням ігрових технологій. Заняття з використанням ігор проходили продуктивно, цікаво і на творчих нотках учнівської діяльності. Атмосфера у класі сприятлива. Ігри активізували і змотивували учнів та надали емоційного забарвлення урокам.

Висновки. Таким чином, вчитель початкових класів повинен створювати позитивну атмосферу для учнів на уроках, задіювати всі

мисленнєві процеси і використовувати широкий спектр можливостей сучасного навчально-виховного процесу. Це можна зробити завдяки використанню ігрових технологій у процесі навчання, адже ігрова ситуація створює сприятливий психологічний клімат, посилює взаємодію вчителя й учня, не як суб'єкту з об'єктом, а як співпрацю двох рівноправних суб'єктів та визиває в учнів бажання вчитися. У дослідженні виявлено, що результатом використання розроблених ігрових технологій є розвиток в учнів пам'яті, формування самостійності, творчості, пізнавального інтересу, уваги та набуття творчого досвіду.

Література

1. Мацко Л. А. Основи психології та педагогіки: навч. посіб. / Л. А. Мацко, М. Д. Прищак. – Вінниця: ВНТУ, 2009. – 164 с.
2. Немов Р. С. Психологія: підруч.: у 3 кн. / Р. С. Немов. – Москва : Владос, 1997. – Кн. 2. – 608 с.
3. Савченко О. Я. Умій вчитися : навч. посіб. / О. Я. Савченко. – Київ : Освіта, 1998. – 188 с.
4. Селевко Г. К. Сучасні освітні технології: навч. посіб. / Г. К. Селевко. – Москва: Народна освіта, 1998. – 231 с.
5. Смирнов А. А. Вікові та індивідуальні відмінності пам'яті / А. А. Смирнов. – Москва: АПН, 1999. – 221 с.

Н. С. Пиріжок,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
В. М. Марків,
*к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРОЦЕСІВ ВИХОВАННЯ, САМОВИХОВАННЯ І ПЕРЕВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розкривається сутність понять «виховання», «самовиховання», «перевиховання», описуються особливості процесів категорії виховання, їх взаємозв'язок.

Ключові слова: виховання, самовиховання, перевиховання.

Постановка проблеми. Проблема виховання завжди викликала інтерес педагогів, психологів та інших дослідників. Формування та соціалізація особистості неможливе без впливу оточуючого середовища. Важливо лише, щоб оточуючий людину світ мав позитивний вплив, а це можливе за правильних сприймання та реакцій особистості, які формуються у процесі виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність проблеми в тому, що виховання це невід’ємний та безперервний процес у житті будь-якої людини. Від виховання залежить, яке місце особистість займатиме у суспільстві, а тому така тема потребує багато уваги. Проблемами виховання займалися такі вчені, як Л. Виготський, О. Леонт’єв, Г. Костюк, М. Фіцула, Н. Мойсеюк, О. Вишневецький та ін.. Самовиховання розглядали вчені: К. Ушинський, А. Макаренко тощо. Перевиховання є предметом досліджень В. Бехтерева, О. Лазурського, П. Лесгафта, П. Блонського, М. Рубінштейна, С. Рубінштейна, М. Рибникова тощо.

Мета статті – розкрити особливості процесів категорії виховання та їх зв’язок у педагогічному процесі.

Виклад основного матеріалу. Будь-який педагогічний процес складається з навчання та виховання учнів, так як ці явища є нерозривними.

Розглянемо поняття «виховання» як категорію. Педагогічна категорія «виховання» вживається у педагогічній науці у широкому значенні, як виховна діяльність різних освітньо-виховних систем, які керуються педагогічними теоріями; а у вузькому – це цілеспрямована виховна діяльність педагога з метою досягнення певних виховних цілей [4, с. 373].

Узагальнимо, виховання – це соціально і педагогічно організований процес формування людини як особистості [2, с. 11].

У структурі виховання важливе місце посідають самовиховання і перевиховання. Будь-яка робота має сенс лише тоді, коли вона підкріплена особистою віддачею самої людини, тому самовиховання є невід’ємною частиною виховання загалом. Так, як і перевиховання, адже неможливо прожити життя, не зробивши помилки. Людина вчиться на своїх помилках і тільки на особистому досвіді, що певним чином і формує її особистість.

У педагогічній літературі зазначається, що організація процесу виховання особистості учня або колективу класу може здійснюватися в такій послідовності:

I етап. Визначають сукупність рис і властивостей особистості, які слід сформувані у вихованця, тобто формують ідеал. Коли йдеться про виховання класу, то мають на увазі формування такого колективу, який би за своїми якостями відповідав еталону, виробленому на основі мети виховання, поставленої суспільством перед школою.

II етап. Вивчають індивідуальні особливості вихованця (або колективу), його позитивні риси, недоліки в характері й поведінці, визначають, які риси не сформовано, а які перебувають у стадії зародження. Знання особистості вихованця (колективу), порівняння її з наміченим ідеалом дає змогу спрогнозувати її розвиток. Виходячи з цих даних, можна планувати виховну роботу з вихованцем (колективом).

III етап. Реалізовується програма виховання, тобто заплановані виховні заходи, що передбачає залучення вихованців до різних видів діяльності, участь в яких сприяє формуванню в них досвіду поведінки відповідно до ідеалу.

IV етап. Спонування учнів до самостійної роботи з розвитку особистості. Коли учень починає займатися самоосвітою і самовихованням, можна вважати, що у вихованні досягнуто четвертого етапу.

На всіх етапах процесу виховання здійснюють педагогічне керівництво, управління цим процесом [2, с. 20].

Неможливість досконалого оволодіння певними правилами поведінки, які були упушені у процесі виховання потребують перевиховання.

Перевиховання – система виховних впливів педагога на вихованця з метою гальмування негативних проявів у поведінці та переорієнтацію особистості на позитивні дії. Перевихованням можна займатися лише з проєкцією на конкретну особистість, враховуючи особливості її фізичного, психічного й соціального розвитку.

У процесі перевиховання педагогам і батькам треба зважати на такі моменти: глибоке і всебічне вивчення індивідуальних особливостей прояву елементів невихованості; на основі педагогічного консилиуму опрацювання перспективного плану перевиховання із залученням до його виконання усіх, хто може позитивно впливати на вихованця (учителів-вихователів, батьків, родичів, друзів та ін.); зміни обставин, в яких виховується дитина та які негативно впливають на її формування; створення належних умов життя й діяльності; залучення вихованців до активної діяльності, яка б задовольняла їхні інтереси; виокремлення й піднесення позитивних якостей особистості, їх розвиток з метою усунення, витіснення в поведінці негативізму [1, с. 189].

Процес перевиховання охоплює такі етапи:

1. Підготовчий етап. Суть його полягає в детальному вивченні й аналізі позитивних і негативних якостей педагогічно занедбаного учня, умов, що спричинили їх виникнення, визначенні шляхів нейтралізації негативних і посиленні позитивних якостей особистості, конкретних завдань і змісту процесу перевиховання. На основі цих відомостей складають програму перевиховання. На цьому етапі учень переживає факт свого незвичного становища в колективі. Ці переживання можуть посилюватися новими умовами життя.

2. Початковий етап. На цьому етапі починається реалізація наміченої програми роботи з учнем, внаслідок якої він поступово долає помилкові погляди і переконання, негативні звички поведінки, у нього зміцнюються позитивні й формуються нові риси характеру. У цей період учень не виявляє особливої активності, а процес перевиховання спершу відбувається повільно. Це пов'язано з настороженим і недовірливим ставленням учня до педагога та його виховних впливів. Тому виховна робота насамперед має бути спрямована на подолання психологічного бар'єра, перебудову їх самосвідомості й самооцінки, формування у них готовності до виправлення.

3. Переломний етап. У цей період триває реалізація уже визнаної і прийнятої підлітком програми роботи. Тому він добровільно виконує свої обов'язки, виявляє самостійність і активність. На цьому етапі важливо не лише сформувати правильні уявлення, поняття, погляди і переконання, а й нагромаджувати позитивний досвід поведінки учня, залучати його до

виконання різних доручень, участі в житті колективу. Учень уже усвідомлює, що він на правильному шляху і діє відповідно до нових переконань. Мотиви правильної поведінки набувають високого морального змісту, а дотримання її вселяє моральне задоволення від перемоги над собою, впевненість у власних силах, бажання діяти так і надалі.

4. Завершальний етап. На цьому етапі створюють умови для залучення учня до активної участі в усіх видах системної діяльності, нагромаджується позитивний досвід поведінки, розширюється сфера самовиховання [3, с. 225].

Процес перевиховання включає в себе загальні методи виховання (перепереконання, перенавчання, заохочення, покарання та ін.), і спеціальні, притаманні тільки перевихованню ("вибух", переключення, "реконструкція характеру").

Самовиховання є завершальним етапом шкільного виховання особистості. Цей процес супроводжуватиме її на наступних етапах саморозвитку і самовдосконалення. Уміння адаптуватися, орієнтуватися в непередбачених життєвих ситуаціях, вступати в боротьбу зі здавалось би непереборними обставинами чи свідомо обходити небезпеки, вирішувати конфліктні ситуації за допомогою компромісів, не розгублюватись в екстремальних життєвих ситуаціях тощо – саме до цього слід готувати дітей, озброюючи їх методами самовиховання [2, с. 63].

Самовиховання – систематична і цілеспрямована діяльність особистості, орієнтована на формування і вдосконалення позитивних якостей та подолання негативних. Самовиховання невіддільне від виховання. Це дві сторони єдиного процесу розвитку і формування особистості. Самовиховання не просто залежить від виховання, не тільки є його продуктом, а й впливає на цей процес [2, с. 58].

Ще В.О. Сухомлинський зазначав, що у "вихованні особистості одна з провідних мелодій належить самовихованню". У процесі самовиховання учителю-вихователю й батькам важливо організувати позитивний приклад, певний ідеал. Це духовний маяк, на який буде орієнтуватися вихованець [1, с. 189].

У процесі самовиховання учень спирається на розвиток творчих здібностей та власних інтересів. Ці закономірності необхідно враховувати під час створення будь-якої виховної ситуації. Це дає змогу педагогу відпрацювати задану схему дій, щоб досягти поставленої мети, допомагає йому в процесі виховної роботи (у плануванні, організації, оцінюванні процесу виховання) перетворити можливість, що впливає із закономірних зв'язків, на дійсність [2, с. 23].

Методи самовиховання, якими може скористатися учень – це самопізнання, самооцінювання та саморегуляція.

Як бачимо, самовиховання є продовженням виховання та закріпленням перевиховання. Адже, завдання вчителя направити дитину на правильний шлях у її житті. А як цією підказкою скористується дитина і ким стане залежить від неї самої.

Висновки. Отже, виховання, перевиховання і самовиховання є нерозривно взаємопов'язані між собою. Самовиховання є основою процесів виховання і перевиховання. два останні процеси неможливі без самовиховання. Найкращим вихованням і перевихованням вважається таке, яке веде до самовиховання. Таким чином, ці 3 процеси часто переплітаються і становлять єдність, яка є ефективною умовою соціалізації людини.

Література

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підруч. / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – Київ : Знання-Прес, 2003. – 418 с.
2. Марків В. М. Теорія виховання : навч.-метод. посіб. / В. М. Марків. – Кривий Ріг : КПІ, 2015. – 241 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. / М. М. Фіцула – Київ : Академія, 2002. – 560 с.
4. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов – Київ : Либідь, 2002. – 560 с.

О. М. Плохий,

*студент психолого-педагогічного
факультету КДПУ*

І. М. Шимко,

*к. пед. н., доцент, завідувач кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ВИХОВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розкривається сутність понять «національна свідомість», «національні цінності», описується особливості виховання основ національної свідомості молодших школярів.

Ключові слова: національна свідомість, національні цінності, нація, ідея національного виховання, національна культура.

Постановка проблеми. Обрана проблема є багатогранною і вимагає розв'язання з урахуванням вікових особливостей учнів. Провідним її аспектом є висвітлення умов оволодіння учнями початкових класів цінностями національної культури як особистісними, що не було предметом спеціального наукового аналізу. Не вивчалася також і система педагогічного забезпечення розвитку національної свідомості та самосвідомості особистості молодшого школяра як особливої цілісності.

Національне виховання розглядається на державному рівні як головний пріоритет та органічна складова освіти. Залучення дітей до глибоких пластів національної культури й духовності, загальноосвітня школа розв'язує практичне завдання формування у вихованців національних цінностей на особистісному рівні, що вимагає безперервного створення умов для розвитку

національної свідомості та самосвідомості особистості кожного школяра, починаючи з молодшого шкільного віку.

Пізнання етнічної історії України, рідного краю, свого родоводу, досягнень народу у виробничій і духовній сферах розширює світоглядні межі і виховує в учнів глибокі патріотичні почуття, національну гідність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних педагогів сконцентровують свою увагу, щодо національної культури в контексті національного виховання у статтях різних журналів, зокрема цими авторами є Г. Бійчук, М. Й. Боришевський, Л. І. Відмиш, О. Вішневський, Г. М. Гуменюк, О. Кондик, І. В. Лебідь, та інші. Також є статті які окремо розкривають поняття національної самосвідомості що є складовим національної культури автрами цих статей є Л. Кандиба, І. А. Зязюн, С. Литвин, Л. А. Ржепецький.

Серед українських істориків, учених, які вивчали національну культуру та формували національну ідею на початку нашого століття були: Д. Антонович, М. Грушевський, Д. Донцов, М. Міхновський, М. Рудницький.

Багато інформації про національну свідомість міститься в працях етнопсихологів авторами якої є О. В. Савицька, В. М. Павленко, А. С. Баронін. Що б глибше зрозуміти явище національної культури було проаналізовано праці та статті таких вчених як Б. Андерсон, Е. Гелнер, В. М. Межуев, Е. Сміт.

Мета статті – обґрунтувати та виділити основи національної свідомості молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що основою будь якої освітньої системи є ідеал як мета виховання - особливе уявлення про те, якою повинна бути людина. Це уявлення народ втілює у своїй пісні, літературі, казках і переказах, у своїй народній педагогіці. "Ідеальна людина" завжди наділена найкращими якостями душі народу. Переломні епохи характеризуються потребою виразного бачення виховного ідеалу.

Українська національна свідомість - це відчуття і усвідомлення гордості за приналежність до своєї нації. Національна свідомість успішно формується у тих школярів, які в сім'ї і в школі користуються рідною мовою, охоче вивчають історію України, її культуру, мистецтво.

Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатств духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які включають у себе національну свідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну: правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту. Як бачимо, з порядку денного не знімається всебічний і гармонійний розвиток людини, що підтверджується необхідністю всебічного розвитку особистісних рис громадянина України, готового до розбудови і захисту держави. [2, с.9-13].

Національні цінності - є значущими для одного народу, проте їх не завжди поділяють інші народи. Наприклад, почуття націоналізму зрозумілі і

близьке лише поневоленим народам і чуже тим, які ніколи не втрачали своєї незалежності. До цієї групи цінностей відносяться такі поняття, як патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять і т.д.

Формування національної свідомості та самосвідомості передбачає: виховання любові до рідної землі; до свого народу; готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури); відчуття своєї причетності до будівництва національної державності; патріотизм, що сприяє утвердженню національної гідності; залучення учнів до практичних справ розбудови державності; формування почуття гідності і гордості за свою Батьківщину. [3, с.250].

Протягом століть діти виховувалися в національному середовищі, зміст якого відображає культурно-історичний досвід рідної нації. З молоком матері діти вбирають у себе той національний дух, який формує з них типових представників свого, а не іншого народу. Національне виховання, яке гармонійно вписується в життєдіяльність українців, поступово формує у підростаючих поколінь всі компоненти духовності, яка передається дітям від батьків, дідів і прадідів і поглиблюється, збагачується в умовах сучасного буття нації.

Національна свідомість сприяє підвищенню моральності особистості, стимулює бути добродійним і милосердним, співпереживати біду і горе інших людей, представників, як своєї нації, так і інших націй.

Національно-виховний ідеал включає в себе риси, які відповідають духовності і звичаям певного народу. Конкретний зміст національного виховного ідеалу залежить від державного устрою, світогляду, релігії та моралі, від рівня розвитку культури, національних особливостей народу.

Утверджуючи ідею національного виховання на загальнолюдських цінностях, особливу увагу треба звернути на опанування рідної мови. Українська поетеса Ліна Костенко, глибоко розуміла значення рідної мови у житті людини, в її національному становленні, наголошувала: "Нації вмирають не від інфаркту: спочатку у них відбирають мову".

Пізнання перлин національного мистецтва допомагає глибше зрозуміти пісенні, музичні, танцювальні жанри народів світу. Національний фольклор, у якому, як у дзеркалі, відображено культурно-історичний, мистецький шлях народу (думи, пісні, скоромовки, прислів'я, приказки тощо) допомагає збагнути менталітет народу, його неповторність.

Значне місце у формуванні духовності людини, її культури посідає родинно-побутова культура, в якій найбільш повно закладені норми стосунків у сім'ї, виховання шанобливого ставлення до батьків, жінки-матері, дідуся, бабусі і т. д. Зміст родинно-побутової культури сприяє збереженню рідної мови, традицій, історії родоvodu, забезпечує духовну єдність поколінь, неперервність минулого, сучасного і майбутнього нації, суспільства загалом [4, с. 8].

У сучасній системі шкільної історичної освіти не передбачено викладання курсу історії в початковій школі. Але разом з тим молодший шкільний вік є дуже важливим з погляду формування мислення, свідомості

та людських якостей дитини. У цьому віці дитина повинна одержати перше уявлення про те, за якими законами існують природа і суспільство, за якими правилами та моральними нормами живуть людські спільноти від сім'ї до народу й держави. У неї вперше пробуджуються соціальні почуття, розуміння цінності таких людських якостей, як чесність, працьовитість, доброта, милосердя й прагнення до вироблення відповідних якостей у себе. Дуже важливим є також пробудження у дитини інтересу й поваги до життя людей, до їхнього минулого і сучасності, до пам'яток історії і природи, бо без цього неможливе виховання патріота свого народу, своєї держави [5, с.37].

В учнів молодших класів з національною свідомістю формуються стійкі мотиви приносити користь народу, нації. У них підвищується громадянська відповідальність за свої вчинки. В процесі формування української самосвідомості одночасно виховується і справжня любов до інших народів, повага до їхньої культури.

Необхідно, щоб кожен учень володів українською мовою, знав історію і культуру українського народу. Вихователь мусить організувати виховну роботу таким чином, щоб вона, сприяла самовихованню особистості. Це основа виховного процесу. Всяке цілеспрямоване виховання, в тому числі й національне, якщо воно не спирається на самовиховання, не підтримується останнім, дає низький результат.

Урок народознавства «Без верби і калини нема України». Може бути прикладом формування національної свідомості школярів. Мета якого розширити знання дітей про Україну, про народні традиції та звичаї; ознайомити з різними видами народної творчості; виховувати любов до народної пісні, рідної мови, шанобливе ставлення до батьків, старших людей, до звичаїв і традицій свого народу, своєї сім'ї.

Висновки. Встановлено, що молодший шкільний вік є одним із найсприятливіших для виховання досліджуваної якості особистості. Саме у цьому віці інтенсифікується розвиток свідомості особистості: велике прагнення до самопізнання та пізнання свого краю, вивчення історії свого народу, традицій, культури. Особливості виховання національної свідомості в учнів початкових класів зумовлені низкою чинників, одним із яких є зміна ціннісних орієнтацій, виховних ідеалів. Уточнено зміст поняття «національна свідомість», що виражається в усвідомленні дитиною приналежності до поліетнічної нації, досягненні національних цінностей, історії, традицій, культури, мови і звичаїв свого народу, спільності історичної долі. Національна свідомість формується разом з особистістю у процесі вироблення основних життєвих орієнтирів під впливом різних чинників.

Література

1. Беланова Р.Н. Українська національна ідея – висока духовність особистості / Р.Н. Белова // Початкова школа. – 2001. – № 6. – С.10-13.
2. Вишневецький О. І Основні засади концепції українського виховання / О. І. Вишневецький // Матер. наук.-практ. конф. "Національне виховання молоді в навчальних закладах. - Львів, 1994. – С.9-13

3. Ступарик Б. Про мету національного виховання в Україні / Б. Ступарик // Педагогіка і психологія. – 1996. – №2. – С.87-95.

4. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К.: Академія, 2000. – 250с.

5. Шпалько Г. Національне виховання як цілісна система/ Г. Шпалько // Рідна школа – 2000. – №7. – С. 30.

*С. С. Проскурня,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. О. Талаш,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розкривається сутність понять «пізнавальна активність», «інтерактивна технологія», описуються особливості використання інтерактивних технологій як засобу розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Ключові слова: пізнавальна активність, інтерактивна технологія.

Постановка проблеми. Проблема формування пізнавальної активності школярів відноситься до числа найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки і практики. Реалізація принципу активності в навчанні має певне значення, оскільки навчання і розвиток носять діяльнісний характер і від якості навчання як діяльності залежить результат навчання, розвитку та виховання школярів.

Упровадження нових інтерактивних технологій на уроках – це передумова активної пізнавальної діяльності учнів: нестандартна, цікава, творча робота, що пробуджує у дітей інтерес до знань і сприяє емоційному, духовному та інтелектуальному розвитку школярів.

Зміни життя в сучасному світі потребують і змін мети та призначення сучасної освіти. Знижується функціональна значущість і привабливість традиційної організації навчання, передача «готових» знань від учителя до учня перестає бути основним завданням навчального процесу. Вчені-дослідники, вчителі-новатори вважають, що у центрі уваги сучасної освіти мають стати питання розвитку особистості школяра, його творчих здібностей, інтересу до навчання, формування бажання і вміння вчитися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку пізнавальної активності школяра не нова, вона має давню історію і досліджувалася майже в усі періоди розвитку педагогіки. Оскільки пізнавальна активність – це якість діяльності, в якій проявляється, перш за

все, ставлення учня до предмету і процесу діяльності, то не дивно, що проблема пізнавальної активності школярів у процесі навчання була в центрі уваги багатьох педагогів.

Так, видатний чеський педагог Я.А.Коменський у першому розділі «Великої дидактики» говорить про необхідність всіма засобами підвищувати в дітях гаряче прагнення до пізнання, до навчання. Цю проблему досліджували, як вітчизняні, так і зарубіжні психологи і педагоги, зокрема В. А. Аверіна, А.Г.Дістерверг, В. Н. Дружинін, Л.В. Занков, А. М. Матюшкін, І.Г.Песталоцці, В.О.Сухомлинський К.Д.Ушинський, І. Ф. Харламова, Т. І. Шамова, Г. Н. Щукіна та інші.

Розробкою елементів інтерактивного навчання в історії освіти України почали займатися ще в першому десятиріччі минулого століття. Подальші розробки елементів інтерактивного навчання можна знайти у працях В. Сухомлинського, учителів-новаторів 70–80-х років ХХ ст. (Ш. Амонашвілі, Є. Ільїна, С. Лисенкової, К. Ушинський, В. Шаталова та ін.).

Мета статті – розкрити особливості використання інтерактивних технологій як засобу розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. У психологічних і педагогічних працях 50-70 років ХХ ст. визначення поняття «пізнавальна активність», перш за все, характеризують позицію учня в пізнавальній діяльності.

Т. І. Шамова визначає пізнавальну активність як якісну діяльність учня, яка проявляється в його ставленні до змісту і процесу учіння, прагнення до ефективного оволодіння знаннями і способами діяльності за оптимальній час, у мобілізації морально-вольових зусиль на досягнення навчально-пізнавальної діяльності [6].

Г. Н. Щукіна пізнавальну діяльність характеризує як інтеграцію пошукової спрямованості в навчання, пізнавального інтересу і його задоволення за допомогою різних джерел знань, сприятливих умов здійснення діяльності [2, с.15].

І. Ф. Харламов розуміє пізнавальну активність як «діяльнісний стан учня, який характеризується прагненням до навчання, розумовою напругою і проявом зусиль у процесі оволодіння знаннями» [3, с. 289].

Т. І. Шамоваї, аналізуючи особливості пізнавальної активності учнів, виокремлює такі рівні активності:

- відтворювальна активність: вона характеризується прагненням учня засвоїти і відтворити знання, оволодіти способом дії за зразком (репродуктивна) у змінених умовах, тобто проявляються елементи творчості;

- активність, що інтерпретується: її характеризують прагнення учня до вияву змісту матеріалу, що вивчається, проникнення в сутність явища, бажання зрозуміти зв'язок між явищами і процесами, оволодіти способами застосування знань у зміненій ситуації;

- творча активність: характеризується самостійним пошуком розв'язання проблем, інтересом і прагненням не тільки глибоко проникнути в сутність явищ і їх взаємозв'язків, але і знайти для цієї цілі новий спосіб [6].

Пізнавальна активність відображає певний інтерес молодших школярів до отримання нових знань, умінь і навичок, внутрішню цілеспрямованість і постійну потребу використовувати різні способи дії для здобуття, розширенню знань, розширення кругозору.

Ефективним засобом розвитку пізнавальної активності молодших школярів є застосування інтерактивних технологій. На початку ХХІ ст. у навчальний процес початкової школи активно впроваджуються – інтерактивні технології. Це – співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами.

Дослідники О. Пометун та Л. Пироженко зауважують, що інтерактивне навчання є сукупністю технологій. Автори розподіляють інтерактивні технології на чотири групи, залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

- інтерактивні технології кооперативного навчання (організація навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою: робота в парах, один-два-чотири – усі разом, змінні трійки, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо);

- інтерактивні технології колективно-групового навчання – технологія, що передбачає одночасну спільну (фронтальну) роботу всього класу;

- технологія ситуативного моделювання – побудова навчального процесу за допомогою залучення учня до гри, передусім ігрове моделювання явищ, що вивчаються;

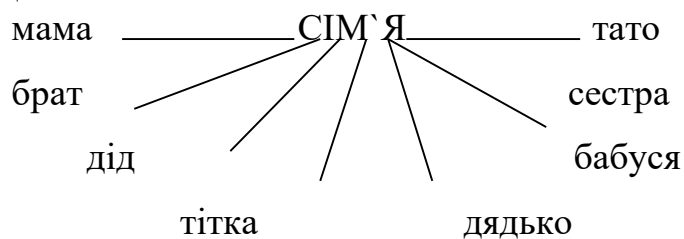
- технологія опрацювання дискусійних питань – широке публічне обговорення якогось суперечливого питання [3, с. 290].

Ці інтерактивні технології можна успішно застосовувати в початкових класах – спершу це можуть бути інтерактивні вправи на окремих етапах уроку. Варто почитати з найдоступніших і зрозумілиших для дітей.

Наведемо приклади інтерактивних вправ на розвиток пізнавальної активності молодших школярів.

Вправа 1 (із застосуванням інтерактивної технології «Побудова асоціативного куща»).

На дошці прикріплена картка «Сім'я». Дітям пропонується відтворити асоціативний кущ.

Вправа 2 (із застосуванням інтерактивної технології «Мозкова атака»).

Завдання 1. Учитель прикріплює на дошку квіти. Учні відповідають на запитання:

- Що ви знаєте про цю квітку?
- Де вона росте?
- Як називається?
- Якого кольору буває?

Завдання 2. До кожної літери з назви квітки доберіть найкращі слова, які можна висловити про маму. (Нарцис, тюльпан, троянда)

Вправа 3 (із застосуванням методу інтерактивної технології «Мозковим штурмом»).

- Про кого ми говорили на уроці?
- Про які роки?
- Як ми можемо інакше його назвати? (малий Тарас)
- Отже, головним словосполученням у нас буде «малий Тарас».

Треба зі слів, які вам роздано, вибрати слова, які характеризують малого Тараса.

Вправа 4. Гра «Закінчіть прислів'я» (із застосуванням методу інтерактивної технології «Робота в парах»).

Знайдіть у казці прислів'я і допишіть. Яка пара справиться швидше?

«Дурні бились, а ...» (розумні поживились).

«Хто дурнем вродився, той ...» (дурнем і згине).

«Не на те мудра, щоб ...» (дурнів розуму навчати).

«Поки біди не знатимеш, то ...» (й розуму не матимеш).

«Розум на дорозі ...» (не валяється).

Вправа 5 «Зобрази казку» (із застосуванням методу інтерактивної технології Рольова гра). Грають дві команди. Одна команда зображає без слів казку, інша ж команда повинна здогадатися, яка це казка і хто кого зображає. Завдання можна ускладнити тим, що за допомогою міміки діти зображають характери героїв. Казки: «Ріпка», «Рукавичка», «Червона Шапочка» тощо.

Вправа 6 (із застосуванням методу інтерактивної технології «Карусель»). Таку форму роботи використовую для закріплення вивченого матеріалу. Наприклад, в 4 класі після вивчення теми «Частини мови». Для роботи відбираються 6 учнів, які найактивніше працювали при вивченні даної теми. Кожен з них повинен підготувати по 10 питань. Один з теми «Іменник», другий – «Дієслово» і т. д. Перші шість учнів стають по колу спиною один до одного. Це внутрішнє коло. Воно нерухоме, зовнішнє увесь час рухається. Учні зовнішнього кола в руках мають листок, на якому в стовпчик записані теми. Учні внутрішнього кола задають по 1 питанню і виставляють оцінку на листочок, після цього учні переходять на один крок вправо і опиняються перед новим партнером – «вчителем». Після опитування учні здають свої листочки вчителю, де він підводить підсумок і виставляє оцінку.

Використання на уроках інтерактивних форм навчання впливає на зростання рівня пізнавальної активності учнів, на формування в учнів прагнення до пошукової діяльності.

Висновки. Заняття з використанням інтерактивних технологій проходять цікаво, продуктивно, знімають закомплексованість в учнів з різним рівнем навчальних досягнень. Головне, що відбувається розвиток творчих здібностей учнів, пізнавальних інтересів, значно зростає ефективність уроків читання. Застосування інтерактивних технологій на уроках читання та української мови дає змогу створювати навчальне середовище, що допомагає учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення, виявляти і реалізовувати індивідуальні можливості.

Література

1. Газімагомедова О. М. Упровадження інтерактивних технологій навчання в практику роботи вчителя початкової ланки / О. М. Газімагомедова // Початкове навчання та виховання: – 2011. – № 16-18 – С. 55-61.
2. Захарчук Н. Новий напрямок у навчанні – нові можливості розвитку дітей / Н. Захарчук // Поч. школа. – 2000. – №3. – С. 15.
3. Кравцова І. А. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності / І. А. Кравцова // Педагогіка вищої та середньої школи. – Кривий Ріг, 2010. – вип. 27. – С. 290-295.
4. Петрикова Н. Пізнавальна активність учнів / Н. Петрикова // Відкритий урок. – 2012. – №9 – С. 55-50.
5. Пометун Пироженко Л. Сучасний урок: інтегрованні технології навчання. – Київ, 2005. – С. 192.
6. Шамова Т. И. Активизация учения школьников / Т. И. Шамова. – Москва: Педагогика, 1982. – 209 с.

*А. І. Ребінчак,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Размолодчикова,
к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УМІННЯ ПРАЦЮВАТИ З ПІДРУЧНИКОМ

У статті розкривається проблема формування у молодших школярів уміння працювати з підручником. Розглядається питання про навчання учнів працювати з підручником як носієм змісту предмету. Виділено й охарактеризовано структурні компоненти уміння молодших школярів працювати з підручником. Дібрано систему дидактичних ігор, які формують в учнів уміння працювати з навчальною книгою як джерелом інформації. Зазначено що оволодіння читацькими вміннями є необхідним для успішного подальшого оволодіння предметами і ключових компетентностей.

Ключові слова: молодший школяр, підручник, джерело інформації, уміння, формування, дидактичні ігри, зміст.

Постановка проблеми. Підручник – основне джерело організації навчальної діяльності школярів. Одним із основних завдань у початковій школі є формування в учнів уміння працювати з підручником. Але перехід до інформаційного суспільства, де щось змінив пріоритети національної школи, де основним є формування освіченої особистості, яка може самовиховуватись та саморозвиватись, яка без зусиль опрацює та засвоє необхідну для неї інформацію. Така позиція передбачає що учень повинен вміти працювати з підручником або з іншими джерелами інформації.

Для досягнення цієї мети докладається багато зусиль, але стан сформованості цих навичок можна назвати незадовільним, тому що вони на сучасному етапі національної школи розвиваються не повноцінно. Діти дедалі більш занурюються у сучасні комп'ютерні технології, що заважає формуванню необхідних умінь та навичок, для повноцінного розвитку особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній психолого-педагогічній науці проблема формування в молодших школярів уміння працювати з підручником аналізується в різних аспектах: сутність підручника, його структура та функціональне забезпечення (В. Бейлінсон, В. Безпалько, Д. Зуєв та ін.); місце і роль книги у навчальному процесі (Ю. Бабанський, І. Лернер, М. Скаткін та ін.); психологічні основи побудови навчальної книги (Г. Гранік, С. Жуйков, Г. Костюк, Н. Менчинська та ін.); робота з підручником на уроках (С. Бондаренко, Г. Гранік, Л. Концева, Н. Чепелева та ін.).

Мета статті – розкрити проблему формування в молодших школярів умінь працювати з підручником. Розглянути питання про навчання учнів працювати з підручником як носієм змісту предмету.

Виклад основного матеріалу. Розвиток загально навчальних умінь та навичок школярів становить основну частину змісту освіти. Розвиток у молодших школярів прийомів і відповідних їм умінь розумової діяльності і навчальної роботи, неможливо без цілеспрямованої діяльності вчителя.

В педагогіці є багато трактувань поняття «читацькі уміння». Одні педагоги розглядають цей термін як вміння, що пов'язані з навчально-літературною діяльністю учнів на уроці. Інші ж говорять що це вміння, які необхідні для успішного сприйняття та розуміння будь-якого художнього твору.

Ісак Якович Лернер говорив, що підручник – «це головний засіб навчання, в якому матеріально фіксується конкретний навчальний матеріал, що підлягає засвоєнню, способи і послідовність організації основних елементів навчального процесу».

Уміння працювати з підручником є складним, комплексним і міжпредметним. Воно формується впродовж усієї початкової школи і розвивається на наступних етапах навчання.

У початкових класах це уміння передбачає:

- обізнаність учнів із основними елементами побудови навчальної книги;
- орієнтацію в структурі змісту підручника;
- правильне користування умовними позначеннями;
- уміння працювати з різними видами текстів;
- засвоєння алгоритмів виконання основних навчальних дій, які стосуються опрацювання змісту підручника, відповідно специфіки навчального предмету;
- володіння прийомами опрацювання ілюстративної частини підручника.

Підручник містить у собі знання про навколишній світ, способи діяльності, досвід минулих поколінь, ціннісне ставлення до світу. Це сценарій процесу навчання. Основною функцією підручника є керівництво процесом засвоєння змісту освіти, навчально-пізнавальної діяльності учнів. Кожен учитель знає і досить успішно реалізує цю функцію. Одночасно підручник є засобом навчання роботи з книгою, перш за все наукової [4, с. 104].

Початкова школа є базою для подальшого здобуття знань та умінь. Формування уміння читати та працювати з підручником дуже важливо для гармонійного розвитку особистості школяра. Отримані знання у початковій школі є запорукою успішного навчання у подальших класах. Читання не тільки літературно збагачує учня, воно сприяє успішному вивченню інших предметних дисциплін. Вміння працювати з підручником дає змогу самостійно та з користю відшукувати потрібну інформацію. Підручники для початкової школи реалізують інформаційну, розвивальну, виховну та мотиваційну функції.

Для розвитку інтересу до роботи з підручником необхідно застосовувати різноманітні методичні прийоми, здійснювати індивідуальний підхід, доводити процес засвоєння знань до узагальнення.

Ефективним шляхом формування в молодших школярів уміння працювати з підручником є дидактичні ігри. Вони формують потребу в знаннях, підвищують навчальну активність дітей, інтенсивність мислення, пам'яті, уваги, удосконалюють пізнавальні уміння і навички, розвивають увагу, спостережливість, кмітливість.

Наведемо приклади системи дидактичних ігор на формування в молодших школярів умінь працювати з підручником.

Гра «Що спочатку, що в кінці». Учитель читає уривок твору з описом певної події, а діти називають ті події, що відбувалися раніше чи відбуватимуться пізніше. Виграє команда, яка назве точний порядок подій. Наприклад? «Раптом бідняк побачив на узбіччі дороги дідуса. Той швидко підійшов до бідняка, спитав: «Чого ти, друже, сумний?» – Що було до того? – Що було пізніше?

Гра «Пари слів». Учитель називає кілька пар слів, діти запам'ятовують їх. Потім називає одне з перших слів, а діти пригадують його пару.

Наприклад: *кішка – молоко, зошити – олівець, стіл – стілець, школа – учень, музика – радіо*. Гру можна ускладнювати, запропонувати запам'ятати більшу кількість пар слів.

Гра «Читай – думай – доповнюй»

- У кріслі відпочивала бабуся.
- З крісла виглядав...
- Біля крісла...
- На кріслі...
- За кріслом...
- Під кріслом...
- Над кріслом...

Гра «Машина часу». Мета гри – вчити дітей визначати залежність між сюжетом та часом, у якому відбуваються події. Учитель дає дітям завдання у групах. Перемагає та група, яка найшвидше, найцікавіше складе найкоротший новий твір на відомі сюжети. Наприклад: уявіть собі, що події твору, та герої переносяться в інший час...

- Що у творі повинно змінитися?
- Що може залишатися таким самим?
- Які події стануть неможливими?

Гра «Добери влучне слово».

- Веселий (олівець, учень, автомобіль);
- Зелена (**трава**, вишня, буква).
- Солодкий (часник, **цукор**, лимон);
- Золота (сукня, **каблучка**, дерево);
- Червоний (огірок, картопля, **помідор**);
- Хитра (**лисиця**, качка, корова);

Гра «Близнюки-початки». Мета гри – вчити дітей розумітися на побудові твору, знаходити спільне в різних творах жанру. Грати можуть як окремі учні, так і групи дітей. Учитель дає завдання: *I варіант*. Пригадати, які казки починаються однаково. (Наприклад, «Жили собі дід та баба»). *II варіант*. Пригадати казки, які мають однакове закінчення. (Наприклад, «От вам казочка, а мені бубликів в'язочка».)

Гра «Намалюй карту». Мета гри – вчити дітей розуміти думки автора твору, запам'ятовувати деталі сюжету. Учитель читає художній твір, після чого діти діляться на групи й отримують завдання – намалювати карту-схему подій. Виграє та група, яка найкраще складе карту до твору. Наприклад: намалювати карту до казки «Колобок». Кольором позначити характери персонажів. Учитель читає вголос твір або діти самостійно ознайомлюються з ним. Завдання: 1) придумати продовження твору; 2) які події могли відбутися в майбутньому?; 3) хто з героїв мав великий вплив на події?; 4) яка подія вплинула на подальший розвиток сюжету? [6, с. 7-10].

Висновки. Працюючи з підручником, школярі засвоюють не лише знання, а й, що не менш важливо, відповідні способи діяльності, тобто вчаться застосовувати набуті знання на практиці, що є обов'язковою характеристикою компетентності. Для формування умінь працювати з

підручником доцільно застосовувати дидактичні ігри які забезпечують формування читацьких умінь молодших школярів, розвивають вміння працювати над текстом. Кожне читацьке вміння не формується окремо, всі вміння, що утворюють систему, формуються одночасно при зверненні до кожного нового твору, оскільки більш високий рівень сприйняття досягається тільки в результаті взаємодії всіх елементів системи.

Література

1. Бондаренко О. Формування читацьких компетентностей молодших школярів / Бондаренко О // Початкова школа. – 2015. – №4. – С. 6–8.
2. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект / О. В. Вашуленко // Початкова школа. – 2011. – №1.
3. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті / Я.П. Кодлюк. – Київ : Наш час, 2006. – С. 255.
4. Лізвінський В. Л. Педагогіка і психологія: Обґрунтування сутності та номенклатури функцій підручника в науковій літературі / В.Л. Лізвінський. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – С. 104.
5. Таращанська Р. Про формування умінь працювати з підручником / Р. Ю. Таращанська. – Київ, 2012. – 110 с.
6. Ткачук Г. Читання – розгляд як системний метод формування культури читацької діяльності учня / Г.Ткачук // Початкова школа. – 2009. – №9. – С. 7–10.

*В. С. Романенко,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Онищенко,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ВПРАВ

У статті розкривається сутність понять «активність», «пізнавальна активність», описуються особливості використання творчих вправ як засобу формування пізнавальної активності молодшого школяра.

Ключові слова: активність, пізнавальна активність, творчі вправи.

Постановка проблеми. На сучасному етапі процес навчання повинен не тільки озброювати учнів знаннями, вміннями і навичками, впливати на їхню свідомість і поведінку, але й формувати і розвивати активну пізнавальну діяльність, що в свою чергу виступає рушійною силою психічного розвитку особистості.

Навчання – основна форма розвитку пізнавальної активності молодших школярів. З одного боку, під час навчального процесу школярі здобувають

нові знання, які розширюють їх кругозір, і з другого боку – у процесі активної пізнавальної діяльності розвиваються навчальні можливості учня, завдяки яким він може самостійно і творчо не лише використовувати запас знань, а й шукати нове, задовольняючи свої потреби в пізнанні.

Одним із найважливіших засобів розв'язання освітніх завдань і проблем, які існують сьогодні у навчанні рідної мови, є, на нашу думку, формування і розвиток пізнавальної активності учнів, оскільки кожна тема лише тоді буде засвоєна школярами, коли зацікавить їх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування і розвитку пізнавальної активності не нова. Її вивчали спеціалісти в галузі психології та педагогіки Л.П.Аристова, Т.І.Шамова, Г.І.Щукіна, П.М.Лебедев, велику увагу приділяли цій проблемі В.І.Лозова, Ш.А.Амонашвілі та ін.

Аналіз лінгвістичної та методичної літератури показує, що проблема вивчення прикметника знаходиться у полі зору лінгвістів і методистів А.П.Грищенко, М.А.Жовтобрюха, М.Я.Плюща, В.В.Виноградова, Г.А.Чуйко, М.С.Вашуленка, В.Я.Мельничайка, М.І.Дорошенко та інших.

Виклад основного матеріалу. Розвиток пізнавальної діяльності, розумової працездатності, пізнавальної активності є важливою стороною діяльності людини, здійснюваної протягом всього її життя. Вченими філософами (Аристотель, Ф.Бекон, І. Кант, Г. Лейбніц, Д.Локк), психологами (Дж. Брунер, П.Гальперін) та педагогами (М. Матюшкін, І. Харламов, Г. Щукіна) неодноразово підкреслювалася необхідність прийняття суб'єктом активної позиції щодо пізнання навколишнього світу.

З «пізнавальною активністю» тісно пов'язане поняття «активність». Активність – не тільки прояв життя людської особистості, але й умова її розвитку. Активність – одна із основних характеристик особистості, яка полягає у здатності виступати джерелом змін у стосунках з оточуючим світом (на відміну від реактивності, коли джерелом є зовнішній стимул).

Активність – ступінь взаємодії суб'єкта з оточуючою дійсністю. Підтвердження зв'язку активності та діяльності знаходимо також у роботах філософів. У філософії термін «активність» застосовується, як правило, у тісному зв'язку із тлумаченням поняття «діяльність». Діяльність – специфічно людська форма активного ставлення до оточуючого світу, зміст якої складає цілеспрямоване змінення і перетворення, осягнення, набуття знань, розпізнання, пізнання закономірностей об'єктивного світу; сукупність знань у якій-небудь галузі [5, с.176].

Пізнавальна активність - це ініціативне, дійове ставлення школярів до навчання, виявлення ними інтересу, самостійності в мисленні, а також енергійності і наполегливості у виконанні пізнавальних завдань.

Пізнавальна активність за своєю психологічною природою безперервна і цілісна. Вона (як і учбова активність) заповнена безліччю автономних одиниць, що мають свої завдання. Така автономна одиниця є пізнавальною діяльністю, яка є конкретним виявом безперервної і висхідної пізнавальної

активності. У структурі цієї активності Ш.А.Амонашвілі розрізняє наступні компоненти:

- а) мотив, як рушійну силу цієї активності ;
- б) об'єкт пізнання, що має дидактично організовану форму;
- в) способи і засоби взаємодії з об'єктом з метою його засвоєння;
- г) посередницьку роль педагога між пізнавальними силами школяра і об'єктом засвоєння;
- г) результат пізнавальної активності [3, 36].

Таким чином, пізнавальна активність - складне особистісне утворення, яке складається під впливом найрізноманітніших чинників: суб'єктивних (допитливість, посидючість, воля, мотивація, старанність і т.д.), об'єктивних (навколишні умови, особистість учителя, прийоми і методи викладання). Тип навчальної активності - це динамічний показник. Під силу вчителя допомогти учневі перейти від нульового типу до ситуативної і, можливо, виконавської, творчої активності. Особливо хочеться підкреслити думку про те, що всі учні потребують уваги і турботи з боку вчителя: і ті, які не виявляють особливої зацікавленості в навчанні, і ті, хто зовні справляє благополучне враження і, здавалося б, не потребує особливої підтримки. Тому багато в чому від уміння педагога залежить, чи зуміє вихованець проявити себе в навчальній діяльності або віддасть перевагу тільки відсидітися на уроці [4,с.53].

На сьогодні, коли перед школою стоїть завдання розвитку пізнавальної активності учнів в процесі вивчення різних предметів, виховання громадської активності молодшого школяра, необхідно шукати методичне вирішення цих задач на матеріалах української мови як навчального предмету з урахуванням досягнень сучасної дидактики і психології.

На уроках української мови у початкових класах пріоритетною є розвивальна функція навчання, самостійності і нестандартності думки. Оволодіти навчальним предметом - означає навчитися розв'язувати не лише передбачені державним освітнім стандартом задачі – «стандартні завдання», а й такі, що потребують певної незалежності мислення, творчих пошуків, оригінальності, винахідливості – «нестандартні завдання».

Ці завдання стимулюють інтелектуальну активність і пошукові діяльність молодших школярів, сприяють розвитку їх образного і логічного мислення, допомагають свідомому і глибокому оволодінню нормами сучасної мови, підвищують інтерес вивчення рідної мови.

Творча вправа № 1. До поданих іменників добери кілька прикметників так, щоб утворенні словосполучення модно було використати у художньому тексті: *зайчик, лисичка, їжачок, ведмідь, олень*. Зразок: *Сірий хижий вовк*.

Творча вправа № 2. Перетвори один з іменників словосполучення в прикметник. Запиши утворені словосполучення: *пісня солов'я, кора дуба, зарості очерету, поле пшениці, хліб із жита, плаття із шовку, шафа для книг, книга з бібліотеки*. Зразок: *Галевина в лісі – лісова галевина*.

Творча вправа № 3. Удоскональ текст, використовуючи прикметники, подані в дужках. Запиши утворений текст.

Ранок

Ранок після ночі. Зірки пірнули в безодню неба. Піднімається туман. Тихо навкруги. (Літній, зимовий, ясний; короткої, довгої, теплої, холодної; бліді, яскраві; в чиню, в темну; похмурого, ясного; густий, блідий, сивий).

Творча вправа № 4. Утвори прикметники від іменника калина. Введи їх у речення і запиши.

З ... вуст молодій дівчини зринає задушевна пісня. Хлопчик на ... сопілці виводить ніжну пісню. ... чай допомагає від простуди. У багатьох селах України зустрічаються ще ... гаї.

Творча вправа № 5. Поясніть словосполучення в прямому (основному лексичному) значенні: *золоте серце, золоте листя, золоті руки, золоті дні, золота людина, золоті слова.*

Висновки. Використовуючи на уроках української мови творчі вправи, ми розвивали пізнавальну активність учнів, їх самостійність на уроках, підвищували ефективність навчального процесу. Творчі вправи дають змогу забезпечити взаємодію між вчителем та учнями, стимулюють пізнавальну активність, забезпечують бадьорий настрій на уроці, викликають бажання вчитися.

Література

1. Будна Н. О. Творчі завдання з української мови / Н. О. Будна, З. Л. Головка. – Тернопіль: Богдан, 1997. – 72с.
2. Пачашинська М. Дидактичні матеріали з української мови / М.Пачашинська. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 96 с.
3. Амонашвили Ш.А. Развитие познавательной активности учащихся в начальной школе / Ш.А. Амонашвили // Вопросы психологии. – 1984. – №5. – С.36-41.
4. Кульбякина Л.Я., Зотова Т.Н. Вопросы в методике преподавания математике / Л.Я. Кульбякина, Т.Н. Зотова. – Київ, 2004.– 84 с.
5. Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 506 с.

К. Б. Романова,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
А. К. Зичков,
*старший викладач кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розглядаються теоретичні аспекти формування вольових якостей дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: ігрова діяльність, ігрова ситуація, вольові якості, психічний розвиток, формування особистості.

Постановка проблеми. Дитяче життя може бути цікавим і змістовним, якщо діти матимуть нагоду грати в різні ігри, постійно поповнювати свій ігровий багаж. Щоб ігри стали справжнім організатором життя людей, їх активної діяльності, їх інтересів і потреб, необхідно, щоб у практиці виховання було багатство й різноманітність ігор. Розумна різноманітність ігор цінна ще й тому, що в цих умовах стає можливим вирішення великих виховних завдань – ставлення дітей один до одного, засвоєння норм життя в дитячому віці, формування характеру.

Кожний окремих вид гри має численні варіанти. Діти дуже винахідливі. Вони ускладнюють і спрощують відомі ігри, придумують нові правила й деталі. Ігри передаються від покоління до покоління. Окремі види ігор не міняються, інші змінюються сильно. З одного боку, вони можуть забуватися через різні соціальні причини, з іншого – кількість ігор росте в міру цивілізації дозвілля, створення індустрії розваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічній літературі проблеми гри торкаються в своїх працях К. Ушинський, А. Макаренко, Л. Віготський; сучасні дослідники Д. Генкін, А. Обертинська та інші.

Гра є найприроднішою і найпривабливішою діяльністю для молодших школярів. Л. Віготський наголошує на тому, що: «Зробити серйозне заняття для дитини цікавим – ось завдання початкового навчання. Кожна здорова дитина потребує діяльності і до того ж серйозної діяльності...» [2, с. 107].

Ш. Амонашвілі показав, як через гру можна увести дитину в складний світ пізнання. Ш.Амонашвілі грає, спілкуючись із своїми учнями. І це «важливе вміння дорослої людини стати на один рівень з дитиною щедро винагороджується – блиском допитливих очей, живою активністю сприймання, щирою любов'ю до Вчителя» [1, с. 75].

Мета статті – Мета роботи: проаналізувати ігрову діяльність як засіб формування вольових якостей особистості молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу. Основи формування особистості закладаються в дитинстві, тому молодший шкільний вік є важливим етапом розвитку вольових якостей особистості. Вольові якості особистості дітей молодшого шкільного віку вивчені недостатньо. Вступ до школи знаменує новий етап в розвитку вольової сфери особистості дитини, він співпадає з періодом другої фізіологічної кризи, що доводиться на вік 7 років. Кардинальна зміна в системі соціальних відносин і діяльності дитини співпадає з періодом перебудови всіх систем і функцій організму, що вимагає великої напруги і мобілізації резервів. Під впливом вимог, що пред'являються до неї, починається посилений розвиток витримки (стриманості) і терпіння як основи дисциплінованої поведінки, яка до кінця першого року стає звичною для дитини.

Д. Ельконін відзначав, що важливим новоутворенням молодшого шкільного віку можна назвати вміння дітей доволно регулювати свою

поведінку і управляти нею, що стає важливою якістю особистості дитини [4, с. 97].

У молодшому шкільному віці відкриваються нові можливості для стимулювання психічного розвитку дитини через регуляцію її відносин з оточуючими людьми, особливо з вчителями і батьками, до дій яких в цьому віці дитина ще досить відкрита. Це дозволяє дорослим розвивати і використовувати у вихованні соціальні мотиви дитини для надання їй позитивної дії. Йдеться про такі мотиви, як визнання, схвалення з боку значущих дорослих людей, прагнення одержувати високу оцінку і ряду інших.

Формування вольових якостей молодшого школяра, наголошує А. Запорожець, є однією з умов його розвитку в навчанні. Вольові якості, що спонтанно розвиваються, можуть впливати на появу афекту неадекватності, свавілля і поведінки, що відхиляється [5, с. 328].

А. Макаренко писав: «Гра має важливе значення в житті дитини... Якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі... Отже, гра, її організація – ключ в організації виховання» [6, с. 64].

Збагачення культури дозвілля завжди служить передумовою розвитку суспільства. Ігровий елемент присутній буквально у всіх видах діяльності людини. Але акцентовані ігри присутні переважно в дозвіллі. Вони відображають загальнолюдські, національні етнографічні, географічні, історичні й місцево-територіальні прикмети. Складність класифікації ігор також у тому, що вони відрізняються одна від одної не тільки формальною моделлю, набором правил, кількісних показників, але, перш за все, цілями.

У грі дитина вчиться не лише швидко спостерігати, але й успішно діяти, критично думати й оцінювати те, що кругом неї діється. Особливо сприятливим для цього середовищем є організовані ігри з правилами, в яких гравці вчаться змагатися, перемогти в ситуаціях якими регулюють правила. Гравці вчаться також контролювати свої бажання, критично оцінювати дійсні обставини гри, додержуватися її правил, що є дуже важливим для морального виховання. В ігрових ситуаціях відбуваються зміни, у гравців формується їхня особистість, їхній характер, розвиваються суспільні риси, як чесна гра, дружнє ставлення один до одного, намагання бути щораз кращим.

Гра творить місток до дійсності, сприяє усупільненню дитини, її підпорядкуванню ігровій спільності з тенденцією дати особистий вклад для успіху групи.

Психологічний розвиток дитини, формування її особистості є процесом засвоєння нею суспільного досвіду, виробленого людством і зафіксованого в продуктах його матеріальної і духовної культури.

З допомогою різних видів діяльності реалізуються взаємовідносини дитини з об'єктивною дійсністю. Тому від змісту і характеру діяльності й залежить надбання дитиною конкретних властивостей, її психологічний розвиток.

Без вольових якостей і твердого характеру не можна добитися постійного успіху. Великий інтерес для формування вольових якостей молодших школярів в процесі навчання представляють ігри, які примушують думати, надають можливість учню перевірити і розвинути свої здібності, включають його в змагання з іншими учнями. Участь молодших школярів в іграх сприяє їх самоствердженню, розвиває наполегливість, прагнення до успіху і різні мотиваційні якості. Гра також впливає на розвиток самостійності дітей, творчих здібностей, особистісних якостей.

Давно помічено, що людина, яка в дитинстві достатньою мірою не залучалась до гри, в дорослому житті виявляє нестачу певних необхідних їй якостей і умінь.

Чим детальніше й глибше вчені-психологи й педагоги вивчають можливості такого феномену, як гра, тим далі знаходяться межі її застосування, тим вище піднімається її віковий ценз. Вона сприяє вихованню, навчанню, відпочинку, відновленню сил, емоційному зарядженню, корегуванню набутого досвіду, не лише у дітей, ай у дорослих.

Уміння створити ігрову ситуацію, перенести учасників в іншу, частково умовну, площину реальності, затримати плин часу і викликати захоплення – все це є виявом високого професіоналізму організатора ігрової діяльності.

Величезна роль в розвитку і вихованні дитини належить грі – найважливішому виду дитячої діяльності. Вона є ефективним засобом формування особи школяра, його морально-вольових якостей, в грі реалізується потреба дії на світ. Гра дає свободу, оскільки вона не задача, не борг, не закон. За наказом грати не можна, тільки добровільно.

Через гру і в грі поступово готується свідомість дитини до майбутніх змін умов життя, відносин з однолітками і з дорослими, формуються якості особистості, необхідні школяреві. У грі формуються такі якості, як самостійність, ініціативність, організованість, розвиваються творчі здібності, уміння працювати колективно.

Вихідні положення зарубіжних теорій щодо походження суті, значення гри для дитини поширюються і на проблему використання її як засобу розвитку дитини молодшого шкільного віку. Сучасні теорії «ігротерапії», методологічною основою яких є фрейдизм, вважаються цінними на тій підставі, що доводять, що за допомогою гри нормалізуються стосунки дитини з навколишньою дійсністю. Гра знімає негативізм, ліквідує егоїзм, вередування, тощо. Дійсно, гра «покращує природу дитини», як стверджують представники цієї течії. Разом з тим, слід шукати значні можливості гри як засобу виховання, а не просто «втілення» небажаних проявів поведінки дитини.

У сучасній педагогіці гра розглядається як вид діяльності дитини, в якій поєднуються риси, характерні для будь-якої соціальної діяльності (цілеспрямованість, усвідомленість, активна участь) та специфічні, притаманні лише грі (свобода і самостійність, самоорганізація дітей, наявність творчої основи, обов'язкове почуття радості й задоволення).

Таким чином, гра розглядається як особлива форма життя дитини в суспільстві, до того ж справжнього життя, дуже важливого для неї. Гра являє таку діяльність, у якій діти виконують ролі дорослих і в ігрових умовах відтворюють їх життя, працю та стосунки між ними. Завдяки грі учень початкової школи задовольняє свою потребу у спілкуванні з дорослими, у спільному з ними житті.

Висновки. Для того, щоб гра молодшого школяра носила не тільки розвиваючий характер, але і сприяла розвитку вольових якостей це повинна бути: гра за правилами; колективна, партнерська гра, в якій партнерами можуть бути як однолітки, так і дорослі; у ній повинні бути створені умови для вибудовування кожним граючим своєї стратегії; у грі повинна ставитися мета – виграти (тобто це завжди або гра змагання, або гра-досягнення).

Отже, ігри роблять вплив на виховання дітей, розвиток у них самостійності, творчих здібностей, викликають прагнення доводити почату справу до кінця, виховують уміння продовжувати діяльність навіть при небажанні нею займатися або при виникненні цікавішої діяльності, тобто всі види ігор формують вольові якості особистості.

Література

1. Амонашвили Ш.А. Единство цели: пособ. / Ш.А.Амонашвили. – Москва : Просвещение, 1987. – С. 64-90.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология: учеб. пособ. / Л.С.Выготский. – Москва: Педагогика, 1991. – 442 с.
3. Громик Є. Гра – найсерйозніша справа / Є.Громик // Початкова школа. – 2009. – №4. – С. 32-36.
4. Эльконин Д.Б. Психология игры: учеб. пособ. / Д.Б.Эльконин. – Москва: Педагогика, 1978. – С. 15-111.
5. Запорожец А.В. Избранные психологические труды / А.В.Запорожец. – Москва: Просвещение, 1986. – 488 с.
6. Макаренко А.С. Книга для батьків /А.С.Макаренко. – Київ: Рад. школа, 1972. – 335 с.

Ю. В. Рубанова,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
І. В. Онищенко,
*к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито психолого-педагогічні умови розвитку естетичних здібностей молодших школярів у навчально-виховному процесі початкової

школи; визначено роль дидактичної гри у розвитку естетичних здібностей молодших школярів.

Ключові слова: естетичні здібності, естетична свідомість, естетичне виховання, дидактична гра.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку сучасної початкової школи та шкільної науки розвиток естетичних здібностей молодших школярів у навчально-виховному процесі початкової школи є актуальною проблемою сьогодення. Актуальність дослідження зумовлена потребою суспільства в естетично вихованій особистості, що вимагає істотного підвищення рівня якості освіти. Вирішення зазначеної проблеми передбачає пошук нових і більш ефективних шляхів удосконалення системи освіти та врахування індивідуальних здібностей дитини та врахування естетичних ідеалів соціуму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням розвитку естетичних здібностей займалися О.І. Абрамов, Ю.Б. Борєв, В.В. Ванслав, І.І. Виноградов, М.С. Коган, І.П. Лукошин, В.Н. Максимов, Неменский Б.М., Р.Г. Радіна, Сухомлинський В.О., Теплов Б.М, Дружинин В. Н, І.І. Шептунова, Є.Г. Яковлев, Одерій Л., Роздимаха А. та ін. Виходячи з їх праць, естетична здібність визначається як сукупність індивідуально-психологічних особливостей людини, завдяки яким відкривається можливість здійснювати естетичну діяльність: естетично сприймати і переживати явища дійсності і мистецтва, оцінювати їх засобами судження, смаку і співставленням з ідеалом, створювати нові естетичні цінності.

Мета статті – теоретично обґрунтувати умови та шляхи розвитку естетичних здібностей молодших школярів у навчально-виховному процесі початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Формування естетичної культури дитини на сьогоднішній день являється одним з найважливіших напрямів виховного процесу підростаючого покоління й охоплює досить тривалий тривалий період. Також воно потребує певного набору методик та використання досвіду попередніх поколінь, що дасть змогу виховати естетичний смак в дитини.

Школа відіграє досить важливу роль адже виступає посередником між домом і соціальним оточенням. «Зрозуміло, що процес формування естетичної культури займає важливе місце в умовах загальноосвітнього закладу й започатковує його початкова школа. Діти цієї вікової категорії найсприятливіші до краси в будь-якому її вираженні. А тому початкова школа є підґрунтям для сформованості в дитини, згодом зрілого громадянина суспільства як загальної її культури, так і естетичної. Особливу роль у цьому контексті відіграє естетична культура, оскільки відіграє інтегруючу роль в системі. Сприяють її розвитку різні види мистецтва» [3, с. 278].

У цілому естетичне виховання передбачає розвиток певних здібностей, а саме:

- здатність сприймати і відчувати прекрасне, гарне в природі, побуті, суспільних відносинах, у творах мистецтва;

- здатність перетворювати, вносити найпростіші елементи красивого в життя та побут, виразно використовувати малюнки, ліплення, здатність знаходити способи зображення в малюнку і ліпленні;

- здатність до творчості в художній діяльності, в сюжетних іграх, у побуті. Мова йде про творчу уяву під час сюжетних ігор художнього типу, творчу ініціативу при внесенні красивого в побут, пошуки засобів виразності в малюнках;

- здатність оцінювати красиве в оточенні. Полягає вона в умінні правильно розрізняти зміст, загальний характер і найяскравіші виражальні та образотворчі засоби творів живопису; в умінні оцінювати, як діти виконують малюнки, виділяти гарні предмети в побуті, красиве – у явищах природи [5, с. 64].

Однією з головних умов є те, що навчально-виховний процес слід насичувати творчою діяльністю. Саме ця творча діяльність сприяє розвитку пізнавальних можливостей молодших школярів, саме вона надає їм свободу для творчого розвитку, та пробуджує у дітей прагнення до вивчення чогось нового. Переживання успіху, викликає позитивне ставлення до творчої діяльності, саме це сприяє набуттю нового життєвого досвіду, навичок самостійної діяльності і поведінки. Як результат цього у дітей з'являється свідоме прагнення до самоосвіти, самовдосконалення, самоаналізу, відбувається набуття відповідних вмінь і навичок щодо творчого розв'язання проблем. Таким чином здійснюються перші кроки у вихованні естетичних здібностей молодших школярів. Адже головна мета зацікавити дитину до пошуку нових нестандартних шляхів вирішення проблеми. Саме це підштовхує дитину до того чи іншого вибору. Та впливає на формування естетичних здібностей.

Ефективність роботи щодо розвитку естетично вихованої особистості значно підвищується при дотриманні таких психолого-педагогічних умов:

- коли створюється емоційна, доброзичлива атмосфера у процесі виконання учнями будь-яких завдань;

- коли організація діяльності учнів з розв'язання завдань здійснюється з опорою на їхні інтереси, потреби, потенційні можливості, здібності тощо;

- коли вирішення завдань пробуджує в кожного школяра дослідницьку активність, поглиблює інтерес до творчої діяльності, спонукає до успішних дій та досягнення поставленої мети [1, с. 86].

Іншою важливою складовою, розвитку естетичних здібностей, є наявність мотивації. Саме мотивація досягнень є однією з важливих складових, від якої залежить ефективність поведінки індивіда. Таким чином, при підготовці молодших школярів до творчої діяльності, значну увагу слід зосередити на розвитку усвідомленого спонукання їх помислів та дій до творчості, потягів та бажань оволодіти вміннями та знаннями, котрі визначають творчий пошук, нестандартне мислення, оригінальність тощо.

Створення ситуації інтересу при викладанні того чи іншого матеріалу (використання пізнавальних ігор, цікавих пригод, гумористичних уривків, перегляд навчальних телепередач, кінофільмів). Розвиток інтересу в учнів - це засіб активізації навчання, що сприяє кращому засвоєнню знань. Цікаво учням - цікаво з ними і вчителів. Байдужість у навчанні негативно впливає на всіх учасників навчального процесу.

Ефективним методом виховання естетичних здібностей є позакласна діяльність дитини. Позакласна робота загалом спрямована на виховання вільної особистості на її розвиток без тиску батьків та соціуму. "Ця діяльність заснована на законах творчості, які передбачають залучення дітей до реальної співтворчості, інтелектуального діалогу, гармонізацію спілкування, успіх, можливість почуватися вільно. Позакласна діяльність сприяє розвитку незалежного мислення, розробці прийомів співтворчості й інтелектуальної напруги, передбачає експериментування дітей, ігри, гнучке й гармонійне поєднання індивідуальної, групової та колективної діяльності, самостійної та педагогічно скерованої.

Педагогічний процес у позакласній діяльності сприяє формуванню у дітей почуття власної винятковості під час пошуків і створення творчих ідей. Діяльність педагога в цьому процесі має бути органічно пов'язана з діяльністю дітей, їх, настроєм і внутрішнім станом" [2, с. 76].

Слід зазначити, що 6-7 років зароджується здібність до художньо-театральної діяльності. Сюжетно-рольова гра, яку Л. Виготський назвав «дев'ятим валом дошкільного виховання», у молодших школярів гармонійно змінюється захопленням ляльковим театром, театром іграшок, інсценуванням казок, байок, віршів [1, с. 25]. Тому ще одним способом розвитку естетичних здібностей можна назвати дидактичну гру. Наприклад, за рахунок використання засобів образотворчого мистецтва ми можемо формувати у дітей уявлення про колір; вправляти дітей у зіставленні предметів за кольором, прикладаючи один до одного шляхом добору.

Подаємо приклади дидактичних ігор.

Дидактична гра «Склади пейзаж».

Мета : удосконалювати композиційні навички; вміння створювати композицію на певну тему (пейзаж); виділяти головне, встановлювати зв'язки, розташовувати зображення в просторі.

Хід гри : в конверті знаходяться силуети дерев, рослин у різні пори року. Дітям потрібно вибрати дерева чи рослини і скласти з них гарний пейзаж .

Дидактична гра «Райдуга».

Мета : закріпити знання основних кольорів веселки, та вчити утворювати райдугу послідовними кольорами.

Хід гри : діти діляться на групи за кількістю кольорів райдуги. Кожній дитині чіпляється на одяг стрічка одного з кольорів райдуги. Вихователь пояснює, що всі вони разом – райдуга, а кожний окремо – краплинка води. Грає жвава музика дощу – крапельки бігають та грають. Музика змінюється –

виходить сонечко – смужки райдуги збираються разом, шикуючись за кольорами у райдугу. У грі бере участь кожна група дітей по черзі.

Дидактична гра «Де росте?».

Мета: закріплювати знання про рослини та місце вирощування, їх зовнішній вигляд та розвинути естетичне сприйняття.

Хід гри : Вихователь кидає дітям по черзі м'яч і називає рослину. Учень, який піймав м'яч, повинен швидко відповісти, де вона росте – в саду, лісі, полі, на городі.

Дидактична гра «Так чи не так».

Мета : вчити дітей у композиції картини помічати помилку, порушення цілісного поєднання кольорів.

Хід гри : у композиції картини, виконаній у холодній гамі, вводиться яскравий колір (накладається клаптик паперу, що порушує цілісне поєднання кольорів). Діти повинні знайти помилку, визначити кольорову гаму і пояснити, чому стало некрасиво.

Дидактична гра «Впізнай і домалюй».

Мета : вправляти дітей у розвитку уваги, розвивати чуття симетрії; виявити рівень знань у виборі кольору предмета і подальшої її заштриховки.

Хід гри : на листках намальована половина якогось предмета (квітка, хатинка, ялинка...). Потрібно домалювати другу частинку малюнка і зафарбувати його.

Висновки. Таким чином, що використання дидактичних ігор на заняттях робить процес навчання не лише цікавим, а й сприяє швидкому розвитку у дітей естетичного смаку. Адже граючись, діти вчаться, а навчаючись - граються. Щоб сформулювати в дитини необхідні естетичні вміння, знання, педагог має створити для цього належні умови, що можна зробити за допомогою дидактичної гри. Саме вона дає змогу у невимушено подати матеріал та сформувати базу для всебічного розвитку дитини.

Література

1. Балл Г.О. Про визначальні характеристики здібностей і принципи їх врахування у навчально-виховній роботі / Г.О.Балл // Психологія. - К.: Дніпро, 1992. - Вип.32. – С. 25-30.
2. Бех І.Д. Виховання особистості. У 2 к. Кн. 2.– К.: Либідь, 2003.– 342 с.
3. Паврозник В. Ю. Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку засобами мистецтва / В. Ю. Паврозник // Інноватика у вихованні. – 2016. – Вип. 3. – С. 275-280.
4. Форми навчання в школі : Кн. для вчителя / Ю. І. Мальований, В. Є. Римаренко, Л. П. Вороніна; за ред. Ю. І. Мальованого. – К. : Освіта, 1992. – 160 с.
5. Шевченко Г.П. Эстетическое воспитание в школе / Г.П. Шевченко. – К.: Рад. шк., 1985. – 148 с.

І. А. Сергеева,

*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Онищенко,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБОМ ТВОРЧИХ ІГОР

У статті розкривається сутність понять «творчий потенціал», «творча особистість», «творчі ігри», описуються особливості використання творчих ігор як засобу розвитку творчого потенціалу особистості молодшого школяра.

Ключові слова: творчість, творчий потенціал, творчі ігри.

Постановка проблеми. На сучасному етапі проблема розвитку творчого потенціалу молодшого школяра стає все більш актуальною. Розвиток суспільства неможливий без формування творчої особистості, здатної адаптуватися до умов навколишнього середовища, що постійно змінюються. Особливо це стосується розвитку особистості молодшого школяра.

Тому і перед школою сьогодні, коли дитині потрібні не тільки знання, але й високий творчий потенціал, компетентність, сформованість особистісних якостей, які допоможуть знайти своє місце у житті, стати активним членом суспільства і щасливою, упевненою у власних силах людиною, поряд із традиційними завданнями, постають завдання творчого розвитку особистості. Найсприятливішими для розкриття й прискореного розвитку здібностей є молодший шкільний вік. Це найвідповідальніший етап дитинства, коли дитина хоче вчитися і вірить у свої сили.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням цього питання займалися багато вчених, як Б. Г. Ананьєв, В. С. Асєєв, А. М. Матюшкін, М. М. Муканов, Я. А. Пономарьов, С. Л. Рубінштейн, Д. Н. Узнадзе, С. С. Степанов, Є. П. Варламова, Р. М. Ткач та інші. Вони розкривають саме поняття «творчий потенціал особистості», розглядаючи його на рівні вивчення потенційних і актуальних характеристик людини. Основна ідея у працях згаданих вчених полягає в тому, що творчий потенціал інтерпретується як категорійна форма творчої активності особистості. Динаміка і розвиток творчої активності – це діалектичний процес переходу потенційного та інтелектуального в актуальне функціонування творчої активності, своєрідного плану продуктивної діяльності.

У початкових класах ми готуємо дітей до подальшого навчання в середній ланці, тому необхідно розвивати їх творчі здібності. У дитині треба обов'язково підтримувати будь-яке його прагнення до творчості, яким би воно не було. Враження шкільного дитинства відкладаються в пам'яті на все життя і впливають на подальший розвиток дитини.

Виклад основного матеріалу. Творчий потенціал як динамічна структура особистості, включає комплекс творчих задатків, які проявляються і розвиваються у творчій діяльності, а також комплекс психічних новоутворень особистості протягом її вікового дозрівання. Він базується на уявленні і фантазії, асоціативних зв'язках, багатстві інтуїтивних процесів, емоційній різноманітності й емпатійних почуттях, які здійснюються у процесі творчої діяльності. На думку С. Степанова, творчий потенціал – це психоенергетична напруга, що виникає між устремліннями, можливостями та реальним життям людини [2, с. 141].

Зміст поняття "творчий потенціал особи" можна передати так: це інтегральна властивість у вигляді здібності, що дає змогу людині здійснювати предметну діяльність. За своїми витокami ця властивість людського індивіда є результатом природної й соціальної активності, зовнішнім виявом якої виступає праця або доцільна діяльність, що органічно включає свідомість і спілкування, які проявляються у формі пізнавальної та комунікативної діяльності. Здатність до творчості невіддільна від здатності до праці. Творча активність історично виникає з трудової активності, формуючись і розвиваючись на її основі. Праця – її зміст, характер, ставлення до неї – обумовлює розвиток особистості [1, с. 54].

Сучасні умови розвитку економіки та суспільства в цілому передбачають наявність у сучасної шкільної молоді не лише сукупності знань, а й сформованих творчих можливостей, здатності до самореалізації у подальшій професійній діяльності творчого характеру. Тому перед навчально-виховними закладами постає важливе завдання розвитку творчого потенціалу підростаючого покоління, що в свою чергу вимагає удосконалення навчального процесу з урахуванням психологічних закономірностей всієї системи особистісних якостей школярів [3, с. 26].

Для дітей молодшого шкільного віку гра є переважаючим видом діяльності. На нашу думку, в ігровій формі діти пізнають світ, освоюють нові знання, прилучаються до культури і займаються спортом.

Позитивною рисою гри, за Я. А. Коменським, є рухливість тіла, життєрадісність духу, порядок, гра з сенсом і за правилами, перемога чесністю, а не хитрістю. Вадами в грі є лінощі, млявість, недобррозичливість, зарозумілість, крик, підступність. А такі ігри, як кістки, карти, боротьба, кулачний бій, плавання та інші, даремні і небезпечні ігри, взагалі не повинні, вважав Я. А. Коменський, використовуватися у вихованні дітей [4, с. 113].

Наведемо приклади творчих ігор на розвиток творчого потенціалу.

Творча гра «Поети». До слів вірша учні добирають свою риму.

Зима казку нам...

Навкруги усе...

Землю снігом...

Малих діток...

Творча гра № 2 «Іменники на одну букву». Учням потрібно підібрати якнайбільше іменників на одну букву. Наприклад: *Ананас, абрикос, айстра, акустика, аркуш, акація. Банан, барбарис, букет, борщ, береза, баклан.*

Творча гра № 3 «Річечка». Учні класу поділяються на дві команди. Перша команда готує запитання до тексту. А учні, що належать до другої команди, відповідають, пересідаючи з парти на парту. Гра триває доти, поки всі сядуть на свої місця.

Творча гра № 4 «Не розірви ланцюжок». Діти подають один одному руку і, тримаючись так, складають речення: *Лимон – жовтий – лежить – на столі.* Варіанти: перелік частин мови, назв відмінків, відмінювання слова за відмінками тощо.

Творча гра № 5 «Впиши букву». Учні повинні вписати пропущені букви і дізнатись, що їм потрібно скласти: а) *Французь...ий, р...хувати, підка...ка, німець...ий, заг...дка – (казка); б) А...томобіль, бібл...отека, оче...ет, п...ениця – (віри).*

Творча гра № 6 «Пригадай абетку». Кожна цифра – це номер букви в абетці. Учні повинні прочитати зашифровані слова: а) 15, 1, 10, 15, 1 (казка); б) 3, 11, 21, 29 (вірш); в) 21, 7, 2, 24, 22 (ребус); г) 15, 21, 19, 23, 3, 19, 21, 6 (кросворд).

Творча гра № 7 «Закінчи розповідь». Вчитель зачитує початок речення або 2-3 фрази розповіді. Наприклад: *Я пішов до ванної кімнати вмитися. Відкрив кран і тут раптом...* Завдання гравців – скласти якомога більше незвичайних та оригінальних варіантів його закінчення.

Висновки. Використовуючи на уроках української мови творчі ігри, ми розвивали творчість учнів, їх творчий потенціал, підвищували ефективність навчального процесу, робили його творчим. Творчі ігри дають змогу забезпечити взаємодію між вчителем та учнями, стимулюють творчу активність, забезпечують творчу атмосферу на уроці, створюють доброзичливу обстановку, бадьорий настрій, бажання вчитися. Під час гри в учнів підвищується активність в навчальному процесі, розвиваються мислення, пам'ять, уява та мовлення.

Література

1. Клепиков О. І. Основи творчості особи / О. Клепиков, І. Кучерявий. – Київ: Вища школа, 1996. – 296с.
2. Овсянецька Л. Творчий потенціал людини: соціально-психологічна парадигма / Л.Овсянецька // Соціальна психологія. – 2004. – № 2. – С.140–145.
3. Роменець В.А. Психологія творчості / В.А. Роменець. – Київ: Вища школа, 1971. – 248с.
4. Шмаков С.А. Игра и дети / С.А. Шмаков. – М.: Знание, 1998. – 186с.

*Л. Г. Смаровоз,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Онищенко,*

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкривається сутність понять «логічне мислення», «розвиток логічного мислення», «ігрова технологія», описуються особливості використання ігрових технологій як засобу формування логічності мислення молодшого школяра.

Ключові слова: логічне мислення, розвиток логічного мислення, ігрова технологія.

Постановка проблеми. У наш час однією із найактуальніших проблем сучасного суспільства є формування і розвиток особистості, що здатна логічно мислити, самостійно приймати рішення, брати активну участь у житті суспільства, робити власні відкриття та дослідження. Це забезпечуватиме успішне виконання навчальних вправ під час засвоєння шкільного курсу знань, підготовку до розв'язання нестандартних завдань і до подальшого самостійного та активного життя в цілому. Дана проблема вимагає пошуку сучасних та ефективних методів підвищення рівня розвитку логічного мислення школярів, що можливе лише шляхом удосконалення змісту навчального процесу, організації його сприятливого впливу на розвиток успішності у виконанні логічних операцій.

Дослідженням логічного мислення дітей молодшого шкільного віку займалися багато зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як Р.Гайсон, Б.Інельдер, В.Крутецький, Н.Лукін, А.Лурія, Ж.Піаже, С.Рубінштейн, Ф.Тайсон, Д.Фельдштейн та ін. Особливості ігрової діяльності у процесі навчання дітей у початковій школі розглядалися С.В.Арутюняном, О.С.Газмановим, В.М.Григор'євим, Ф.І. Фрадкіною та ін.

Мета статті полягає в розкритті особливостей застосування методики розвитку логічного мислення учнів засобом ігрових технологій.

Виклад основного матеріалу. Проблема розвитку різних форм мислення була і залишається актуальною у всі часи. Ще з часів античності і до наших днів фізіологи, психологи, педагоги займалися вивченням аспектів мислення людини. Ними було зроблено висновки, що розвиток мислення здійснюється поступово, від початкового, наочно-дійового рівня, до більш складних форм наочно-образного та словесно-логічного мислення. Найвагомим засобом теоретичного освоєння дійсності є словесно-логічне мислення, що здійснюється шляхом міркувань, через виконання операцій аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння тощо. Воно є найскладнішим пізнавальним процесом, що тісно співіснує з наочно-дійовим і наочно-образним видами мислення, хоча і виникає на більш пізньому етапі онтогенезу [5].

В процесі онтогенетичного розвитку, логічне мислення стало необхідним під час розвитку пізнавальних здібностей людини. Починаючи з наймолодшого віку, воно є невід'ємною умовою навчання, формування важливих життєвих вмінь і навичок. Добре розвинене логічне мислення є надзвичайно важливим для розвитку у людини творчого та критичного мислення, успішного розв'язання різноманітних задач. Тому дуже важливо здійснювати розвиток логічного мислення, починаючи з дитячого віку.

Розвиток логічного мислення молодших школярів передбачає набуття вміння усвідомлювати і знаходити способи вирішення дедалі складніших пізнавальних і практичних задач, застосовуючи необхідні для їх розв'язання набуті знання, відпрацьовані дії та засвоєнні операції, виражати їх результати в судженнях, поняттях, міркуваннях, умовиводах [1].

Для ефективного розвитку логічного мислення психологами і педагогами було розроблено безліч вправ для кожного рівня розумового розвитку дітей. Варто зауважити, що формування повноцінного розвиненого мислення можливе лише за умови систематичних комплексних занять. Але, безумовно, найбільш важливим складником успішного і ефективного розвитку є інтерес дитини до матеріалу, що вивчається.

Тому, щоб досягти успіху у розвитку логічного мислення дитини слід вибирати лише такі завдання, які дитина буде виконувати із задоволенням, не використовуючи банальні та нудні вправи. Одним із найбільш ефективних засобів залучення дитини молодшого шкільного віку до виконання мисленнєвих операцій є гра.

У початковій школі під час процесу навчання і виховання широко використовуються дидактичні (навчальні) ігри, що являють собою одну з найбільш унікальних форм діяльності учнів під час уроку і дозволяють значно урізноманітнити навчальний процес, ефективно розвивати дитячу спостережливість, уяву, пам'ять, мислення, мовлення тощо.

У сучасній початковій школі ігрова діяльність зазвичай застосовується як:

- самостійна технологія з метою засвоєння понять, теми або розділу навчального предмета;
- елемент системної педагогічної технології;
- окремий урок або його структурна частина;
- технологія позакласної виховної роботи (КТС)

Під час проведення будь-якої дидактичної гри вчителю слід враховувати такі аспекти як:

- вік учнів-учасників гри;
- мета навчальної гри;
- місце, умови та засоби проведення гри;
- кількість учнів, що будуть брати участь у грі;
- спосіб підготовки до проведення гри;
- здійснення вчителем керівництва грою;
- тривалість проведення гри;

– очікуваний результат [3].

Основною метою використання засобів гри у початковій школі є зосередження ще нестійкої уваги учнів на навчальному матеріалі. У процесі гри засвоєння знань відбувається легко і непомітно для дітей, при цьому до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні. Емоційність процесу гри позитивно впливає на психічні процеси дитини, полегшує процес виконання нею монотонної діяльності із вивчення, повторення, закріплення інформації.

Наведемо приклади дидактичних ігор, спрямованих на розвиток логічного мислення учнів початкової ланки школи.

Дидактична гра «Чарівні перетворення». Гра спрямована на розвиток словесно-логічного мислення учнів. Інструкція: Учням необхідно усно дібрати до поданого слова якнайбільше нових слів, замінюючи лише одну літеру. Коли це неможливо, замінюємо 2 літери.

Нора – нога – ноша – наша – Маша – миша – муха – мука – рука – ріка – Ніка – Ніла – Ніна.

Творча гра «Ці три слова обов'язкові». Керівник навчання обирає з будь-якої книги 3 слова, а також пропонує гравцям вигадати й розповісти історію, в якій обов'язково фігуруватимуть ці слова. Перемагає той, хто першим вигідає найцікавішу історію.

Творча гра «Закінчи розповідь». Вчитель зачитує початок речення або 2-3 фрази розповіді. Наприклад. *Я пішов до ванної кімнати вмитися. Відкрив кран, і тут раптом...* Завдання гравців – скласти якомога більше незвичайних та оригінальних варіантів його закінчення.

Розвивальна гра «Казка навпаки». Спробуйте розповісти навпаки яку-небудь дуже відому (але не дуже велику) казку («Ріпка», «Колобок», «Вершки і корінці»). Наприклад: 1) «І стали вони жити-поживати, та добра наживати»; 2) «Дав йому король коня і півкоролівства на додачу й принцесу в дружину»; 3) «Повернувся він в рідне королівство»; 4) «Відрубав він драконові третю голову і той віддав Богові душу» [5].

Висновки. Отже, використання різноманітних дидактичних ігор дозволяє зробити навчальний матеріал захоплюючим, створити і підтримувати позитивний робочий настрій, максимально розвинути пізнавальну самостійність учнів, дає змогу активізувати навчально-пізнавальну діяльність учнів на уроках, сприяючи в той же час покращенню якості навчального процесу і ефективному розвитку мислення школярів. Ми переконалися, що під час проведення уроків з елементами дидактичних ігор реалізується основне їх призначення – збудження інтересу дітей до навчання, заохочення їх до активної розумової діяльності. З цього можна зробити висновок, що використання ігрових технологій є ефективною формою роботи у початковій ланці школи.

Література

1. Забродський М.М. Вікова психологія: навч. посіб. / М.М.Забродський. – Київ: МАУП, 1998. – 92 с.

2. Карпенко Л.П. Ігри та вправи для розвитку уваги, пам'яті, мислення й уяви молодших школярів на уроках мови / Л.П.Карпенко. – Нововолинськ, 2010.

3. Педагогические технологии: учеб. пособ. / Под ред. В.С.Кукушкина. – Москва: ИКЦ „МарТ”, 2006. –336 с.

4. Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. В. Петухова. – Москва, 1981. – 311 с.

5. Шмаков С.А. Игры учащихся - феномен культуры / И.С. Шмаков. – Москва, 1994. – 151 с.

О. А. Сорока,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
В. М. Марків,
*к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗА ПЕДАГОГІЧНОЮ СПАДЩИНОЮ Г.С. СКОВОРОДИ

У статті розглядається проблема формування особистості та головні чинники її розвитку. Аналізуються основні функції освіти.

Ключові слова: особистість, освіта, виховання, природа відповідність, педагогічна спадщина, погляди, принципи.

Постановка проблеми. Людина на початку свого життя народжується як індивід, як член суспільства, з народження набутими природними задатками, а потім розвивається як особистість спільно з суспільством завдяки цілеспрямованому вихованню. Розвиток людини – це не засвоєння чи накопичення нею знань, умінь та навичок з різних галузей і практичної діяльності. Через цей процес відбувається формування особистості.

Формування особистості – це процес довготривалий і нерідко його плутають з розвитком людини. Спочатку дитина народжується індивідом входить у суспільство як свідомий громадянин і стає індивідуальністю. Але цей процес є дуже довгим за часовими межами. І значну роль у цьому відіграє школа, а саме – вчитель, який починає працювати з дитиною з самого малечку. Тож, на нашу думку формування особистості була, є і буде актуальною темою усіх часів та народів.

Мета статті: теоретично обґрунтувати величезне значення педагогічної спадщини Г. Сковороди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Г. Сковорода – це видатна постать українського народу, яка цікавить нас своїми ідеями, поглядами, принципами. Багато науковців цікавляться ним і донині, друкується різноманітна кількість літератури, де кожен науковець намагається як

найглибше дійти істини у пошуку своєї проблеми у творах Г. Сковороди. Тож у темі цього дослідження необхідно звернути свою увагу на таких науковців як: В. Козубовську, М. Ярмаченко, Н. Калиниченко, М. Стельмаховича та ін. Доцільно звернути увагу на твори самого Г.Сковороди у збірниках «Сродность к Богословию», «Байки харківські» та ін.

Виклад основного матеріалу. Центральне місце у творчій спадщині Григорія Савовича Сковороди посідала проблема людини. Філософ неодноразово підкреслював, що кожна людина – це ніби маленький світ, і її так важко пізнати, як відшукати «у всесвітній машині начало» [1, с.40]. Особистість – це єдність соціального та індивідуального. Вона являє собою цілісну систему соціально значущих властивостей людини (інтересів, потреб, здібностей), котрі формуються в процесі становлення конкретно-історичних видів діяльності відповідно до умов життя суспільства.

Г. Сковорода жив у той час, коли наукові дослідження ще не могли функціонувати у тому вигляді, як вони функціонують сьогодні, тож Г. Сковорода наполегливо відстоював ідею про єдність людини і природи. І можна сказати, що ідея природовідповідного виховання є основою його системи педагогічних поглядів та позицій. За словами Г.Сковороди, кожен має пізнати свій народ, а в народі – себе. Якщо ти українець, то будь ним. Усе добре на своїм місці, в своїй мірі. І прекрасне все те, що чисте, природне. [4, с.16]. Природа як сила яка владна над людиною може покарати і помилувати її, вона відводить кожному своє місце. Г. Сковорода обстоював думку про те, що за своєю природою людина не зіпсована, добра, що «справді людське серце і розум аж ніяк не можуть бажати зла людям» [1, с. 42]. Про це Г.Сковорода говорив так : «природа – істинна, всенародна вчителька, вона сама все знає, їй не слід заважати. Водночас розвиток особистості не можна повністю пустити на самоплив, а треба постійно «розчищати дорогу», допомагати долати перешкоди, які зустрічаються на її шляху, щоб запобігти можливості виникнення відхилень у її формуванні» [1, с. 42].

Але у формуванні особистості самої природи дуже мало, її(людину) треба спрямовувати - правильне виховування може дати «те, чого не дадуть ні чин, ні багатство, ні походження, ні милість вельмож» [1, с. 42]. Бо саме правильне виховання може попередити виникнення відхилень у поведінці і розвитку дитини.

Виховання треба починати якомога раніше, враховуючи усі фізичні та психічні особливості дитини. Треба постійно спостерігати за нею, за її грою, стосунками з навколишнім середовищем, щоб сформувати цілісне уявлення про дитину, її особливості. На основі цього Г. Сковорода висунув думку про всебічне виховання особистості. Тому в його творах "Благодарный Єродій", вірші "Убогий жайворонок", збірниках творів " Сад божественних пісень ", " Байки харківські ". можна знайти багато влучних думок з приводу морального, трудового, фізичного, естетичного, розумового виховання, їх роль у формуванні особистості.

Головним способом формування людини та її духовності Г. Сковорода вважав сродність до певного виду діяльності, що закладено у людині та освіченість: «Одне мені тільки близьке, вигукну я: о школо, о книги!» [2, с. 110]. А самим фактором з'єднання освіти й виховання є гуманізація.

Відповідно до цього, формальна і неформальна освіта як інститут суспільства покликана виконувати, із соціально-культурної точки зору, такі функції:

- трансляції і поширення культури в суспільстві, передачі від покоління до покоління цінностей культури, які розуміються в найширшому сенсі цього поняття;

- соціалізації, тобто формування у вихованців настанов, ціннісних орієнтацій та життєвих ідеалів, що домінують у суспільстві, а також принципів гуманістичної моралі;

- культурно-соціальної селекції, тобто забезпечення такого освітнього статусу, який відповідає індивідуальним інтересам та можливостям особистості, завдяки засвоєнню інтелектуальних і культурних багатств у суспільстві;

- соціальних і культурних змін, оскільки всі освітні ланки роблять істотний внесок у збагачення й розширення культурної спадщини суспільства і забезпечують завдяки своїм вихованцям і культурний потенціал [3, с. 282–285]:

Але засобом реалізації цих функцій буде педагогічна діяльність, яка вдало реалізує їх якщо педагог буде показувати високі показники педагогічної культури, постійно самовдосконалюватися, мати високу культуру мислення, педагогічний оптимізм, у своїй діяльності буде спиратися на педагогічну спадщину попередників та усі свої сили та можливості направляти на дитину. «Долго сам учишь, если хочешь учить других». Ця порада вчителям, яку свого часу висловив Г. Сковорода, аж ніяк не втратила своєї актуальності сьогодні.

Висновок. Аналізуючи педагогічну спадщину Г. Сковороди можна зробити висновок, що формування особистості відбувається за законами природи і саме вона формує роль і місце людини у цьому житті, але усе це повинно регулюватися хорошим вихованням зі сторони вчителя на особистість дитини. Де педагог повинен бути справжнім наставником та регулятором освітньо-виховного процесу, максимально враховуючи задатки і здібності учнів і тісно співпрацювати разом з батьками, суспільством, починаючи з перших днів життя.

Література

1. Козубовська І. В. Формування особистості в педагогічній спадщині Г. Сковороди // Початкова школа. – №5. – 1996. – С. 40-42.

2. Сковорода Г. С. Байки харківські. Афоризми / Г. С. Сковорода / за ред. О. М. Мазуркевича. – Х.: Прапор, 1972. – 131 с.

3. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець ХІХ-початок ХХІ століття) : В 2-т. / В. М. Шейко. – Х.: Основа, 2001. – Т.2. – 400с.

4. Стельмахович М.Г. Г. Сковорода і народна педагогіка // Початкова школа. – 1996. – №1. – 228с.

О. А. Сорока,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
В. М. Марків,
*к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ДИТЯЧИЙ КОЛЕКТИВ ЯК ЧИННИК ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

У статті висвітлено психолого-дидактичні погляди на формування колективу. Висвітлено головні ознаки колективу. Проаналізовано роль колективу для формування особистості.

Ключові слова: колектив, учнівський колектив, становлення колективу.

Постановка проблеми. На сьогодні освіта України ставить за основу виховання особистості, здатної до розкриття свого внутрішнього потенціалу в умовах конкуренції. Сучасності необхідні активні, трудові, інтелектуально творчо і духовно розвинених громадяни. З відповідними знаннями, внутрішньою позицією особистості і з цим всім синхронно і активно взаємодіяти з усіма оточуючими людьми. Людину завжди оточують колектив і від того, як вона почне і навчиться з ним взаємодіяти з дитинства, буде розвиватися подальша її доля життя у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дитячий колектив як упродовж завжди викликав зацікавленість представників різних наук: психології (А. Петровський, О. Залужний, Я. Коломинський), педагогіки (М. Красовицький, А. Макаренко, Л. Новікова, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська). Крім того, часто звертаються аспекти механізмів формування дитячого колективу.

Мета статті – розкрити значення дитячого колективу та його роль при формуванні особистості.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом інтерес до колективу, функцій та етапів його розвитку значно зріс з боку суспільних наук.

Сам колектив має велику кількість тлумачень і визначень. Як наприклад одне з них:

Колектив (від лат. *collectifious* – збірний), як складне поняття, що немає однозначного визначення. Відтак, колективом вважаємо: 1. Сукупність людей, об'єднаних спільною діяльністю, спільними інтересами; 2. Групу людей, пов'язаних спільною працею в одній організації, установі, на підприємстві тощо [2, с. 553].

У літературі це поняття вживається у двох значеннях: широкому і більш вузькому. У першому під колективом розуміється будь-яка

організована група людей, а більш вузьке трактування презентує колектив як винятково високоорганізовану групу.

У педагогічній літературі я знайшла такі види колективів: виховний – “складається з двох взаємопов’язаних, відносно самостійних колективів – вихованців і вихователів” [3, с. 122]; педагогічний – “об’єднання педагогів навчально-виховного закладу, що має єдині цілі навчально-виховної роботи, додержує єдиних вимог до учнів, єдиної методики виховання, єдиного стилю, тону й підходу до дітей” [4, с. 255]; учнівський – “таке об’єднання учнів, життєдіяльність якого визначається цілями й завданнями, що впливають із потреб суспільного, колективного та індивідуального розвитку, в якому функціонує самоврядування, а стосунки між учнями (ділові і особисті) є гуманними, характеризуються взаємною повагою і відповідальністю, спільним прагненням до загального успіху” [5, с. 171]; дитячий – “група дітей, об’єднана спільною цілеспрямованою діяльністю і загальною організацією цієї діяльності” [4, с. 255]. Але особливої уваги отримує дитячий колектив. У сучасній довідковій літературі дитячий колектив трактується як “група дітей, об’єднаних спільною метою, близькими мотивами спільної діяльності і узгодженістю дії” [2, с. 204]. Сам по собі, дитячий колектив постійно деформується, але деформації ці відбуваються не самі по собі, а через вплив педагогів, які через виховання в колективі здійснюють ефективний вплив на саму особистість. А тому основне завдання педагога полягає у створення як найкращого психо-дидактичного середовища у колективі. Проте складність у цьому така, що необхідності водночас зберегти й розвинути індивідуальні риси, здібності, допомогти вихованцеві розкритися.

Найвидатнішим педагогом, як на мою думку, який розробив теорію дитячого колективу, яка стала основною підказкою для класного керівника є А. Макаренко. Він зауважував на тому що особистість у колективі – це не той, на кого впливають, а той хто впливає. Тобто дитина, яка знаходиться у колективі, автоматично є його суб’єктом. Проте суб’єктом вона стає лише виражаючи інтереси колективу. Під колективом А. Макаренко розумів групу дітей, яких об’єднують спільні інтереси, що мають суспільно цінний сенс, мету, спільну цінність і організованість для її досягнення [6, с. 42]. Об’єднані певною метою, учасники колективу входять у певні стосунки.

Не можна не зазначити концепцію виховання дитячого колективу, яку розробив А. Макаренко. В її основі лежали наступні положення: постановка суспільно значущої і захоплюючої для дітей перспективи, залучення учнів до спільної діяльності, спрямованої на її реалізацію, опора на учнівське самоврядування, використання з метою організації життя вихованців гри та змагання, культивування традицій, включення колективу у систему більш широких соціальних зв’язків [6, с. 325]. За дослідженнями А. Макаренка виокремилися і основні функції колективу: організаційна, виховна, стимулююча.

Крім того, головними рисами колективу, що виділяють його серед інших є:

- наявність спільних цілей;
- розвиток мети через спільну діяльність;
- єдність дій;
- систематичне включення дітей у діяльність;
- психологічний клімат;
- дисципліна;
- непохитний зв'язок учнів з учителем та іншими учасниками соціального середовища.

Вищезазначені ознаки та функції колективу притаманні тільки колективу високого рівня розвитку і тільки такий колектив може успішно виконувати соціальні функції [6, с. 46].

Процес становлення колективу проходить певний через ряд етапів, які окреслені за певною послідовністю: згуртування, включення «методу паралельної дії», складання системи самоврядування колективу [6, с. 48]. Теорія колективу, розроблена А. Макаренко, у 60 – 70-х років перейшла у теорії стадій розвитку дитячого колективу, за якою:

I стадія – групування колективу, знайомство з дітьми, вивчення один одного, вибір активу класу, органів самоврядування;

II стадія – поширення впливу активу на весь колектив. Актив класу підтримує вимоги педагогів і самі вводять їх у колектив.

III стадія характеризується впливом думки більшості. Кожен учень розуміє і знає власну позицію і роль у колективі.

На IV стадії розвитку колективу завдяки міцному засвоєнню колективом досвіду, кожен учень сам виявляє до себе вимоги.

Висновки. Отже, у педагогіці існують різноманітні типи і рівні організації колективів, це дає змогу ще з малих літ набувати досвіду та певних знань під час знаходження у колективі. У ході такої діяльності у дітей зароджуються певні риси характеру, такі як: емпатія, товариськість, відповідальність, дисциплінованість, громадянські якості, тощо. Педагог при цьому має скеровувати дітей на способи прийняття спільних рішень, співробітництва й взаємодопомоги у спільній діяльності, а вони засвоїти окремі види поведінки в дитячому колективі. Бо дитячий колектив є обов'язковим для соціалізації та розвитку дитини. У ньому встановлюється багаторівнева й різноманітна система взаємовідносин. Учень відтворює свою позицію у життєдіяльності колективу під безпосереднім керівництвом і контролем із боку дорослого. А сам дитячий колектив класу здійснює безпосередній вплив і сприяє: формуванню в дитини цілісної й науково обґрунтованої картини світу; моральному становленню особистості учня; створенню умов для самореалізації дитини у різних видах діяльності (спілкування, гра, навчання); емоційному й моральному насиченню життєвого простору дитини, захищеності і комфорту дитини у класі.

Література

1. Немов Р. Шлях до колективу: книга для вчителів про психологію учнівського колективу / Р. Немов. – М.: Педагогіка, 1988. – 140 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол.ред. В. Бусел. – К.: Перун, 2009. – 1736 с.
3. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б.М. Бим-Бад. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2002. – С. 122 – 123.
4. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка. – К. : Пед. думка, 2001. – С. 255.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 171.
6. Макаренко А. Колектив і виховання особистості / А. Макаренко. – М.: Педагогіка, 1972. – 335 с.

*О. А. Сорока,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*

*І. М. Шимко,
к. пед. н., доцент, завідувач кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розглядається проблема пошуку навчального середовища та його становлення.

Ключові слова: середовище, навчальне середовище, виховне середовище.

Постановка проблеми. Освіта для людини має усвідомлюватися як цілісний освітньо-культурний процес, як особистісно орієнтована педагогічна система. Динамічні зміни, що відбуваються в сучасній освіті, значною мірою визначаються впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Сучасний освітній процес визначає ряд сутнісних характеристик, серед яких великого значення набуває процес формування доцільного освітнього середовища для задоволення потреб особистісного розвитку учасників навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практично, будь-яке педагогічне дослідження певною мірою торкається пошуку утворення оптимального навчального середовища, оскільки педагогічний процес є творчим за своєю сутністю, включаючи креативність учня, вчителя, вихователя, батьків і всіх інших учасників педагогічного процесу. Велика кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних педагогів і психологів присвячена дослідженню пошуку оптимального навчального середовища, наприклад, Я. Корчак охарактеризував типи виховного середовища, В.Сухомлинський теоретично осмислив і практично реалізував ідею про те, що насправді навчальним середовищем. І.Большакова описала особливості створення навчального середовища. Також варто згадати роботи таких

вчених як О. Савченко, Л. Виготського, Т.Корсакової, Г. Костюка, І. Беха, Н. Савчинської та багато інших.

Аналіз наукової літератури переконує, що ця проблематика належить до багатоаспектних і вимагає міждисциплінарного дослідження. Таким чином, у процесі розв'язання проблеми пошуку навчального середовища для молодших школярів виникає ряд суперечностей: між метою і завданнями системи інноваційної освіти та традиційним змістом і технологіями викладання предметів в початковій школі. Тож постає питання в комфортній організації навчального середовища, як обов'язковій умові розвитку гармонійної особистості.

Мета статті – висвітлити питання навчального середовища як чинника розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу. У кожній науці поняття «середовище» трактується по-різному. Таким чином, у філософії і соціології середовище розуміється як сукупність різних (природних, економічних, соціальних, політичних, духовних) умов існування індивіда, в яких відбувається розвиток особистості.

У психологічній науці поняття «середовище» також розглядається в різних аспектах: 1) Характеристика того, що протистоїть людині в навколишньому світі (цей світ на відміну від самої людини і називається середовищем); 2) Те, що відрізняється від свідомості, психіки людини, що знаходиться поза їх [2, с.237]; 3) сукупність природних умов; суспільно-історичне оточення [2, с.229]; 4) сукупність умов, що оточують людину і взаємодіючих з ним як з організмом і особистістю [4, с.141].

Узагальнення даних точок зору дозволяє зробити висновок, що з точки зору психології поняття «середовище» розкривається через взаємозв'язок з поняттями «оточення», «умови», що відображають взаємодію людини і навколишнього середовища.

Стали виділятися різні види педагогічного середовища: природне, предметно-просторове, естетичне, освітнє, соціально-педагогічне, соціокультурне та ін.

У сучасній педагогіці середовище розглядається як:

- умови, в яких протікає життя людини, його оточення, сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов, обстановки.

- оточує людину соціальний простір, зону безпосередньої активності індивіда, його найближчого розвитку та дії, а також включає в її структуру феномени соціального і особистого життя людини: досвід минулого життя, досвід спілкування, вплив засобів масової інформації тощо [6, с.125].

Ідея формування освітнього середовища як ключова умова підвищення якості освіти усвідомлюється як цілісне явище. Це означає, що цілі, зміст, організація навчальної діяльності тісно взаємодіють і виступають складовими навчально-виховного середовища. Нові завдання школи, різноманіття навчальних закладів, навчальних програм, підручників, соціокультурні процеси, розгортання інформаційного простору формують

структуру освітніх середовищ, впливають на способи взаємозв'язку з зовнішніми та внутрішніми факторами.

Я.Корчак у книзі «Як любити дітей» дав своє визначення виховного середовища: «Виховним середовищем я називаю дух родини, що панує в ній, так що окремі члени сім'ї не можуть займати по відношенню до нього довільній позиції. Цей дух не терпить опору, він диктує, він примушує» [3, с.1]. Також він охарактеризував типи виховного середовища: догматичне; ідейне; бездумного споживання; зовнішнього лоску. Під освітнім середовищем психологи, педагоги розуміють систему умов, що створюються для особистісного розвитку учасників навчально-виховного процесу, серед яких: освітні технології, навчальна та управлінська діяльність, способи взаємодії з зовнішніми чинниками. У своїх працях дослідники, як правило, досліджують одне із зазначених понять і подають авторське тлумачення, розкриваючи своє бачення сутності освітнього середовища. Вченими «освітнє середовище» розглядається як частина соціокультурного простору, зона взаємодії педагогічних систем, окремих елементів чи суб'єктів освітніх процесів.

Ще однією характеристикою даного феномена, на думку в. І. Слободчикова, є взаємодія різних суб'єктів, компонентів освітнього процесу: навчальних і учня окремих інститутів, програм, освітніх діяльностей, в результаті чого починають вибудовуватися певні зв'язки і між ними [7, с.183].

Т. А. Осипова з опорою на теорію розвиваючого навчання стверджує, що освітнє середовище можна характеризувати двома показниками: насиченість (ресурсний потенціал) і структурованість (спосіб її організації) [8, с.80].

Виділяючи вимоги до освітнього середовища, В.С. Кукушин вважає, що вони повинні бути: навчальними, розвивальними, виховними, інформативними, екологічними, естетичними, гуманними [5, с.94].

Узагальнюючи результати аналізу різних точок зору щодо характеристик освітнього середовища та визнаючи правомірність висловлених положень, можна додати ще такі компоненти, як варіативність і інтегрованість, згідно з Державним Стандартом України.

Тож одним із чинників формування особистості є навчальне середовище. Яке забезпечує здобуття знань та допомагає людині у її соціалізації.

Навчальне середовище - це штучно побудована система, структура і складові якої сприяють досягненню цілей навчально-виховного процесу [1, с.185].

Наша сучасна освіта йде за тенденціями на особистісно орієнтовану педагогіку, яка вимагає, щоб в головним у навчально-виховному процесі був учень - той, на кого, заради якого, і в інтересах якого здійснюється навчально-виховний процес, складаються педагогічні системи освіти. На сучасному етапі оновлення освіти потрібно забезпечити впровадження

особистісно орієнтованої педагогічної системи, яка б могла реалізувати принцип дитиноцентризму в навчально-виховному процесі .

Висновки: Навчальне середовище – сукупність умов, які створюють можливість для розкриття інтересів і здібностей учнів і забезпечують активну позицію учнів в навчально-виховному процесі, їх особистісний розвиток і саморозвиток. Для забезпечення дитини з оптимальним оточенням створюється належне просторово-предметне середовище, параметри якого впливали б на якість навчання: відповідність життєвим потребам, насиченість, багатофункціональність, гнучкість, варіативність, безпечність, інформативність тощо. Стан комфорту, безпеки та захищеності, позитивного світосприйняття й інтересу – це те, без чого неможливе здійснення ефективної освітньої діяльності у початковій школі. Дитина, що перебуває з тієї чи іншої причини в дискомфортному стані, не може повноцінно включитись у процес навчання, а шкільна освіта не досягатиме своєї мети.

Література

1. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади створення і розвитку сучасних засобів та технологій навчання в Україні 1992-2002. Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України. – Ч. 2. – Харків: ОВС, 2002.– С. 182-189.
2. Богозов, Н.З. Психологический словарь / Н.З. Богозов, И.Г. Гозман, Г.В. Сахаров; под ред. Н.Ф. Добрынина, С.Е. Советова. – Магадан, 1965. – 292 с.
3. Коломієць Н. Навчальне середовище як ресурсний центр розвитку особистості учня / Н. Коломієць// Початкова школа. – 2015. – №10. – С.1-4.
4. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий : учеб. пособ. / К.К. Платонов. – М. : Высш. шк., 1984. – 174с.
5. Проблеми становлення особистості у навчально-виховному процесі // Основи практичної психології. – К., 1999. – С.402-447.
6. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти. – Київ: Грамота, 2012.– С.156.
7. Слободчиков В.И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры // Новые ценности образования. Вып.7. – М., 1997. – С.177-184.
8. Фельдштейн Д.И. Психолого-педагогическая наука как ресурс развития современного социума / Д.И. Фельдштейн // Педагогика. – 2012. – №1. – С.3-17.

***Є. О. Старостіна,**
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
В. М. Марків,
к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

У статті розглядаються інноваційні технології, що використовуються класними керівниками у навчально-виховному процесі, з метою всебічного розвитку особистості.

Ключові слова: інновації, інноваційні технології, виховна робота, класний керівник, проект, колективна творча справа.

Постановка проблеми. Одним з пріоритетних напрямків сучасного освітнього процесу є посилення ролі класних керівників у школі. Вчитель постійно має знаходитись у центрі інноваційної діяльності освітнього закладу. Від класного керівника чекають роботи наповненої новим змістом, новими технологіями проведення виховного процесу. Метою виховної діяльності класного керівника є створення умов для гармонійно розвитку особистості в умовах особистісно-орієнтованої колективно творчої діяльності. Саме тому, для досягнення поставленої мети у своїй роботі необхідно використовувати сучасні технології, які є необхідною умовою ефективності виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення даної теми проводиться як зарубіжними так і вітчизняними вченими, педагогами, молодими дослідниками. Серед них слід відзначити таких науковців та їх праці: Р. Тищук «Інноваційна діяльність педагога в сучасному освітньому процесі», А. Стоян «Інноваційні технології, що використовуються у виховній роботі», О. Скальська «Сучасні технології в роботі класного керівника», Г. Тютина «Застосування інноваційних технологій у виховній роботі класного керівника», О. Булгакова «Інноваційні технології у роботі класного керівника в системі виховної роботи освітнього закладу»

Виклад основного матеріалу. Поняття «технологія» (від гр. *teahne* – мистецтво, майстерність) означає знання про майстерність. Словосполучення «педагогічна технологія» (його варіанти «технологія навчання», «освітні технології», «технології в навчанні», «технології в освіті») останнім часом дедалі більше поширюються в науці й практиці [2].

Педагогічна технологія – це вигадана модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу із забезпеченням комфортних умов для учня та вчителя. Реальність сучасного суспільства диктує необхідність оновлення змісту освіти, саме тому слід розглянути таке поняття як «інновація». У вітчизняній та зарубіжній літературі, воно визначається по-різному:

- 1) інновація – це результат творчого процесу;
- 2) інновація – це процес впровадження нового.

Інновації у роботі класного керівника – це системи чи пропозиції, які засновані на використанні нових виховних засобів, що сприяють соціалізації учнів і допомагають покращити та урізноманітнити умови виховної діяльності.

Класні керівники – педагоги, які постійно спілкуються з учнями, закріпленими за ними, різнобічно впливають на них і водночас працюють за предметною системою. Сучасна педагогіка характеризується переосмисленням і зміною багатьох поглядів і підходів, відмовою від деяких усталених традицій та стереотипів. Адже сучасне суспільство висуває нові вимоги не тільки до завдань, змісту, забезпечення освіти, але й до особистості педагога.

Сьогодні потребує від педагогів, високого рівня професіоналізму володіння сучасними технологіями навчання і виховання. Саме тому, сучасна педагогічна наука пропонує інноваційні виховні технології, в основу яких покладено особистісно-орієнтований, спрямований на розвиток духовних здібностей підхід до дитини як один із вирішальних для розвитку ціннісної системи людини.

Під інноваціями у вихованні розуміють процес створення, поширення нових засобів (нововведень) для роз'яснення тих педагогічних проблем, які досі вирішувались по-іншому, а також результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних розв'язань різноманітних педагогічних проблем: оригінальні виховні ідеї, нові виховні технології, форми і методи виховання. Інноваційні виховні технології», спрямовані на розвиток духовних здібностей учнів як вирішальних для розвитку ціннісної системи людини [4].

Мета інноваційного виховання на відміну від традиційного спрямована не на засвоєння учнями прийнятих у суспільстві цінностей, норм, відношень та зразків поведінки, а перш за все, на розвиток особистості учня, проектування і становлення унікального образу його життєдіяльності, зацікавленості кожної дитини у виявленні свого життєвого досвіду, прояву своєї індивідуальності, створення для дітей і дорослих ситуацій вибору та успіху, побудові діалогічних форм спілкування.

Головною рушійною силою інноваційної діяльності є класний керівник, який:

- має творчі здібності, готовий до пошуку;
- здатний до організації своєї професійної діяльності на інноваційному рівні;
- хоче відкрити дітям можливості творчого розвитку;
- ініціативний, активний;
- компетентний, креативний;
- враховує індивідуальні, вікові та психофізіологічні особливості учнів.

Інноваційні технології виховання стрімко розвиваються та вдосконалюються у сучасній педагогіці найпоширенішими є такі:

- Технологія виховання успішної особистості.
- Персоніфіковане (індивідуальне) виховання.
- Технологія інтегрованого виховання.
- Проектна, ігрова технологія.
- Технологія саморозвитку особистості.
- Колективні творчі справи (КТС).

- Розвивальне виховання.
- Виховання на основі систематичного підходу.

До даної класифікації можна додати технологію пошукової діяльності, здоров'язберігаючі технології, кейс-технології, арт-технології, шоу-технології, групова проблемна робота, діалогові технології (диспути, дискусії, дебати), інформаційне дзеркало (настінні оголошення, стенди) [3].

Складовими виховних технологій є форми організації діяльності та методи , як засоби впливу на учнівську молодь, серед яких пріоритетна роль належить активним методам, що базуються на демократичному стилі взаємодії.

До таких методів належать: ситуаційно-рольові ігри, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з моралістичним характером, розв'язання проблем тощо.

На нашу думку, досить поширеними, корисними та цікавими є проектні технології та КТС. Тому коротко розглянемо їх зміст.

Найголовніше завдання кожного класного керівника – формування міцного колективу у цьому йому допоможуть КТС.

Сутність технології полягає: у формуванні особистості в процесі роботи на користь інших людей.

У створення КТС існують етапи організації та проведення, їх налічують шість: колективне цілепокладання, колективне планування, колективна підготовка справи, проведення справи, колективний аналіз, найближча післядія. За спрямованістю КТС може бути різною, відповідно до цілей і завдань виховного процесу: патріотичною, етичною, правовою, економічною, естетичною тощо. З точки зору особистісно-орієнтованого навчання і виховання КТС виконує два завдання: 1) розвиває дружні відносини у класному колективі; 2) допомагає учням у їх розвитку та самоактуалізації. Запропоновані методи і прийоми проведення класних та позакласних виховних заходів можуть збагатити методичний багаж класного керівника, а саме: – майстерня спілкування «Давайте познайомимось!»; – ділова гра «Лідер»; – гра «Розкажи мені про себе»; – журнал-естафета «Світ моїх захоплень»; – конкурс фантастичних проектів «Мої однокласники у 2030 році»; – конкурс «Герб класу»; – фотовиставка «Як ми відпочивали влітку»; – конкурс «Мама, тато і я – спортивна сім'я»; – «Вивчаємо українські обряди і традиції. Сватання» [1, с. 16-18].

Метод проектів не є принципово новим у світовій педагогіці. Проект – сукупність певних дій, документів, текстів для створення реального об'єкта, створення різного виду теоретичного, практичного продукту.

Проектна технологія використовує всі кращі ідеї традиційної та сучасної методики виховання. Проектування у виховному процесі зорієнтоване перш за все на самостійну діяльність учнів: індивідуальну, групову або колективну, яку учні виконують упродовж певного часу.

Працюючи таким чином, учні поглиблюють та розширюють коло знань ; вчаться узагальнювати, систематизувати інформацію, виділяти головне;

планувати доповідь, захищати роботу перед аудиторією; оволодівають навичками роботи в програмах Publisher та Power Point для створення мультимедійних презентацій, публікацій, веб-сторінок; розвивають творчі здібності.

Під час роботи над проектом учні працюють на уроках, після них, а також удома. Працюють у групі: аналізують матеріал, обговорюють, готують продукт. Головне – кінцевий результат та його захист.

Щоб створити проект необхідно обрати тему, підготувати ключові, тематичні запитання; запропонувати напрямки роботи; організувати формування груп за інтересами; надати консультації в процесі роботи.

Робота в проекті оцінюється за такими критеріями: інформативність, доступність подання інформації, оформлення кінцевого продукту та захист роботи під час публічної презентації. Оцінює роботу сам учень, група, весь колектив ставить оцінку групі і кожному учаснику.

Робота в проектах – це підготовка до продуктивної праці в суспільстві [5].

Метод проектів дозволяє навчити самостійному, критичному мисленню роздумувати, спираючись на знання фактів, закономірностей науки, робити обґрунтовані висновки, приймати самостійні рішення, навчитись працювати в команді, виконуючи різні соціальні ролі.

У роботі класного керівника необхідно поєднувати традиційні та інноваційні технології, форми і методи роботи. Інновації виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу стають домінуючою, оскільки стимулюють новаторські зміни в усіх сферах життєдіяльності людини та соціальному середовищі, орієнтованих передусім на формування сучасної особистості, її готовності до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості, креативності, різноманітних форм мислення, а також її високих соціально-адаптивних можливостей; пропонує шляхи й принципи виховання особистості, здатної на активну творчу діяльність, саморозвиток і самовдосконалення, яка здатна до усвідомлення ціннісних ставлень, що дозволяють їй обирати образ життя і стратегію поведінки, відповідну до вимог суспільства та особистісного розвитку.

Література

1. Канцедал М. Довідник класного керівника в запитаннях та відповідях / М. Канцедал, О. Кравцова. – Х.: Ранок, 2006. – 384 с.
2. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : посіб. / Н.Є. Мойсеюк. – Київ, 2001. – 608 с.
3. Сергєєва Н.Л. Інноваційні технології в системі виховної роботи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://infourok.ru/innovacionnie-tehnologii-v-sisteme-vospitatelnoy-raboti-1355724.html>
4. Скальська О.П. Сучасні виховні технології в роботі класного керівника [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://metodportal-com/node/40812>.
5. Юсипович І.В. Проектна діяльність у роботі класного керівника [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ippo->

Є. О. Старостіна,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
І. М. Шимко,
*к. пед. н., доцент, завідувач кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито сутність понять «соціалізація», «особистість», висвітлені найважливіші педагогічні умови успішної соціалізації особистості молодшого школяра.

Ключові слова: соціалізація, розвиток особистості, адаптованість, соціальне середовище

Постановка проблеми. У практиці сучасних навчальних закладів процес соціалізації особистості залишається прерогативою виховання, яке за умови традиційної освітньої моделі набуло характеру другорядності, посупившись першочерговістю процесу навчання. Як результат, більшість випускників шкіл мають слабо сформовані життєві компетенції, нерозвинуті соціальні здібності, через що важко адаптуються до сучасних суспільно-економічних умов, часто не здатні до самореалізації у соціумі. Саме тому одним з головних завдань, що стоїть перед сучасною загальноосвітньою школою є соціалізація дітей та молоді, формування соціально активної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес до проблеми соціалізації особистості виник давно. Про це свідчать праці учених ХХ століття Л.Виготського, Л.Буєвої, І.Кона, А.Макаренка, В.Сухомлинського, Л.Рубінштейна, в яких вони вказували на взаємозалежність між умовами соціального середовища та розвитком особистості та зазначали необхідність активного опосередкування особистісного розвитку. Дана проблема хвилювала авторів вітчизняних концепцій соціалізації різних історичних періодів Н. Заверико, І. Зверєвої, М. Лукашевича, М. Плохової, О. Севастянової, М. Шимановського.

Мета статті - виявити, теоретично обґрунтувати вплив різноманітних умов сучасної початкової школи на процес соціалізації дитини молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація - це процес засвоєння індивідом зразків поведінки, соціальних норм і цінностей, необхідних для його успішного функціонування в даному суспільстві. Так учень початкової школи має успішно адаптуватися до нового статусу – статусу школяра,

згодом набувати певні систематизовані соціальні знання, уміння та навички, які доповнюють стихійно отриманий дитиною соціальний досвід і забезпечують їй більш успішне освоєння соціальних норм, установ, цінностей, ролей.

Якщо шкільна соціалізація проходить успішно, то у дитини розвивається впевненість у власних силах і прагнення до досягнення успіху, що супроводжується адекватною самооцінкою.

У цілому молодший шкільний вік можна розглядати як унікальний період соціального розвитку людини під час якого складається цілий комплекс індивідуальних особливостей, що визначає можливість багатьох видів активності людини в суспільстві [5, с.81].

На процес соціалізації молодшого школяра впливає величезна кількість внутрішніх (здоров'я, здібності та ін.) та зовнішніх чинників.

А.В.Мудрик до зовнішніх чинників відносить :

- мегафактори (космос, планета, світ у цілому);
- макрофактори (країна, етнос, суспільство, держава);
- мезофактори (регіон, засоби масової комунікації, субкультури, тип поселення);
- мікрофактори (сім'я, сусідство, групи однолітків, виховні організації, мікросоціум).

Початкова школа виступає одним з мікрофакторів соціалізації особистості. Успішна шкільна соціалізація здійснюється завдяки особливій атмосфері шкільного життя (професійній підготовці вчителя, спілкуванню учнів одне з одним, правильно організованому навчально-виховному процесу).

Головною діючою особою у школі з «дорослої» сторони залишається вчитель. Особливе значення це набуває у початковій школі, т. я. позиція, яку займає дитина на цьому етапі, закладає основи його подальшого ставлення до процесу оволодіння знаннями і багато у чому визначає соціальне положення у дитячому колективі [4].

Найбільш яскраво особисті якості вчителя виявляються у стилі його педагогічного спілкування. У гармонійних умовах учні не бояться задавати запитання вчителю, не бояться помилитися, не забороняють собі проявляти емоції, можуть просити допомоги у вчителя і однокласників. Очікування вчителя та його віра у можливість учня, особливо на самому початку навчання, коли важливість педагога особливо висока, справляють істотний вплив на мотивацію, поведінку і самооцінку учня.

Сучасний вчитель має достатній арсенал форм і методів роботи, які сприяють успішній соціалізації дітей, а саме: організація волонтерського руху, проведення добровільних акцій, створення на уроці спеціальних проблемних ситуацій. Також ефективними є спільні позаурочні заходи (екскурсії, дні народження, проектні роботи, відвідування концертів, спортивних змагань за участю однокласників) [5,с.75].

Розглядаючи ж значення ровесників для соціалізації дитини молодшого шкільного віку, необхідно зазначити, що дитина перебуває у трьох колах

взаємовідносин: дружні стосунки, група товаришів, спілкування у шкільному класі.

Наявність друзів для дітей молодшого шкільного віку є достатньо значущим, у цьому віці у дітей з'являються вірні друзі. До кінця молодшого шкільного віку дружба між дітьми практично повністю виконує свої основні функції, забезпечує соціальну та емоційну підтримку. Наявність хоча б одного близького друга може забезпечити дитині емоційне благополуччя, задоволення соціальних потреб один одного.

Як правило у молодшому шкільному віці до групи можуть входити від 4 до 8 осіб. Діти чітко ідентифікують себе з групою, знають статус кожного з членів групи. Вже у 6-10 років найбільш впливовим соціальним контекстом для дитини є групи ровесників, які допомагають у командній роботі, розвивають почуття обов'язку, надають уроки того, як добитися своїх цілей шляхом соціальної взаємодії. Протягом шкільного життя ці відносини мають мінливий характер. Діти у першому класі малознайомі, тому їх спілкування може носити ділове та особисте спілкування. Перше будується вчителем, інше виникає стихійно на основі особистих симпатій чи антипатій.

У третьому класі формується неформальна структура взаємовідносин, більш відокремлена від вчителя. Поряд з умовними «зірками» класу з'являються діти, яких не схвалює педагог, але підтримують діти.

Для молодшого школяра важливим є не лише наявність ровесників, що проявляють інтерес до нього, але й те, який статус займає цей товариш. Відносини з ровесниками – відносини рівних, вони з самого початку моделюють відносини у дорослому світі, в якому дитина повинна довести, що вона заслуговує поваги, уваги, повинна добиватись рівного статусу [2].

Таким чином, спілкування з ровесниками забезпечує розвиток таких соціальних умінь і навичок, які не можуть бути розвинуті у відносинах з дорослими. Саме тому відносини з ровесниками характеризуються дослідниками як «прихована програма соціалізації».

Говорячи ж про виховання його можна визначити як відносно соціально контролюючий процес розвитку людини в ході її соціалізації. У кожному суспільстві, провідною метою соціального виховання, є створення оптимальних умов для найбільш повноцінного розвитку особистості [1, с. 29].

А. Мудрик визначає і характеризує значення виховання для соціалізації дитини таким чином:

- саме виховання до певної міри визначає те, що людина, як об'єкт соціалізації, більш менш успішно засвоює позитивні норми і цінності, а не асоціальні або антисоціальні нормативно-ціннісні системи і поведінкові сценарії;

- виховання дає певні можливості створити умови для ефективної реалізації особистості як суб'єкта соціалізації, для прояву і розвитку її суб'єктності й суб'єктивності в позитивному аспекті;

- виховання може створити такі умови розвитку людини, які допоможуть їй досягти балансу між адаптованістю в суспільстві і

відособленням в ній, тобто в тій чи іншій мірі мінімізувати ступінь становлення її жертвою соціалізації;

- виховання має можливість до певної міри не допустити зіткнення людини з тими або іншими небезпеками на різних вікових етапах, а також мінімізувати і частково коректувати наслідки цих зіткнень, тобто зменшити ризик перетворення людини в жертву несприятливих умов соціалізації.

Вищезазначені аспекти А. Мудрик ототожнює з принципом гуманістичної спрямованості виховання. У ширшому аспекті реалізація принципу гуманістичної спрямованості виховання сприяє налагодженню контактів між людьми, співпраці, що сприяє зменшенню антагонізмів в суспільстві та об'єднанню ресурсів людства в боротьбі за соціальний прогрес [3, с. 11–17].

В молодшому шкільному віці ефективні умови для взаємодії учасників навчального процесу створюються в процесі використання інтерактивної технології навчання, яка передбачає діалогічність, діяльнісно-творчий характер, підтримку індивідуального розвитку дитини, надання їй самостійності в прийнятті рішень, творчості, вибору змісту й способу навчання та поведінки.

За умов інтерактивної технології навчання, відбувається організація життя та діяльності колективу на основі поєднання управління, самоуправління та саморегуляції. Запропоновані для спільного розв'язання проблемні завдання, вимагають від учнів самостійних рішень під час обміну думками, в процесі чого розвивається критичність мислення

За умов інтерактивного навчання дитина потрапляє в сприятливе середовище для формування вміння прийти на допомогу товаришу в потрібну хвилину: пояснити, перевірити, порадити. В такому середовищі складаються товариські взаємостосунки, що не мають нічого спільного з фальшивим товаришуванням, створюються ефективні умови для формування культури спілкування, співпраці, виховання наполегливості, що є необхідним для орієнтації в самостійному житті після закінчення школи.

Можна зробити **висновок**, що за умов інтерактивного навчання, цілеспрямованого виховання, роботи кваліфікованих педагогічних кадрів, активної взаємодії учнів одне з одним, створюється сприятливе середовище для соціалізації особистості молодшого школяра. Школа є найпотужнішим інструментом соціалізації дитини, завдяки якому суспільство отримує не стільки освіченого, скільки члена суспільства, що уміє жити в соціумі.

Література

1. Закон України «Про освіту». - К., 1996.
2. Краткий курс лекцій по дисципліне «Социальная психология развития» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://studme.org/53528/psihologiya/sotsialnaya_psihologiya_razvitiya
3. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учебник / А. В. Мудрик. – М. : Академия, 2007. – 224 с.
4. Социализация младших школьников в условиях современной школы. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://nsportal.ru/nachalnaya->

5. Шимко І.М. Соціалізація особистості молодшого школяра : навч.-метод. посіб. / І.Шимко,І.Талаш. – Кривий Ріг, 2013. – 140 с.

*А. І. Філоненко,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*

*І. М. Шимко,
к. пед. н., доцент, завідувач кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розкривається сутність понять «гра», «дидактична гра», «розумовий розвиток», «розумове виховання», «інтелект» описуються особливості використання дидактичної гри як засобу формування розумового розвитку молодшого школяра.

Ключові слова: гра, дидактична гра, розумовий розвиток, розумове виховання, інтелект.

Постановка проблеми. Проблема формування розумового розвитку в молодшого школяра через гру, цікавило дослідників давно, дуже довго існувало дві думки відносно розумового розвитку дітей. Згідно першої думки, розумовий розвиток – риса суто спадкова: або людина народжується розумна, або ні. Відповідно до другої точки зору, розум пов'язаний зі швидкістю сприйняття або реагування на зовнішні стимули.

Серед пріоритетних функцій школи першого ступеня визнано загальнонавчальні та розвивальні, а одним із найважливіших її завдань – формування у молодших школярів розгорнутої навчальної діяльності (уміння вчитися).

Актуальність виділених підходів зумовлюється суспільними потребами, пов'язаними з переходом людства до інформаційного суспільства. Як результат цього переходу – переосмислення самоцінності знань, зміна співвідношення між результативним і процесуальним аспектами навчання на користь засвоєння учнями способів пізнання, формування бажання та уміння вчитися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам гри приділяли значну увагу мислителі і педагоги як минулого, так і сучасного: Платон, Арістотель, Рабле, Я.А. Коменський, Д. Локк, Ж-Ж. Руссо, І. Кант, К. Ушинський, А. Макаренко, Л. Виготський, О. Запорожець, В. Сухомлинський.

Мета статті – розкрити особливості використання дидактичної гри як засобу формування розумового розвитку молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу. Поняття «уміння вчитися» Ю. Бабанський трактує як володіння сукупністю основних загальнонавчальних (міжпредметних) умінь і навичок. Деталізує його зміст О. Савченко: «Учень вміє вчитися, якщо він визначає сам або приймає мету, яку ставить вчитель, відповідно до неї планує і виконує необхідні дії, контролює їх та оцінює свої результати».

Гра супроводжує школярів не лише у першому – другому класах, а й упродовж усього навчання. Тому потрібно пам'ятати: граючись, дитина – навчається.

Гра – найбільш засвоєна дітьми діяльність. У ній вони черпають взірці для вирішення нових життєвих завдань, які виникають у пізнанні, у праці, у художній творчості. Тому «опора на гру (ігрову діяльність, ігрові форми, прийоми) – це найважливіший шлях включення дітей у навчальну роботу, спосіб забезпечення нормальних умов життєдіяльності»

Вивчення розвитку дітей доводить, що у грі ефективніше, а ніж в інших видах діяльності, розвиваються всі психічні процеси, формуються відповідні вміння і навички. Л. Виготський, розглядаючи роль гри у психічному розвитку дитини, відзначив, що у зв'язку з переходом у школу гра не лише не зникає, але й навпаки, – пронизує собою усю діяльність школяра. «У шкільному віці, – писав він, – гра не лише не вмирає, а проникає у відносини до дійсності. Вона має своє продовження у шкільному навчанні та праці...» [1, с. 204].

Дидактична гра – метод, спрямований на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати новим джерелом в процесі формування, удосконалення її пізнавальних здібностей.

Дидактичні ігри розвивають спостережливість, увагу, пам'ять, мислення, мову, сенсорну орієнтацію, кмітливість, а тому їх можна використовувати під час викладання будь-якого предмета. Сучасна дидактика, звертаючись до ігрових форм навчання, справедливо вбачає в них можливість ефективної взаємодії педагогів і учнів, продуктивної форми їх спілкування з властивими їм елементами безпосередності й неудаваної цікавості.

Витоки дидактичних ігор ми можемо знайти в народній педагогіці. Ігри та іграшки, які створив народ, завжди допомагали дітям пізнавати світ граючись. Тому ігри пізніше дуже тісно пов'язались з навчанням, постійно удосконалюючись. Оцінюючи дидактичну гру та її роль в системі навчання, А. Усова писала: «Дидактичні ігри, ігрові завдання та прийоми дозволяють підвищити сприйнятливості дітей, різноманітнити навчальну діяльність дитини, приносять цікавість» [2, с. 170].

М. Кларін визначав, що дидактична гра – це гра за правилами, підпорядкованими досягненню заздалегідь накресленого ігрового результату. У багатьох працях дослідників відображено різні підходи до визначення сутності дидактичної гри. Так, науковці визначають сутність гри як форму

спілкування (М. Гончаров, В. Семенов, В. Сушко, Н.Філатова), форму діяльності (Л. Виготський, Д. Ельконін), умову розумового розвитку (П. Каптерев, Є. Покровський, С. Рубінштейн, І. Сікорський, А. Смирнов). А. Макаренко вважав дитячі рольові ігри такими ж важливими для розвитку дитини, як для дорослого справжня праця. Однак, зазначав він, тільки та гра є педагогічно цінною, в якій учень активно діє, мислить, будує, комбінує, моделює людські взаємини [2, с. 172].

К. Ушинський з приводу гри писав: «У дидактичній грі формуються всі сторони душі людської, її розум, її серце і її воля, і якщо говорять, що ігри прорікають майбутню долю дитини, то це правдиво в подвійному розумінні: не тільки у грі виявляються здібності дитини і відносна сила її душі, але й сама гра має великий вплив на розвиток дитячих здібностей і нахилів, а одночасно і на її майбутню долю» [3, с. 39].

Опрацювавши педагогічні джерела, найбільш вдалим, є погляд, тлумачення наступного поняття: дидактична гра – індивідуальна, групова і колективна навчальна діяльність учнів, що включає в себе елемент суперництва та самодіяльність в засвоєнні знань, умінь і навичок, набуття досвіду пізнавальної діяльності і спілкування в процесі ігрового навчання. Дидактична гра спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок.

Розумове виховання – процес тривалий і складний. Успіх його забезпечується рядом факторів. Провідне місце серед них займає перш за все живе спілкування з розумними людьми. Розум плекається розумом. В образі свого вихователя діти повинні бачити безмежну відданість розумовому життю і науці.

Навчання тоді повноцінне, коли воно сприяє розумовому розвитку учнів, протікає у їх органічній єдності. Порушення цієї єдності недопустиме. Тай головна суть розумового виховання якраз і полягає в тому, що, здобуваючи знання, дитина разом з тим стає розумнішою. У процесі навчання і здійснюється основна мета розумового виховання – розвиток інтелекту [4, с. 36].

Інтелект (від. лат. розуміння, пізнання) – це здатність до мислення, особливо до його вищих теоретичних вмінь. За В. Сухомлинським, розумове виховання відбувається в процесі оволодіння знаннями. Проте воно не зводиться до нагромадження знань. Не можна покласти знак рівності між освіченістю і розумовою вихованістю. Розумова вихованість не рівнозначна обсягу набутих знань. Уся суть у тому, як відбувається життя знань у складній і багатогранній діяльності людини. А це забезпечується тоді, коли кожне заняття в школі стане уроком мислення, урок де є безперервні пошуки й знахідки, здивування і відкриття. Здивування – це надійна стежка мислення. Тільки там де є захоплення, натхнення розумовою працею, можливе інтелектуальне зростання дитини. У пошуках і знахідках найголовніше, а початкових класах – єдине джерело напруження інтелектуальних, вольових сил. Хоч би яким слабким школяр не був, він

зобов'язаний з кожним етапом навчання підніматися хоча б не на високу сходинку в своєму розумовому розвитку [5, с. 165].

Дуже важливо створити в грі умови для розумової активності всіх дітей. Наприклад, в окремих іграх можна використовувати м'яч, який ведучий, що стоїть в центрі, посилає різним дітям, які стоять по колу, вимагаючи відповіді на поставлене запитання (гри «Що це за птах», «Вважай далі», «Скажи навпаки»). З цією ж метою застосовується паличка-виручалочка. Добре, якщо поєднується розумова активність з руховою (можна запропонувати дітям імітувати політ і біг птахів, виконувати певне число стрибків, ударів та ін.) Без задалегідь встановлених правил ігрового дія розгортається стихійно і дидактичні завдання можуть залишитися невиконаними. Тому правила гри задаються вихователем до її початку і носять навчальний і організуючий характер. Спочатку пояснюється дітям ігрове завдання, а потім спосіб його виконання [6, с. 46].

Висновки. Таким чином, добираючи дидактичний матеріал до ігор, вчитель повинен довести дітям потребу в певній діяльності, життєву необхідність у ній. Кожна дитина має зрозуміти, для чого треба виконати дане завдання. Така робота сприяє формуванню пізнавального ставлення до своїх дій і свідомому засвоєнню знань і умінь, а отже і гарному розумовому розвитку. Школярі вчаться з інтересом тоді, коли їм цікаво, і головне, коли навчальні дії встають для них значущими, тобто коли ними керує пізнавальна потреба – знати, розмірковувати, дидактична гра є цінним засобом виховання розумового розвитку і розумової активності дітей. Вона допомагає зробити будь-який навчальний матеріал захоплюючим, викликає в учнів глибоке задоволення, створює радісний робочий настрій, полегшує процес засвоєння знань.

Література

1. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. Скрипченко, Л. Волинська, З. Огороднійчук та ін. – Київ : Просвіта, 2011. – 416 с.
2. Букатов В. М. Педагогічні таїнства дидактичних ігор / В. М. Букатов. – Київ: Ред. загальнопед. газ., 2014. – 186 с.
3. Ушинський К. Д. Вибрані твори / К. Д. Ушинський. – Київ: Рад. школа, 1976. – 371 с.
4. Луцик Д. В. Виховання розумових потреб у молодших школярів. Частина I / Д. В. Луцик // Початкова школа. – 2003. – №11. – С. 35–37.
5. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка : посіб. / В. С. Лозниця. – Київ: Либідь, 2002. – 302 с.
6. Корчак Я. Культура игры и детская литература / Я. Корчак // дошкольное воспитание. – 2010. – №5. – С. 46-48.

*Т. І. Хижняк,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Размолодчикова,*

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито сутність понять урок, нестандартні уроки, швидкий розвиток науки, зростання обсягів нової інформації потребують від школи підготовки активних, самостійних людей з розвиненими творчими здібностями.

Ключові слова: урок, нестандартний урок, педагог.

Постановка проблеми. Нетрадиційний урок відрізняється гнучкою формою організації навчання, яка дає змогу використовувати різні методи, організовувати фронтальну, групову та індивідуальну навчальну діяльність учнів. Спільна діяльність учителя й учнів, а також спілкування великої постійної групи учнів створюють можливості для згуртування колективу дітей [1, с. 5-6]. Творчі педагоги постійно вдосконалюють методику проведення класичного уроку, для зацікавлення дітей ,в результаті чого в навчальний процес впроваджуються нестандартні уроки. Очевидно, одним із можливих варіантів розв'язання проблеми може стати застосування нестандартних форм проведення уроків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «нестандартний урок» введене в методику майже всіх навчальних предметів педагогами – новаторами наприкінці 80-х років ХХ століття [5]. Воно означає імпровізаційне навчальне заняття, що має нетрадиційну (невстановлену) структуру і специфічну цільову установку. Нестандартний урок – таку назву отримало явище, що виникло як своєрідна реакція педагогічної практики 70-х років ХХ століття на втрату учнями інтересу до навчання. У фаховій літературі, на сторінках періодичної преси відбувається дискусія щодо визначення сутності нестандартних уроків та цінності нових форм занять у навчанні, розвитку й вихованні учнів.

Л. Лухтай називає нестандартним такий урок, який не вкладається (повністю або частково) в межі виробленого дидактикою, на якому вчитель не дотримується чітких етапів навчального процесу, методів, традиційних видів роботи [5, с. 31-35].

О. Митник і В. Шпак наголошують, що нестандартний урок народжується завдяки нестандартній педагогічній теорії, вдумливому самоаналізу діяльності вчителя, передбаченню перебігу тих процесів, які відбуваються на уроці, а найголовніше – завдяки відсутності штампів у педагогічній технології [6, с. 11-23].

Е. Печерська бачить головну особливість нестандартного уроку у викладанні певного матеріалу у формі, пов'язаній з численними асоціаціями, різними емоціями, що допомагає створити позитивну мотивацію навчальної діяльності [8, с. 62-65].

Виклад основного матеріалу. Нестандартний урок – це навчальне заняття з нетрадиційною динамічною структурою, яка відповідає меті, змісту уроку, віку і рівню розвитку учнів. Нестандартні уроки незвичайні за задумом, побудовою, організацією, методикою проведення і тому, як правило, подобаються дітям.

Різноманітність типів нестандартних уроків дає вчителю широкий простір для розв'язання навчальних завдань.

Класифікація нестандартних уроків ще не склалася, але добірка їх уже досить різноманітна.

Дуже відома класифікація нестандартних уроків за Волковою Н.П. :

- 1) Інформаційно-комунікативна технологія.
- 2) Ігрова технологія.
- 3) Дослідницька технологія.
- 4) Інтерактивна технологія.
- 5) Психотренінг [Волкова Н. П.].

Початкова ланка освіти – фундамент шкільного навчання, адже саме тут закладається основа для формування особистості майбутнього громадянина.

Вона покликана забезпечити подальше становлення і різнобічний розвиток особистості дитини, цілеспрямовано виявляти й розвивати її здібності в різних засвоєннях базового рівня освіти й уміння вчитись. Наша школа переживає нині складний і водночас цікавий період модернізації. Перед педагогами постало завдання забезпечити всебічний розвиток особистості учня. Реалізація цього завдання може здійснюватися лише за умови якомога активнішого включення у навчально-виховний процес кожного учня.

Дидактична взаємодія на уроці уявляється в цьому контексті як співпраця в підсистемах: «особистість вчителя – особистість учня»; «особистість учня – особистість учня», «особистість учня – клас».

Урок – це форма організації навчання, за якої навчальні заняття проводяться вчителем із групою учнів постійного складу, одного віку й рівня підготовленості протягом точно встановленого часу, за сталим розкладом.

Головне завдання педагога – не тільки чітко усвідомлювати мету кожного окремого уроку, а й розуміти важливість проведеного заняття як органічної ланки загального ланцюжка даної теми, розділу, курсу, циклу, всього навчально-виховного процесу.

Отже, якщо хоча б один елемент нестандартного уроку буде реалізовано нестандартним способом, то вже такий урок певною мірою можна назвати нестандартним, або нестандартним з нестандартним виконанням одного із елементів уроку. Зрозуміло, якщо навіть кількість елементів уроку, виконаних нестандартним способом, буде невеликою, але такою, що приведе до суттєвої зміни структури уроку, то такий урок називатимемо повністю нестандартним. Річ в тому, що реалізація хоча б одного елемента уроку нестандартним шляхом пов'язана зі зміною тривалості інших елементів

уроку, а це означає, що автоматично змінюється і структура уроку, а отже, урок стає нестандартним.

Навчання повинне бути цікавим, яскравим, емоційно-образним.

Отже, вчитель має можливість приділяти увагу конкретній групі. Учитель повинен стати невидимим диригентом, який вміє вчасно почути, помітити, підтримати кожного учня, організувати співпрацю дітей.

Зацікавленість, викликана педагогом на уроці, за певних умов може перерости стійкий інтерес до знань. Тільки в разі такого підходу формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного морального здоров'я, яке є одним зі стратегічних завдань реформування освіти в Україні, згідно з Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті, стане можливим.

У зв'язку з цим все більше ми відчуваємо гостру потребу в удосконаленні традиційних форм навчання. Не слід забувати, що вчитель є головною рушійною силою в забезпеченні процесу формування учня, як особистості. Він повинен знаходитися в постійному пошуку таких форм і методів навчання, які б забезпечували не тільки інтенсивне оволодіння базових знань, умінь і навичок, що вимагає чинна програма, але й викликає в учнів інтерес до знань, прагнення до навчання.

В останні роки зроблено чимало спроб удосконалити побудову уроку як форми організації навчальної діяльності учнів, що диктує необхідність застосування так званих «нетрадиційних» форм навчання.

Впровадження нестандартних уроків сприяє раціональному використанню навчального часу, підвищує продуктивність роботи учнів на уроці, а також розширює функції вчителя:

- вони урізноманітнюють форми роботи з учнями;
- сприяють вихованню творчої особистості школярів;
- дозволяють повніше враховувати особливості навчального матеріалу;
- вимагають розробки технології застосування нових освітніх форм.

Беручи до уваги вищесказане, можна зробити сказати, що вид нестандартного уроку залежить від дидактичних цілей уроку, способу його проведення, особливостей процесу навчання, його складових частин.

Керуючись закликом відомого педагога Ш. Амонашвілі «Учителю, будь сонцем, яке випромінює людське тепло, будь ґрунтом, збагаченим ферментами людських почуттів і сій знання не тільки в пам'яті та свідомості своїх учнів, а й у душах і серцях», у своїй педагогічній діяльності, вчитель може використовувати такі форми і методи навчання:

Різноманітні форми уроків: урок-гра, урок-змагання, урок-казка, урок-екскурсія, урок-вікторина, урок-огляд знань, урок-залік, урок-свято, театралізований урок та інші види нестандартних форм занять.

Література

1. Антипова О. У пошуках нестандартного уроку / О.Антипова, Д.Рум'янцева, В.Паламарчук // Рад. школа. – 1991. – № 1. – С. 65–69.

2. Дзюба О. М., МБОУ «ЗОШ» м. Котовськ Тамбовської області, вчитель музики <http://konспект.ru/> Раздел: Методическая копилка: Образовательные технологии.
3. Інноваційні технології навчання в початковій школі / Авт.-упор.: В. П. Телячук, О. В. Лесіна. – Харків: Основа, 2007.– С. 15–16.
4. Кульчинська М. П. Форум педагогічних ідей «УРОК» http://osvita.ua-school/lessons_summary/edu_technology/49270/
5. Лухтай Л. Нестандартний урок /Л. Лухтай // Початкова школа. – 1992. – №3. – С. 31–35.
6. Митник О. Народження нестандартного уроку / О.Митник, В.Шпак // Початкова школа. – 1997. – №12. – С. 11–23.
7. Нестандартні уроки навчання грамоти / Авт.-упор.: Т. Бишова, І. Стратілат. – Київ: Шкільний світ, 2010, – С.5
8. Печерська Е. Уроки різні та незвичайні / Е.Печерська // Рідна школа. – 1995. – №8. – С. 62–65.
9. Чекіна О. Ю. Інтегровані уроки у початковій школі : посіб. /О.Ю.Чекіна. – Харків: Основа, 2007.– С.6–7; С. 17–18; С. 16–28.
10. <https://multiurok.ru/files/storitiellingh-maistier-klas.html>.

Т. І. Хиженяк,
*студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ*
В. М. Марків,
*к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ВИОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито сутність понять «педагог», «інтерактивне навчання», з'ясовано психолого-педагогічні умови та шляхи розвитку створювання комфортних умов навчання, при яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес.

Ключові слова: педагог, інтерактивне навчання.

Постановка проблеми. Процес реформування освіти в Україні є спробою застосування нових форм роботи в межах традиційної системи. Результативність у роботі досягається шляхом впровадження інноваційних технологій, пошуками відповіді на питання: «Як навчати, як створити сприятливі умови засвоєння нового матеріалу?». Такі підходи до навчання не є повністю новими для української школи. Частково вони використовувались в перші десятиріччя минулого століття і були поширені в педагогіці та

практиці української школи в 20-ті роки масштабного реформування шкільної освіти.

Мета інтерактивного навчання – створювання комфортних умов навчання, при яких учень відчуває свою успішність, свою інтелектуальну досконалість, що робить продуктивним сам освітній процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробку елементів інтерактивного навчання знаходимо у працях В. О. Сухомлинського, учителів-новаторів 70-80-х років (Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової та ін.).

Аналіз сучасної педагогічної літератури свідчить, що це неможливо без застосування на уроках інноваційних технологій. Тому дослідження по темі: «Використання інноваційних технологій у процесі навчання» є необхідним і важливим в даний час. Розробка, застосування інноваційних технологій є актуальною проблемою сьогодення, оскільки вона є новою, недостатньо розробленою і над її розв'язанням працює багато педагогів-новаторів.

Інновації в педагогіці пов'язані із загальними процесами у суспільстві, глобальними проблемами, інтеграцією (лат. *integratio* – відновлення, об'єднання в ціле окремих елементів) знань і форм соціального буття. Нині створюється нова педагогіка, характерною ознакою якої є інноваційність – здатність до оновлення, відкритість новому.

Мета статті – розкрити особливості використання інтерактивних технологій як засобу формування креативної особистості молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу. Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це базується на співпраці, взаємонавчанні: вчитель – учень, учень – учень. При цьому вчитель і учень – рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання. Інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Під час такого спілкування учні вчать бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати обґрунтовані рішення.

Застосування інтерактивного навчання здійснюється шляхом використання фронтальних та кооперативних форм організації навчальної діяльності учнів, інтерактивних ігор та методів, що сприяють навчанню вміння дискутувати. Найбільш уживаними стали:

– при фронтальній формі роботи такі технології: мікрофон, «мозковий штурм», ажурна пилка, «незакінчене речення»;

– при кооперативній формі: робота в парах («Облич до обличчя», «Один – удвох – усі разом»), робота в малих групах, акваріум;

– інтерактивні ігри: «Рольова гра», «Драматизація», «Спрощене судове слухання»;

– технології навчання у дискусії: метод «Прес», «Обери позицію».

Виходячи з вищезазначеного, на практиці необхідно використовувати інтерактивні форми в цілому, або ж взявши елементи, які більш доцільні до певного класу. Саме інтерактивні методи дають змогу створювати навчальне

середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізувати індивідуальні можливості. При цьому навчально-виховний процес організовується так, що учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити «відкриття», формують свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів; навчаються співробітництву.

«Тільки та людина творча, яка навчилася пристосовуватися і змінюватися, усвідомила той факт, що жодні знання не є гарантією успіху, лише процес пошуку знань створює їх основу». – К. Роджерс.

«Учительська професія, – писав Сухомлинський, – це людинознавство, постійне, що не припиняється проникнення в складний духовний світ людини. Чудова риса – постійно відчиняти в людині нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі його становлення – один із тих коренів, що харчують покликання до педагогічної праці. Цей корінь закладається в людині ще в дитинстві й отрочстві, закладається й у родині, і в школі. Він закладається турботами старших – батька, матері, учителя, – які виховують дитину в дусі любові до людей, поваги до людини» [2, с. 43]. Реалізація завдань нового Державного стандарту початкової освіти неможлива без використання сучасних інтерактивних освітніх технологій, які передбачають з досвіду роботи Л. Лісняк «Використання інноваційних технологій спрямованих на розвиток творчого потенціалу креативної особистості як складова навчання і виховання» демократизацію, гуманізацію, методологічну переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості учня. Вони ефективно сприяють формуванню навичок, вмінь і цінностей, розвитку творчих здібностей учнів, дають змогу вчителю стати справжнім лідером дитячого колективу.

Заняття з використанням інтерактивних технологій проходять цікаво, продуктивно, знімають закомплексованість в учнів з різним рівнем навчальних досягнень.

Структура інтерактивного уроку складається з таких елементів:

- Мотивація.
- Оголошення теми та очікуваних навчальних результатів.
- Надання необхідної інформації.
- Інтерактивна вправа – центральна частина заняття.
- Підбиття підсумків.
- Оцінювання результатів уроку.

Інноваційна діяльність є специфічною і досить складною, потребує особливих знань, навичок, здібностей. Впровадження інновацій неможливе без педагога-дослідника, який володіє системним мисленням, розвиненою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до інновацій. Педагогів-новаторів такого типу називають педагогами інноваційного спрямування, їм властиві чітка мотивація інноваційної

діяльності та викристалізувана інноваційна позиція, здатність не лише включатися в інноваційні процеси, але й бути їх ініціатором.

Перед кожним із нас два шляхи: жити минулими заслугами, закриваючи очі на кардинальні зміни у світі, прирікаючи своїх учнів (і власних дітей) на життєвий неуспіх, або пробувати щось змінити у своєму ставленні до новітніх освітніх технологій. Гарно про це сказав І. Підласий: "Можна бездумно тужити за втраченими ідеалами, скаржитись на падіння духовності та вихованості, втрату людяності й моральності, загалом на життя і зовсім незвичну школу, але хід подій вже не повернути. Погрожувати поїздові, що стрімко віддаляється від перону, дозволено лише дітям".

Таким чином, одним з найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації вищої освіти України є забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів. Розв'язання цього завдання можливе за умови зміни педагогічних методик та впровадження інноваційних технологій навчання..

ЛІТЕРАТУРА

1. Педагогическая энциклопедия. – Москва : Сов. Энциклопедия, Т.1-4. – С. 310 – 312.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В.О.Сухомлинський // Вибр.твори: В 5-ти т. – Т.3. – Київ : Рад. шк., 1977. – 453 с.
3. <http://rpl.ucoz.com/MethodRobota/Scarb/InteraktyvTechnology.pdf>

*А. С. Чмирь,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. О. Талаш,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті узагальнено психолого-педагогічні умови організації естетичного виховання в початковій школі з використанням творів усної народної творчості.

Ключові слова: естетичне виховання, естетична культура, молодший шкільний вік, усна народна творчість, психолого-педагогічні умови.

Постановка проблеми. Сучасні зміни, що відбуваються в соціально-економічній, політичній та культурній сферах України, актуалізують проблему всебічного гармонійного розвитку дитини. У її вирішенні суттєве місце належить питанням, пов'язаним із залученням підростаючого

покоління до естетичного досвіду людства. Саме тому важливого значення набуває процес естетичного виховання дітей і молоді.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, у Державній комплексній програмі естетичного виховання зазначається, що саме в системі освіти цілеспрямовано, послідовно й ефективно здійснюється естетичне виховання дитини, яка здатна сприймати, розуміти та використовувати естетичні цінності в житті. Тож сучасна школа спрямовує свої зусилля на те, щоб забезпечити належним чином процес естетичного виховання учнівської молоді, створити педагогічні умови, які б сприяли підвищенню рівня їхньої естетичної вихованості [5].

У процесі становлення особистості з найдавніших часів особливе значення мало естетичне виховання. Здатність відчувати, сприймати, розуміти, усвідомлювати і творити прекрасне – це ті специфічні прояви духовного життя людини, що свідчать про її внутрішнє багатство.

Естетичне виховання спрямоване на формування здатності сприймати дитиною прекрасне в навколишньому середовищі, на розвиток естетичних почуттів, суджень, смаків, умінь, творчих здібностей, потреби брати участь у створенні прекрасного в житті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували формування естетичного виховання школярів засобами народної творчості О.А.Маленицька. Особливу увагу вихованню моральних якостей особистості у зв'язку з естетичними особливостями школярів надають філософи: І.А. Зязюн, М.С. Каган, психологи: Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, С.Л.Рубінштейн, С.Г. Якобсон; педагоги: В.О. Сухомлинський, І.Ф. Харламов, Т.І. Цвєлих, Г.І. Щукіна та ін.

У працях науковців досить глибоко розкрито багато різних аспектів: естетика побуту, художня творчість, сприймання творів щодо естетичного виховання. Але існують аспекти, наприклад, естетична поведінка, сприймання краси, які потребують додаткового дослідження. Це зумовлено недостатнім рівнем розробки визначеної проблеми в теорії та шкільній практиці. Необхідно удосконалювати процес естетичного виховання на уроках та в позаурочний час у початкових класах у процесі використання усної народної творчості. З огляду на сказане, тема нашого дослідження є актуальною.

Метою статті є узагальнення психолого-педагогічних умов організації естетичного виховання в початковій школі засобами усної народної творчості.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні естетичне виховання підростаючого покоління проходить у складних умовах соціально-економічного суспільного життя. Особливе занепокоєння викликає дефіцит духовного й естетичного розвитку дітей. Учителю важливо розкрити перед дітьми красу життя, його багатства. На жаль, але існують сім'ї, де через недостатню культуру батьків діти не отримують необхідного естетичного виховання, і тоді особливої ваги набуває роль школи, вчителя, що стає для дитини головним авторитетом.

Для того, щоб процес естетичного виховання в початковій школі був ефективним, учителям необхідно дотримуватися певної сукупності взаємопов'язаних педагогічних умов.

На думку В. Юрович, до таких умов належать такі:

- у процесі добору усної народної творчості необхідно дотримуватись критеріїв доступності, багатофункціональності, емоційної насиченості та особистісної значущості його для учнів;
- використання народознавчого матеріалу у навчальному процесі має здійснюватися систематично та цілеспрямовано;
- під час розробки методики використання усної народної творчості необхідно враховувати вікові особливості молодших школярів, спиратися на пізнавальну активність учнів.

Вихідною умовою, що забезпечує ефективне використання народознавчого матеріалу на виховних годинах та заходах у початковій школі, є добір його змісту за сукупністю названих критеріїв. Згідно з ними, народознавчий матеріал, який учитель планує використати на заході, має бути доступним для розуміння його молодшими школярами, не переобтяженим зайвою, занадто детальною інформацією; співвідноситись із основним програмовим матеріалом, не затіняючи головного, а навпаки, надаючи йому конкретності та виразності; емоційно насиченим, спрямованим на формування в учнів емоційно-позитивного ставлення до рідної природи, культури, традицій, звичаїв, праці людей, до всього живого.

На цю особливість (єдність емоційного і пізнавального у навчальній діяльності школярів) звертав увагу В. Сухомлинський. Спостерігаючи протягом багатьох років за розумовою працею молодших школярів, він переконався, що в періоди великого емоційного піднесення думка дитини стає особливо ясною, а запам'ятовування відбувається найінтенсивніше. «Думка учня початкових класів невід'ємна від почуттів і переживань. Емоційна насиченість процесу навчання, особливо сприймання навколишнього світу, – це вимога, що висувається законами дитячого мислення», – підкреслював видатний педагог [4, с. 30].

Під час добору змісту народознавчого матеріалу важливим критерієм є також його особистісна значущість для школярів. Реалізація цієї вимоги забезпечується шляхом залучення учнів до добору народознавчого матеріалу для виховного заходу (за умови різних способів педагогічної підтримки – залежно від індивідуальних особливостей молодших школярів) та врахування вчителем змісту й обсягу пізнавальних інтересів учнів.

Ефективність процесу естетичного виховання значно зростає, якщо народознавчий матеріал використовується систематично та цілеспрямовано, з урахуванням його багатофункціональності. Систематичність використання народознавчого матеріалу забезпечується його регулярним застосуванням на виховних годинах. Причому, як зазначає С. Волкова, народознавчі відомості, що опрацьовуються, мають бути не уривчасті й розрізнені, а впорядковані в певну, логічно побудовану, завершену систему [11, с. 134]. Тобто, починаючи

навчальний рік, учитель має чітко визначити обсяг народознавчих знань, який необхідно засвоїти учням.

Твори народної творчості завжди були близькі природі дитини. Простота цих творів, багаторазова повторюваність елементів, легкість запам'ятовування, можливість обігрування і самостійної участі приваблюють дітей, і вони із задоволенням використовують їх у своїй діяльності. Тому педагоги повинні знайомити дітей з творами усної народної творчості, забезпечити засвоєння дитиною змісту і правильне його розуміння. Слухаючи казку чи пісеньку, дитина повинна не тільки засвоїти зміст, але й пережити почуття, настрої героїв, звернути увагу на значеннєву сторону слова, його вимову.

Аналіз наукової літератури дозволив узагальнити педагогічні вимоги до використання усної народної творчості в процесі виховання в початковій школі. Це такі вимоги:

1) ефективність навчання учнів на ідеях народної педагогіки залежить від уваги вчителів, батьків до фольклору, від уміння педагогів грамотно вибудувати педагогічний процес, спрямований на повноцінне освоєння дітьми усної народної творчості. Починаючи з першого класу дітей необхідно знайомити з фольклорними творами в процесі організації різних видів дитячої діяльності з допомогою різних методів і прийомів;

2) дуже важливо, щоб кожен педагог знав народні звичаї та обряди, національні традиції, був знавцем народних ігор, пісень, танців, казок;

3) при плануванні роботи із залучення учнів до витоків народної творчості необхідно:

- рівномірно розподілити фольклорний матеріал протягом навчального року;

- заздалегідь передбачити й обдумати методи і прийоми, що забезпечують максимальну активність дітей на заняттях та у вільний від занять час, їх творчу самореалізацію;

- своєчасно закріпити досліджуваний матеріал, уникнути поспіху, перевантаження дітей;

- ясніше бачити намічену мету, яка відповідає віковій дітей;

4) важливо, щоб ознайомлення з фольклором було цікаве дітям;

5) у процесі ознайомлення з фольклором дуже важлива реалізація виховних завдань, підтримання емоційного настрою.

Усе це допоможе дитині не тільки опанувати кращі зразки усної народної творчості, але й забезпечити її особистісний розвиток вже з раннього віку адже, молодший шкільний вік – це особливий вік для естетичного виховання, де головну роль в житті школяра відіграє вчитель. Користуючись цим, вмілі педагоги здатні не лише заснувати міцний фундамент естетично розвиненої особистості, але й за допомогою естетичного виховання закласти справжній світогляд людини, адже саме в цьому віці формується ставлення дитини до світу і відбувається розвиток сутнісних естетичних якостей майбутньої особистості.

Висновки. Отже, дотримання вчителем педагогічних умов та вимог до використання усної народної творчості в процесі навчання в початковій школі сприятиме розвитку естетичного виховання.

Література

1. Аничкин С. А. Очерки по истории эстетического воспитания в русской педагогике второй половины 19 – начала 20 века: учеб. пособ. / С. А. Аничкин. – Екатеринбург, 2003. – 132 с.
2. Буров А. И. Предмет и содержание эстетического воспитания, его соотношение с другими видами воспитания / А. И. Буров. – М.: Просвещение, 1971. – 134 с.
3. Гмитрук Н. М. Вікові особливості естетичного виховання / Н. М. Гмитрук // Позакласний час. – 2006. – №17/18. – С.91-93.
4. Дейч О. Народна творчість у вихованні школярів // Початкова школа. – 2003. – №4. – С.19-20.
5. Державна національна програма «Освіта»(Україна ХХ ст.). – К., 1994.

*М. О. Шатунова,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
В. М. Марків,
к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

СУТНІСТЬ МЕТОДІВ САМОВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розкрито сутність понять «самовиховання», «методи самовиховання», з'ясовано психолого-педагогічні умови та шляхи самовиховання молодших школярів, описані основні методи самовиховання молодших школярів на уроках в початкових класах та окреслені їх особливості.

Ключові слова: виховання, самовиховання, методи, методи самовиховання.

Постановка проблеми. Життя ставить високі вимоги до сучасної людини задля того, щоб не тільки існувати у цьому світі, але й займати значиме місце у соціумі. Проблема самовиховання у всі часи надавалося велике значення. У наш неспокійний, неясний час, коли важко розібратися, де добро, а де зло, ця проблема стає ще більш актуальною. Те, по якому шляху підуть люди, стане вирішальним для всієї країни і всіх нас. Тому людина має знайти своє місце в житті, точно визначити свої моральні цінності, вміти протистояти різним негативним впливам. Щоб не зірватися у прірву і не бути розтоптаним, потрібно вміти розібратися в тому, що

відбувається зараз у нашій країні. А починати потрібно, насамперед, з самого себе, з удосконалення своєї особистості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему самовиховання досліджували вчені багатьох наук, пов'язаних з розвитком і становленням людини. Серед них загальна, шкільна та соціальна педагогіка (В.Андрєєв, Н.Каптерев, А.Ковальов, А.Кочетов, П.Лесгафт, А.Мудрик, А.Новосьолова, К.Ушинський); загальна, вікова та соціальна психологія (А.Арет, Л.Виготський, І.Кон, В.Маралів, Л.Рувінський, Н.Чеснокова); соціологія (Н.Смелзер); валеологія (А.Дубровський, В.Колбанов, С.Попов); психологія і теорія фізичного виховання і спорту (А.Бабаков, Є.Ільїн, А.Пуні, М.Станкин); гігієна (С.Попов, Д.Фарбер).

Виклад основного матеріалу. Виховання й самовиховання – це дві сторони єдиного процесу формування особистості. Процес виховання дитини можна вважати ефективним тоді, коли в неї з'явиться потреба в самовихованні – у свідомій, планомірній роботі людини над собою. Ця робота спрямована на формування таких якостей особистості, які відповідають вимогам суспільства й особистій програмі розвитку. Під самовихованням розуміється свідома, цілеспрямована й самостійна діяльність, що виникає в результаті активної взаємодії особистості із середовищем, що впливає на розвиток і вдосконалювання особистості.

Дослідження, проведені радянськими психологами й педагогами, переконливо довели, що особистість є активною силою не тільки в перетворенні навколишнього світу, але й у власному її формуванні [1, с.275]. Самовиховання передбачає певний рівень розвитку особистості, її самосвідомості, здатності до її аналізу при свідомому зіставленні своїх вчинків з вчинками інших людей. Ставлення людини до своїх потенційних можливостей, правильність самооцінки, вміння бачити свої недоліки характеризують зрілість людини і є передумовами організації самовиховання [4, с.64].

Для формування елементарних навичок самовиховання в учнів молодшого шкільного віку гра має неоціненне значення. Неухильна відповідність правилам гри вже і є самовихованням. Для самовиховання молодшим школярам менш важливим є емоційність гри. У більшості справ, якими вони займаються, завжди присутній елемент гри, і це цілком природно, адже в цьому знаходить висвітлення особливості психіки дітей цього віку.

У молодших школярів дуже розвинене прагнення до особистої перемоги, що негативно позначається в їхньому характері, тому педагогові, підсумовуючи ігри або змагання, треба оцінювати весь колектив, а не вибраних (хто краще змагався) дітей. Важливо, зокрема, оцінювати колектив за суспільно корисну працю.

Всі види діяльності молодших школярів – навчання, праця, ігри, виконання суспільних доручень, спостереження за природними явищами, ведення календаря погоди й т.д. – при вмілому педагогічному керівництві стають засобами самовиховання дітей [5, с. 95-96].

Самовиховання успішно здійснюється за певних умов. Передусім воно потребує від людини знання самої себе, вміння оцінювати власні позитивні й негативні риси. Щоб збагатити учнів відповідними знаннями і вміннями, проводять цикл бесід про психічну діяльність людини, свідомість, волю, почуття, характер, мотиви поведінки, інтереси, здібності, потреби, темперамент, а також розкривають сутність самовиховання, методи і прийоми роботи над собою.

Важливий аспект самовиховання – логічне мислення, вміння проаналізувати кожен свій вчинок, що сприяє виробленню вимогливості до себе як постійної риси характеру, без якої неможливо досягти успіху в цій справі. Тому педагоги в індивідуальних бесідах і на зборах детально аналізують порушення правил поведінки, їх причини, привчають учнів до самоаналізу.

Самовиховання потребує тривалих вольових зусиль, уміння керувати собою, досягати поставленої мети, не занепадати духом від невдач. Тому слід залучати школярів до видів діяльності, які передбачають зібраність, організованість, відповідальність. Долаючи труднощі, вони загартовують волю, доводять розпочату справу до кінця і таким чином переконуються, що навіть невеликі успіхи роблять їх сильнішими.

Самовиховання може здійснюватися дитиною в різних сферах її розвитку – моральній, фізичній, емоційно-вольовій, естетичній й інтелектуальній. Зміст і спрямованість самовиховання залежать від ряду обставин: від особливостей життєвого складу, від ідеалів школяра, від усвідомлення тих об'єктивних і суб'єктивних труднощів, з якими він зіштовхується.

До самовиховання школяра спонукають як зовнішні впливи (вимоги суспільства, вимоги колективу й окремої особистості), так і внутрішні (матеріальні й духовні потреби, інтереси людини). Процесу самовиховання сприяють змагання, прагнення відстояти честь класу, школи, критика й самокритика, приклад авторитетної людини [3, с.129].

У реалізації програми самовиховання молодшому школяру допомагають переконання в необхідності працювати над своїм характером і поведінкою, а також постійні вправи, тренування в певних діях або вчинках. У здійсненні програми самовиховання важливе значення має система методів і засобів, визначена для кожної конкретної особи.

Основні методи самовиховання: самоінформація, самоконтроль, самоаналіз, щоденник, самокритика, самопринудження, самонавіяння, самовправи, самопреміювання.

Самоінформація – це сприйняття письмового і усного слова з метою зміни свого «Я».

Самоконтролем є здатність людини самостійно регулювати свою поведінку, контролювати мотиви, стежити за проявом своїх відчуттів. Самоконтроль може бути: ненавмисним, навмисним.

Самоаналізом є більш поглиблене самоспостереження, коли людина аналізує окремий вчинок, його мету і мотив. Цьому піддаються якості, ступінь їх розвитку і прояву.

Самокритика тісно пов'язана з самоконтролем і рівнем свідомості людини. Цей метод може стати дієвим засобом самовиховання в тому випадку, якщо людина не тільки визнає свої помилки, недоліки, але і відразу ж береться за їх виправлення.

Самопринудження підкріплює переживання своєї провини, незадоволеність собою, і тоді людина позбавляє себе яких-небудь запланованих розваг або задоволень.

Самовправи грають роль у формуванні корисних звичок я навиків правильної поведінки. Це досягається шляхом багатократного подолання труднощів, що зустрічаються, в житті.

Самопреміювання застосовується тільки тоді, коли людина досягла успіхів в діяльності або самовихованні. Стимулює активність, створює основу для подолання ще більших труднощів в роботі над собою.

Самонавіяння – дія людини на себе за допомогою слова без критичного до нього відношення, тобто коли воно не розходиться з потребами, поглядами, інтересами. При самонавіянні слово адресується до емоційної сфери, розкривається механізм підсвідомості [2, с.151].

Висновки. Педагогічна наука й практика, відповідаючи на запити життя, шукають і знаходять шляхи вдосконалювання виховного процесу. При цьому жоден, навіть самий досконалий засіб не може дати гарних результатів, якщо не враховувати індивідуальних особливостей дітей, їхнього віку, рівня вихованості, конкретної обстановки, якщо його застосовувати обособлено від всієї системи впливу на дитину дорослими.

Успіх як виховання, так і самовиховання, залежить від того, наскільки педагогічно доцільно вчитель застосовує той або інший засіб, метод або прийом впливу на учнів, наскільки цей засіб включений у систему виховання даного класного колективу, наскільки застосовувані засоби й методи виховання відповідають поставленим завданням і цілям виховання.

Література

1. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: навч. посіб./ С.Г. Карпенчук. – К.: Вища школа, 1997. – 304 с.
2. Лебедева Н.Г. Основи психології і педагогіки: консп. лекц. / Н.Г.Лебедева, О.Т.Джурелюк, Д.О.Самойленко. – Алчевськ: ДонДТУ, 2009.– 174 с.
3. Общая психология: учеб. / [А.В. Петровский, А.В.Брушлинский, В.П.Зинченко и др.]; под ред. А.В.Петровского. – М.: Просвещение, 1986. – 464 с.
4. Орлов Ю.М. Самопознание и самовоспитание характера. Беседы психолога: кн. для учащихся / Ю.М. Орлов. – М.: Просвещение, 1987. – 224 с.
5. Рувинский, Л.И. Психология самовоспитания: учеб. пособ./ Л.И.Рувинский, А.Е.Соловьева. – Москва: Просвещение, 1982 – 143 с.

*М. О. Шатунова,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. О. Талаш,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ТЕХНОЛОГІЙ ГРУПОВОГО НАВЧАННЯ

У статті розкрито сутність понять «моральність», «моральне виховання», з'ясовано психолого-педагогічні умови та шляхи морального виховання молодших школярів засобом технологій групового навчання, описані шляхи морального виховання молодших школярів на уроках в початкових класах засобом технологій групового навчання та окреслені особливості їх застосування.

Ключові слова: моральність, моральне виховання, технології групового навчання, молодший шкільний вік.

Постановка проблеми. Питання морального виховання хвилювало суспільство в усі часи. Особливо сьогодні, коли все частіше можна зустріти жорстокість і насильство, проблема морального виховання стає все більш актуальною. Саме тому школа, а зокрема вчитель, вирішуючи завдання виховання, повинні спертися на розумне і моральне в людині, допомогти кожному вихованцю визначити ціннісні основи власної життєдіяльності. Цьому має допомогти моральне виховання, яке є органічною частиною навчально-виховного процесу. Для ефективного морального виховання особистості найбільш чутливим періодом життя є молодший шкільний вік. Адже саме в цей період закладаються основи моральності особистості, формується її моральна вихованість.

У світлі соціокультурних проблем сучасного суспільства для учителя-практика актуальною є проблема організації цілеспрямованої роботи з морального виховання в учнів початкових класів, яка сприятиме формуванню стійких моральних якостей, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності дітей. Проблема використання технологій групового навчання в початковій школі досліджена досить ґрунтовно, однак недостатньо вивченим залишається питання використання цієї технології в процесі морального виховання учнів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Філософсько-культурологічне підґрунтя розуміння моралі, моральності та морального виховання особистості в різних освітньо-виховних середовищах розроблено в працях В.Кременя, В.Сухомлинського, К.Ушинського та ін. Важливою складовою досліджуваної проблеми є розгляд дитини як суб'єкта життєдіяльності в соціокультурному та соціоприродному середовищі у

працях Б.Ананьєва, І.Бєха, Л.Божович, Д.Ельконіна, В.Лозової, А.Леонтєва, А.Макаренка, В.Рибалки, Т.Сущенко, Г.Троцько та ін.

Моральне виховання може здійснюватися за допомогою технології групового навчання. Групова форма навчальної діяльності виникла як альтернатива існуючим традиційним формам навчання. В її основу покладено ідеї Дж.Дьюї, Й.Песталоцці, Ж.-Ж.Руссо про вільний розвиток і виховання дитини. Й.Песталоцці стверджував, що вмiле поєднання індивідуальної і групової навчальної діяльності допомагає успішному навчанню дітей, а їх активність і самодіяльність підвищують ефективність уроку.

Виклад основного матеріалу. Основною категорією морального виховання є моральність. У короткому словнику з філософії поняття моральності прирівняне до поняття мораль. Мораль – норми, принципи, правила поведінки людей, а також людська поведінка (мотиви вчинків, результати діяльності), почуття, судження, в яких виражається нормативна регуляція відносин людей один з одним і суспільним цілим (колективом, класом, народом, суспільством) [3, с.191-192]. Мораль виступає як регулятор стосунків людей.

Моральність має такі складові: моральні почуття, життєві орієнтації (ідеали, традиції, норми, категорії, принципи, заповіді, канони, кодекси) та моральні переконання й моральні стосунки (моральна діяльність і моральна поведінка) [4]. Моральність формується в процесі морального виховання. Ще В.Сухомлинський говорив про те, що необхідно займатися моральним вихованням дитини, вчити «вмінню відчувати людину» [6, с.120].

На думку М.Геник, молодший шкільний вік є сенситивним у плані накопичення морально-етичних знань, формування уявлень і понять морального змісту, осягненню навколишнього світу. «Співвіднесення «образу Я» з етичними еталонами створює особистісне ставлення до самих еталонів, бажання відповідати одним і протистояти іншим» [1, с.242-249].

Моральне виховання можна здійснювати на уроках, застосовуючи технології групового навчання. Саме під час цієї навчальної діяльності формуються колективізм, моральні, гуманні якості особистості. Важливу роль у формуванні цих якостей відіграють особливості організації групової роботи; розподіл функцій та обов'язків між учасниками діяльності, обмін думками, взаємна вимогливість і допомога, взаємоконтроль і взаємооцінка [5, с.137-143].

Групова робота забезпечує взаємодію між учнями і робить непрямим керування вчителя. Він виступає організатором початку і кінця роботи: формулює завдання, спільну інструкцію з його виконання, разом з учнями бере участь в оцінюванні результатів. Робота учнів перетворюється із індивідуальної діяльності кожного учня в співпрацю. Учні вимушені навчитися домовлятися швидко, поступаючись особистими інтересами. Поступово учень починає відчувати клас частиною свого світу, він зацікавлений в підтриманні дружніх стосунків. Ця форма роботи має велике значення для формування самостійності школяра. Працюючи в команді,

учень має можливість проявляти ініціативу (вибрати завдання, порадити, як організувати роботу); вчитися планувати свої дії, переконувати, нести відповідальність за себе і команду [2, с.119-124].

Наведемо приклади системи дидактичних ігор на моральне виховання молодших школярів.

Оціни вчинок

Мета: за допомогою сюжетних картинок розвивати уявлення дітей про добрі та погані вчинки; характеризувати та оцінювати вчинки; виховувати чуйність, доброзичливість.

Матеріал: сюжетні картинки.

Хід гри

Діти працюють у групах. Кожній групі вчитель пропонує сюжетну картинку. Діти повинні роздивитися картинку, описати, що бачать і оцінити вчинок. Наприклад: учні розповідають по черзі: «Хлопчик забрав у дівчинки м'яч, дівчинка плаче. Хлопчик учинив погано, так робити неможна».

Склади мотрійку

Мета: закріплювати вміння дітей складати мотрійку, уміння працювати в групах; виховувати дружні стосунки.

Матеріал: мотрійки для кожної групи.

Хід гри

Вчитель пропонує скласти мотрійку.

Допоможемо ляльці знайти друзів

Мета: закріплювати вміння дітей знайомитись, пропонувати дружбу; підводити дітей до розуміння, що мати друзів – це дуже добре, що з друзями гратися весело і завжди поліпшується настрій; виховувати дружелюбність.

Матеріал: іграшки (лялька, зайчик, ведмедик, білочка).

Хід гри

До дітей «завітала» лялька Оленка. Вона «дуже засмучена, адже у неї немає друзів». Вона «просить дітей допомогти їй знайти друзів». Учитель ділить учнів на групи. Кожна дитина з однієї групи підходить до ляльки і знайомиться: «Мене звать Богдан, а тебе? Дуже приємно. Давай дружити?». Інша група пропонує ляльці дружити з іграшками (зайчиком, ведмедиком, білочкою тощо).

Ланцюжок компліментів

Мета: учити дітей говорити одне одному компліменти; розвивати мовлення, мислення; виховувати дружелюбність.

Хід гри: Діти утворюють групами кола, беруться за руки. починає говорити до дитини, яку тримає за руку праворуч. Наприклад: «Тарасику, ти сьогодні такий увічливий!». Далі дитина звертається до дитини, яку вона тримає за руку праворуч. Якщо дитині важко вимовити комплімент, то їй допомагають інші діти.

Я вмію поступитись

Мета: учити дітей поважати одне одного, поступатись, ділитись; виховувати дружелюбність.

Матеріал: іграшки, цукерка, яблучко, стільчик.

Хід гри

Вчитель ділить клас на групи. Пропонує одній групі дітей розповісти, чим вони вміють поступитись, а іншій групі – чим вони вміють поділитись. Для підказки на столі лежать іграшки, цукерка, яблуко, а поруч зі столом стоїть стільчик. Діти розповідають: «Я вмію поступитись іграшкою; я умію ділитись цукеркою» тощо..

Назви ласкаво дитину, яка поруч

Мета: учити дітей ласкаво звертатись до однолітків; виховувати дружелюбність.

Матеріал: м'яка подушечка або м'яч.

Хід гри

Діти утворюють групами кола і передають одне одному подушку у вигляді сердечка, при цьому називають ласкаво ту дитину, якій передають подушку (Наталка, Наталочка, Оксаночка, Микитка, Миколка (тощо).

Розсміши товариша

Мета: учити дітей поліпшувати кепський настрій товариша за допомогою ігор, смішних жестів, міміки; виховувати дружелюбність і бажання дружити з усіма.

Матеріал: сумна лялька.

Хід гри: Вчитель: Лялька Наталка плаче, в неї сумний настрій. Як її розвеселити? (Діти пропонують різні ігри та іграшки) Вчитель пропонує одній групі учнів розсмішити ляльку за допомогою смішних жестів, а іншій групі – за допомогою міміки.

Висновки. Використання в процесі виховання різноманітних видів технологій групового навчання дозволяє виховувати такі моральні якості в учнів, як: толерантність щодо інакшості, визнання та повага схожих та відмінних рис людей; чесність та правдивість щодо інших; ініціація допомоги та підтримки всім, хто цього потребує, намагання захистити менших, слабших за себе. Такий вид діяльності запобігає перевантаженню психіки дитини, допомагає реалізувати виховну мету значно швидше.

Література

1. Генік М.С. Педагогічна взаємодія педагогів і батьків у формуванні морально-етичних цінностей молодших школярів засобами народознавства / М.С.Генік // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб.наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Вип. 12, Кн. II. – С.242-249.
2. Грабовська Ю.А. Навчання учнів початкової ланки зворотному зв'язку в парній та груповій роботі засобами іноземної мови / Ю.А.Грабовська, М.В.Шорнікова // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 3. – С.119-124.
3. Короткий словник з філософії. – Москва: 2002. – С.191-192.
4. Малахов В.А. Етика: курс лекцій / В.А.Малахов. – Київ: Либідь, 1996.
5. Ступарик Б. Українська національна школа: нова парадигма вартостей / Б.Ступарик // Галичина. – 1998. – №1. – С.137-143.

6. Сухомлинський В.О. Вибрані педагогічні твори / В.О.Сухомлинський. – Москва, 1980. – С.120.

*Д. Ю. Швидка,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
В. М. Марків,
к. пед. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ*

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячена розгляду проблеми морального виховання молодших школярів, розкрито особливості та значення використання українських народних казок у розвитку моральних цінностей учнів початкових класів.

Ключові слова: моральне виховання, казки, які містять моральний характер, молодший шкільний вік, моральні цінності.

Постановка проблеми. Сформованість моральних цінностей є одним із найважливіших показників вихованості особистості. Істинно самостійною і відповідальною, здатної створити власне уявлення про своє майбутнє та життєвий шлях.

Сьогодні як ніколи широко усвідомлюється відповідальність людства за виховання підростаючого покоління. Будь-яке суспільство зацікавлене в збереженні і передачі накопиченого досвіду, інакше неможливий не тільки його розвиток, але і саме існування.

Духовно-моральне становлення нового покоління, підготовка дітей молодших класів до самостійного життя – найважливіша умова процвітання України. Дозвіл проблем морального виховання вимагає пошуку найбільш ефективних шляхів впливу на дітей. На наш погляд, дієвим засобом у формуванні моральних цінностей особистості молодших школярів є казка.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Видатний педагог К. Ушинський надавав великого значення вихованню, що створене народом і побудоване на народних основах. Адже на його думку саме це виховання володіє великою силою виховного впливу, на відміну від тих педагогічних систем, що побудовані на абстрактних ідеях або запозиченні. Педагог не раз наголошував на величезному значенні пам'яток народної творчості у вихованні та навчанні й на чільне місце серед них поставив народні казки «як перші й блискучі спроби» народної педагогіки. Цінність казок полягає в тому, що вони спонукають дитину до виявлення бажання віддатись вільній грі словом, вони надають бурхливу силу для фантазування.

С. Русова у статті «В оборону казки» (1927) наголошувала, що в моральному вихованні дітей надзвичайно велику роль має відіграти національний фактор, суть якого полягає в урахуванні умов життя, історії того народу, тієї нації, серед яких народилася дитина, які знайшли чи не найповніше своє відображення в народних казках.

Аналіз наукових досліджень дозволив констатувати, що теоретичні основи роботи із казкою в школі заклав В. Сухомлинський. Специфічною особливістю цього жанру народної творчості він вважав те, що казка допомагає дітям зробити “перший крок від яскравого, живого, конкретного до абстрактного”, сприяє моральному розвитку, без якого «не можливі шляхетність душі, чутливість до людського нещастя, горя, страждання».

Таким чином, аналіз досліджень вказує на те, що у казках відтворюється світогляд народу, його морально-етичні й естетичні принципи, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючого покоління. Саме тому казки потребують аналітичного підходу, наукового осмислення з точки зору вивчення їхньої педагогічної цінності для розвитку дитини в молодшому шкільному віці.

Мета статті: висвітлення використання потенціалу казки як засобу морального виховання на уроках у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. З самого народження дитина починає знайомитися з творами мистецтва, з скарбницею української та світової літератури, з кращими образами усної народної творчості. І як добрий, мудрий друг в його життя входить казка.

У ряді народних казок ми зустрічаємося з певними педагогічними поняттями, висновками, настановами. Перш за все, слід відзначити прагнення кожного народу до знань. У казках зустрічається думка, що книги-джерело людської мудрості.

В українських народних казках знаходяться деякі прийоми впливу на особистість, визначається зміст морального виховання. «Жив-був старий у свого сина і невістки. Був у нього і онук. Старий цей набрид своєму синові і невістки, і не хотілося за ним доглядати. І ось син за порадою своєї дружини, посадив батька на санчата і вирішив відвезти в глибокий яр. Його супроводжував онук старого. Зіштовхнув син сани з батьком вниз у яр і зібрався було вже йти назад додому. Але його затримав його маленький син, він кинувся в яр за санками. Незважаючи на сердите зауваження батька про те, що він купить нові санки, трохи краще. Хлопчик витягнув з яру санки і сказав, що батько повинен йому купити нові санчата. А ці сани він буде берегти, щоб через багато років, коли постаріють його батько і мати, доставити у цей же самий яр».

Основна думка казки в тому, що людина повинна за свій злочин отримати покарання по заслугах, що покарання є природним наслідком його вчинку.

Прагнучи пробудити в дітях кращі почуття, уберегти їх від черствості, егоїзму, байдужості, народ барвисто малював у казках боротьбу сил зла з силою добра, представлені найчастіше в образі звичайної людини. А щоб

загартувати душевні сили дитини і вселити в нього впевненість у неминучість перемоги добра над злом, казки розповідали, як важка боротьба і як мужність, стійкість і відданість обов'язково перемагають зло, яким би страшним воно не було. Казка – благодатний і нічим не замінний джерело виховання любові до Батьківщини. Патріотична ідея казки – в глибині її змісту, створені народом казкові образи, що живуть тисячоліття, доносять до серця і розуму дитини могутній творчий дух трудового народу, його погляди на життя, ідеали, прагнення.

Казка виховує любов до рідної землі вже тому, що вона – творіння народу. Здається, що казка побудована на чисто «побутовому» сюжеті: дідусь і бабуся посадили ріпку ..., дідусь вирішив обдурити вовка, зробив солом'яного бичка ..., але кожне слово цієї казки – як найтонший штрих на безсмертній фресці, в кожному слові, в кожному образі – гра творчих сил народного духу. Казка – це духовні багатства народної культури, пізнаючи які, дитина пізнає серцем рідний народ.

У казках ставиться проблема особистості педагога, спрямованості його виховних зусиль. Казки показують, відмінною їх особливістю є те, що вони займаються вихованням не тільки дітей та молоді, а й їхніх батьків. Це дуже характерно. У казках піднімається також і багато інших проблем морального виховання.

В українських народних казках, як і в казках інших народів, явно проводиться думка про те, що людиною може називатися тільки той, хто трудиться. У праці і боротьбі людина набуває свої найкращі якості. Працьовитість – одна з головних людських характеристик. Без праці людина перестає бути людиною.

У казках просто і природно ставляться проблеми виховання у молоді почуття прекрасного, формування моральних рис. Казка вселяє дітям, що життя жорстоко карає легковажність тих, хто не цінує найголовнішого в житті – повсякденного, завзятої і не розуміє основної цінності людини – працьовитості.

Таким чином, педагогічні скарби народу далеко не вичерпали себе. Більше того, вони будуть постійно зростати. У цьому безсмертя людства. У цьому – вічність виховання, символізує вічність руху людства до свого духовного і морального прогресу.

Література

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори / В.О. Сухомлинський. – Київ: Рад. шк., 1980.
2. Казка як засіб розвитку словесної творчості // Початкове виховання. – 2009. – №10. – С. 23 –24.
3. Підласий І.П. Педагогіка початкової школи / І.П.Підласий. – Москва: Владос, 2000.
4. Марків В.М. Теорія виховання : навч.-метод. посіб. / В.М. Марків. – Кривий Ріг: КПІ, 2015. – 283 с.
5. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – Київ : Академвидав, 2003. – 528 с.

О. В. Шевченко,
студентка психолого-педагогічного
факультету КДПУ
І. В. Онищенко,
к. філол. н., доцент кафедри соціальної
педагогіки і соціальної роботи КДПУ

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ

У статті розкривається сутність понять «уява», «творчість», «творча уява», «творчі завдання», описуються особливості розвитку творчої уяви молодших школярів

Ключові слова: уява, творча уява, творчість, творчі завдання

Постановка проблеми. В останні роки перед суспільством постала проблема розвитку творчої уяви дітей, збереження інтелектуального потенціалу нації, а також проблема розвитку та створення умов для обдарованих людей в нашій країні, так як саме дана категорія людей є головною виробничою і творчою силою прогресу.

Дану проблему досліджували такі видатні постаті як С.Л. Рубінштейн, котрий писав, що уява - це відхід від минулого досвіду, це перетворення даного та породження на цій основі нових образів, які є або продуктами творчої діяльності людини і прообразами для неї.

Л.С. Виготський вважає, що творча уява не повторює вражень, які накопичені раніше, а будує якісь нові ряди з раніше накопичених вражень. Таким чином, привнесення нового в наші враження і зміна цих вражень так, що в результаті виникає новий, раніше не існуючий образ, складає основу тієї діяльності, яку ми називаємо уявою.

Творча уява дітей представляє величезний потенціал для реалізації резервів комплексного підходу в навчанні і вихованні. І великі можливості для розвитку творчої уяви молодших школярів дають творчі завдання

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання феномена розвитку творчої уяви детально досліджуються багатьма як вітчизняними, так і зарубіжними психологами і педагогами, зокрема І.Бех, Л.Божович, Л.Виготський, В.Давидов, О.Дусавицький, Д.Ельконін, С.Максименко, А.Маркова, В.Мухіна, Л.Обухова, С.Рубінштейн, О.Скрипченко.

Як показали дослідження Л. Виготського, В. Давидова, Д. Ельконіна, В. Крутецького, С. Рубінштейна, та ін., уява виступає не тільки передумовою ефективного засвоєння дітьми нових знань, але і є умовою творчого перетворення наявних у дітей знань, сприяє саморозвитку особистості, тобто значною мірою визначає ефективність навчально-виховної діяльності в школі.

Мета статті – розкрити особливості розвитку творчої уяви молодших школярів засобами творчих завдань.

Виклад основного матеріалу. Педагогічні умови розвитку творчої уяви детально досліджуються сьогодні багатьма педагогами-новаторами. Згідно М.В. Гамезо і І.А. Домашенко: «Уява - психічний процес, що полягає у створенні нових образів (подань) шляхом переробки матеріалу сприймань і уявлень, отримані попередньому досвіді» [1, с. 232].

Уява належить до вищих пізнавальних процесів. Вона є необхідним аспектом будь-якої людської діяльності. Уяву породжують потреби, які виникають у житті людини, і насамперед потреба змінити ті чи інші предмети навколишнього світу [2, с. 404].

У філогенезі є лише віддалений аналог уяви – екстраполяційний рефлекс. Однак навіть вищі тварини не здатні вийти за межі чуттєвого образу ситуації, в якій перебувають. Уява притаманна лише людині. Як і свідомість, вона з'являється на початкових етапах історіогенезу, вдосконалюється у магічних діях, ритуалах, міфах, творах первісного мистецтва й стає вагомим чинником розвитку людства. Впродовж онтогенезу уява змінює свої функції, дедалі більше опосередковуючи процеси життя індивіда. Ускладнення цих зв'язків розширює призначення уяви: вона стає засобом виходу особистості на новий простір життя, знаряддям творчості [3, с. 322].

Творчість – діяльність людини, результатом якої виступають нові духовні та матеріальні цінності. Як зазначав К.Б. Цюлковський, усі багатства, вся краса світу створені винахідницьким генієм людини. Спроби розкрити сутність творчості та його закономірності здійснювались багатьма філософами, психологами, наукознавцями.

Традиційно у теорії творчості вирізняють три види творчості – наукову, технічну, літературно-художню. Якщо прийняти цю класифікацію, то вийде, що творчість властива лише для таких професій, як науковець, технік, художник. Натомість психологи наголошують, що у будь-якій діяльності людини є місце для творчості, тому В. Моляко вирізняє наукову, технічну, літературну, музичну, образотворчу, ігрову, навчальну, побутову ("домашню"), військову, управлінську, ситуаційну, комунікативну творчість.

Розглянемо ці види творчості:

1. Наукова – виявляється у діяльності в певній сфері науки, спирається переважно на теоретичне мислення, яке має свою специфіку залежно від наукової дисципліни.

2. Технічна – передбачає створення нових машин, пристроїв, деталей, зміну їх функцій. Її різновидами є винахідництво, конструювання, архітектура, художнє конструювання приладів, раціоналізація технічних процесів.

3. Літературна, образотворча, музична творчість пов'язані відповідно з отриманням унікальних продуктів мистецтва (скульптур, романів, віршів, опер тощо) у кожній з цих галузей.

4. Ігрова – спрямована на участь суб'єкта у грі, де потрібні винахідливість, нововведення, відгадка, здогадка, оригінальний результат.

5. Навчальна – належать усі види навчальної діяльності, коли засвоюються нові знання, розв'язуються нові задачі. Ця діяльність має організований характер у навчальних установах. У навчальній творчості імітуються елементи всіх інших видів.

6. Військова та управлінська творчість полягають у керівництві та управлінні колективами людей, їх діяльність, прийняттям рішень.

7. Побутова – полягає у вихованні дітей, організації життя у сім'ї (розподіл бюджету, облаштування квартири, приготування їжі тощо).

8. Ситуаційна – передбачає розв'язання задач, що виникають і поза роботою, і поза сім'єю.

9. Комунікативна включає різні види спілкування людей між собою (ораторське мистецтво, педагогічне спілкування, дотепність) [4, с. 240].

Творчі завдання — це взаємозв'язок пізнавальних та розумових завдань. Його розв'язання вимагає від учня застосування раніше засвоєних знань та вмінь у новій ситуації, їх комбінацію та перетворення, побудову їх на основі способу розв'язання, бачення нової проблеми в традиційній ситуації.

Важливо збудити розумову діяльність учня. Складаючи творчі завдання, виходжу з того, що умова завдання має ґрунтуватися значною мірою на відомих учням знаннях та вміннях, містити суперечності між відомим та пошуком, викликати цікавість до розв'язання, концентрувати увагу школяра, містити пізнавальну новизну.

З досвіду відомо, що різкий перехід від репродуктивного типу завдань до пошукового успіхів не принесе, а навпаки, викличе багато труднощів та невдач як для учня, так і для вчителя. Тому проміжною і сполучною ланкою між завданням репродуктивним та творчим є завдання частково-пошукового характеру.

Наведемо приклади творчих завдань для розвитку творчої уяви молодших школярів.

Творче завдання «Закресліть зайве в переліку»

Жираф, ящірка, черепаха, антилопа.

Верблюжа колючка, молочай, алое, фікус.

Шакал, гієна, лисиця, окапі.

Творче завдання «Складання загадок»

Слова для довідки: *сіренький, кущохвостий і маленький, стрибає, шукає; дівчина зеленокоса, на п'ятки, наступає, усе навколо, оживає.*

Творче завдання «Написання віршиків»

Слова для довідки: *Буковина, гори, ріки, долини, села, міста, гостинні родини; крутими берегами, стрічка голуба, річка невеличка, тиха, спокійна, гомінка.*

Творче завдання «Придумування малюнка на задану тему»: «Чарівне літо», «Зорепад», «Осінній вальс».

Творче завдання "Я піклуюсь про тебе". Розділіть дітей на групи і попросіть їх подумати, яку турботу можна виявити до різних людей у

наступних ситуаціях: мама занедужала; у бабусі день народження; молодший брат вередує; друг прийшов у гості; тато повернувся з роботи втомлений.

Творче завдання «Намалювати ілюстрацію до вірша»

Люблю я в рідному краю
Пропахлі вітром колоски-
Таке чітке безмежне поле.
І мамин хліб, і ті стежини,
Якими вранці йду до школи.

Творче завдання «На що схожа літера?». Пофантазуйте, на що схожі літери (О, У, П, І, З, Г, Ф, В).

Творче завдання «Складаємо казку». Об'єднайте дітей у кілька груп. Кожна група отримує по одній літері й повинна скласти одне або кілька речень, кожне слово в яких має починатися з цієї літери. Потім кожна група складає невеликі оповідання, в яких кожне речення також починається з літери, яку отримали діти. Після цього запропонуйте кожній групі відповіді на запитання так, щоб у кожному слові відповіді була певна літера.

Висновки. Використовуючи на різних етапах уроку різноманітні творчі завдання, ми формували творчу уяву, фантазію, активізували дослідницькі пізнавальні дії, вчили учнів аналізувати, синтезувати, класифікувати слова, порівнювати предмети і явища, встановлювати на основі цього схожість і різницю між ними. Творчі завдання в процесі навчання розвивають у дітей мислення, пам'ять, творчу уяву та мовлення.

Література

1. Павелків, Р. В. Загальна психологія : підруч./ Р. В. Павелків. – К. : Кондор, 2013. – 570 с.
2. Варій М. Й. Загальна психологія: навч. посіб. / М. Й. Варій. – К.: Центр учбової літератури, 2007. - 968 с.
3. М'ясоїд П. А. Загальна психологія: навч. посіб. / П. А. М'ясоїд. – К.: Вища шк., 2004. – 487 с.
4. Дуткевич Т. В. Загальна психологія: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2015. – 431 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Альонова А. Д. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Андрейченко А. Г. – студент психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Безкровна Л. Д. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Бєлан О. А. – вчитель початкових класів Криворізької гімназії № 91, спеціаліст.

Волинець О. В. – вчитель початкових класів Криворізької гімназії №91, спеціаліст вищої категорії.

Галич О. І. – вчитель початкових класів Криворізької гімназії № 91, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист.

Горун М. С. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Григоржевська К. С. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Гусєва Л. С. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Зичков А. К. – старший викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ.

Зичкова В. О. – методист КПНЗ «СЮТ Покровського району» КМР.

Зубенко К. Д. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Костирна А. А. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Кустенко К. Ю. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Куцуруба В. В. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Лаврушина Н. І. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Лактіонова К. А. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Ланецька Ю. А. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Лапшик К. Г. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Левкіна Т. В. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Литовченко А. І. – вчитель математики КЗШ №125, вчитель вищої категорії

Лук'янова К. А. – асистент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ.

Марків В. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ.

Немченко Є. В. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Олійник К. О. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Онищенко І. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ.

Пиріжок Н. С. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Плохий О. М. – студент психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Проскурня С. С. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Размолодчикова І. В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ.

Ребінчак А. І. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Романенко В. С. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Романова К. Б. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Рубанова Ю. В. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Сергєєва І. А. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Смаровоз Л. Г. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Сорока О. А. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Старостіна Є. О. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Талаш І. О. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ.

Філоненко А. І. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Хижняк Т. І. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Чмирь А. С. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Шатунова М. О. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Швидка Д. Ю. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Шевченко О. В. – студентка психолого-педагогічного факультету КДПУ.

Шимко І. М. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи КДПУ.